

Diss.

21776

Sept. 2177 (1.)

Ship

de
S P E C I M E N
HERMENEUTICO-THEOLOGICUM,
DE DOCTRINA ET DITIONE IOHANNIS
APOSTOLI AD IESU MAGISTRI DO-
CTRINAM DITIONEMQUE EXA-
CTE COMPOSITA.

QUOD,
ANNUENTE SUMMO NUMINE,

PRAESIDE

IODOCO HERINGA, E. F.

THEOL. DOCT. ET IN ACAD. TRAI. PROF.

PUBLICO EXAMINI SUBMITTIT

AUCTOR

CAROLUS WILHELMUS STRONCK,

TIELA - GELRUS.

d. 4. Maii, CICIDCCXCVII. H. L. Q. S.

TRAIECTI AD RHENUM,
Ex officina OTTON. IOANN. VAN PADDENBURG,
ACADEMIAE TYPOGRAPHI, CICIDCCXCVII.

S P E C I M E N

HERMENEUTICO-THEOLOGICUM

DE DOCTRINA ET DITIONE IOHANNIS
APOSTOLI AD IESU MAGISTRI BO-
ETIANAM DITIONEMQUE EXA-
CTE COMPOSITA.

9 u o b

ANNUNTE SUMMO NUMINE

FRASIDE

IODOCO HERINGA, E. F.

THEOL. DOCT. ET IN ACAD. TRAL. PROT.

PUBLICO EXAMINI SUBMITTIT

AUCTOR

CAROLUS WILHELMUS STRONG

TIELA - G E L R U S

A. d. Mail, CINCQUEM. H. L. Q. S.

TRACTATVS AD RHEVUM

EX OFFICIO OTTON. IOANN. VAN RADENBURG

ACADEMIE TYPOGRAPHI, CINCQUEM.

VIRO GENEROSISSIMO
BERNHARDO THEODORO STRONCK,
MILITUM PRAEFECTO FORTISSI-
MO, PRUDENTISSIMO, PATRI O-
PTIMO, OMNI PIETATE ET OBSE-
QUIO AETERNUM COLENDO;

I T E M

VIRO PLURIMUM VENERABILI
ALEXANDRO RUDOLPHO MAURER,
LITERARUM SACRARUM IN PAGO
GROOTSCHERMER INTERPRETI
DOCTISSIMO, FACUNDISSIMO,
FRATRI CARISSIMO, OMNI AMO-
RE NUNQUAM NON PROSEQUEN-
DO;

U T E T

VIRO PLURIMUM VENERABILI
I O H A N N I B E S T,
IN COETU CHRISTIANORUM VLEU-
TENSIS DOCTRINAE EUANGELI-
CAE NUNCIO INTEGERRIMO, FI-
DELISSIMO, OB SORORIS DILE-
CTISSIMAE NUPTIAS AFFINITA-
TE MIHI IUNCTO, FRATERNO A-
MORE SEMPER COMPLECTENDO;

HAS STUDIORUM PRIMITIAS LAETUS,

LUBENSQUE DICAT

C. W. STRONCK,

AUCTOR.

VIRI GENEROSISSIMO
BERNARDO THEODORO STROCK,
MILITUM PRÆFECTO FORTISSI-
MO, PRUDENTISSIMO PATRI-
PTIMO, OMNI PIETATE ET OR-
GULO VETERNUM COLENDO;

I T E M

VIRO PLURIMUM VENERABILI
ALEXANDRO RUDOLPHO MAYER,
LITTERARUM SACRARUM IN PAGO
CROATISCHER MER INTERPRETI
DOCTISSIMO, FACUNDISSIMO,
ERATARI CARISSIMO, OMNI AMO-
RE NUMQUAM NON PROSEQUEN-
DO;

U T E T

VIRO PLURIMUM VENERABILI
JOHANNI BAPTISTE
IN COEPTU CHRISTIANORUM PLER-
TENT DOCTRINAE EVANGELI-
CAE MUNIFICENTIA, PI-
DESSIMO, OB SEVERIS DILE-
CTISSIMAE VIRTUTIS AFINITA-
TE MINUS INDUCTO, FRATERNO A-
MORE SEMPER COMPLECTENDO;

HAS STROCKIUM PRIMIUS LITTERAS

LEONHARDUS DRECHT

C. W. STROCK

AUCTOR.

S P E C I M E N

HERMENEUTICO THEOLOGICUM,

DE DOCTRINA ET DITIONE IOHANNIS
APOSTOLI AD IESU MAGISTRI DO-
CTRINAM DITIONEMQUE EXA-
CTE COMPOSITA.

Prolegomena.

Ea fuit semper, ab ipsis inde primordiis, rei-
publicae Christianae conditio, ut falsa veris
commixta deprehenderet, quicunque tandem in his
obseruator paullo exstiterit diligentior. Scilicet
quocunque tempore, et locorum ubivis, multa
fuerunt a multis prolata, exornata, defensivaque
acriter contra quoduis fere doctrinae Christianae
caput dubia ac difficultates, quorum vi atque
impetu vehementiori salutaris disciplinae fun-
damenta infringi, omneque aedificium vacillare
iis visum sit nonnunquam prima fronte, quibus
cordi quidem divina esset institutio, sed qui paul-
lo essent timidiores, aut quorum persuasio de

auctoritate ipsius doctrinae origineque divina minus firma esset explorataque. In qua tamen rerum conditione prouidam Dei curam et sapientiam singularem admirati sunt alii ac pie venerati, quorum in his certior esset fiducia, spesque tranquillior; fore nimirum, ut his vicissitudinibus res Christiana mirifice adiuvetur et promoveatur, caputque laetius ac superbius extollat: id quod euentus etiam saepissime docuit, cum bona semper causa tandem triumphet, veritasque discedat victrix.

Nec caret quoque haec nostra in primis aetas, quod post tot tantosque critices et hermeneutices sanctioris progressus, iure mireris, vanorum commentorum prae ceteris ferax, istiusmodi difficultatibus, a diversis diverso ingenio et consilio motis, quibuscum stare et labi videri possit Christianae religionis veritas.

Ex quo genere minima non est, quae prolata a nonnullis, confirmata fuit a multis, dubitatio, de consensu doctrinae, quam tradiderunt Iesu Apostoli, cum ipsius Servatoris nostri institutione.

Hi enim, quoties in Apostolorum scriptis quid deprehendere sibi viderentur, *vel* praeconceptis suis de religione Christiana opinionibus contrarium, *vel* abhorrens a disciplina, quam legato vere Divino dignam aestimarent, *vel* etiam, non eadem perspicuitate a Iesu antea edoctum, *vel* denique non eodem modo in singulis, quae hodie supersunt, Apostolorum scriptis expressum, sta-

statim procliviores sunt ad iniustam admodum suspicionem, de horum virorum doctrina non exacte satis composita ad Iesu magistri sui doctrinam, atque adeo multo minoris pretii a nobis habenda. Cuius vero disensionis originem causasque tum quaerere solent, *sive* in hebetiori eorum ingenio, quo factum fuerit, ut non possent mentem praeceptoris sui satis feliciter assequi; *sive* in ipsius Iesu prudentia, quam dicunt, singulari, qua non omnes suos discipulos eodem modo singula doctrinae suae capita edocuerit; *sive* in eo, quod quis Iesum docentem ipse non audierit, quemadmodum cum Paulo res fuit; *sive* denique in Apostolorum sedulitate, quam alii perversam, alii vero laudabilem pronunciant, qua saltem Magistri sui doctrinam, quisque pro ingenio et sensu suo, illustrare, amplificare, confirmare, defendere, conatus fuerit. In qua temeritate cupide praeter alios progredientem cernimus Bahrdtium, *Das Neue T. oder die neuesten Belehrungen Gottes durch Jesum und seine Apostel*, Edit. tert. in notis pasim, fingentem, Iesu discipulos diversis dignitatis gradibus fuisse distinctos, conf. e. g. not. 103, 116, 439, 838, 1076 sq. 1087 al. ad quorum autem supremum neque omnes Apostoli fuerint euecti; adde etiam, fuisse Iesu, praeter hos, alios quosdam amicos magis familiares, ulteriusque ab eo edoctos, cet.

Maximi itaque ad hanc rem momenti merito haberi debet haec disquisitio, *sive* eam spectes per se, *sive* temporis, quod vivimus nos, consi-

deres rationem. Etenim si verum id est, quod verum esse volunt ac clamant isti homines, quantopere concutiatur omne illud, quod in Iesu disciplina firmum ac certum habemus, nemo est, qui non intelligat, quantoque opere dubium sit et fallax, quid tandem in Christiana doctrina sit statuendum. Fuerunt enim hi Apostoli, quorum de fide dubitare audent, Iesu nostri familiares, ipsisque docendi munus a Praeceptore solenniter fuit impositum. Hi igitur, si quis alius, censendi sunt ipsam Iesu doctrinam bene habuisse perspectam, eiusque praecepta rite percepta omnia; ut et, pure tradidisse et exposuisse religionem, quemadmodum a Iesu eam essent edocti. Ipsi *dein* Iesu se professi sunt legatos, et quidquid docuerint unquam, id Iesu auctoritate, utque a Iesu profectum prodidēre. Omnium *porro* inter se perfecte convenit Apostolorum institutio, adeo ut si unus eorum falsus fuerit vel fefellerit ipse, actum sit cum universa illorum disciplina, misereque et nos fallamur. *Tum* vero eodem, quo Iesus actus fuerit, actos spiritu divino se professi sunt, unde quantum in discrimen adducatur omnis doctrina Christiana, sentit unusquisque. Hi *denique* Apostoli ii sunt, ex quorum relatione, quidquid sit Iesu disciplinae, unice debeat intelligi, et in qua exponenda illi potissimum sint versati, elaborarintque maxime, prae ipso etiam Magistro.

Ex quibus igitur statim quam clarissime perspicitur, omnem religionis Christianae puritatem
ve-

veritatemque cum primorum doctorum ac propagatorum fide et auctoritate arctissime esse coniunctam, adeo quidem, ut, si Iesu disciplinae non consentiat Apostolorum institutio, illa etiam nullius nobis censenda sit utilitatis ac momenti, cum tanta eas intercedat coniunctio, observante ita Doederleinio *Instit. Theol. Christ.* §. 18. obs. 2. lit. c. ut, quemadmodum Apostolorum doctrina sine Iesu institutione obscuritate laboret, ita haec quoque sine illa admodum sit imperfecta. Quare et hunc locum, de Apostolorum in tradenda Iesu doctrina fide et auctoritate summa, hoc nostro imprimis tempore omni cura & industria tractandum, explicandum, et defendendum dixit Cl. Praefes in oratione *de Theologiae in Scholis institutione ad praesentem reipublicae Christianae conditionem prudenter accommodanda*, pag. 23.

Operae itaque pretium, neque omnino inutilem laborem exstimavi, specimen quaecunque meorum in Hermeneutice S. profectuum, suadente quammaxime animumque addente Praefide clarissimo, editurus, de hac in primis disputare quaestione gravissima, cui praeter causas memoratas, etiam inde videri posset aliqua accedere commendatio, quod Iesu Apostolos raro admodum excitare videas magistri sui verba, ad conciliandam effatis suis, suaeque institutioni auctoritatem, suamque fidem auditoribus lectoribusve probandam, quemadmodum solent Philosophorum non tantum veterum, sed et doctorum Iudaeorum discipuli sectatoresque; cuius

autem rei ratio facile inde repeti posse mihi quidem videtur, quod nulla Iesus scripta reliquerit.

Cum vero universa haec materia, quae omnes Iesu de religione nova sermones, omniaque Apostolorum dicta et scripta comprehendat, difficilior sit atque amplior, quam ut disputationis Academicæ terminis conscribi possit, unum tantum Apostoli cuiusdam scriptum debuit ex ceteris seligi, et cum certa quadam de Iesu vita et doctrina narratione componi.

Attamen in optione, mihi hac de re gravissima dudum cogitanti, nunc vero quaedam molienti, instituenda, non multa fuit haesitatio. Johannem semper amavi, eiusque de Iesu optimo relationibus mirificum in modum semper fui delectatus; mihiq; accidit non raro, quod evenire sibi refert Claudius, in libro, cui indicem fecit, *Wandsbecker Bothen* Part. I. pag. 14. sq. (a). Ich habe von jugend auf gern' in der Bibel gelesen / für mein Leben gern. 's Stehn solche schöne Gleichniß und Räthsel d'rinn / und 's Herz wird einem darnach so recht frisch und muthig. Am liebsten aber les' ich im Sanct Johannis. In ihm ist so etwas ganz wunderbares. — Dämmerung und Nacht / und durch sie hin der schnelle zuckende Blitz! 'n Sanftes Abendgewölk und hinter dem Gewölk der grosse volle Mond leibhaftig! so etwas

(a) Loc. Niemeyero *Karakterkunde des Bybels* V, D, bladz. 519. et *Venerabili van Vloten, Inleid. in het Euang. van Joh.* bladz. 19. etiam laudatus.

etwas schwermüthiges und hohes und ahndungsvolles / daß mans nicht satt werden kann. 's Ist mir immer beym Lesen im Johannis / als ob ich ihn beym letzten Abendmahl an der Brust seines Meisters vor mir liegen sehe / als ob sein Engel mir 's Licht hält / und mir bey gewissen stellen um den Hals fallen und etwas ins Ohr sagen wolle. Ich versteh lang nicht alles was ich lese / aber oft ist's doch / als schnebt' es fern vor mir / was Johannes meinte / und auch da / wo ich in einen ganz dunkeln Ort hinein sehe / hab ich doch eine Vorempfindung von einem grossen herrlichen Sinn / den ich 'nmahl verstehen werde. A quibus viri ingeniosissimi atque elegantissimi verbis non multum diversa sunt, quae ex *Dionysio Alexandrino* annotavit *Eusebius, Histor. Eccles. libr. VII. cap. XXV. pag. 223. edit. Valesian.* ubi ita de *Apocalypsi Iohannea* fatur is: *μείζονα τῆς ἐμαυτοῦ Φρονήσεως τὴν ὑπόληψιν τὴν περὶ αὐτοῦ (βιβλίου, Apocalypsin puta) λαμβάνων, κεκρυμμένην εἶναι τινὰ καὶ θαυμασιωτέρην τὴν καθ' ἑκάστον ἐκδοχὴν ὑπολαμβάνω. καὶ γὰρ εἰ μὴ συνίημι, ἀλλ' ὑπονοῶ γε νῦν (leg. νοῦν) τινὰ βαθυτέρον ἐγκείμενον τοῖς ῥήμασιν· οὐκ ἰδίῳ ταῦτα μετρῶν καὶ κρίνων λογισμῶ, πίσει δὲ πλέον νέμων, ὑψηλότερα ἢ ὑπ' ἐμοῦ καταλυφθῆναι νενόμικα· καὶ οὐκ ἀποδοκιμάζω ταῦτα ἀ μὴ συνεώρακα· θαυμάζω δὲ μᾶλλον ὅ τι μὴ καὶ εἶδον.* Est enim Iohanni talis scribendi ratio, ut, quo magis voluas atque excutias, quae literis reliquerit consignata, eo magis auctorem mireris, suspicias atque ames vehementer. Nam si verum est, quod vulgo dici solet, ex cuiusque auctoris scriptis optime nosci ac perspicui eiusdem

ingenium, mores, et indolem (b); verum id esse quam maxime equidem pronunciem de Iohanne Apostolo. Arguit enim, ut his absolvam, frequens de Iesu persona mentio, eiusque de dignitate expositio continua, discipulum prae ceteris magistri amantissimum: arguitque fraternae dilectionis suasio nunquam paene intermissa (c), assiduum & diligentem praecepti istius, quod in Praeceptoris disciplina facile erat maximum, observatorem. Quae quidem, ut tenerum, quo semper actus fuit, quemque ex omni fere linea, quam duxit, mihi videor sentire, fileam affectum, & quae sunt eiusmodi plura, haec igitur quantum in hac re habeant vim, id multis haud eget argumentis, et sentietur facilius, quam quidem exponi possit. Sed his abstinere cogor, ne in locum de Iohannis ingenio atque indole, inuitum atque inconscium rapiat me summi atque incomparabilis viri amor ac veneratio: in quo autem exornando egregiam & elegantem operam multi collocarunt viri doctissimi, Bensonius in *Historia Iohannis* cet. praefixa expositioni Epist. Apostoli nostri primae in opere, quod *Theolo-*

(b) Ita inter alios sentiente auctore in *An account of the Life and writings of Mr. James Thomson*, praefix. Operibus eius poëticis, Vol. I. ab init.

(c) In qua et in summa senectute perseveravit, referente Hieronymo, apud quem in Comment. ad Gal. VI. 10. elegans exstat de Iohanne narratio, quam exhibuit Lilienthalius, *die gute Sache der Göttl. Offenb.* Part. XVI. pag. 1970. in not. excitavitque Niemeyrus I. laudato, pag. 468.

logorum Anglic. nomine solet insigniri, haud summo, ut videtur, iure reprehensus a Semlero, *Prolegom. ad paraphrasin in primam Ioh. Epist.* pag. 1 & 2. Lampius in *Prolegom. ad Comment. in Euang. Ioh.* L. I. cap. I. §. 14. cap. II. passim, et alibi. Van Vloten, Klinkenbergius & Hamelsveldius in *Introductionn. ad Ioh. Euang.* Van Loo, *Leerredenen* IV. D. pag. 3. seqq. Hesfius *Geschiedenis en Schriften der Apostelen* II. D. pag. 482—538. & omnium maxime Niemeyerus *Karakterk. des Bybels* V. D. p. 447—519. Ex quorum virorum observationibus multa hinc illinc poterunt repeti, quae ad hanc nostram rem rectius intelligendam plurimum conducunt.

Neque ob hanc unam, quam dixi, causam ita a me est institutum, ut in Iohannis potissimum inquirerem doctrinam, in eiusque cum Iesu institutione comparatione hanc qualemcunque meam collocarem operam. Accedunt enim rationes plurimae, eaeque hac in re gravissimae, ac momenti maximi, quaeque feliciter mihi laborem, eventumque prosperiorem videbantur polliceri.

Primum enim mirifica est Iesu sermones inter Iohannisque dictionem similitudo, eaque tanta, ut mirari profecto satis non possim, cum tanta claritate ista res luceat, oculosque feriat confestim, ab interpretibus eam non fuisse diligentius observatam et frequentius expositam, licet hic illic tamen occurrat in-

terdum aliquis, qui nonnihil hic videatur sensisse, et in transitu hac de re quid monuerit. Effecit autem illa singulis in vocibus adhibendis eadem Iesu optimi & Iohannis consuetudo, universarumque formularum usus utrique communis, idemque apud utrumque stili color, ut disciplinae utriusque collatio reddita sit facilior multumque expeditior, iudicium autem hac de re promtius, et certius multum.

Accedit *dein*, quod ex Iesu nostri Apostolis, Iohannes imprimis praecipua Christianae religionis capita tractet, & exponat. Ex quo genere facile sunt loca de Servatoris divini Iesu Christi persona, de naturae humanae pravitate, de Christi mortis ad peccatorum nostrorum expiationem vi salutari, de fatanae regno per Christum destructo, de efficaci S. Spiritus in animis hominum emendandis opera, et cuncta praeceptorum Christi, religionisque Christianae disciplinae moralis summa, ac fastigium.

Porro neque hoc videtur negligendum, esse ex Domini nostri discipulis comitibusque perpetuis neminem, qui tot scripta reliquerit ad posteritatem, divina moderante Providentia, provecta, quot inter N. T. libros existent Iohannis Apostoli manu literis consignata.

Denique et id hac in re grave videtur et praeclarum, quod vitam longius protraxerit Iohannes, & post omnes, quotquot fuerant, Iesu
fu

su Apostolos, ex constanti Ecclesiae traditione, diem obierit supremum, epistolamque suam extremo vitae suae termino exarasse, perhibeatur. Quod si ita habet, grave inde argumentum nostrae accedit causae, cum is, post tot annos interpositos, puram docuerit Iesu Domini disciplinam. Quae quidem omnia quantam, ad Iohannis in primis hac in causa nobis commendandam institutionem, vim habeant, quantive sint momenti, facile, vel me tacente, intelligit unusquisque.

Quare vero Euangelium elegerim et epistolam Iohannis primam, eius quidem rei paucis restat reddere rationem. Est autem illa unice posita in admirabili et eximia Euangelium inter et Epistolam conuenientia, qualis inter alios N. Instrumenti libros vix inuenietur maior, quamque nonnulli olim etiam obseruarunt, posteaque quidam animadvertere. Συνάδειν γὰρ ἀλλήλοις τὸ εὐαγγέλιον (Iohannis, de quo agitur) καὶ τὴν ἐπιστολήν, monuit iam Dionysius Alexandr. apud Euseb. *Hist. Eccl.* l. VII. cap. 25. pag. m. 224. quem contulisse non poenitebit: mirumque in modum conspirare indicarunt ex recentioribus, praeter alios, Storrius *über den Zweck der Evangelischen Geschichte und der Briefe Johannis*, pag. 223. Hesfius l. l. pag. 498. aliique. Hinc igitur ex Euangelio haud raro illustrari posse Epistolam, et versa vice ex Epistola lucem interdum haud contemnendam affundi posse Euangelio, hic illic ὡς ἐν παροδῷ dixerunt aliqui, quemadmodum Beza ad 1 Joh. V: 7. nonnihil vidisse potest censeris, idque monuit

nuit aliquo modo Loefflerus, vir Clariss. in *disf. histor. exeget. Iohannis Epistola priori Gnosticos in primis impugnari negante*, quae exstat in *Commentatt. Theologic. editis a Velthufenio, Kuinoelio, & Rupertio*, viris clarissimis. *Lips. 1794*, Part. I. pag. 161. ineunte. Scilicet tanta est, tamque manifesta, ista, quam dico, similitudo ac convenientia, ut in ea egregium, et usus frequentissimus, equidem tenendum existimem in utroque scripto interpretando praesidium, mecumque ita existimaturos confidam omnes, qui paullo diligentius hic fuerint versati. Mirum itaque accidit quam maxime, quod nemo ullus, quantum equidem noverim, ex professo, ut aiunt, hanc rem tractaverit interpretes, aut mentem suam de ea pluribus exposuerit.

Si vero, unde tandem Iohannis in primis, praeteris Iesu Apostolis, institutionis tanta cum optimi Servatoris doctrina nata sit convenientia, tantaque in phrasibus, singulisque vocibus similitudo, quaesiveris, eam multis ex causis potuisse proficisci, videtur respondendum.

Primum enim Iesum frequenter et perpetuo docentem audiit Iohannes, inde iam ab eo tempore, quo prima Servator docendi muneris caperet auspicia, ipsi iunctus, ad hanc ut videtur, dignitatem Iohannis τοῦ βαπτιστοῦ institutione bene praeparatus, et edoctus (d), ipsique per omnia

(d) conf. Lampii *Proleg. in Ioh. Euang.* l. I. cap. II.

omnia itinera comes exstitit indivulfus, inque omnibus sermonibus diligens auditor.

Quae quidem res quantam habeat vim, intelligitur per se, maxime vero et eximie fentietur, si *altero* loco additum fuerit id, quod prae ceteris Iesu nostri amicis ad intimam eius familiaritatem admisfus fuerit Iohannes. Quod omnium optime videbit, atque experietur, qui elegantem illam, teneroque affectu, dulcique sua simplicitate vehementer moventem legerit locum Ioh. XIII: 23. fqq. quaeque ad eum dixit Niemeyer l. l. p. 456. et cogitauerit, de Iohanne nostro frequenter ita dici, adeo ut proprium fere eius euaserit nomen, *quod eum amauerit Iesus*: quam appellationem bene explicauit, Ill. Michaëlis *Inleiding in de Godl. Schriften des N. V.* II D. bladz. 353. verv. Hinc itaque factum, ut prae ceteris Iohannem praecipuorum Iesu factorum testem inueniamus, quippe cuius praesentia maximo opere delectatus videtur Seruator. Hinc, siue Iesum videas in monte illo, Matth. XVII: 1. gloria conspicuum ac maiestate exornatum, seu cernas ipsum in horto isto, Matth. XXVI: 37, dolore contristatum, summaque sollicitudine afflictum, amicus adest prae ceteris Iohannes. Neque multum a vero abesse videtur, quod

II. §. 2. et quos laudat scriptores, add. Michaëlis *Inleid. in het N. V.* II. D. pag. 353. Storr. l. l. p. 13. Hamelsveld, Klinkenb. van Vloten in *introd. in Euang.* Hessius l. l. p. 492. J. G. Overbeck *Neue versuche über das Euang. des Johannes.* pag. 18.

quod familiari isti, Iesum inter et Nicodemum, Ioh. III. init. colloquio interfuerit etiam noster, ceteris tamen absentibus Servatoris discipulis, ut placuit Hesfio l. l. p. 483. sq. et, quod maximum facile equidem existimo, non alii, quam huic matrem suam commendavit Iesus e cruce pendens, et mox e vita discesurus. Quo autem animo in Iesum fuerit Iohannes, id quidem non longa eget expositione. Conf. scriptores supra II. Pulcre in hanc rem Grotius *introd. ad Euang. Ioh.* Quod olim Alexandrum de amicis suis dixisse memorant, alium esse φιλαλέξανδρον (amicum Alexandri): alium φιλοβασιλέως (amicum regis), putem ad duos Domini Iesu Apostolos sic posse aptari, ut Petrum dicamus maxime φιλόχριστον (amicum Christi), Iohannem maxime φιλοιοησοῦν (amicum Iesu). Nam diversi huius in utroque affectus multa in s. libris videmus vestigia: quod et Dominus respiciens illi quidem ecclesiam praecipuo quodam modo, huic autem matrem commendavit. Quae autem Iesu cum Iohanne necessitudo et familiaritas, horumque mutua amicitia et benevolentia, quantum huc faciat, videbit, arbitror, sponte, qui rerum humanarum, animique humani non plane sit ignarus, statimque sentiet, audeo pronunciare, qui, quid sancta valeant amicitiae iura, experiundo didicerit. Neque hinc statuere etiam dubito, quin pro vehementiori, quo Iohannem amplectebatur Servator optimus, amore, ac benevolentia, plura ab eo edoctus fuerit noster, quam quidem ceteris contigerit Apostolis, saepius cum liceret ipsi Iesu
fru-

frui confortione, liberiusque, si qua de re dubitaret haesitaretue, Iesum consulere (e).

Postea autem egregia ista, in cuius causas inquirimus nos, inter Iesu Iohannisque institutionem, dicendique rationem, conuenientia magnam partem repetenda quoque videtur ex admirabili ingenii, animique inter utrumque consensione: quod quantopere cum eo, quod *altero* loco disputauimus, sit coniunctum, videt quisque. Ea enim vera est et genuina amicitiae indoles, teste etiam Cicero-
ne, ut, quemadmodum natura nascitur, exque animorum studiorumque oritur consensione quadam ac similitudine, ita consensio ista firmetur ac stabiliatur usu et consuetudine. Iohannem autem Iesu moribus et natura congruisse maxime prae ceteris Apostolis, de eo facile sibi persuasurum puto, qui animum utriusque composuerit sincerum, candidum, simplicem, ac tranquillum, pectus qui apertum, disertum, tenerum ac generosum, corque porro lene, amore flagrans, motuque facile, ingeniumque tandem qui utriusque composuerit docile, mite, atque affabile. Conf. Niemeijerus libro 1. pluribus locis, & add. Herderus, *Briefe das studium der Theologie betreffend* pag. 368. *Venerab.* van Loo l. l. pag. 5. et

(e) Video ex *Relationibus Goettingensibus* (Göttingische Anzeigen 1796. f. 114.) editam esse nuper a I. W. Schmid disputationem *de Ioanne a Iesu dilecto*, de qua Schleusner et Stäudlin VV. CC. in *Bibliotheca Goettingensi* (Göttingische Bibliothek der neuesten Theologischen Literatur. II. B. II. ft.) retulerunt, quam vero disputationem legere, mihi nondum contigerit.

et Hesfius, pag. 509. Quid autem possit, et faciat cuiuscunque ingenium et pectus in dicendo aut conscribendo, notum est in vulgus, quantoque opere cuiuscunque animus influat in sermonem, quotidie ipsi discimus experiundo. Sentis itaque, quam egregium in hac Iesum inter et Iohannem ingenii animique consensione, nostrae, quam peroramus, causae teneri possit praesidium: illudque tantum est, ut vel ex una hac consensione, ac amicitia, quibus Iesus optimus & Iohannes fuere coniunctissimi, efficere ac statuere haud dubitaverit idem Hesfius, vir doctrinae longe elegantissimae, si qua ipse Iesus literis mandasset, quae ad nostram, divina ita moderante cura, aetatem pertigissent, eadem Iohannis scriptis commaxime convenientia ac consensanea nos fuisse deprehensuros.

Denique, quod minimum censendum non est, animadverti velim, Iohannem praeceteris Evangelistis singularem adhibuisse diligentiam in commemorandis Iesu sermonibus: in quibus autem praecipui sunt ii, quos habuit Servator divinus ultima vitae mortalis nocte, inde ab Euang. cap. XIII. ad XVII. unde plurima desumfisse Apostolum usu observasse mihi videor: id quod uberiores causae nostrae explanationem abunde declaraturam existimem. Laudant autem et commendant hanc in Iohanne curam ac diligentiam praeter alios quoque Storrius l.l. pag. 493. (f), Her-

(f) Die meiste reden Jesu hat uns Johannes aufgezeichnet.

Herderus, pag. 369., Niemeyerus, pag. 480. et Hesfius, pag. 503. sqq. Cuius vero rei in hoc, quem tractamus, loco gravitatem ac momentum, multum augeri senties, apud animum tuum si reputaveris, quod prae ceteris vitae Iesu scriptoribus, Iohannes potissimum in referendis Praeceptoris sui versetur sermonibus, ceteris in Servatoris factis, rebusque gestis enarrandis praesertim occupatis: deinde vero si fueris recordatus, quod unus inter Iesu Apostolos, qui magistri institutionem scriptam nobis tradiderint, reperiatur Iohannes, cui simul contigerit, rerum Iesu commentarios perscribere.

Ex his itaque praecipue, quas breviter commemorare visum fuit, causis, nobis quidem perfectam persuademus mirificam, inter Iesu doctrinam et Iohannis institutionem, convenientiam. Sunt forte plures: hae tamen idoneae satis videntur et sufficere, deprehendenturque facile ex gravioribus. Nolint interea velim existimare lectores, haec ita a me esse disputata eo consilio, ut scriptionis meae argumento maior accederet a gravitate et difficultate commendatio, maiorque ita ad patronum redundaret gloria, et honos; quod, ut a vanitate vix potest excusari fraudisque specie, ita longe habet aliter. Probe enim video, sentioque equidem, videbuntque mecum et sentient omnes, ex his, quae

zeichnet, ein Mann, dessen ganze Geschichte einen sehr sorgfältigen Beobachter zu erkennen giebt.

quae exposui, quatuor rerum capitibus, iam per se, et a priori, ut loqui amant, fieri vero admodum simile, Iohannem in tradenda Iesu disciplina cum Praeceptore conspirare, et facpius, quam in ceteris Apostolis accidisse reperimus, iisdem vocibus, phrasibusque esse usum: adeoque, disquisitionem in Iohannis doctrinam neque esse gravissimam, cum a Iesu institutione deflexisse, aut aberrasse ceteros Apostolos magis probabilis sit ratio, quam ab ea descivisse Iohannem. Neque vero aliam graviores volumus nos, qualis, exempli gratia, fuisset de Pauli disciplina disputatio, qui neque ipsum unquam docentem audiisse videatur Christum, neque Iesu unquam usus fuerit familiaritate, Servatorisque ab ingenio et indole, hominem si spectes, plurimum distiterit. Quare hanc de Iohannis nostri praeceptis expositionem multis modis et faciliorem esse et promptiorem ingenue confitemur. At quis vero tandem, obsecro, in re nova et in qua exornanda omnibus fere auxiliis destituaris, ab argumento difficillimo, fastigioque summo initium capi a iuvene specimen exhibente, vel cupiat, vel ferat etiam? Me saltem in ea versari sententia non poenitet, eamque meam esse timiditatem fateor, ut in tenuissima causa malim qualicunque, licet minima sit, cum laude occupari, quam in gravissima operam ludere, risumque, ut est in fabula, debere peritis.

Huic itaque meae timiditati, et, ita si dicere liceat, huic modestiae tribuant, quaeso, aequi

aequi harum rerum iudices quidquid levius videatur: tenuitati autem meae iuvenili, quidquid minus bene hic videant tractatum, tantaque in causa minus ad rei gravitatem dignitatemque accommodate reperiant elaboratum.

Restat ut verbo lectorem benevolum moneam de ordine, quem in argumenti pertractione fervare mihi est animus. Ita nimirum instituiam, ut capite *priori* de *doctrina Iohannis Apostoli ad Magistri sui doctrinam composita* exponatur, *altero* autem de *diCTIONE Iohannea ad Iesu diCTIONem formata*.

CAPUT PRIMUM,

DE DOCTRINA IOHANNIS APOSTOLI

AD MAGISTRI SUI DOCTRINAM

EXACTE COMPOSITA.

In superiori illo argumento de doctrina Iohannis ad Iesu doctrinam composita pertractando hanc mihi legem scripsi, ut ordine quodam, licet ad strictiora systematis Theologici statuta anxie non exacto, omnia religionis capita, in quibus Iesu institutioni consentanea deprehenderetur Apostoli nostri doctrina, disponerem, atque enarrerem; qui vero ordo minus si quibus arriserit, sive minus cohaerere, aut apte minus iungi nonnulla si visa fuerint, id quidem ex eo facile intelligitur, vix aliter fieri potuisse, quod sparsa hic illic essent colligenda, et multa frustra quaererentur in Iesu sermonibus apud Iohannem, Iohannisque Epistola prima, quae tamen in vulgaribus nostris systematibus merito locum suum teneant.

DOCTRINA DE DEO.

§. I.

Unus verus Deus.

Iohannes.

I Epist. V: 20.

Ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἦκει
καὶ δέδωκεν ἡμῖν διανοίαν
ἵνα γινώσκωμεν τὸν ἀλη-
θινόν.

Iesus.

Ioh. XVII: 3.

Ἡ αὐτὴ ἐστὶν ἡ αἰώνιος ζωὴ
ἵνα γινώσκωσι σὲ τὸν μό-
νον ἀληθινόν Θεόν.

His verbis Apostolus, quin ad Magistri effatum respexerit, nullum est dubium: quod tantopere iis simile est, et parallelum, ut omnibus fere interpretibus id fuerit animadversum. Quae vero similitudo maior evadet, si in Epistolae l. l. ex auctoritate permagna codicum, Patrum & versionum legeris τὸν ἀληθινόν Θεόν, ut est in Evangelii loco excit. quae lectio ex hac etiam collatione nonnihil videtur accipere probabilitatis. Hinc etiam apparet, quid de eorum interpretum existimandum sit sententia, quam post Heumannum impugnavit Semlerus, in *Paraphr. Evang. Ioh.* ad h. l. qui statuunt, Iesum se Ioh. XVII: 3. simul dicere τὸν ἀληθινόν Θεόν, cum

cum ex Epist. 1. manifestum sit, Deum tantum intelligi Patrem. — Contra autem, neque argumentum hinc peti posse, quo Iesu Christi impugnetur divinitas, docuit Storrius l. l. pag. 461. sqq. et ante eum H. Venema, *Exerc. de vera Christi divin.* p. 118. seq. Ἀληθινός, quomodo his ll. intelligendum, in eo dissentire video interpretes: aliis, ut Zachariae, *Kurze Erklärung der Katholischen Briefe*, ad h. l. aliisque, *veracem* exponentibus; aliis autem *verum*, ut Semlero l. l. Doederleinio *Institut. Theologi Christ.* §. 105. obs. 4. item §. 23. obs. 2. et §. 71. Noesfelto *Opuscul. ad interpretationem S. Scripturarum*, fasc. II. pag. 71. Hesfelinkio *V. C. Uitlegkundig Woordenboek des N. Verbonds* pag. 625. placuit; aliis vero utramque notionem iungentibus, ut Venema l. l. pag. 123. aliis denique altero quidem loco *veracem*, altero tamen *verum* reddentibus, quo modo *Venerabilis* Van Vloten, *De Bybel vertaald, omschreven*, enz. et *Ampliss.* Hamelsveldius, *in horum locorum interpretationibus.* cet. Cuius quidem rei definitionem egregie iuvabit, ut videatur, observatio, quod de *verace* soleat fere in Iohannis nostri scriptis adhiberi Ἀληθής, conf. Euang. cap. III: 33. V: 31, 32. VII: 18. VIII: 13, 14, 26. X: 41. XXI: 24. I Epist. II: 8. de *vero* autem, ex oppositione ad *fictum*, quodque *non est quale dicatur*, Ἀληθινός, conf. Euang. I: 9. IV: 23. VI: 32. XV: 1. I Epist. II: 8. Quae quidem horum vocabulorum hac ratione adhibendorum consuetudo, si unum alterumve locum, imprimis ex *Apoc.* exceperis, Apostolo ita videtur solennis, ut

ut argumentum inde derivari posse videatur pro eorum interpretum sententia, qui Θεον ἀληθινόν iis locis, quos tractamus, *Deum verum* vertant: cui etiam expositioni utrobique favere videtur aliquo modo orationis series; in Epistolae enim fine statim opponi τοῖς ἰδωλοῖς, cuique occurrit in oculos; in Evangelii autem loco, in eo erat Servator, ut edoceret, negotium se perfecisse, quod sibi a Patre expediendum erat demandatum, hoc est, ut omnibus, quos dederat ei Pater, vitam impertiret sempiternam, quae, qua ratione obtineri posset, vs. 3. eloquitur, scilicet, in eo sita censenda erat, *ut cognoscerent*, vel *agnoscerent* potius, *Deum verum, et Iesum, quem miserat is, Christum*, quo effato, ita si distinxeris cum Michaëlis *Inleid. Byvoegz. en Verbetering.* I D. pag. 301. et Noesfelto, l. l. omnis religionis Christianae summa, omneque Iesu doctrinae caput continetur. Et enim is Iesu Christo honos fit, referaturque, quod, omni prostrato polytheismo, profligatoque idolorum cultu, verum istum Deum, eiusque colendi rationem omne hominum genus docuerit primus, quodque unus tantummodo ille sit, qui post vanam et frustraneam tot philosophorum omnium seculorum operam, eum declararit, eiusque naturam, cognitam olim aliquo modo Hebraeae gentis patribus, at nunc omnis generis fabulis et commentis obscuratam, planissime enarrarit. Conf. S. F. N. Mori *Recitationes in Euang. Ioh.* quas anno superiori edidit *Lipsiae* Th. Imm. Dindorf, *ad h. l.* quem mecum in hac sententia video sentire.

§. II.

Deus natura sua invisibilis.

*Iohannes.**Iesus.*

I Epist. IV: 12.

Ioh. VI: 46.

Θεὸν οὐδεὶς πώποτε
τεθέαται.οὐχ ὅτι τὸν πατέρα
τίς ἑώρακεν.

I: 18.

IV: 24.

Θεὸν οὐδεὶς ἑώρακε
πώποτε.

Πνεῦμα δ' Θεός.

Loca I Ioh. IV: 12. & Euang. I: 18. sibi tanto opere sunt similia, ut neminem fere interpretum id fugerit: utrumque autem de visione, proprie ita dicta, intelligendum esse, docuit iam Episcopus (g) *Lectt. Sac. in prim. Epist. Ioh. Opp. vol. II.* pag.

(g) Quo iure Episcopium Novi Codicis interpretem adducam, doceat Vir in his rebus prae ceteris idoneus arbiter, Carolus Segaar V. C. mihi in primis discipulo plurimum Venerabilis, in Oratione de Hugone Grotio, illustri humanorum et divinorum Novi Foederis scriptorum interprete. Trai. ad Rhen. 1785. qui pag. 27, 28. ita pronunciat: Vitio verteretur homini *Calvini* studiosissimo, quod honorificam de praestantibus viris, qui diversam doctrinarum Christianarum formulam sequuntur, mentionem faciat, ab iisque exemplum etiam sumendum esse, moneat? *Lutheros* volo, *Melanchthones*, *Strigelios*, *Chemnitios*, *Schmidios*, *Gerhardos*, *Glasios*, *Hackspanios*, *Carpzovios*, *Moshemios*, *Ernestios*, *Michaëles*, aliosque huius formulae Theologos. Neque hos tantum, sed et Episcopios, Clericos, Limburgios, pluresque his similes. Immo et *Mafios*, *Maldonatos*, *Estios*, *Agelios*, *Lorinos*, *Bonfrerios*, et, qui his proximi sunt, egregios inter Pontificios interpretes. Haec Ille.

pag. 379. in quo plerosque habet sequentes. — Neque aliter comparatum est eum Euang. cap. VI: 46. Si enim *videre* et hoc loco aliter exposueris, qui dici poterit, Deum unquam cognovisse neminem? — Confer omnino ad vocis significationem propriam locum Ioh. XIV: 9. — Hinc facile perspicitur, improprie accipiendum, cum Apostolus cap. II. Epist. vs. 2. Christianis spem facit *Deum videndi*. Huc etiam conferendus locus ex Euang. cap. V: 37.

§. III.

Deus φως.

*Iohannes.**Iesus.*

I Ep. I: 5.

Ioh. VIII: 12.

Ὁ Θεὸς φῶς ἐστὶ καὶ σκο- Ἐγὼ εἰμὶ τὸ φῶς τοῦ
τία ἐν αὐτῷ οὐκ ἐστὶν οὐδεμία. κόσμου.

Ad ista Christi verba respexisse Apostolum, cum haec scriberet in Epistola sua, existimavit iam Storrius l. exc. pag. 214. iisque Servatorem se non tantum, sed etiam patrem suum *lucem* dixisse, ex eiusdem cap. vs. 19. conclusit. De varia autem vocabuli φῶς significatione, ut moneam multa, non erit, post J. C. H. Kraufii operam, cuius *de usu vocc. φῶς & σκότια in N. T. exstat commentarius in sylloge Opuscc.* quam edidit Cl. Muntinghe. Conf. etiam ad h. l. Michaelis *Inleid.* 2. D. pag. 856. & Tittmanni *de vestigiis Gnosticorum in N. T. frustra*

stra quaesitis tractatio, inserta *Museo Hagano*, Tom. II. Part. II. pag. 420. inspiciaturque omnino locus ex Apocal. cap. XXII: 5. Conferri autem prae ceteris ad hunc Epist. locum velim I. F. C. Loeffleri *disf. histor. exeget.* laud. pag. 152. *sqq.* qui sensu morali triplici ratione Deum $\Phi\omega\varsigma$ appellari observavit; *primum* scilicet, quod sit auctor *scientiae*; (quomodo $\pi\alpha\tau\eta\rho\ \tau\omega\nu\ \Phi\omega\tau\omega\nu$ dicitur Iac. I: 17., si cum Doederleinio *Instit. Theol. Christ.* Part. I. § 80. obs. 3. statueris, dissentiente tamen Kraufio *Comment. l. p.* 206. *sq* qui *salutis* magis & *felicitatis* notionem inesse censet.) *deinde virtutis & sanctitatis*; ac *denique felicitatis* ac *vitae*, quae consequens est scientiae & virtutis.

§. IV.

Deus $\pi\iota\varsigma\omicron\varsigma\ \kappa\alpha\iota\ \delta\iota\kappa\alpha\iota\omicron\varsigma$.

Iohannes.

I Ep. I: 9.

$\pi\iota\varsigma\omicron\varsigma\ \epsilon\acute{\iota}\varsigma\ \kappa\alpha\iota\ \delta\iota\kappa\alpha\iota\omicron\varsigma$.

II: 29.

$\delta\iota\kappa\alpha\iota\omicron\varsigma\ \epsilon\acute{\iota}\varsigma$.

Iesus.

Ioh. XVII: 11.

$\pi\alpha\tau\epsilon\rho\ \acute{\alpha}\gamma\iota\epsilon$.

vs. 25.

$\pi\alpha\tau\epsilon\rho\ \delta\iota\kappa\alpha\iota\epsilon$.

Locum ex Epist. II: 29. ad Iesum Christum refert Calvinus: ut Semlerus *in notis ad paraphr.* huius nostrae Epistolae, ad eum referri posse monuit; cui tamen expositioni id videtur obstare, quod nunquam, quod equidem sciam, Chri-

Christiani dicantur, ex Christo γεννηθῆναι, sed semper ex Deo Patre, de qua vero re infra dicendi erit locus.

§. V.

Si hominibus testantibus fides est habenda, habenda itaque ut-
cunque Deo est.

Iohannes.

I Ep. V: 9.

Εἰ τὴν μαρτυρίαν
τῶν ἀνθρώπων λαμ-
βανόμεν, ἡ μαρτυ-
ρία τοῦ Θεοῦ μείζων
ἐστίν.

Iesus.

Ioh. V: 34, 36.

Εγὼ δὲ οὐ παρὰ ἀνθρώπου
τὴν μαρτυρίαν λαμβάνω· ἀλλὰ
ταῦτα λέγω, ἵνα ὑμεῖς σωθῆτε.
Ἐγὼ δὲ ἔχω τὴν μαρτυρίαν μεί-
ζω τοῦ Ἰωάννου· τὰ γὰρ ἔργα,
αἳ ἔδωκε μοι ὁ πατήρ, ἵνα τε-
λειώσω αὐτά, αὐτὰ τὰ ἔργα, αἳ
ἐγὼ ποίω, μαρτυρεῖ περὶ ἐμοῦ,
ὅτι ὁ πατήρ με ἀπέσταλκεν.

Ad Servatoris optimi effatum istud ex Euange-
lio allatum, respicere in Epistolae loco laud. Apos-
tolum, monuit itidem Storrius, libro excit.
pag. 228. §q. quem adifis. His autem locis adde
ex Euang. cap. VIII: 17, 18.

§ VI.

§. VI.

Deus optimum nobis sanctitatis
exemplar.

Iohannes.

1 Ep. III: 3.

Και πᾶς ὁ ἔχων τὴν ἐλπίδα
ταύτην ἐπ' αὐτῷ, ἀγνίζει ἑαυτόν,
καθὼς ἐκεῖνος ἀγνός ἐστι.

1 Ep. I: 5-7.

Ὁ Θεὸς Φῶς ἐστίν, καὶ σκοτία
ἐν αὐτῷ οὐκ ἐστὶν οὐδεμία. Ἐὰν
εἰπώμεν ὅτι κοινωνίαν ἔχομεν μετ'
αὐτοῦ, καὶ ἐν τῷ σκοτεῖ περιπα-
τώμεν, ψευδομεθα, καὶ οὐ ποιοῦ-
μεν τὴν ἀληθείαν. Ἐὰν δὲ ἐν
τῷ φωτὶ περιπατώμεν, ὡς αὐτὸς
ἐστὶν ἐν τῷ φωτί, κοινωνίαν ἔχομεν
μετ' ἀλλήλων.

Iesus.

Ioh. XVII: 11.

Πατερ ἅγιε.

Matth. V: 48.

Ἔσεσθε οὖν ὑμεῖς
τελείοι, ὥσπερ ὁ
πατὴρ ὑμῶν ὁ ἐν
τοῖς οὐρανοῖς τέλειος
ἐστίν.

Priorem illum l. de Christo quidem interpre-
tati sunt Semlerus, et van Vloten; prae-
stare autem videtur de Deo exponere, quod opti-
me fieri potest, si alterum illud φανερωθῇ quod
vs. 2. occurrit, in neutro positum statueris, ut
visum Cl. Zachariae *Biblischer Theologie*, V.
Th. pag. 554. sq. & in *paraphrasi*; Hamelsvel-
dio, Episcopio; cui interpretationi ex eo for-
san aliquid roboris accedit, quod ipse Christus
alicubi (Matth. V: 8.) μακαρίους dixerit τοὺς κα-
θα-

ὁραοὺς τῇ καρδίᾳ, ὅτι αὐτοὶ τὸν Θεὸν ὁψονται,
 qui locus cum nostro omnino componendus. —
 In altero autem Deum φως dici, quatenus *sum-*
ma animi sanctitate atque puritate sit insignis,
 obseruauit Krause l. l. pag. 201. sq. eiusque
 perfectionis moralis respectu, coniuncti cum eo
 dicuntur Christiani, qui ἐν τῷ φωτὶ περιπατοῦσι,
ex animi puritate, atque integritate vitam
agunt puram ac sanctam, non vero ἐν τῷ
 σκοτεινῷ, *moribus prauis viuunt et impuris,* quem-
 admodum σκοτία ἐν Θεῷ οὐκ ἐστὶν οὐδεμία, *Deus*
omnis vitii naeuique expers est. — Ioh. XVII:
 11. πατὴρ ἁγίε non dubito, quin *Pater summe ve-*
nerabilis vertatur melius, quam *sancte Pater,*
 coll. in primis Apoc. IV: 8. & Ies. V: 3: ubi
 vid. Doederleinius, et quem laudauit Za-
 chariae, *Bibl. Theol.* 1. Th. pag. 240. sqq. ad-
 datur L. Suringar *Disfert. Philol. Exeget. de*
diversis vocum קדוש, ἅγιος, et affinium significa-
tibus in S. Scriptura, Franequ. 1792. Praef. Cl.
 van Voorst, ventilata, cap. III. Cultus tamen
 illius & venerationis fundamentum unice situm
 videtur in summa Dei excellentia et perfectione,
 qua ceteris rebus antecellat, absque iis feiunctus
 sit. — Locum denique Matthaei, si quis ex
 proxime antegressis de amoris praecepto malue-
 rit exponere, quam ad omnia, quae monuerat
 Servator referre, ut in eo nos non habebit ma-
 gnopere renitentes, ita tamen nulla ratione argu-
 menti, quod tractamus, vis inde infringitur.

§. VII.

Deus Pater misit Filium suum

σωτηρα του κοσμου.

Iohannes.

Iesus.

1 Ep. IV: 14.

Ioh. III: 17.

Ο πατηρ ἀπεσταλ-
κε τον υιον σωτηρα
του κοσμου.

Ου γαρ ἀπεσειλεν ο Θεος τον
υιον αυτου εις τον κοσμον, ινα
κρινη τον κοσμον, αλλ ινα σωθη
ο κοσμος δι αυτου.

Duo haec loca conueniunt, observante Sem-
lero *in not. ad h. l.* cum multis aliis senten-
tiis in sermonibus Christi; haec igitur prae ce-
teris in medium proferre lubet, quibus inter se
similius dari fere potest nihil. — Utroque au-
tem l. per κοσμον omnes omnino intelligendos
homines, facile animadversurum puto, qui cum
illo contulerit Epist. Cap. II: 2. altero vero loco
attenderit κοσμον dici, qui vs. 19. appellantur,
semota metonymia, οἱ ἄνθρωποι, per quos exponi
alteram denominationem vere monuit etiam Sem-
lerus. Qua autem multos hic usos video cau-
tione, Christum scilicet, peruersam impugnare
Nicodemi opinionem de Mesia Iudaeos tantum-
modo liberaturo, ceteras autem gentes, Iudaeis
inuisas, iudicaturo, eius quidem rei nec volam
equidem, ut aiunt, nec vestigium in omni ora-
tionis serie investigare me posse fateor: id potius,
si quid monendum, licebit observare, ita cum
loquuntur et Iesus et Iohannes, intelligi debere

de

de fine Dei mittentis, non autem de effectu vel eventu ipso praeciso salvationis plenariae, ut verbis utar recte ita docentis Episcopi Lectt. Sacr. l. l. p. 381. a quo neque dissentit Calvinus noster, quem consule ad locum Rom. V: 18. Ceterum appellatione τοῦ σωτηρος του κοσμου mire delectatus videtur auctor Testam. XII. Patriarch. apud Grabium in spicilegio Patrum pag. 165, 168, 246. alibi.

§. VIII.

In quo maximum divini erga hominum genus amoris specimen.

Iohannes.

I Ep. IV: 9.

Ἐν τούτῳ ἐφανερώθη ἡ ἀγάπη του Θεου ἐν ἡμῖν, ὅτι τον υἱον αὐτου τον μονογενη ἀπε-
σάλκεν ὁ Θεος εἰς τον κοσμον, ἵνα ζήσωμεν δι' αὐτου.

Iesus.

Ioh. III: 16.

Οὕτω γὰρ ἠγάπησεν ὁ Θεος τον κοσμον, ὥστε τον υἱον αὐτου τον μονογενη ἔδωκεν, ἵνα πᾶς ὁ πιστευων εἰς αὐτον, μη ἀποληται, ἀλλ' ἔχη ζωην αἰωνιον.

Optime horum ll. paralleliam animadverterunt Piscator, Grotius, Cocceius; nec mirum profecto; tanta enim est eorum similitudo, ut nihil magis posfit excogitari, adeo, ut intelligere vix queam, qui vel unicum, sunt autem plures, fugere potuerit interpretem. Vis autem huius dicti bene expressa videtur in formula Baptismi parvi, cuius ordo a S. Basilio Episcopo Caesari-

quam lectionem variam. In loco autem ex Evangelio ἐκλεγέσθαι, five *eligere* vertas, five *diligere*, (quod suadere videntur, quae proxime praecedunt, quibus Servator discipulos suos amicos suos dixerat, declaraveratque se porro fervorum loco habere eos nolle, at amicorum velle,) res eodem redit, quippe quia electionis istius causa sit una dilectio, et amor. Hanc autem verbi illius significationem, qua Hebraeo רחב respondet, pluribus N. T. locis applicandam, observavit summus Ernesti in *Opuscul. Philol. Critic.* p. 217. add. Noesfelt. l. l. Fasc. I. p. 180. Loca vero Ioh. XIV: 21. et XVI: 27., quae prima fronte cum nostris pugnare videntur, qua ratione cum iis possint et debeant conciliari, de eo videbis Calvinum nostrum.

§. X.

Deus Pater Filio suo testimonium exhibuit.

Iohannes.

Iesus.

I Ep. V: 9, 10.

Ioh. V: 32, 36, 37.

Εἰ τὴν μαρτυρίαν τῶν ἀν-
θρώπων λαμβανόμεν, ἡ
μαρτυρία τοῦ Θεοῦ μείζων
ἐστίν· οἱ αὐτὴ ἐστὶν ἡ μαρ-
τυρία τοῦ Θεοῦ, ἣν μαρ-
τυρήκε περὶ τοῦ υἱοῦ
αὐτοῦ. Ὁ πιστεύων εἰς
αὐτόν

Ἄλλος ἐστὶν ὁ μαρτυρῶν
περὶ ἐμοῦ καὶ οἶδα, ὅτι
ἀληθὴς ἐστὶν ἡ μαρτυρία,
ἣν μαρτυρεῖ περὶ ἐμοῦ. —
Ἐγὼ ἔχω τὴν μαρτυρίαν
μείζω τοῦ Ἰωάννου· ἵνα
γὰρ ἔργα, αἳ ἔδωκε μοι

τον υἱον του Θεου, ἔχει
την μαρτυριαν ἐν ἑαυτῷ· ὁ
μη πισευων τῷ Θεῳ,
ψευσὴν πεποίηκεν αὐτον,
ὅτι οὐ πεπιστευκεν εἰς τὴν
μαρτυριαν, ἣν μεμαρτυρη-
κεν ὁ Θεος περὶ του υἱου
αὐτου.

ὁ πατήρ, ἵνα τελειώσω
αὐτα, αὐτὰ ταῦτα ἔργα, ἃ
ἐγὼ ποιῶ, μαρτυρεῖ περὶ
ἐμοῦ, ὅτι ὁ πατήρ με
ἀπέσταλκε. Καὶ ὁ πεμ-
ψας με πατήρ αὐτος με-
μαρτύρηκε περὶ ἐμοῦ.

Hunc Servatoris sermonem respexisse Aposto-
lum, vidit iam Storrius pag. 228. eumque
cum h. Epist. I. contulit Grotius, qui nec
cap. X: 25, et XIV: 11. neglexit, quibus ad-
dantur VIII: 18, 54. et XII: 30. — Testimo-
nium enim illud, quod dicit hic Iohannes, iis
omnibus rebus cernitur, quibus Deus Pater Ie-
sum Christum, verum illum Mesiam, filium-
que suum declaravit, quales sunt voces de
coelo missae, miraculorum effectiones, cet. ad
quas toties auctoritatis suae confirmandae ac de-
monstrandae causa ipse Iesus provocavit: in
his itaque qui Dei filio credit, ἔχει μαρτυριαν
ἐν ἑαυτῷ, *fidem exhibuit divino testimonio* (conf.
Storrius pag. 229. in not.) at vero, qui Deo
testanti fidem negat, ψευσὴν πεποίηκεν αὐτον,
is Deum mendacii arguit, eo scilicet, quod te-
stimonium eius de filio suo, publice toties ac
solemniter editum, non admittit.

DOCTRINA DE IESU CHRISTO, DEI FILIO.

§. XI.

Iesus Christus, Dei Filius, antequam
in hunc mundum veniret, erat
apud Patrem.

Iohannes.

I Epist. I: 2.

Ἡ ζωὴ, ἣτις ἦν
πρὸς τὸν πατέρα,
ἐφανερώθη ἡμῖν.

Iesus.

Ioh. III: 13.

Οὐδεὶς ἀναβέβηκεν εἰς τὸν οὐ-
ρανόν, εἰ μὴ ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ
καταβὰς, ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου,
ὁ ὢν ἐν τῷ οὐρανῷ.

Τῆς ζωῆς appellationem epistolae vs. 2. ad Iesum
Christum referendam, eumque I. illo dici *vitam*,
ex loquendi ratione Servatoris, qua saepius *vi-*
tam se dixerit, *viam*, et *veritatem*, et in
qua secutus eum est discipulus carissimus, id
quidem nunc sumimus, §. XIV. uberius illud de-
claraturi. — Quid autem locutione εἶναι πρὸς
τὸν πατέρα significetur, statim intelliges si con-
tuleris cum ea, qua idem dicitur παρὰ τοῦ πα-
τρός ἐξέρχεται, Ioh. XVI: 27, 28. XVII: 8. ἀπὸ
τοῦ πατρὸς ἐξέρχεται, Ioh. XIII: 3. quibus oppo-
nitur πρὸς τὸν πατέρα ὑπάγειν. ex qua itaque oppo-
sitione praeclare patefcit, quid ea locutione voluerit
indicare Servator: *locum*, scilicet, et *statum pri-*
stinum mutavi, ut *humana in natura istas*
C 2 res

res peragam inter homines; iis autem peractis ex hominum hac consuetudine recedam, ut vere exposuit Semlerus ad Ioh. XVI: 28. ubi ita addit V. D. *Hic vix superest ulla species et causa, quare quis dubitet, quid significet illud a patre exii. Nempe ut cap. I: 18. dicitur, ὁ μονογενης, ὁ ὢν εἰς τον κολπον του πατρος, ille exiit a patre et venit in mundum, hominis schemate indutus; itaque et postea solet describi, rediit sessurus ad dextram patris, usus eadem gloria, quam ὢν, exsistens apud patrem, semper antea habuit, iam ante mundum conditum.* Haec ille. Quae quam vere monita sint et pie, animadvertet protinus, qui omnem Iesu hac de re cogitaverit institutionem, qua semper et ubivis declarat, se aliunde venisse, in hunc mundum cum veniret, conf. H. Royards, Vir. Clariss. Praeceptorque meus optimus, in *Diatrib. de Divinitate Iesu Christi vera.* pag. 9. Deinde autem attenderit ad eam in dicendo cautionem et prudentiam, qua caverit Servator, ne auditores, idem se his formulis significare velle existimarent, quod alias indicaret, cum se diceret missum a Patre, Patrisque auctoritate munitum ad populum erudiendum se prodiisse: cuius tamen tautologiae, quae inde multis in locis oritur, arguunt eum ex lectoribus plures. Conf. *Clariss. Royards*, l. exc. pag. 10. et Ernestii hac de re iudicium, *Anmerkungen über die Bücher des Neuen Testam.* ad locum ex Euang. Ioh. cap. XVI.

Praeterea, quo quaeso modo, haec si mens
eset,

esfet, consiliumque Christi, edocere potuisset, se illuc abiturum fore ὅπου ἦν το πρότερον, Ioh. VI: 62. nisi antea fuisset (ὁ ὢν, idem ac ὅς ἦν, qui esse solebat, ex Hebr.) εἰς τον κολπον του πατρός, Ioh. I: 18. quam phrasin optime de summa familiaritate, et coniunctione intima explicant Tittmannus, l. l. pag. 424. et Cl. Abresch, in *Orat. de Hermeneutice sacra optimo doctrinae Theologicae praesidio*, pag. 31. coll. inprimis Luc. XVI: 22, 23. et Ioh. XIII: 23. adeo ut temere ficta sit eorum interpretum sententia, qui Christum statuant in coelum raptum fuisse, ut multa inter homines peragenda ibi edoceretur, conf. Clarisf. Royaards, l. l. quam indignam liberali, atque erudito interprete merito pronunciavit Semlerus, V. D. ad I. Ioh. I. — Neque aliter equidem iudicarem de Bahrdtii *παρερμηνεία*, qui ἀναβαίνειν εἰς τον οὐρανόν, ex ratione loquendi Orientalium, pro more suo, hoc est sine ullo argumento, aut rei demonstratione, tanquam ex tripode, in *Griechisch-Deutsches Lexicon über das Neue Testam.* voc. ἀναβαίνω. significare pronunciavit, *incognita quaevis et aliis impervia experiri, veritates huc usque abditas pervestigare*; ubi morem cum memorat dicendi Orientalium, locum ex Prov. XXX: 4. (h). ne velit ac indigitet vereor, quod enim

(h) Cum quo loco composuisse non poenitebit, quae disseruit apud Ciceronem Laelius, de *Amicit.* cap. XXIII. exeunte: *Verum igitur illud est, quod a Tarentino Archyta, ut opinor, dici solitum, nostros senes commemorare audivi, ab aliis senibus au-*

enim si est, vehementer fallitur, cum perverse admodum ex poetica Aguri pictura orationis simplicis sensus constituatur; ne dicam, ibi forte de metienda coeli altitudine canere poëtam, ut monuit Doederleinius in notis *vernaculae versionis Proverbiorum* subiectis; cum quo tamen conferas elegantissimas, nuper a Muntinghio V. C. vernacule editas ad novam Proverb. versionem annotatt. in h. l. Quem autem dein idem Bahrdtius laudat in hanc rem ex Epist. ad Rom. I. (cap. X: 6.) voc. οὐρανός, eum intactum fane reliquisset, versu sequente καταβαίνειν εἰς τὸν Ἄβυσσόν si contulisset, neque etiam sensum, qui ex totius forsan loci contextu effici possit, uni tribuisset dictioni aut formulae.

Ante adventum itaque cum apud Patrem fuerit Christus, facillime sentit unusquisque, quomodo panem illum dicere se potuerit ἐν τοῦ οὐρανοῦ καταβαινόντα, Ioh. VI: 50, 51. paroimia a manna, quam in deserto comederant Iudaeorum parentes, desumpta, *seque ante Abrahamum natum*, πρὶν Ἀβραὰμ γενέσθαι, (ita enim vertendum, conf. Clarisf. Royaards *diatrib. excit.* pag. 6. et Semlerus ad h. l.) *iam exstitisse*; quomodo ἐγὼ εἶμι (quod ex consuetudine Iohannea pro ἡγώ positum) accipiendum, docent Clarisf. Royaards l. l. Storrius libr. exc. pag. 425. sqq. De-

ditum; si quis in coelum adscendisset, naturamque mundi, et pulchritudinem siderum perspexisset, insuavem illam admirationem ei fore, quae iucundissima fuisset, si aliquem, cui narraret, habuisset.

Denique huc pertinet gloriae et maiestatis commemoratio, quam ante mundum conditum apud Patrem suum se habuisse testatur Servator, Ioh. XVII: 5. ad quem l. conf. Cl. Ro-yaards pag. 7. et Storrius pag. 427. nec non huc componatur locus ex eodem cap. vs. 24. in quo five verba *προ κατὰβολης κοσμου* iungas cum proxime antegressis, *ὅτι ἀγαπήσας με*, five cum remotioribus, *ἣν ἔδωκας μοι*, quod, propter similitudinem huius sectionis cum capitis nostri quinta, aliquo modo fortassis magis probabile, (conf. Noesfeltus l. l. pag. 72.) res eodem redit. Ceterum de hoc argumento consulatur omnino Doederleinii *commentatio, de vi et usu formulae*, Christum e coelo venisse, quae exstat in *Opusculis* eius *Theologicis*, pag. 59—72. In qua placere multa, etiam ad ea, quae nos excitavimus, loca monuit vir doctissimus; multa tamen disputavit etiam, in quibus uberiores certioresque sensus definitionem, iudiciiue, vagis facpius nunc pronunciati locutionibus, expressiorem expositionem merito forsan desiderabis.

§. XII.

Idem exstitit ante mundum conditum.

Iohannes.

Iesus.

1 Ep. I: 1.

Ioh. XVII: 5.

Ὁ ἦν ἀπ' ἀρχῆς.

1 Ep. II: 13, 14.

Τὸν ἀπ' ἀρχῆς.

Καὶ νῦν δοξάσον με, σὺ πα-
τερ, παρὰ σεαυτοῦ, τῇ δόξῃ,
ἣ εἶχον, πρὸ τοῦ τοῦ κόσμου
εἶναι, παρὰ σοί.

In exponendis his locis tantopere dissentiant interpretes, ut vix inuenias, in quo magis diversae sint eorum sententiae. Alii enim locum 1 Ioh. I: 1. de Iesu Christi doctrina; alii de eiusdem persona exposuerunt; neque ita tantum disputatum fuit inter veteres, sed nec recentiores in eo conveniēre. Eodem modo comparatum est cum altero illo ex cap. II. loco, aliis de persona τοῦ Λόγου, aliis de institutione Christiana explicantibus. Quos tamen memorare et referre, ab instituti mei ratione longissime est alienum. Equidem quid sentiam, quidque mihi videatur prae cetero probabile, (certi enim quid hac de re statuere, ut meum non est, ita etiam de eo animum plane despondeo,) libere ut eloquar, arridet quam maxime eorum interpretatio, qui utrumque locum de Λόγῳ exponunt, qui docente Iohanne, *Euang.* cap. I. ἐν ἀρχῇ ἦν, nobisque ἐφανερώθη.

Ita autem ut statuam, facit *primum* quidem egregia convenientia initii Epistolae, cum Euan-
gelli

geli exordio, quae per omnia sibi tantopere sunt similia, ut mirum sane non sit, omnes fere interpretes, quomodocunque de ipsa re sentiant, ea inter se contulisse. Quod itaque cum ita sit ex omnium sententia, quid, quaeso, impedit, quo minus, eadem eiusdem scriptoris verba, eadem in orationis serie, eodemque, ut videtur, consilio prolata, eadem de re intelligamus? Id autem, unum Bahrdtium si exceperis, et id genus hominum, qui ob stupendam verae artis criticae et hermeneuticae ignorantiam, aut si mavis impudentem negligentiam, omnia, ubi voluerint, inveniunt, ubi autem noluerint, nihil vident; id igitur omnes concedunt, (Conf. Storr. pag. 430. sq. et Cl. Rooyards pag. 114. sq. 134. seqq.) in Evangelii initio *λογον* dici Iesum Christum, Dei filium: quem itaque et in Epistolae ingressu dixisse Apostolum omnia suadere videntur.

Deinde ipsa formula *ἀπ' ἀρχῆς* huc aliquid facere videtur, quam cum altera *ἐν ἀρχῇ* convenire, et permutari, opus non est, ut multis demonstrem: (subtilius enim, quam verius a nonnullis haec distinguuntur, quod iure in Altin-
gio reprehendit Wolfius in *Curis Philolog.* ad h. l. qui tamen et ipse in eo falsus videtur, quod Bezae subtilitatem calculo suo approbaverit:) conf. tantum loca Matth. XIX: 4. Marc. X: 6. alia. Ita etiam Paullus dixit *κατ' ἀρχαίς* eodem sensu, Hebr. I: 10. quod effertur quoque *ἐξ ἀρχῆς*, 1 Macc. XV: 17. et Sir. XV: 14. coll. XVI: 26. Has autem omnes formulas pro diversa rei ratione diversas habere

notiones, in quoque loco e ferie orationis constituendas, vera est multique usus Cl. Schleu-
fneri observatio *Lexici in Interpr. Graec. maxime scriptt. Apocryph. Spicileg. Spec. I. in voc.* Hinc igitur peccare videtur Semlerus, quando in notis ad h. l. *ex perpetuo usu huius sententiae ἀπ' ἀρχης, quae in hac Epist. tam saepe redit, c. II: 7, 24, III: 11. et refertur ad illud tempus, quo Iesus initium fecit novarum rerum publico ipse munere docendi iam usus, post baptismum,* eandem et hic obtinere significationem efficit; quod quantopere alienum sit, quis non videt? ex eo enim usu, qui fieri posset, ut vocabulo, cui nihil istius significationis inest, vis eiusmodi et notio adhaereret, quae aliunde aduenire debet, exque aliis oriri adiunctis? Unde facile largimur aliquot locis, ex gr. cap. H: 7, 24. III: 11. de initio praedicatae doctrinae christianae accipiendum, quippe ubi adiuncta omnem fatis tollunt ambiguitatem: at vero id teneri posse existimo, formulas ἀπ' ἀρχης, ἐν ἀρχῇ, cet. nude positas, sine aliquo, ex quo, quorsum referendae sint, pateat, additamento, non facile de eo tempore esse interpretandas, quo primum Euangelii nuncius afferri coeptus est; sed multo commodius ex Iudaeorum loquendi consuetudine, quae בראשית illo uti solerent, ad rerum omnium initium significandum, praeunte Mose, exponendas de tempore mundi conditi.

Accedit denique, quod talia huic Λόγῳ τῆς ζωῆς, qui ἀπ' ἀρχῆς exstiterit, adiungantur, deque
eo

eo praedicentur, quae omnium optime personae, minime autem institutioni, aut doctrinae videantur conuenire; qualia sunt ἐώρακαμεν τοῖς ὀφθαλμοῖς ἡμῶν, et αἱ χεῖρες ἡμῶν ἐψηλαφήσαν· nec non quod πρὸς τὸν πατέρα fuisse dicatur, et Apostolis φανερωθῆναι. Quaeque tamen omnia, ut optime de Christo dici possunt, ita aliis in locis saepius de eo sunt praedicata.

Alter autem, quem huc excitavi, locus ex cap. II: 13, 14. quam egregie huc faciat, si vera forte sint, quae disputavimus, quantoque opere ei sit similis, vix verbo monere opus est. Beza legendum fortasse αὐτὸν ἀπ' ἀρχῆς coniecit, sed *absit, ut quidquam ex coniectura vel leuissime immutem*, mox subiunxit pro prudentia sua et modestia, quam tamen reprehendere immerito videtur Semlerus ad h. l. at summopere laudat ac desiderat in Critico Cl. Praefes, vir mea laude maior, in *Vertoog over het vereischt gebruik, en hedendaagsch misbruik der Kritiek, in de behandelinge der heilige Schriften* pag. 185. *sqq.* — Qui autem de doctrina Christiana hunc locum exponunt interpretes, ellipsin in his verbis statuunt necesse est durissimam, cuiusque exemplum afferri posse vix puto: Christum vero qui intelligunt, atque ἀπ' ἀρχῆς de Euangelii praedicatione capiunt, (quomodo Ill. Michaëlis *Inleid.* II. D. pag. 848. alii) neque ii facilius se expediunt, cum semper aliquid restet subintelligendum, cuius in omni oratione contexta nec vola exstat nec vestigium. — At tu si veritas, *qui fuit ab initio* omnia limpidissime fluunt, structuramque habe-

gine ab aliquo lectore, indeque in contextum irrepserit, tantam veri speciem habere non videtur, ut quamplurimorum codicum MSS. omnium fere versionum, et multorum Patrum, quos vocant, auctoritatem pro hac lectione negligeremus. Accedit, ut bene etiam observavit Beza, et post eum Episcopi, quod plane sit ex more Iohanneo, talibus contrariorum oppositionibus uti quam saepissime; nec non, quod bene Estio, laudato a Wolfio, l. excit. ad h. l. animadversum, quod propter utriusque sententiae ὁμοιοτελευτον facillime potuerit excidere alterum hemistichium.

Quid autem sit οὐκ ἔχειν τον πατέρα, doceat Syrus, qui optime vertit **לא אבא אבא** **אבא אבא**, quae quam apta sit, et unice vera interpretatio, quisque videt: in qua simul existat illustre exemplum, quantopere haud raro versiones antiquae in exponendis libris S. iuvent interpretem.

Docet itaque hoc loco Apostolus, quanta sit Patris cum Filio coniunctio, quamque arctissimo nexu hi inter se sint copulati. Quod quoties ipse Iesus docuerit, auditoribusque suis omni opera inculcarit, neminem fugit sermonum eius lectorem diligentem atque assiduum. Quid enim? eumne Deo coniunctissimum pronunciare haesitabimus, quem Pater (Ioh. V: 20—23), summo opere amet, omnia edoceat, summa muniat auctoritate; cuique omnem tradiderit pot-

potestatem, iudiciumque omne; eo autem id fecerit consilio, ut omnes homines eodem Filium prosequantur honore, et obsequio, quo Patrem prosequi debeant; quemque si quis colere ac venerari non voluerit, is neque Patri, quo modo cunque maximam navaverit operam, summumque studium impenderit, ulla ratione gratus esse possit atque acceptus? — Eunne Deo coniunctissimum pronuntiabimus, qui tantopere cum eo consentiat, atque in omnibus conspiret, unum ut iis sit consilium, idem ut velint, nolint idem; idem possint, peragantque idem, Ioh. X: 30. XVII: 11, 22? ad quae ll. omnino conf. post Calvinum nostrum, Noesfeltus, vir elegantissimae doctrinae, in *Opuscul. ad interpret. S. Scriptur.* fasc. II. pag. 75. sq. et pag. 82. Doederlein. *Instit. Theol. Christ.* Part. I. §. 105. obs. 5. Ammon in notis ad Ernestii *Instit. Interpr. N. T.* Part. III. cap. ix. §. 9. ipseque Ernesti, vir summus, in *Annotat. laudd.* Germanice editis, pag. 75. addantur Semlerus, et Vlotenius ad h. l. nec non Schleusnerus in *Lexic. Graeco Latino in N. T.* Part. I. pag. 629. et quae infra dabimus nos capite huius dissertationis altero. — Eunne porro Patri dicemus coniunctissimum, ἐν ᾧ ὁ πατήρ, καὶ ὃς ἐν τῷ πατρὶ, Ioh. X: 38. XIV: 10, 11. qui Patris per omnia refert imaginem, qui eius δόξης est ἀπαύγασμα, eiusque ὑποστάσεως χαρακτήρ? ad quae autem loca iterum vid. Calvinus. — Eunne tandem Deo affirmabimus coniunctissimum, in quo divina tanto opere perluceat maiestas illa et gloria, Patrisque

que tam fit conspicua vis ac potentia, ut qui Filium viderit, ipsum is viderit Patrem? Ioh. VIII: 19. XII: 45. XIV: 7, 9. et quae sunt huius generis plura, hic illic in Iesu optimi sermonibus obvia.

§. XIV.

Persona Iesu Christi describitur.

Iohannes.

Iesus.

I Epist. I: 7.

Ioh. III: 17.

ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ.

ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ.

I. Ita quidem Apostolus praeter I. excit. Epist. etiam cap. III: 8. V: 5, 20. alibi, quomodo et Christus praeter I. I. Ioh. V: 25. X: 36. XI: 4. quorsum pertinent quoque loca, in quibus Patrem suum dixit Deum. De qua autem appellatione, qua Iesu Christi, Servatoris optimi, naturam, humana longe excellentiorem, ipsique ante nativitatem e Maria a Deo Patre communicatam, describi, nobis quidem habemus persuasissimum, hic agendi locus non est.

Iohannes.

Iesus.

I Epist. IV: 9.

Ioh. III: 16, 18.

ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ ὁ
μονογενής.

ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ ὁ
μονογενής.

II. De hac etiam denominatione vel verbulum monere, nefas esset, post diligentem operam Hen-

Henrici Heisen V. C. *Disfert. Philolog. Criticis* binis, quibus demonstratur, vocem ὁ ἀγαπητός, qui proprie dilectus significat, in gemino coelesti oraculo *Matth.* III: 17. *XVII:* 5. non modo posse, verum et oportere unigenitus reddi, *Bremæ* ed. 1747. inf. *Collect. Opusc. Hist. Philol. Theolog. a Io. Oelrichs curatae.* Tom. I. pag. 373. seqq. pluriumque interpretum ibi adductorum: quibus iungas etiam Ernestium in *Opusc. Philol. Crit.* pag. 209. sq. et Tittmannum in *tract. de Vestig. Gnostic. in N. T. frustra quaesitis*, pag. 421. sq. Ex quorum virorum doctissimorum observationibus constare poterit, quid iudicandum sit de eorum interpretationibus, uti Schleusneri in *Lex. h. v.* aliorumque, qui μονογενὴν ad imitationem Hebraei יְחִידִי prae ceteris dilectum, maximeque carum significare statuunt, cum potius contrarium verum censendum sit, scilicet, quod ὁ υἱὸς ὁ ἀγαπητός in N. T. sit *filius unigenitus*, ita quoque dicente Clariss. Abreschio in *Orat.* I. pag. 31. Neque minus notanda Bahrdtii in *Lex. h. v. παρερμηνεία*, quae quantopere a sana interpretandi ratione recedat, multis argumentis efficere non opus est; id tantum non possum non observare, vehementer falli ψευδερμηνεύειν illum, in Aquilae interpretatione *Pf. LXVII:* (Hebr. *LXVIII.*) 7. sententiae suae firmamentum reperiri sibi persuadentem, quando is verba Hebraica מוֹשִׁיב יְחִידִים בֵּיתָה vertit καθίζεῖ μονογενεὶς ἐν οἴκῳ, idque ita fecisse eum sine ullo ad generationem proprie ita dictam respectu affirmantem. Quid enim? nonne ipsa res et

ratio docent, cum vocabulum illud *μονογενής* omni orationis textui plane non conveniat, (ita observante etiam Doctiss. Koehlero *Kritische Anmerkungen über die Psalmen*, in *Repert. für Bibl. und Morgenländ. Literatur*. XIII. Th. pag. 102.) hic quoque Aquilam, *δουλον* illum *της Ἑβραϊκῆς λεξέως*, pro more suo, loci, in quo exponendo versabatur, rationem neglexisse, vocisque Hebraeae propriam exhibuisse notionem?

Iohannes.

Iesus.

I Epist. I: 1.

Ioh. XV: 15.

ὁ λόγος τῆς ζωῆς.

Πάντα αὐτὸς ἤκουσα παρὰ τοῦ πατρὸς ἐγνώρισά ὑμῖν.

III. *Λόγον* dici Iesum Christum a Iohanne in Euangelii initio, in eo quidem omnes, quibus nobiscum hic res est, consentire video. Quae autem denominationis illius fuerit ratio, de eo equidem disputare nolo: proxime tamen a vero abesse mihi videntur ii, qui misis omnibus, praesertim ex V. T. locis, nec non ex philosophia eorum temporum, et haereticorum dicendi more ductis rationibus et derivationibus, ita dictum existimant Dei Filium, *quod auctor verbi sit*, vel *sermonis*, quia per eum Deus loquitur, conf. Doederl. *Inst. Th. Christ.* P. I. pag. 354. et Storr. l. l. pag. 48. sqq. Adde Calvinum *Inst. Relig. Christ.* L. I. c. XIII. §. 7. Quod, cum mirifice consentiat cum Iohannea dicendi consuetudine, qua *ζωή*, *ἀληθεία*, *φῶς*, cet, ipsi eadem ratione adhibentur, ita denominationem istam primum invenisse et adhibuisse Iohannem,

D

in

in eo nullam equidem video difficultatem, cum certum sit, ut recte aliis observatum, eos homines, qui doctrinam Christianam, rem novam et inauditam, primum docerent, literisque conscriberent, novas etiam voces, novasque vocum significationes usurpare debuisse, quae cum ex cetero loquendi modo, aliisque adiunctis fatis constarent, et perspicui posset, opus iis non erat, uberius easdem explicare, quod postulare videtur Ill. Michaëlis *Inleid.* II. D. pag. 371. Si quis autem his non acquieverit, Iohanneam autem Apocalypsin editam simul statuerit, antequam Euangelium conscriberet, prodireque iuberet; (de qua re conf. Storrius in *Repert.* I. XIV. Th. pag. 177. fqq. et *über den zweck der Evangelische Geschichte und Briefe Johannis*, pluribus in ll.) is igitur appellationis του Λογου causam, perquam commode repetere poterit cum Storrio libr. laud. pag. 49. ex cap. XIX: 13. ubi postquam vs. 12. eum, qui equo illo albo veheretur, quique πισος και αληθινος vocaretur, ita depinxerat Iohannes, quod οφθαλμοι αυτου ως φλοξ πυρος, και επι την κεφαλην αυτου διαδηματα πολλα· εχων ονομα γεγραμμενον ο ουδεις οιδεν ει μη αυτος, mox sectione laud. addit: και περιβεβλημενος ιματιον βεβαμμενον αιματι· και καλεται το ονομα αυτου· ο Λογος του Θεου. Cui addatur locus ex cap. III: 14. in quo ο μαρτυς ο πισος και αληθινος appellatur, quique simillimus est illi loco ex Euangelii cap. VIII: 14. ubi Christus ita: και εγω μαρτυρω περι εμαυτου, αληθης εστιν η μαρτυρια μου, quaeque adeo loca omnino conferenda.

Sed

Sed haec quidem haecenus ὡς ἐν παραδω funto disputata. Quod autem volumus, hoc est. In Epistola, aequae ac in Euangelio, Iesu Christi personam Λογον dictam ab Apostolo. Atque huc referenda existimarem cum Calvino, Piscatore, Wolfio, Hamelsveldio, Vlotenio, aliisque, ex I Epist. I: 1. του Λογου της ζωης commemorationem. Cui autem rei minime obstabit id, quod h. l. nomini isto addatur alterum της ζωης, si cum Calvino per Hebraismum exposueris, *sermonem vivificum*. — Quae porro huc pertinere videbuntur, ex iis, quae §. XII. disseruimus, illinc repeti velim.

Quodsi itaque in eo nobis quis consenserit, eam, quam diximus, ob causam, nuncupari Servatorem ab Apostolo Λογον, facile is animadvertet, eodem modo saepius de se locutum fuisse Iesum, ut cum diceret την ἀληθειαν λελαληκα, ἣν ἤκουσα παρὰ τοῦ πατρὸς, Ioh. VIII: 40. alioque l. ita loqueretur ad Apostolos, παντα ἃ ἤκουσα παρὰ τοῦ πατρὸς, ἐγνώρισα ὑμῖν, Ioh. XV: 15. alia.

Iohannes.

Iesus.

I Epist. I: 2.

Ioh. XI: 25.

Ἡ ζωὴ ἐφανερώθη.

Ἐγώ εἰμι — ἡ ζωὴ

IV. Quod Iohannes Epist. I: 2. της ζωης nomine ex nostra sententia personam Iesu Christi descripserit, de eo in antegressis egimus, hicque nihil repetemus. Id potius peragendum, ut ostendamus, quomodo hac in re Praeceptor-

rem suum habeat praecedentem. Is autem Ioh. XI: 25. ἐγὼ inquit εἰμι ἡ ἀνάστασις καὶ ἡ ζωὴ, quod recte *causfa*, *fons*, *auctor vitae et felicitatis* exponitur, et cap. XIV: 6. ἐγὼ εἰμι ἡ ὁδὸς, καὶ ἡ ἀληθεια, καὶ ἡ ζωὴ. idque summo iure; erat enim ὁ ἀπὸς τοῦ Θεοῦ ὁ καὶ λαβεινὸν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ζωὴν δίδους τῷ κόσμῳ, Ioh. VI: 33. et τὰ ῥήματα (sive *verba* exponas, ut fieri solet, sive collato Hebraeo כִּרְיָן malueris *res*, cum Storrio, l. 1. pag. 194.) αὐτὰ ἐλάλει, πνεύματα erant καὶ ζωὴ, vs. 63. ipseque Pater concesserat, quemadmodum is ζωὴν habebat ἐν ἑαυτῷ, eodem etiam modo ζωὴν ἔχειν ἐν ἑαυτῷ. — Ceterum cum ista appellatione, qua Iesus Christus dicitur ἡ ζωὴ, illa fortassis conferenda, qua ζωὴ dicitur εἶναι ἐν αὐτῷ, Ioh. I: 4. quod ex collatione Euangelii et Epistolae initiis magnam accipere videtur veri speciem, coll. Epist. V: 11. de qua vero re infra dabitur videndi opportunitas, cum ad singularum phrasium et formularum compositionem pervenerit tractatio. Porro cap. V: 20. ζωὴν eum dici αἰώνιον, mihi quidem habeo persuasum, qui posteriorem sectionis illius articulum cum Calvino, Episcopio, Venema Exerc. *de vera Christi divinate* III. Clarissimoque Royaards p. 143. sqq. all. de Iesu Christi vere Deo interpretandum existimem: cum autem ipse Iesus ab hac sua maiestate, et excellentia eminentiori declaranda sapiens abstinuerit, ulteriorem eiusdem expositionem Apostolis suis commendans; hic quidem istius religionis Christianae capitis pertractandi locus non est, in Iesu doctrinae, institutionisque Iohanneae collatione.

Iohannes.

I Epist. II: 8.

Το φως το ἀλη-
θινον.*Iesus.*

Ioh. VIII: 12.

Ἐγώ εἰμι το φως του κοσμου.

V. *Servatorem divinum* in Euangelii exordio ab Apostolo dici το φως, quin et eadem formula, qua in Epistola cap. II: 8. usus est, το φως το ἀληθινον, de eo quidem nemo est, qui dubitet: loco autem illo ex Epistola, *doctrinam intelligendam Christianam, novamque illam institutionem*, omnes contra, quotquot ego quidem vidi, monent docentque interpretes: quibus adde Krausium *comment. excitata*, pag. 189. Schleusnerum in *Lexic.* in v, alios.

Neque ego is sum, qui ita interpretandum pertinaciter negem, meque tot tantorumque virorum sententiis audacter opponam. Bene enim ita exponitur, et optime. Id unum autem quaerere mihi liceat velim, concedantque aequi harum rerum iudices, possetne et hoc loco, aeque ac in Euangelii ingresso, de *persona Christi* forsitan explicari? — Etenim, si quam hac in re vim habeant, atque auctoritatem similes loquendi formulae, quin imo paene eadem, omnisque locorum illorum color idem et habitus, magnum inde huic expositioni accedere videtur rei momentum et pondus, quod toties, quoties loca legam et componam, sentire mihi videor. Deinde autem, si cum Epistolae cap. I: 5—7. contuleris loca, in quibus ipse Deus φως dicitur,

Christiani autem, praeceptorum eius observantia, quorum minimum illud non est, de fratribus nostris diligendis, arctissime ei iuncti εἶναι ἐν τῷ φωτί, ut ipse Deus ἐν τῷ φωτί ἐστὶ, mirifice illa huic convenire nostro loco, statim, nisi fallunt me omnia, animadvertes. — Sed haec leviter ita funto in medium prolata; urgere fortius, nedum quidquam pronunciare, equidem neque audeo, nec volo.

Si quis vero ita statuerit, ut haec scribens, ita tamen statuisse video Bengelium in *Gnomon.* ad h. l. loco etiam Ioh. I: 9. non neglecto; cupiat autem exempla, quibus pateat, et in hac appellatione discipulum carissimum Praeceptorem secutum amantissimum, habeat ille loca, Ioh. VIII: 12. cap. IX: 5. et XIII: 35, 36 et 46. Quae autem eiusmodi denominationis sit ratio, non diu ignorabit, qui tenuerit, *lucem* Hebraeis non tantum, sed omnibus fere populis, symbolum esse *felicitatis*, *notitiae*, *gaudii* cet. eodemque modo, ut ζῶν, aliaque, etiam hoc vocabulum a Servatore nostro et Iohanne adhibitum, ut *auctorem causamque* notet *felicitatis*, et *notitiae*. Conf. post ea, quae dedit Campeg. Vitringa, *Observat. Sacrr.* vol. I. pag. 476. sq. Kraufii *Comment.* l. et Storrius pag. 48. adeo ut *salutis auctorem* exponere queas, et *doctorem*. Bene ita Theophylactus ad Ioh. XII. Φως ὁ υἱος, δια τε το πλανης ἀπαλλάττειν, και το νοητην σκοτος λυειν, και ὅτι ὡσπερ το Φως φανεν, και ἑαυτον δηλον ποιει, και τα λοιπα ἐρατος οὕτω και ὁ υἱος ελθων, και φανεῖς ἡμιν, ἑαυτον ἐγνω-
ρισε

ρισε και τον πατερα, και προς πασαν γνωσιν τας καρ-
 διας των παραδεξαμενων αυτον εφωτισε. vid. Suiceri
Theaur. Eccles. Vol. II. pag. 1482. ubi plura.
 Egregius hanc in rem locus exstat in *Testamento*
XII Patriarcharum, apud Grabium, in *Spici-*
legio SS. Patrum et Haereticorum, *Seculi. I.*
 Part. I. pag. 252. αναστησει εκ του σπερματος μου εν
 υστεροις καιροις αγαπηλος κυριου, ακουων την φωνην αυτου,
 γνωσιν καινην φωλιζων παντα τα εθνη, φως γνωσεως
 επεμβαινων (λαμπων, melius) εν σωτηρια τω ισραηλ.
 cui haud dissimilis alius in *Testam. Levi* pag. 168.
 επαξηιε καλχραν επι το γενοσ υμων, υπερ ων (ου) το
 φως του κοσμου, το δοθεν εν υμιν εις φωτισμον παντος
 ανθρωπου. Utque a sole imaginem desumfit Ser-
 vator, ita is pag. 171. και αναλελει ασρον αυτου εν
 ουρανω, ως βασιλεως, φωλιζον φως γνωσεως εν ηλιω
 ημερων (leg. ημερας). — ουτος αναλαμψει ως ο
 ηλιος εν τη γη, και εξαρει παν σκυλος εκ της υπ' ου-
 ρανον.

Ceterum ad *felicitatis* notionem, negligi hic
 nolim locum ex *Apocalypsi Iohannea* elegantissi-
 mum, cap. XXI: 23. cui autem obstare mini-
 me censendum est vocabulum λυχνος, eadem quippe
 ratione ac φως, adhibitum de Iohanne Baptista,
 Ioh. V: 35. unde vereor, ne nimia sit eorum in-
 terpretum, ut Bengelii in *Gnomon.* ad h. l.
 quem sequitur Semlerus, ut et Kraufii
 l. l. pag. 127. *Patrumque nonnullorum* apud Sui-
 cerum l. l. Vol. II. pag. 1484. item Vol. I.
 pag. 1464. subtilitas, qui λυχνου vocabulo tenuius
 quid atque inferius inesse arbitrentur. Conf. et-
 iam Matth. V: 14.

§. XV.

Iesus Christus δίκαιος, και αμαρτια οὐκ
ἐσιν ἐν αὐτῷ.

Iohannes.

Iesus.

I Ep. III: 5.

Ioh. VIII: 46.

Ἀμαρτια ἐν αὐ-
τῷ οὐκ ἐσιν.

Τις ἐξ ὑμῶν ἐλεγχει με περὶ
ἀμαρτίας.

Loco illi ex Euangelio, five cum Semlero aliisque ἀμαρτιαν de *quocunque* intelligas *peccato*, five cum aliis, (quos praeiuerunt Calvinus et Melancton,) ut Bengelio, Vlotenio, Hamelsveldio, cet. de *mendacio*, seu *aberratione a veritate*, quod verborum textis magis videtur consentaneum, neminem tamen fore, existimo, qui huic loco, hac in re, omnem probandi vim deneget. Addi potest locus ex Euangelio cap. XVI: 10., si δικαιοσύνην ibi cum Noesfelto interprete diligentissimo, l. l. Fasc. II. pag. 50. sq. exposueris *bonam iustamque Christi causam*, quomodo etiam intellexisse videtur Bengelius. Conferendus huc prae primis locus ex Epistolae cap. II: 1. (ad quem contulit et Bengelius locum illum ex Euangelii cap. XVI.) ubi Iesus Christus audit δίκαιος.

Hoc vero loco τὸν δίκαιον legendum coniecit vir doctus apud Schulzium et Bowyerum *Konjekturen über das N. T.* ad h. l. existimavit autem Cl. Abreschius in *annotat. ad Paraphr. Epist.*

Epist. ad Hebr. pag. 300. Quod autem addit *vir Clariss.* ita etiam legi debere visum fuisse *Belgis nostratibus*, cum verterent *Iesus Christus den rechtveerdigen*, posseque adeo hunc locum ad ea referri, quae ex coniectura emendasse illi videantur, id quidem, venia tanti viri dictum sit, tam certum fortasse non est, ac nonnullis videri posset. Id potius ex more Scriptorum N. T. fuisse videtur, ante adiectivum nomini proprio iunctum, articulum interdum ut omitterent. Ita saltem Paulus, *I Cor. I: 23.* ἡμεῖς δὲ κηρύσσομεν Χριστὸν ἐσαυγόμενον, ubi ne unus quidem codex MS. ex eorum numero, qui hucusque fuerunt inspecti ac collati, articulum exhibet; *Noftrates* tamen, eadem ratione, atque hoc, de quo agimus, loco, *wy prediken Christum, den gekruisfigden*, nisi et hic coniecturae criticae locum dedisse *Noftrates*, quis existimaret. At vero nullam prorsus veri habet speciem, quin imo fieri vix potuit, ut duobus simul locis excideret ista vocula, adeo ut ne in uno quidem exstaret libro manuscripto. Accedit denique, quod haud videtur hac in re negligendum, quod ne alio quidem modo nostro sermone exponi queat istius formulae vis, nisi addito articulo demonstrativo (i).

Sed ad rem, quam tractamus, revertamur.

Huc

(i) Neque aliter pluribus etiam in locis egisse Interpretes nostros doctissimos, saepius deprehendes; conf. tantummodo, ut hoc utar exemplo, *Matth. XXVI: 34*, et *75. Marc. XIV: 30, 68, et 72. cet.*

Huc etiam pertinet tertius ex nostra Epistola locus, qui exstat cap. III: 7. in quo item Christus *δικαίος* nuncupatur: quo autem nomine is tantum insignitur, qui *ποiei την δικαιοσύνην*, hoc est, *omni opera eam exercet, virtutis studio totus quantus est deditus* (k), uti loqui amant N. T. Scriptores, eorumque maxime Iohannes: conf. I Epist. I: 6. ubi est, *ποιειν την ἀληθειαν*, quam formulam a Praeceptore suo didicerat, qui ea usus fuit Ioh. III: 21. annotante etiam Semlero ad h. l. quamque eodem sensu frequentavit auctor *Testament. XII Patriarch.* pag. 151, et 195, ubi legendum forsan *εὐσεβειαν ἐποίησα ἐν πάσαις ταῖς ἡμέραις μου καὶ ἀληθειαν*, ut vertit etiam interpres. His porro II. adde Euang. cap. III: 4, 8, 9. coll. c. VIII: 34. ubi quod additur *δουλος ἐστὶ τῆς ἀμαρτίας*, istius phraseos vim eximie declarat. Denique vs. 10. eiusdem cap. III. Epist. et c. II: 9. ubi iterum *ποιειν την δικαιοσύνην*, qua formula saepissime quoque usus *Testam. XII Patr.* l. auctor, conf. pag. 167, 214, 251. Apud quem etiam similis plane locus exstat illi, quem in sectionis huius capite describi curavi, in *Testamento* scilicet *Iudae*, §. 24. in eunte, *συμπορευόμενος τοῖς υἱοῖς τῶν ἀνθρώπων ἐν πραότητι καὶ δικαιοσύνῃ. καὶ πᾶσα ἀμαρτία οὐχ ἐνέχσεται ἐν αὐτῷ.*

§. XVI.

(k) Ita *την ἀληθειαν ποιεῖν* optime etiam exponit τῶν τῆς ἀληθείας ἔργων ἐραστὴν τε καὶ ποιητὴν εἶναι, Cyrillus Alexandr. apud Suicerum *Thef. Eccles.* Vol. I. col. 188.

§. XVI.

Seruatoris aduentus.

Iohannes.

Iesus.

I Ep. IV: 14.

Ioh. X: 36.

Και ἡμεῖς τεθεαμεθα και ὁν ὁ πατηρ ἡγια-
 μαρτυρουμεν, ὅτι ὁ πατηρ ἀπε- σε, και ἀπεσειλεν
 σαλκε τον υἱον σωτηρα του κοσ- εἰς τον κοσμον..
 μου.

Solet fere Seruator noster de eo, quod natus fit inter homines, ad munus, quod ipsi a Patre suo demandatum esset, obeundum, ita disferere, ut *missus sit a Deo, inque mundum venerit*: quomodo Iohannis Euangelii l. l. quaque ratione ἀγιάζειν exponunt *muneri destinare*, ac *consecrare*, Schleusnerus in *Lexic. in voc. Doederlein* l. cit. Part. I. pag. 354. Ernesti *Anmerkungen*, pag. 76. et Vlotenius ad h. l. Storrius, *über den Zweck*, cet. pag. 468. Abreschius l. l. pag. 159. *sqq.* nec non Semlerus in *notis ad Paraphrasin huius loci* et Suringar, *Disfert. laud.* pag. 19. qui apposite contulerunt loca, Ioh. XVII: 17 et 19. ad quem conf. etiam Noesfeltus l. l. pag. 80. *sq.* aliter tamen de hoc loco statuente Abreschio V. Clarisf. l. excit. pag. 10. Addantur his II. III: 16, 17, 19. XII: 46. XVI: 28. XVII: 8, 25. XVIII: 37. — Neque differt ab hac Iesu doctrina Iohannea institutio, ut docet locus ex Epistola excitatus, cui iungas alterum ex cap. I: 2. ubi

ubi ἡ ζῶη, quae antea πρὸς τὸν πατέρα erat, φανερωθῆναι docetur, eam scilicet ab causam, quod σὰρξ ἐγένετο, unde Athanasius *orat. περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ λόγου*, ineunte, *Opp. tom. I. pag. mihi 54.* ἵνα καὶ τὴν αἰτίαν τῆς ἐν σωματι φανερώσεως τοῦ τοσούτου καὶ τηλικούτου πατρικοῦ λόγου γνῶναι δυνήθης. et statim post: ὅτι αἰσώματος ὧν τῇ φύσει, καὶ λόγος ὑπαρχων, ὁμῶς κατὰ φιλανθρωπίαν καὶ ἀγαθότητα τοῦ ἑαυτοῦ πατρὸς, ἐν ἀνθρωπινῷ σωματι ἡμῖν πεφανερωταί.

Huc quoque referendus locus Ioh. I: 9. si quidem illud ἐρχομενον εἰς τὸν κόσμον, cum Hamelsveldio, Semlero, aliisque Schulzio libr. excit. laudatis, iungas τῷ φῶς, non vero referas ad πάντα ἄνθρωπον, cum Michaëlis *Inleid. Byvoegz. I. D. pag. 301.* Vloten. Calvino, et Lightfootio *Hor. Hebr. ad h. l.* qui phrasin contulit Rabbinicam כָּל בְּנֵי עוֹלָם, qua *genus humanum*, seu *mortales* solebant designare istius aevi Iudaeorum magistri, et de qua conferri possunt Cellarii *Rabbinismus*, pag. 9. Buxtorfii *Lex. Chaldaic. et Rabbin.* col. 270. et Othonis *Lexic. Rabbin. Philol.* pag. 214. Qua tamen in sententiarum diversitate, equidem non is sum, qui quidquam ausim definire: id tantum liceat animadvertere, priorem expositionem sequenti orationi magis aliquatenus videri conuenientem; et Christum, quamvis usus ille, quem dixi, istius formulae apud Iudaeorum magistros negari non possit, de se tamen, observante Semlero, saepius ea fuisse usum: quod loca superius a nobis excitata docebunt.

Ad-

Addi denique hic posunt, quae habet noster Epistolae cap. IV: 2. ἐν τούτῳ γινώσκετε τὸ πνεῦμα τοῦ Θεοῦ. πᾶν πνεῦμα ὃ ὁμολογεῖ Ἰησοῦν Χριστὸν ἐν σαρκὶ ἐληλυθότα, ἐκ τοῦ Θεοῦ ἐστίν. quorum pertinere videntur, quae habet auctor *Testam. XII. Patr.* pag. 251. καὶ κρίνει κυρίως — τὸν Ἰσραὴλ — ὅτι παραγενομένου Θεοῦ ἐν σαρκὶ ἐλευθερωτὴν οὐκ ἐπίσευσαν, ubi statim antegreditur ἡμεῖς ἀνασησομεθα, — προσκυνούμεν τὸν βασιλέα τῶν οὐρανῶν, τὸν ἐπὶ γῆς φανεῖτα ἐν μέρφῃ ἀνθρώπου, quae negligi nolim in expositione loci Paullini, *Phil. II: 6, 7.* Loco autem in nostram causam excitato affinis est alter, pag. 157. ὁ Θεὸς σῶμα λαβὼν, καὶ συνεσθίων ἀνθρώποις, ἐσώσεν αὐτοὺς.

Aliam quidem huius nostri loci, ex Epistolae cap. IV. adscripti, interpretandi viam ingressus est Cl. Loefflerus l. I. pag. 165. *sq.* de Christi humili, atque abiecta exponens conditione, adeo ut verba ἐν σαρκὶ ἐληλυθότα iis opposita sint hominibus, qui Iesu humili genere, ac caede maxime offenderentur: quem quidem vocis σαρκος significatum pluribus ornare studuit Doederleinus (conf. *Institut. eius Theolog. Christian. Vol. II. pag. 193.*) *disputatione singulari de voce πνεύματος*, in *Repertor. für Bibl. und Morgenl. Literat. II. Th. f. I. ff.* inque nostrum idioma translata, atque inserta libro, *Vaderlandsche Biblioth. van Wetensch. kunst en smaak I. D. 2. st. bladz. 337. vv.* conf. etiam Ernesti, *Opuscul. Theol. pag. 357. sqq.*

At vero a consueto istius formulae usu id
vi-

videtur abhorrere, quo nostra plurimum commendatur expositio: cui etiam haud contemnenda accedet probabilitas, si contuleris cum illo Iohanneo, ex Euang. cap. I: 14. ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο. Adde, quod hac in disputatione grauisfimi est momenti, quod verba illa non constituere videantur, ut loqui amant, praedicatum, sed multo magis, praecedentis nominis epitheton, adeoque vertenda, non ut placuit interpretibus nostris, *alle geest, die belydt, dat Jhesus Christus in het vleesch gekomen is*; sed hoc modo: *alle geest die Jhesus Christus, die in het vleesch gekomen is, belydt*. Quod ut statuat facit inprimis versus sequens, ubi simpliciter Apostolus, παν πνευμα, ὁ μὴ ὁμολογεῖ τον Ἰησουν. Quae enim ibi adduntur in editionibus vulgaribus, ex praecedenti versu repetita, locoque adeo mouenda facile cum Griesbachio, aliisque, videbuntur harum rerum peritis. Deinde autem, ita ut sentiam, facit id, quod idem hic videatur docere Iohannes, quod cap. II: 23. monuerat: quem locum ut huc conferant rogo, qui hic quidquam velint definire.

Ceterum hac ratione locum hunc nostrum si explicaueris, alterum habebis pro eo, quod ad locum I Ioh. II: 1. observavimus §. XV. pag. 57. argumentum. Huic autem nostro loco iunge ex altera Iohannis Epistola, vs. 7.

§. XVII.

Munus Christi docentis.

Iohannes.

I Epist. V: 20.

Ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἦκει καὶ δέδω-
κεν ἡμῖν διανοίαν, ἵνα γινω-
σκῶμεν τὸν ἀληθινόν.

Iesus.

Ioh. XVII: 6.

Ἐφανερώσω σου
τὸ ὄνομα τοῖς ἀν-
θρώποις.

Loco illo ex Epistola five διανοίαν cum multis interpretibus *mentem* exposueris, aut *intellectum*, *intelligendi facultatem*; five cum aliis placuerit interpretari *intelligentiam*: id saltem hic docebitur, Iesum Christum aduenisse, munerisque sui assidua diligentique functione id effecisse, ut γινωσκῶμεν τὸν ἀληθινόν, quod sine praeuia institutione, ac declaratione fieri nec potuit, nec factum est. Quod quam vere assertum sit ab Apostolo, omnis docet historia Euangelica, hic autem uberius explicare, ac confirmare operam foret praestare prorsus inutilem. Magis vero ere erit nostra, loca quaedam recensere, quibus hanc suam provinciam ipse declaret Servator. Is autem Ioh. XVII. 1. exc. postquam in antgressis dixerat, Patris nomen se illustrasse, munerique, quod ipsi commisisset, satis fecisse se, ita pergit: ἐφανερώσω σου τὸ ὄνομα τοῖς ἀνθρώποις, κ. τ. λ. *oracula tua familiaribus meis tradidi latius eadem divulgaturis*, quodque vs. 26. se fecisse iterum eloquitur, facturumque amplius edisferit. Et quid mi-

mirum? eo enim consilio in mundum venisse declarat vs. 17. huic muneri totus ut vacaret, essetque consecratus, quod ei a Patre erat traditum obeundum, quodque omni ex parte exsecutum se ac functum vs. 4. gloriatur. — Ceterum, dignus prae aliis, quem saepius laudaui, Noesfeltus V. Cl. qui huc conferatur, cuius existat capitis XVII. Euangelii Iohannis interpretatio grammatica in *Opuscul. ad interpret. S. S. fasc. II. pag. 63-84.*

§. XVIII.

Munus Christi patientis morientisque.

Iohannes.

I Ep. I: 7.

Το αἷμα Ἰησοῦ
Χριστοῦ καθαρίζει ἡ-
μᾶς ἀπὸ πάσης
ἀμαρτίας.

Iesus.

Ioh. VI: 51.

Ἐγὼ εἰμι ὁ ἄρτος ὁ ζῶν, —
ἐάν τις φάγη ἐκ τούτου τοῦ
ἄρτου, ζήσεται εἰς τὸν αἰῶνα·
καὶ ὁ ἄρτος δέ, ὃν ἐγὼ δώσω,
ἡ σὰρξ μου ἐστίν, ἣν ἐγὼ δώσω
ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου ζωῆς.

Plura sunt et in Iesu sermonibus, et in Iohannis institutione, quae perpesfionum, mortisque Servatoris diuini vim declarant salutarem; quae tamen omnia huc colligere, illustrare, ac vindicare, nec fert nec finit huius disputationis, meique instituti ratio. — Suffecerit itaque praecipua quaedam loca, quibus illa, de salute nostra
per

per Christi optimi Servatoris mortem recuperata, nobis quidem contineri videtur doctrina longe excellentissima, qua miseris mortalibus gratius nihil, nihil excogitari potest iucundius, annotasse tantum, leuiterque indicasse.

Quorsum autem quantum valeat, quem in sectionis huius titulo exaratum dedi, locus ex Epistolae capite primo, quisque videt, sentietque penitus, qui, quae pie ad eum monuerunt Calvinus noster, et Episcopus ille, pie voluerit considerare. Eiusdem generis locus est ex capitis alterius vs. 2. καὶ αὐτὸς (Ἰησοῦς Χρῖστος) ἱλασμος ἐστὶ περὶ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν· οὐ περὶ τῶν ἡμετέρων δε μόνον, ἀλλὰ καὶ περὶ ὅλου τοῦ κόσμου. cui similis exstat cap. IV: 10. ὁ Θεὸς ἀπεσέειλε τὸν υἱὸν αὐτοῦ ἱλασμον περὶ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν. in quibus ἱλασμος, quod alias θυσία. De κόσμου autem appellatione, conf. supra dicta §. VII: et quae Bengelius ad cap. II: 2. ceterum ⲉⲛ ⲁⲓⲛⲁ ⲛⲁⲓ ⲛⲁ ⲛⲁⲓ ⲛⲁⲓ ⲛⲁⲓ ⲛⲁⲓ ⲛⲁⲓ ut est apud Tychsenium, l. supr. l. pag. 48. His addendus porro l., qui eodem cap. II. versu 12. inuenitur, ubi peccata Christianis dicuntur δὶα τὸ ὄνομα Iesu Christi, (hoc est, *propter Iesum Christum*, ut bene Zachariae, *Paraphr. Erkl.* h. l. Hamelsveldius, alii,) remitti ac condonari. Pertinere etiam multis huc videtur cap. III: 5. aliter tamen iudicante Semlero, et ex parte etiam Caluino, quibus aliqua ratione fauere videtur contextus.

Ex Iesu autem sermonibus praeter locum ex Ioh. cap. VI. laudatum, ad quem consulas cum primis Morum l. l. qui ita observat; *videmus, hic non dici corpus, quoad corpus est, sed quatenus morti traditur in emolumentum hominum. At, corpus Christi, morti traditum, nonne est quoad rem, Mors eius hominibus salubris? Igitur non possum aliter cogitare, quam mortem hominibus salubrem. Iam, inquit, cibus, quem exhibebo, est mors mea, vobis salubris, do vobis mortem meam, uti cibum aliquem et nutrimentum.* Praeter hunc igitur locum huc faciunt in primis, quae eleganter disputavit Servator eiusdem capitis vs. 53-58. coll. omnino Matth. XXVI: 28. locaque apud Marcum et Lucam parallela: deinde etiam Ioh. III: 14-17. denique Ioh. X: 11, 15, 17, 18. XV: 13, 14. de quibus autem §. sequenti.

§. XIX.

In eo praecipuum Iesu in nos amoris fuit indicium, quod ὑπὲρ ἡμῶν
τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἔθηκεν.

Iohannes.

Iesus.

I Epist. III: 16.

Ioh. XV: 13.

Ἐν τούτῳ ἐγνωκαμεν
τὴν ἀγάπην, ὅτι ἐκεῖνος
ὑπὲρ ἡμῶν τὴν ψυχὴν αὐ-
τοῦ ἔθηκεν.

Μεῖζονα ταύτης ἀγά-
πην οὐδεὶς ἔχει, ἵνα τις
τὴν ψυχὴν αὐτοῦ θῇ ὑπὲρ
τῶν φίλων αὐτοῦ.

Existimavit olim Grotius, τὴν ψυχὴν τιθέναι
apud

apud scriptorem nostrum Iohannem non esse proprie, ita fatur ad h. Epist. 1. *vitam deponere, (quamquam et hoc fecit Christus), sed obicere periculis.* Quae tamen tam generatim nollem a viro summo pronunciata: hanc quidem constat pluribus locis adhiberi posse significationem, at illam quoque interdum obtinere, locus docere videtur, ex Euangelii Iohannis cap. X: 17, 18. Itaque statuendum potius hac ratione, ut suadet eorum, in quibus haec nostra, aut similes, *δουναί την ψυχην* Matth. XX: 28. *παράδουναί την ψυχην* Act. XV: 26. occurrunt formulae, locorum collatio, utramque scilicet admittendam notionem, at variis locis pro variis rerum adiunctis varie esse interpretandam. Quod si approbaveris, non diu dubium haesurum puto, quo modo iis, quos haec sectio in fronte gerit, locis illa sit exponenda dicendi formula. Id autem observari in his velim quam maxime, Servatorem nostrum hoc loco, tanquam summum amoris documentum id cupere considerari, quod in amicorum suorum commodum vitam suam profuderit, eumque suum amorem exemplum proponere nostri in fratres nostros amoris: in quo quam bene illum secutus sit Iohannes loci laudati, Iesu effato per omnia simillimi, docebit comparatio.

§. XX.

Id fuit inter causas, ob quas pro-
dierit Dei Filius, ἵνα λύσῃ τὰ
ἔργα τοῦ διαβόλου.

Iohannes.

1 Epist. III: 8.

Εἰς τοῦτο ἐφανερώθη
ὁ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, ἵνα λύσῃ
τὰ ἔργα τοῦ διαβόλου.

Iesus.

Ioh. XII: 31.

Νυν ὁ ἀρχὼν τοῦ κο-
σμοῦ τούτου ἐκβλήθησει
ἔξω.

Τὰ ἔργα τοῦ διαβόλου commode exponi posse, quin ex orationis serie debere, nonnullis videntur de omni *vitio ac peccato*, cuius *auctor* Diabolus, cuique qui studeat, is ἐκ τοῦ διαβόλου εἶναι, ingenium istud diaboli, qui inde iam ab initio peccato studuit, in se transfert. Atque ita Episcopus et Semlerus, ad h. l. Schleufnerus et Hesfelink, V. Clar. in *Lexicis.*, adeo ut ex hac expositione idem dicti sensus sit, quem loci ex vs. 5. existimant nonnulli, de quo §. XVIII. uti, quem praeiuerat iam Calvinus, Doederleinius *Instit. Theol. Christ.* Part. II. §. 290. obs. 1. et quam laudat *disserat. de redemptione a potestate diaboli, insigni Christi beneficio*, in *Opusculis eius Theolog.* pag. 135. *sqq.* conf. omnino Ioh. VI: 28, 29. ubi ἔργον τοῦ Θεοῦ, opus est, quod Deo placeat, Deusque quod praescripserit, interprete Moro, V. Clariss. Alii autem τοῖς ἔργοις τοῦ διαβόλου indicari putant, omne illud in-

infortunium, omniaque illa mala, quae perpetraverit Diabolus: quo modo Zachariae, ad h. l. Aliis denique existimantibus, arguta calidique dici diaboli consilia, inque homines tyrannidem, ut placuit Vlotenio, adeo ut conferendus sit locus ex Hebr. II: 14. ad quem vid. Cl. Abresch. l. l. pag. 136. Atque hi omnes in consueto scriptorum N. T. dicendi more habent, quo sententiam quisque suam ornet ac confirmet: neque ulli istarum expositionum repugnare plane dici potest contextus: unde unicuique, quo tandem cunque modo fuerit visum, liberum esto iudicium.

Si cui vero arriserit posterior illa interpretatio de Satanae in homines vi, ac potestate, quam *fregerit*, atque *disolverit* (ita enim vertendum λυειν existimo, coll. Ioh. II: 19. et Matth. XXVI: 61. XXVII: 40. conf. Doederleinii *disfertat. laud.* l. exc.) Dei Filius; quantopere huc conueniant ipsius Iesu verba, quae ex Ioh. cap. XII. laudavi, et quae, his confimilia, exstant cap. XVI: 11. nemo erit, qui non videat. In quibus vero locis ὁ ἀρχων του κοσμου ab omnibus fere interpretibus recte exponitur *Diabolus*, qui alias ὁ ἀρχων dicitur της ἐξουσίας του αἱρος, et ὁ Θεος του αἰωνος τουτου, de quibus appellationibus conf. Abresch. V. Clar. in *not. ad Hebr.* II: 14. Tittmann. *tract.* l. pag. 453. *sqq.* Noesfeltus l. l. p. 21. *sqq.* et Doederleinius l. l. pag. 146. *sq.* ubi bina haec loca videas illustrata. κερῖλαι autem (quo modo κρινειν saepius pro κατεκρινειν venire, vix est, ut

moneatur) optime (ὀλίγον γὰρ καιρὸν ἐσχίκε, Apo-
cal. loco mox laudando.) hic vertitur *conde-
mnatus est, et omni potestate pristina exutus*, uti
Semlerus dedit hunc l. adeo ut inferior *disces-
serit, deque tyrannide sua deiectus sit*, uti Noes-
feltus; quod futurum, altero l. dixerat Serva-
tor, *ἐκβληθῆσθαι ἐξω*, quocum idem vir doctis-
simus pag. 22. apposite perquam contulit illud
Iesu apud Lucam, cap. X: 18 *ἐθεώρουν τὸν σαλάναν,
ὡς ἀσραπὴν, ἐκ τοῦ οὐρανοῦ πεσονῖα*. de quo adifis
Doederl. pag. 145. et quocum ante omnia com-
pone elegantissimam Iohannis picturam in *Apo-
calypsi* sua, cap. XII: 9. *sqq.* — Id itaque
Iesu Christi Dei filii *φανερῶσει* habeant, referant-
que acceptum Christiani, quod is, dissolutis o-
mnibus diaboli operibus, eiusque vi penitus in-
fracta, ab eius tyrannide eos liberans, ac vin-
dicans, *αὐτοὺς ἐν ὅλῳ ἐλευθέρους* fecerit, Ioh.
VIII: 36.

§. XXI.

Iesus Christus apud Patrem suum
noster est *παρακλητός*.

Iohannes.

1 Epist. II: 1.

Παρακλητὸν ἐχο-
μεν πρὸς τὸν πατέρα,
Ἰησοῦν Χριστόν.

Iesus.

Ioh. XVII: 9, 20.

Ἐγὼ περὶ αὐτῶν ἐρωτῶ· οὐ περὶ
τούτων δε ἐρωτῶ μόνον, ἀλλὰ
καὶ περὶ τῶν πισευσόντων δια-
τοῦ λόγου αὐτῶν εἰς ἐμέ.

Vocem *παρακλητόν* egregie illustravit summus
Er-

Ernesti in *Opusc. Phil. Crit.* pag. 214. sqq. ad explicanda ea loca, in quibus dicitur de Spiritu S. *doctore, monitore.* Quam significationem si omnibus iis locis, quibus de S. Spiritu adhibeatur, adiudices, statuas etiam necesse est, Iesum Christum illustri eo Ioh. XIV: 16. loco, eodem sensu se ipsum dixisse *παρακλητον, doctorem, monitorem*, quo Spiritum dicat *ἄλλον παρακλητον.* Attamen alio sensu Iohannes I Ep. II: 1. Christum *παρακλητου προς τον πατερα* titulo insignivit: sensu nimirum forensi quo *advocatum* notat seu *patronum*, qui nostram agat apud Deum Patrem causam: ut adeo idem sit, quod alibi *μεσιτης*, quocum contulit Cl. Loefflerus l. I. p. 149. nihilque aliud docuerit Iohannes, quam quod Paulus Rom. VIII: 34. et Hebr. VII: 25. quorum sensum bene constituisse ac definitivisse videntur post Calvin. ad Ioh. XVI: 26. Schleusnerus in *Lex. voc. εντυγχανω*, et Zachariae *Biblischer Theolog.* III Th. pag. 467 sq. Quum igitur videri possint Iesus alio paulum sensu se dixisse *παρακλητον* Euang. c. XIV: 16. alio vero Iohannes Ep. II: 1. nolui alterum illum huic tanquam parallelum iungere: imprimis vero propterea, quod rerum magis quam verborum similitudinem exquirendam cum maxime esse, statuum; hanc autem locus ex Ioh. XVII. adscriptus egregie exhibeat. Nec duae tantum illae cap. sectiones 9, et 20. sed totum illud caput, in quo Apostolorum suorum, omniumque Christianorum apud Patrem suum causam agat Servator optimus, quem Deum exaudire lubenter, non immerito sibi persuasum habebat

Martha, Ioh. XI: 22. Qui autem Christus etiam nunc noster παρακλητος, μεσίτης, cet. dici possit, de eo conf. omnino, quae, praeter scriptores iam excitatos ll. ll. observavit I. H. Heinrichs in *Excurs. II. ad Epist. ad Hebr. perpetua annotatione illustrat.* pag. 234. sq. qui nec nostrum locum neglexit. Neque huc pugnat locus Ioh. XVI: 26. quod sentiet, qui inspicere hic tantum voluerit Calvinum ad Ioh. XI. l. l. et ad hunc nostrum locum ex cap. XVI. Noesfeltum, pag. 59. et notata a Semlero.

§. XXII.

Quidquid Iesu nomine petant Christiani id a Deo iis benigne conceditur.

Iohannes.

I Epist. V: 14, 15.

Και αύτη εστιν η παρησιας, ην εχομεν προς αυτον, οτι εαν τι αιτωμεθα κατ' ο θελημα αυτου, ακουει ημων. Και εαν οιδαμεν οτι ακουει ημων, ο αν αιτωμεθα, οιδαμεν οτι εχομεν τα αιτηματα, αι ηληκαμεν παρ' αυτου.

Iesus.

Ioh. XVI: 23, 24.

Αμην αμην λεγω υμιν, οτι οσα αν αιτησητε τον πατερα εν τω ονοματι μου, δωσει υμιν. Εως αρτι ουκ ηλησατε ουδεν εν τω ονοματι μου· αιτειτε και ληψεσθε.

Ad hunc Epistolae locum, quae moneam, non ha-

habeo; nec quid monere opus est, unum forsan illud si excipias, istud scilicet καὶ το θελημα αὐτου conferendum videri cum eo, quod in Evangelii loco est ἐν τῷ ὀνοματι αὐτου, si quidem cum Moro V. C. l. l. ita id intellexeris, ut sit *iussu eius et monitu*, quia Iesus ita precari suos iussit et instituit; non vero cum Semlero aliisque *propter eum*, ut scilicet eo melius et felicius ministerio suo fungi posset Apostoli; *eiusve causa*, cum Noesfelto, quia Iesu Christi causa Deus bene illis facere vellet. Adeo ut αἰεὶν τι καὶ το θελημα αὐτου non sit, ut pluribus olim placuit, et etiamnum placet pluribus, nominatim Hamelsveldio, Vlotenio, aliis, *petere quid, quod eius voluntati sit consentaneum, quodve peti velit*; verum omnino, ut exposuisse optime videtur Semlerus, *petere aliquid, quia petere iussit ille ac monuit*. Atque hinc iudicandi forsitan, quae in codd. duobus, et versione Aethiopica, apud Griesbachium, exstat lectio, pro θελημα exhibens ὄνομα, quo illud potuit exponi. Ceterum hic etiam pertinent loca ex Evangelii cap. XIV: 13, 14. XV: 7, et 16. exque Epistolae cap. III: 21, et 23.

DOCTRINA DE SPIRITU SANCTO.

§. XXIII.

Spiritus S. το πνεῦμα της ἀληθείας.

Iohannes.

Iesus.

I Epist. IV: 6.

Ioh. XIV: 17.

Ἐκ τούτου γινώσκουμεν τὸ πνεῦμα
 τῆς ἀληθείας, καὶ τὸ πνεῦμα
 τῆς πλάνης.

Τὸ πνεῦμα τῆς
 ἀληθείας.

Τὸ πνεῦμα τῆς ἀληθείας multi sunt, qui per
 Hebraismum exponendum censeant, *Spiritum*
illum verum, et *perfectum*, quod tamen, quant-
 opere alienum sit, docet *tum* frequens vocis ἀλη-
 θείας in N. T., in Iesu inprimis sermonibus, et
 Iohannis scriptis, quibus ista Spiritus descriptio
 unice usurpata fuit, usus pro *vera religione*,
 praecipue *Christiana*, quique ubivis in hac
 Christi oratione, in qua exstat illa appellatio,
 obtinet locum; *tum* vero etiam ipsa Iesu ex-
 positio, cap. XVI: 13. ubi Spiritui illi, docente
 Noesfelto l. l. pag. 45. ipsum illud nego-
 tium tribuitur, quo Apostoli ad pleniorē ube-
 riorēque cognitionem Iesu Christi essent dedu-
 cendi, ut praeter ea, quae iam tenerent ex
 ore consuetudineque magistri, alia etiam, post-
 haec cognoscenda, proponerent auditoribus; is
 enim

enim Spiritus illos εἰς πᾶσαν duceret ἀληθειαν, viam quasi ad omnem perfectiorem praeiret cognitionem, sensimque ad altiores eveheret scientiae gradus, ita exponente Semlero, ad h. l. Ex quibus itaque satis constat πνευμα της ἀληθείας esse vertendum *verae religionis Spiritum, perfectioris cognitionis auctorem.* Adde his locum ex cap. XV: 26.

Atque ita etiam locum ex Epistola laud. intelligendum, mihi quidem, cum multis interpretibus, habeo persuasum. Neque vero me latet, multos tamen istum locum de *veris falsisque exponere doctoribus*, in his quoque Semlerum, Zachariam, alios, aut etiam de *vera falsa-que doctrina*, quomodo W. A. Teller *Wörterb. des N. T.* voc. *Irre.* a quo nec valde dissentit G. A. Lang *zur Beförderung des nützlichen Gebrauches des W. A. Tellerischen Wörterb.* III. Th. f. 88, 89. item Hesfelink V. C. in *Woordenb.* bladz. 217. Sed in his vocem πνευμα metonymice accipiendum, tam manifestum non est, ac vulgo credi solet: Spiritum autem illum, qui in Christianis omnis ἀληθείας auctor est et origo, sine quo neque ipsa doctrina illa vera, nec doctores exsistere veri queant, plane excludendum, neminem fore, existimo, qui statuatur. Conf. Calvinum ad cap. huius versum primum, ex quo simul videbis, quomodo intelligendum sit το πνευμα της πλάνης, Spiritus scilicet ille, quem falsi mentiebantur doctores, quo in errorem eo facilius ducere atque abripere possent credulos nimis, ac parum firmos Christianos.

Ce-

Ceterum his formulis usus etiam est auctor *Testam. XII Patriarch.* pag. 186. το πνευμα της ἀληθείας μαρτυρεῖ πάντα καὶ κατήγορεῖ πάντων. saepiusque altera illa, το πνευμα της πλάνης, vid. pag. 147, 153, 156, 159. alibi, omnino vero pag. 185. ubi utraque iuncta; si cum Grabio pro ἀσθενείας legeris ἀληθείας, quam lectionem suadere videntur, quae ibidem sequuntur. Ita etiam πνευμα ἀγιωσύνης, pag. 172., quod Paullus dixit in Epist. ad Rom. cap. I: 4.

§. XXIV.

Spiritus S. institutio omnia edocet
Christianos, quae ad religionem
pertineant.

Iohannes.

I Epist. II: 27.

καὶ ὑμεῖς το χρισμα ὃ ἐλάβετε ἀπ' αὐτοῦ, ἐν ὑμῖν μένει, καὶ οὐ χρεῖαν ἔχετε, ἵνα τις διδασκη ὑμᾶς· ἀλλ' ὡς το αὐτο χρισμα διδάσκει ὑμᾶς περὶ πάντων, καὶ ἀληθὲς ἐστὶ καὶ οὐκ ἐστὶ ψευδός· καὶ καθὼς ἐδίδαξεν ὑμᾶς, μένειτε ἐν αὐτῷ.

Iesus.

Ioh. XVI: 13.

ὅταν δε ἔλθῃ ἐκεῖνος, το πνευμα της ἀληθείας, ὁδηγήσει ὑμᾶς εἰς πᾶσαν ἀληθειαν· οὐ γὰρ λαλήσει ἀφ' ἑαυτοῦ, ἀλλ' ὅσα ἀν' ἀκουσῇ, λαλήσει, καὶ τὰ ἐρχόμενα ἀναγγελεῖ ὑμῖν.

De loco illo ex Evangelio cum §. praecedente diximus, ut et de eo, qui occurrit cap. XIV: 26.,

26., qui etiam huc referendus, nihil hic ad ea erit addendum.

Ad hanc autem rem pertinere etiam existimem, locum ex sexti cap. vs. 45. ubi Iesaiæ effatum, ex oraculorum cap. LIV: vs. 13. laudat, inque suum usum convertit Servator: de quo itaque prius, quam de hoc quidquam posuit statui, paucis nobis erit inquirendum. Est autem illud hoc: **וְכָל בֵּן לְמֹדֵי יְהוָה**. Eratque vates in eo, ut post amplissimum Mesiae regnum promissum, seculi istius Mesiani augustissimam longe conderet descriptionem, in qua inde a vs. 11. insignem Ecclesiae canit maiestatem ac gloriam, nunquam perituram; conf. Dathius et Doederleinius: quae vero gloria ac maiestas praecipue inde erant oriturae, *quod בְּנִיה*, (sive cum Vitringa, Dathio aliisque *filios* seu *incolas* interpreteris, sive cum Doederleinio, Koppio, ad Lowthi *Jesaias neu übersezt*, u. s. w. Vlotenio, et Hamelsveldio *architectos* exposueris, id quod propter paralleliae leges, et, quae versibus antegressis continetur, descriptionem, praestare videtur) *instruerentur edocerenturque a Jehovah*, meliorem olim religionis formam procuraturo, effusuroque largissime sapientiae et revelationis Spiritum; adeo ut pendere ab ore Sacerdotum amplius haud opus esset, nec fidem submitti Mosis cathedrae, uti exponit D. Millius in *Disput. Theolog. ad Iesaiæ cap. LIV. Trai. ad Rhen.* 1737. Quod cum factum sit sub Christianae religionis initiis, in qua confirmanda ac propaganda Spiritus sui opera

opera praesertim Deum usum fuisse constet, nullus fere dubitandi locus est, quin eum etiam partim hic voluerit Servator: adeo ut διδάκλος Θεου, (quod ultimum vocabulum pessime omitti in multis codd. apudque patres nonnullos, qui vocantur, docet *tum* textus Hebraicus, *tum* universum orationis Iesu consilium) apte conferri possit cum διδάκλος πνευματος αγίου, 2 Cor. II: 13. et Θεοδιδάκλος, 1 Thesf. IV: 9. cui vocabulo oppositum ανθρωποδιδάκλος, quo usus est *Cyrillus Alexandr. loco* Suicero in *Thesaur. Eccles.* Part. I. col. 347. *laud.* ex quo simul utriusque vim perspicias, ο πατηρ απεκαλυψε τω Περω, και ουκ ανθρωποδιδάκλος ην, υιον ομολογειν τον του Θεου λογον. — Denique huc spectare videntur, quae Ioh. VII: 38. reperiuntur, coll. vs. 39. ad quem locum conf. Morus l. I. pag. 129 sqq. Tittmann l. c. pag. 443. qui commode contulit locum Ioh. IV: 14. et omnium maxime Calvinus noster.

Locum autem quod attinet, quem ex Iohannis Epistola laudavi, cap. II: 27. quique ei similis vs. 20. cumque eo omnino componendus: in eo quidem χρισμα *Spiritum* S. dici, aut illud χρισμα, cuius ille auctor est, ex veteribus Theologis visum fuit Calvino, Castalioni, Zegero, Grotio, aliis, exque recentioribus Semlero, Krebsio in *Lexico Schoettgen. in N. T.* voc. χρισμα. Hamelsveldio, Vlotenio, cet. του αγίου autem appellationem alii ad Christum retulerunt, quomodo plurimi; alii tamen πνευματος subintelligi existimarunt voca-

cabulum, uti Camerarius, Semlerus; alii denique ad Deum Patrem referunt. Quod vero, quocunque modo censueris, in hac nostra causa nihil interest, si de priori illo constiterit. Atque isti expositioni id quidem favere egregie videtur, quod *Spiritu S. ungi* dicantur Christiani, 2 Cor. I: 21. coll. vs. 22. quemadmodum Iesum Christum ἐχρίσεν ὁ Θεὸς πνεύματι ἁγίῳ καὶ δυνάμει, Act. X: 38. quique igitur inde commodissime χρίσμα, (quod *unguentum* vertendum ex constanti Alexandrinorum interpretum, in hac voce usurpanda consuetudine, non vero *unctio*, quod iis χρίσις est, vid. Biellium in *Thesaur. Philolog.* in vocc.) appellari potuit. Adde, quod idem illud de χρίσματι hoc praedicet Iohannes, vs. 27. διδάσκει ὑμᾶς περὶ πάντων, quod Christus de *Spiritu Sancto* docuerat Ioh. XIV: 26. ὑμᾶς διδάξει πάντα, quodque illud dicat ἀληθὴς *verax*, adeo ut ψευδὸς non sit (1), quemadmodum Christus dixerat τὸ πνεῦμα τῆς ἀληθείας. nec non quod λαβεῖν istud, et εἶναι ἀπ' αὐτοῦ, (quod de Christo imprimis exponi debere videtur, cum vs. 25. proxime eius iniecta esset mentio,) nullo modo melius explicari possit, quam habita ratione promissionis Iesu de mittendo Spiritu S. Quae quidem expositio cum videatur ceterarum simplicissima, aliisque II. S. Scripturae Iesuque in primis institutioni convenien-

(1) Nisi malueris locum ita vertere: et quod ille Spiritus vos in omnibus docet, id verum est, longissimeque a mendacio remotum: prouti itaque vos docuerit is, ita tenete.

nientissima, ita etiam orationis textui videtur consentire; in quo tamen illius sententiae, quae de *institutione in religione Christiana* exponit *χρισμα*, (a qua non procul abfuisse videtur etiam Lightfootus *Operr.* Tom. I. pag. 651.) prae-
cipuum argumentum inveniunt eiusdem defen-
sores, vid. Hesfelink v. *zalving*: quod enim
ibi monet V. C. *οἰδεναί την ἀληθειαν* significare *do-*
ctrinam nosse Christianam, id quidem est veris-
simum, at Christianos eam ex institutione alio-
rum nosse, id quidem, ut non nego, ita ex eo
tamen loco videre me non posse, ingenue fateor:
sed quid, quaeso, planius esse potest, quam
quod *αληθειαν* noverint etiam per Spiritum, qui
sit *αληθεας* auctor?

§. XXV.

Spiritus S. testimonium Christianorum
cum Christo coniunctionis veris-
simum est indicium.

Iohannes.

Iesus.

I Epist. IV: 13.

Ioh. XIV: 20.

Ἐν τούτῳ γινωσκόμεν,
ὅτι ἐν αὐτῷ μενομεν, καὶ
αὐτὸς ἐν ἡμῖν. ὅτι ἐκ τοῦ
πνευματος αὐτοῦ δεδοκεν
ἡμῖν.

Ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ
γινώσεσθε ὑμεῖς, ὅτι ἐγὼ
ἐν τῷ πατρὶ μου, καὶ
ὑμεῖς ἐν ἐμοί, καὶ γὰρ ἐν
ὑμῖν.

Disputant interpretes quorsum referenda sint
ista verba ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ in Evangelii loco.
Bengelius quidem, Morus, aliique ad h.
1. de

1. de tempore, quo Christus de morte fuscitatus fuerit interpretantur: alii autem de eo tempore exponunt, quo omnes homines in vitam sint redituri. Optime vero omnium videtur statuisse Semlerus, qui tempus describi putat, quod mox secuturum erat, Pentecostes scilicet illius celebratae die augustissimo, quo Spiritus sanctus animis Apostolorum erat illapsurus, quod tamen ad ultimam usque resurrectionem inde extendit Calvinus. Cui quidem sententiae eximium momentum ac pondus ex Epistolae loco, quo Spiritum a Christo datum, certissimum coniunctionis cum eo indicem ac testem laudat Iohannes, accedere videtur; quippe, quae loca sibi tantopere similia sunt, ac conveniunt, ut dubitari non liceat, quin, ita cum scriberet Apostolus, ad Servatoris promissum respexerit, adeo ut alter ex altero omnino illustrari debeat atque exponi. Addendus autem his alter ex Epistola locus, cap. III: 24. illis per omnia simillimus, *καὶ ἐν τούτῳ γινώσκουμεν, ὅτι μένει ἐν ἡμῖν, ἐκ τοῦ πνεύματος, οὗ ἡμῖν ἐδώκεν.*

§. XXVI.

Patris, Filii et Spiritus S. consensus.

Iohannes.

Iesus.

1 Ep. V: 7.

Io. XVI: 13-15.

ὅτι τρεῖς εἰσιν οἱ μαρτυροῦντες ἐν τῇ ἀληθείᾳ, ὁ πατήρ, ὁ υἱὸς καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, οἳ τὴν ἀλήθειαν μαρτυροῦνται.

F

τυροντες εν τω ουρανῳ, ὁ πατήρ, ὁ λόγος, καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα, καὶ οὗτοι οἱ τρεῖς ἐν εἰσι. σάν τὴν ἀληθειαν· οὐ γὰρ λαλήσει ἀφ' ἑαυτοῦ, ἀλλ' ἴσα ἀν' ἀκουσῇ, λαλήσει, καὶ τὰ ἐρχόμενα ἀναγγελεῖ ὑμῖν. Ἐκεῖνος ἔμε δοξάσει, ὅτι ἐκ τοῦ ἔμου ληφείαι, καὶ ἀναγγελεῖ ὑμῖν πάντα ὅσα ἔχει ὁ πατήρ ἔμα ἔσι. διὰ τοῦτο εἶπον ὅτι ἐκ τοῦ ἔμου ληφείαι, καὶ ἀναγγελεῖ ὑμῖν.

Locum istum ex Euangelio qui attente confiderarit, cumque cetera Iesu institutione, ex. gr. Matth. XXVIII: 19. al. composuerit, quomodo huc pertineat, vel me tacente, facile animadvertet, adeo ut non sit necesse in hanc rem quidquam ad eum observare. — Longissime autem ab instituti mei ratione alienum esse, locum de venerabili isto de Patre, Filio et Spiritu S. mysterio hic pertractare, et exponere uberius, quemuis videre confido, unde paucis me his expedire posse arbitror.

Atque huc referri a nonnullis sciunt omnes locum ex Iohannis epistola laudatum, quod tamen minus bene ac considerate fieri existimant alii. Etenim, ut breviter defungar, duo praesertim, quo minus ita agi possit, obstare a multis observatum est. *Primum* enim de lectionis veritate, omnisque loci auctoritate vehementer dubitare cogunt unumquemque, in hanc rem paullo attentius, et accuratius inquirentem, rationes criticae: qua de re conferri possunt, praeter scriptores Wolfio in *Cur. Philol.* ad h. l. II. Cl. Griesbachius, Schulzcius et Bowyerus, ad h. l. Curcellaeus in
not.

not. ad calcem edit. N. T. et van Vloten in in notis ad versionem vernaculam h. l. adde Semlerum in apparatu ad liberal. N. T. interpretat. pag. 41. sqq. C. B. Michaëlis tract. critic. de variis lectt. N. T. pag. 31. Doederlein, Instit. Theol. Christ. §. 102. obs. 1. Tittmann. Commentat. de glossis N. T. aestimandis et iudicandis in Syllog. opuscul. Muntinghiana, Vol. I. pag. 294. sq. et omnium maxime Ill. I. D. Michaëlis Inleid. P. II. pag. 865. sqq.

Deinde vero, si vel de eo constaret, quod a Iohannis manu profecta esset haec sectio, verendum tamen, ne plus inesse statuant multi, quam ex Apostoli consilio, in omni orationis serie, formulaeque, quam urgent, constanti in Christi sermonibus, Iohannisque dictione usu satis perspicuo, ei inesse possit. Quod, ut hunc unum appellem, pro sagacitate sua, et in interpretando diligentia, optime iam vidit Calvinus noster, cui certe, si cuidam alii, accommodari potest, iudicium, quod de istius aevi interpretibus vere tulit Noesfeltus V. Cl. in Narration. de I. S. Semlero eiusque ingenio imprimis, et meritis in interpret. S. S. praemis. Semleri paraphrasi in primam Ioh. Epist. saepius laudatae, pag. LXVII. sq. ubi ita pronunciat vir doctissimus: Illorum autem veterum (scilicet interpretum, qui seculo potissimum a Christo nato sexto et decimo Novum Testamentum scholiis illustrarunt) illorum igitur scholiis ita praeclare quaedam dicta insunt, etiam ad grammaticam N. T. interpretationem pertinentia, ut me

saepe pudeat plerorumque de nostris hominibus, qui vel ignorant ista, vel fastidio delicatissimo negligunt: qui, si vel illorum discendorum causa, Semleri paraphrases et notas evolverent, hunc certe caperent istius studii fructum, ut et multa ab istis veteribus iamdudum occupata cognoscerent, de quibus solet, tanquam de lumine novo, nostrorum vanitas gloriari, et multa reperire novitiis interpretationibus meliora, quae hodie nemini veniant in mentem (m). Caluini autem verba, nam digna sunt quae hic appingantur, haec sunt. „ Quod dicit, tres esse „ unum, ad essentiam non refertur, sed ad consensum potius. Ac si diceret, Patrem, et aeternum sermonem eius, ac spiritum, symphonia quadam Christum pariter approbare: — neque „ dubium est, quin Pater, sermo et spiritus eodem sensu dicantur unum esse, quo postea „ sanguis, et aqua et spiritus.” Quae bene teneant velim, qui Viro ἐϑεδοξότερον esse velint ἐϑεδοξότερον.

§. XXVII.

(m) Adde Muntinghii V. C. iudicium in *Inleiding tot het Boek Job, vertaald met aanmerkk. door H. A. Schultens uitgegeven en voltooid door H. Muntinghe*, bladz. XIV. volg. ita nimirum existimantis ac pronunciantis: voorzeker zo men Calvinus, Druifius, Mercerus, Coccejus, Spanheim, Seb. Schmidius, en dergelijken vergelijkt met veele jongere uitleggers, dan vreeze ik, dat verre de meeste der eersten den prijs boven de laatsten zullen behalen. Cum quo comparandus omnino I. G. te Water V. C. *Orat. de Theologo eruditio*, Lugd. Bat. 1788. p. 48. seqq. et 79. seq.

§. XXVII.

Doctrina salutaris ab Apostolis
annunciata.

Iohannes.

Iesus.

1 Ep. I: 1-3.

Ioh. XV: 27.

Ὁ ἦν ἀπ' ἀρχῆς, ὃ ἀκηκοαμεν, ὃ ἑώρακαμεν, ὃ ἐθεαμεθα τοῖς ὀφθαλμοῖς ἡμῶν, καὶ αἱ χεῖρες ἡμῶν ἐψηλαφῆσαν περὶ τοῦ λόγου τῆς ζωῆς, (καὶ ἡ ζωὴ ἐφανερώθη, καὶ ἑώρακαμεν καὶ μαρτυροῦμεν, καὶ ἀπαγγελλομεν ὑμῖν τὴν ζωὴν τὴν αἰώνιον, ἣ τις ἦν πρὸς τὸν πατέρα, καὶ ἐφανερώθη ἡμῖν,) ὃ ἑώρακαμεν καὶ ἀκηκοαμεν, ἀπαγγελλομεν ὑμῖν. καὶ ὑμεῖς δὲ μαρτυρεῖτε, ὅτι ἀπ' ἀρχῆς μετ' ἐμοῦ ἔσται.

Loca, quae hic descripsi, multa declaratione egere non videntur, cum per se, vel nemine docente, satis ex iis pateat, quam certe et accurate omnia sciverint, quae de doctrina Christiana, Iesuque in his terris agentis historia traderint, Apostoli, qui inde ab eo tempore, quo Evangelii annunciandi initium fecerit Servator, eum comitati sint, ei fuerint familiares, omniumque rerum gestarum testes exstiterint non solum, verum ab ipso etiam praeceptore huic muneri fuerint destinati, hacque ornati provincia. Id unum tamen animadvertere non poenitebit, illa verba ὃ αἱ χεῖρες ἡμῶν ἐψηλαφῆσαν omnino explicanda videri ex historia, quam scriptam a Iohan-

ne legimus Euangelii cap. XX: 24—27. ubi Servator ad Thomam, *Φερε τον δακτυλον σου ὧδε, και ἰδε τὰς χεῖρας μου, και φερε την χειρα σου, και βαλε εἰς την πλευραν μου.* quae vero hic videntur memorata, ut lectoribus plane esset persuasum, de certa plenaque scientia, qua instructi erant Apostoli, earum rerum, quae olim acciderant, adeo ut longius petatum videatur, quod observavit Ill. Michaëlis *Inleid. Byvoegz. II. D. pag. 439.* ita scilicet contra Docetas monuisse videri Apostolum: qui vero multos iam nactus est, qui hanc sententiam, in qua ornanda a vitio omnia corradendi, et ubiuis piscandi, fatis sibi cauisse non videtur vir summus, omni opera impugnarent. Sed haec nunc non agimus.

§. XXVIII.

Consilium nuncii ab Apostolis allati.

Iohannes.

Iesus.

I Epist. V: 13.

Ioh. XVII: 20.

Ταυτα ἐγραψα ὑμῖν,
ἵνα εἰδῆτε, ὅτι ζῶν
ἔχετε αἰῶνιον οἱ πιστεύοντες
εἰς τὸ ὄνομα τοῦ υἱοῦ τοῦ
Θεοῦ.

Οὐ περὶ τούτων δε
ἔρωλω μόνον, ἀλλὰ και
περὶ τῶν πισευόντων δια
τοῦ λόγου αὐτῶν εἰς ἐμε.

Ita loci ex Epistola textum constituit Griesbachius, approbatque Cl. Zachariae in *notis ad paraphrasin suam*. Neque auctoritate idonea, caret ista emendatio: adde, quod in vul-

vulgata lectione ἐγράψα ὑμῖν τοῖς πιστευουσιν εἰς
το ὄνομα τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ ἵνα εἰδῇτε ὅτι ζῶντες ἐχέτε
αἰώνιον, καὶ ἵνα πιστεύητε εἰς το ὄνομα τοῦ υἱοῦ τοῦ
Θεοῦ, duri nonnihil infit, et infueti: contra ve-
ro correctā lectio Iohanneae scribendi rationi ma-
gis conueniat, planeque consentiat cum eo,
quod Euang. cap. XX: 31. scripsit Apostolus;
quem locum, huic nostro simillimum, huc con-
ferri velim. In priori enim illo idem plane *Euan-*
gelii conscripti consilium esse docet, quod *Epi-*
stolae exaratae fuisse, ex hoc postero-
ri loco discimus. Interim ex eodem illo loco
hic explicandum etiam existimem, quid sit πι-
σευειν εἰς το ὄνομα τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ scilicet πι-
σευειν, ὅτι ὁ Ἰησοῦς ἐστὶν ὁ Χριστός ὁ υἱός τοῦ Θεοῦ,
quam significationem in omnibus Iohannis nostri
scriptis verbo πισευειν tribuendam, monuit Over-
beck, *Neue Versuche über das Euang. des Jo-*
hannes pag. 14. Conf. etiam ad hunc verbi πι-
σευειν usum et significationem apud Iohannem, Mo-
rus *Disfertation. Theolog. et Philolog.* Vol. II. pag.
110. sq. et quem laudat, Storrius *libr. sae-*
pius excit. pag. 413. sqq. de qua vero re aliquid
erit dicendum cap. alt. suo loco. — Neque ipse
Christus l. ex Ioh. XVII. laud. obscure significat,
quodnam tandem esset eius consilium, propter
quod discipulos suos nunc vellet εἰς τὸν κόσμον
ἀποσπελλαιν, illique ἐν ἀληθείᾳ deberent esse ἡγιασ-
μενοί, scilicet, ἵνα δια τοῦ λόγου αὐτῶν, per eorum
institutionem, εἰς αὐτὴν πιστευώσιν homines.

§. XXIX.

Pseudoprophetae, Antichristi.

*Iohannes.**Iesus.*

1 Ep. IV: 1.

Ioh. V: 43.

Πολλοὶ ψευδοπρο-
φηταὶ ἐξεληλυθασιν
εἰς τὸν κόσμον.

Ἐγὼ ἐληλυθα ἐν τῷ ὀνόματι
τοῦ πατρὸς μου, καὶ οὐ λαμβά-
νετε με· εἰάν τις ἄλλος ἐλθῇ ἐν τῷ
ὀνόματι τῷ ἰδίῳ, ἐκεῖνον ληψέσθε.

Mirum fortasse alicui accidet, in tanta argu-
menti, quod tractarit Iohannes in Epistola, et
de quo ipse Servator egerit in Euangelio, simili-
tudine, apud Iohannem quidem frequentem Pseu-
doprophetarum et Antichristorum iniici mentionem;
(vid. praeter l. excit. eiusdem cap. vs. 3. et cap.
II: 18, 22. quibus addi potest ex altera Epist. vs.
7.) nullum vero ipsius Iesu, qui tamen de istius-
modi hominibus monere suos, atque hortari non
neglexerit, (Conf. Matth. VII: 15. XXIV: 5, 11,
24. alibi.) in Euangelio exstare effatum, quod
huc apertius spectet, et directe pertineat.
Mirari tamen desinet, opinor, si observave-
rit, eorum hominum commemorationem in iis po-
tissimum Servatoris exstare orationibus, quas
literis mandarant ceteri Euangelistae, quas autem
repetere a Iohannis in scribendo consilio, abhor-
rebat: deinde etiam, exstare eam iis in sermonibus
Iesu, qui ad rationem, quam habuit Apostolus
in Iesu vita literis mandanda, polemicam, (quo
modo cunque tandem de ea statueris, five Gno-
sti-

sticos et Cerinthum impugnari existimaveris cum multis, five cum multis fueris arbitratus Iohannis potissimum τῆ βαπτίσματος refutari assecclas,) facerent minus, minusque essent accommodati.

Apte tamen huc trahi posse videtur is, quem ex Euang. Cap. V. laudavi, locus, quem etiam a Grotio huc allatum video, et a Dan. Heinio *Exercitatt. Sacr.* L. IV. cap. IV. pag. 220. de *Antichristo* explicatum, quemque cum multis interpretibus de falsis doctoribus quibusvis, post Christi discesum prodituris, exponendum existimem. Ceterum illud ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ ἰδίου ita videtur oppositum alteri ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ πατρὸς, *Patris iussu et auctoritate*, ut sit, *sua auctoritate, Patre non iubente aut mandante*, licet divinam auctoritatem, divinumque iussum praefere sint laturi.

Quae quidem licet perspicua sint, ac per se satis manifesta, data tamen hac opportunitate, singularem non memorare non possum Edwardi Evansoni dubitationem, quam ex hoc loco contra Euangelii Iohannei fidem atque auctoritatem protulit, ac proposuit in libro, cui titulus, *de slydigheid der Euangelisten, en de klaarblyklykheid van derzelyver echtheid onderzocht*, nuperrime in nostrum sermonem converso ab Ampl. Hamelsveldio, pag. 234. Nimirum, existimavit vir Doctissimus, verbis illis Iesu laudatis significari, *primum* proditurum olim certum quendam impostorem, qui divinam auctoritatem minime mentiens aut praeferens, Messiam

tamen falso se profiteretur, *deinde* vero certissime futurum, ut gens Iudaeorum Mesiam eum habeat, ac veneretur. At neutrum, addit, unquam ita accidit, cum nemo eorum, qui Mesiae personam unquam induerint, auctoritatem suam divinam pluribus argumentis defendere ac probare conatus non sit; nullusque ab universo populo Iudaico Mesias fuerit salutatus. Sed in his num veris interpretandi regulis usus sit liberaliter vir D. numne plus viderit, quam vel acutissimi quique videbunt, de eo equidem dubito vehementer. Etenim quotusquisque tandem verba dicentis cum animi commotione paullum fortiori, eaque illustrandi causâ tantummodo, et sub conditione quadam pronunciata, sensu omnino strictissimo exponenda, utque vere, et absque ulla conditione, ita effata, et interpretanda atque urgenda censebit? censebit autem contra rei indolem ac naturam, et refragante quam maxime contextu. Tu enim ita si intellexeris, ut post Iudaeorum perfractam duritatem, et negligentiam haud excusabilem a Salvatore admodum perstrictam ac condemnatam, ut et amoris in Deum defectum iis ab ipso exprobratum, ita eum audias versu 43 disferentem: *Ego Patris mei iussu prodii; at vos ii estis, eaque perversitate, ut me non admittatis, alium quemvis, Patre meo non mandante, suaeque tantum auctoritate prodientem, facile admisuri*: ita, inquam, si intellexeris, locumque reddideris, statim disparitura, opinor, senties, quae ex eo effecit, ne dicam, extorsit Evansoni ingenium, et prava diligentia.

Ni-

Nihil autem invenies a Servatore praesignificatum, quod non eventus plenissime comprobavit, dummodo conferas, quae Iosephus de *Theuda*, de *Aegyptio* quodam, aliisque bene multis impostoribus, Prophetae, Messiaeque nomen mentientibus retulit *Antiq. Iudd.* et *de Bello Iud.* libris variis locis, quos praeter alios adduxit, ad confirmandam Iesu, res futuras vere accurateque praenunciantis, auctoritatem divinam, G. Lesz, *Bewys der Waarheid van den Christ. Godsd.* §. 29. 2.

De Antichristo autem et Pseudoprophetis, quos indicavit in Epistola Iohannes, multi quidem multa disputarunt, somniaruntque etiam multa; nos vero id unum suffecisse putamus, si observaverimus, vel una Iohannis descriptione fatis innotescere, quinam sint intelligendi; ii nempe, qui *Iesum esse Christum negarent*, quique adeo de Iesu dignitate eiusque persona minus digne sentirent (conf. cap. II: 22. et 2 Epist. vs. 7.) quales autem isto iam tempore plures exstitisse, *tum* ex ipsa hac Epistola, *tum* aliunde fatis constat. Unde itaque perspicitur, quid statuendum de iis, quae idem disputavit Evanfonus, libr. I. pag. 260. *sqq.* maxime vero, si his addideris, quae *tum* de tempore conscriptae Epistolae et Apocalypseos Iohanneae monuere viri docti; *tum* etiam quae de formula *ἐσχάτη ὥρα ὅτιν* a multis sunt observata.

§. XXX.

Nemo vivit, qui a communi hominum
pravitate fit liber.

Iohannes.

1 Epist. I: 8.

Ἐάν εἰπώμεν, ὅτι αἱ-
μαρτίαν οὐκ ἔχομεν,
ἐαυτοὺς πλανώμεν, καὶ
ἡ ἀληθεὶς οὐκ ἔστιν ἐν
ἡμῖν.

Iesus.

Ioh. III: 6.

Τὸ γεγεννημένον ἐκ
τῆς σαρκος, σὰρξ ἐστὶ.
καὶ τὸ γεγεννημένον ἐκ
τοῦ πνεύματος, πνεῦμα
ἐστὶ.

Variant admodum interpretes in loci ex Euang.
laudati expositione, in duas potissimum partes
discedentes: quae vero sententiarum diversitas
cum ex varia in primis vocabuli σαρκος hic loci
interpretatione oriatur, de eo videndum erit
paullo curatius. Nimirum, cum isti vocabulo
in Scriptis N. T. hic illic adhaerere constet *in-*
firmitatis quaedam, et *vitiositatis* notio, (conf.
Krebfii *Lexicon Schoettg.* in voc. Noesfelt.
libr. laud. fasc. I. pag. 334 fqq. Koppe,
Excurs. IX. in *Epist. Paull. ad Galat.* pag. 140
et 142. et Storri. *doctrin. Christian. pars theo-*
ret. pag. 178.) ita quidem, ut *quidquid in ho-*
mine, eiusque vita sit pravam, vile, ac perver-
sum, id eo vocabulo significetur; significetur autem
eatenus, *homines* quatenus indicet *ea vitiositatis*
atque imbecillitatis labe infectos; haec igitur
vocabuli virtus, utrum etiam hoc Iohannis loco
ad-

adhibenda sit, nec ne, de eo disputari solet: aliis negantibus, affirmantibus aliis.

Illi itaque, qui negando pronunciant, *aut* istam vocis hic obtinere arbitrantur vim, qua simpliciter valeat *homines*, sine ullo significationis accessione, quomodo Schleusnerus in *Lexic.* in voc. *quodcunque ex hominibus nascitur, homo est: aut etiam omnem hominum in his terris vitam* ad id vocabulum referendam existimant, quod placuit Koppio l. l. pag. 142. phrasin γεννηθῆναι ἐκ σαρκος nostram, conferens cum ea, quæ exstat in Epist. ad Galat. cap. IV: 23. γεννηθῆναι καὶ σαρκα, adeo ut notet utraque, *naturali modo, quo in his terris nasci homines solent, gigni.* Quibuscum sentit quoque Clariss. Hesfelinck, *Woordenboek, enz.* bladz. 205 et 588. alii, neque adeo inter se consentientes (n).

Mihi autem quo minus arrideat ista expositio, facit prae primis illius effati consilium, locique omnis ratio ac contextus. Is enim, quantopere frigere, ac languere videatur, eorum interpretum rationem si sequare, vix possum enunciare: nam, ne dicam ita docere Christum, quod per se sponte sua intelligeret ac sciret unusquisque, ex

(n) Ut Bahrdtii taceam huius loci explicationem, qua, praeterea quod falsa nititur positione, de qua supra dictum, etiam in eo peccari videtur, quod vocabulum σαρξ, in eodem textu arte sibi iunctum, varie exponitur.

ex eo nullo modo poterat effici, ὅτι δὲ γεννηθῆναι ἐνωθεν. At vero ita si intellexeris, quod homo ex parentibus, pravitate ac vitiositate infectis, sine pravitatis vitiositatisque labe nasci non possit, (h. e. *hominem cum vitiositate procreare homines cum vitiositate*, uti dedit Storrius l. l. pag. 174. coll. Rom. V: 12.) quam egregie id Iesu consilio respondeat, dici vix potest: quod equidem ad cuiusvis lectoris aequi ac liberalis iudicium audeo referre, ad sensum eius atque intellectum fidenter provocans. Etenim, nam uberius haec exponere non licet, in tali orationis serie, ut verbis utar Clariss. Mori, *Recitationn. laudd. in h. l. in tali igitur serie orationis, ubi de mutando homine in melius sermo est, caro nihil aliud esse potest, quam homo cum omni sua imperfectione morali, ut dicam quam brevissime.*

Accedit vocis σαρκος ad πνευματος vocabulum oppositio, qui Spiritus omnis boni, ac *praeclari, omnisque virtutis* in hominibus auctor est: ex qua vero oppositione cum id efficit Koppius V. D. l. l. pag. 142 sq. quod *σαρξ* in *scriptis Paullinis* iunctam sibi habeat *omnis infirmitatis, ad errandum proclivitatis, vitiositatisque* notionem, quo iure id etiam, in hoc Iesu sermone ad Nicodemum, locum obtinere negetur, pauci videbunt. Neque est, quod hunc vocis usum Paulo tantum proprium quis dicat, cum viro Doctissimo; nam eius rei ut vix reddi potest aliqua ratio probabilis, ni Paulum statuas a Platone, aliisque Scriptoribus Grae

Inesaur. Philol. in voc.

1911 to 1913. The following table shows the results of the investigation.

est postea tunc videtur opportunitas.

y. XXXI.

§. XXXI.

Diabolus describitur.

Iohannes.

1 Ep. III: 8.

Ὁ ποιῶν
τὴν ἁμαρτίαν,
ἐκ τοῦ δια-
βόλου ἐστίν,
ὅτι ἀπ' ἀρχῆς
ὁ διαβόλος
ἁμαρτάνει.

Iesus.

Ioh. VIII: 44.

Ἔμεις ἐκ πατρὸς τοῦ διαβόλου ἐσμεν —
ἐκεῖνος ἀνθρωποκλόνος ἦν ἀπ' ἀρχῆς,
καὶ ἐν τῇ ἀληθείᾳ οὐχ ἔσηκεν· ὅτι
οὐκ ἐστὶν ἀληθεία ἐν αὐτῷ. ὅταν λαλή-
το ψεῦδος, ἐκ τῶν ἰδίων λαλεῖ· ὅτι
ψεύσης ἐστί, καὶ ὁ πᾶν αὐτοῦ.

I. Ad locum ex Euangelio excitatum quaedam
veniunt observanda. Nimirum, illud αὐτοῦ in
fine sectionis ita debet explicari, ac si scriptum
legeremus, ὅτι ψεύσης ἐστί, καὶ ὁ πᾶν τοῦ ψευ-
δους, quemadmodum recte intellexerunt Nostra-
tes, ex superioribus τοῦ ψευδους repetentes:
mire tamen aliis de *Diaboli Patre* somnianti-
bus (o), Wolfio et Semlero, ut et Hein-
fio *Exercitt. Sacrr.* ad h. l. notatis. Deinde
ἔσηκεν vertendum ex linguae usu, *perstat, ma-*
net, perseverat, observantibus etiam Cl. Abre-
schio in *not. ad Paraphr. Epist. ad Hebr. l.*
pag. 120. et Ernesti *Anmerkung. pag. 69.*
Porro

(o) Quomodo et Nonnus in *Paraphrasi Euang.*
Iohann. h. l.

Ψεύσης αὐτός ἐφύ, ψευδημονος ἐκ γενετης.

Porro ἀληθεία οὐκ ἐστὶν ἐν αὐτῷ, exponendum *quid veritati nec studet, neque eam exercet*: etenim cum mentitur ἐκ τῶν ἰδίων λαλεῖ, *ex indole sua loquitur, naturalique indoli suae congrua*; bene ita reddente Moro, ad h. l. ex ea enim indole ψευδῆς ἐστὶ, καὶ ὁ πᾶσι τοῦ ψευδοῦς.

Hac ratione loci sensum existimo constituen-
dum. Quaeritur autem quo sensu dicatur ἀνδρῶν
ποκλονος, de quo voc. suo l. videbimus. Vul-
garis quidem hac de re sententia ita fert, ap-
pellari eo nomine diabolum, quia primus ille
hominibus mortem et calamitatem moralem intu-
lisse perhibeatur, quia occasionem iis peccandi
dederit et moriendi, vel etiam, quia odio mor-
taliū genus persequatur infensissimo, quomodo
Krebfius in *Lex. Schoettgen.* et Morus l. l.
voluerunt, loco inprimis ex Epist. cap. III: 15.
quem commentarii instar hic habendum bene
existimarunt, hac in expositione, tanquam argu-
mento, utentes. Ab hac vero sententia discedit
Doederleinius *Institut. Theol. Christ.* P. I.
pag. mihi 487. et P. II. pag. 13. quem sequitur
Abresch. V. C. l. c. pag. 133. respici arbitra-
tus denominatione ista ad Caini facinus. Tu ta-
men videsis, quae contra observavit Cl. Prae-
fes, Praeceptor optimus, mihiq̃ue, quod glorior,
amicissimus, in *disputatione vernacula*, *Dat*
Jesus en zyne Apostelen zich doorgaans niet
geschikt hebben naar de verkeerde denkbeelden
van hunne tydgenooten, bladz. 210 vv. in not.

Quae vero cunque ex his placuerit sententia,

ex nostro tamen loco sequi vident omnes id, quod volumus nos; scilicet *τον διαβολον ἀπ' ἀρχῆς ἁμαρτάνειν*, quae est Iohannis institutio, Epist. I. I. in qua itaque ex omni parte cum Servatoris doctrina consentit, qui ab ipso rerum humanarum initio diabolum auctorem existisse peccati, haud obscure docuit Euangelii loc. excitato.

Iohannes.

Iesus.

I Ep. IV: 4.

Ioh. XII: 31.

ὁ ἐν τῷ κόσμῳ.

ὁ ἀρχὼν τοῦ κόσμου.

II. Ita describi Diabolum I Ioh. IV: 4. docet loci ratio, aliaeque locutiones plurimae, quales sunt istae, quibus *ἐλὸς ὁ κόσμος κείσθαι* dicitur *ἐν τῷ πονηρῷ*, esse *ἐκ τοῦ διαβολου*, cet. de quibus mox; neque in eo valde dissentiant interpretes. Hic autem, ut alibi *κοσμον* eos denotare existimo homines, qui Iesu disciplinam non admitterent, imo etiam ei adversarentur, de qua vocabuli vi dein agemus; phrasin autem *ὁ ὢν ἐν τῷ κόσμῳ*, habeo *ἰσοδυναμουῖα* cum altera illa *ὁ ἀρχὼν τοῦ κόσμου*, de qua supra diximus; adeo ut is denotetur, cuius imperio totus iste *κόσμος* subfit, cuiusque voluntati obediat.

Quoties autem hoc nomine a Servatore descriptus sit diabolus, nemo ignorat, locorumque Ioh. XII: 31. XIV: 30. XVI: 11. collatio fatis docebit. Cum his etiam convenire puto id, quod Epistolae exstat cap. V: 19. cuius loci cum eo, quem ex quarto capite excitavimus, sponte patet similitudo. Quis autem his sit *ὁ πονηρὸς*, de eo du-

dubitare non finit versus praecedens, et quae inter utrumque est oppositio, quae postulare videtur, ut in utroque idem vocabulum eadem ratione exponamus, quamquam multos hic peccare, aut saltem dissentire, video interpretes. Phrasin autem *κείσθαι ἐν τῷ πονηρῷ* in *potestate et sub imperio maligni istius esse* significare, monuerunt iam Camero et Pricaeus: docuit autem uberius Raphelius in *Observatt. Polybian.* pag. 714 sqq. in quem sensum haud aliene reddidit interpretes Arabs in *Bibliis Polygl. Londin.*
 والعالم كله قد وضع في حظ الشريعة.

Iohannes.

I Epist. III: 8.

ὁ ποιῶν τὴν ἁμαρτίαν
 ἐκ τῆς διαβολῆς ἐστίν.

Iesus.

Ioh. VIII: 44.

Ἔμεις ἐκ πατρὸς τῆς
 διαβολῆς ἐσμεν.

III. Ἐξ αὐτοῦ dicuntur esse, quotquot peccandi indulgeant cupiditati. Ita enim Iohannes Epist. cap. III: 8. ὁ ποιῶν τὴν ἁμαρτίαν, *qui peccatis studet*, (ut supra vidimus) ἐκ τῆς διαβολῆς ἐστίν. versuque 12 Cainum, cuius πονηρὰ ἦν τὰ ἔργα, dicit ἐκ τῆς πονηροῦ fuisse. In quibus, ἐκ τῆς διαβολῆς εἶναι, idem esse, atque illud, quod versu 10 exstat, τέκνα εἶναι τῆς διαβολῆς, facile perspicitur, quemadmodum ἐκ τῆς θεῆς εἶναι, et τέκνα εἶναι τῆς Θεῆς, idem valent: inde etiam ut υἱοὶ hi interdum dicuntur τῆς θεῆς, illi υἱοὶ τῆς πονηροῦ audiunt, Matth. XIII: 38.

Eadem autem ratione, qua hic discipulus, lo-

cutus reperitur Magister, Ioh. VIII: 44. ὑμεῖς ἐκ
 πατρός τε διαβόλου ἐστέ, quem scilicet eorum paren-
 tem dixerat vs. 41. Quod autem, qua in re cer-
 neretur, quo ex indicio pateret, id quidem Iohan-
 nes docet ll. 11. ex eo scilicet, quod peccandi cu-
 piditati essent dediti, et a δικαιοσύνης studio longis-
 sime alieni; neque aliter explicat Servator, hac
 ratione disferens vs. 38. ὁ ἑώρακατε παρὰ τῷ πατρὶ
 ὑμῶν ποιεῖτε, quae apud patrem vestrum vidistis,
 ab eo didicistis, eo facitis vos, indolemque eius
 refertis, quod vs. dein 44. latius exponit, τὰς
 ἐπιθυμίας τε πατρός ὑμῶν θελεῖτε ποιεῖν, in quo
 bene teneri velim singularem istam verbi θελεῖν
 vim, quam huic etiam loco applicasse video
 Tittmannum tract. 1. pag. 383. Vlotenium
 et Morum ad h.l. qua nempe vehementius studium
 inferat et desiderium, de qua conf. Cl. Fi-
 fcherus Prolusf. quinque in quibus varii loci
 librorum divinorum utriusque T. explicantur,
 atque illustrantur, pag. 10 sqq. praeter scripto-
 res Schleusnero in Lex. 11. Ita etiam Hefy-
 chius θελω, εὐδοκῶ exponit inter alia; adeo ut
 θελεῖτε ποιεῖν, hoc nostro loco sit cupide ac summo
 studio facitis. Ita est apud Siracidem, πᾶσαν
 διηγήσιν θεῖαν θελε ἄκρειν. cap. sententiarum
 VI: 35.

Iohannes.

Iesus.

I Ep. V: 18.

Ioh. XIV: 30.

Ὁ πονηρὸς οὐχ ἀπλε-
 ται αὐτῶν.

Ἐν ἐμοὶ οὐκ ἔχει οὐ-
 δέν.

IV. Iohannes cum οἶχ ἀπλεσθαι τε γεννηθέντος
 ἐκ

ἐκ τῆς θείας docet diabolum, in eo equidem cum omnibus fere interpretibus verbi ἀπλεσθαι eam retineri posse virtutem existimo, qua *laedere* valet, ac *nocere*; in N. quidem T. nullibi, quod sciam, amplius obviam; at certam satis ex usu huius verbi apud Hebraeos Graecos, de quo consulendi Bielius in *Thesaur.* et quos laudant Raphelius et Elfnerus, add. Schleufnerum, in *Spicileg.* l. fasc. I. pag. 18. Frequens inprimis in hac vocis nostrae significatione adhibenda auctor reperitur *Actorum Theclae* apud Grabium, vid. pag. 104 sqq. 112 sq. Quantopere autem huic Iohannis effato, quo Christianos docet, nihil a diabolo ipsis esse timendum, quippe cuius vis nulla sit, nulla in eos potestas, conveniat Iesu hac de re institutio, ex iis quae supra disputata fuere, huc repeti velim. Addi autem potest, ex quorundam expositione, illud Iesu nostri apud Ioh. XIV: 30. ἐν ἐμοὶ οὐκ ἔχει οὐδέν, *me nec vincere, nec laedere valebit*, vidd. Morus, et Schleufnerus. Ceterum loco ex Epist. excitato admodum affinis est ille, ex *Testam. Beniam.* apud Grabium, pag. 246. Ὁ φοβούμενος τὸν Θεόν, καὶ ἀγαπῶν τὸν πλησίον αὐτοῦ, ὑπὸ τοῦ αἵματος πνεύματος τῆς Βελιαρ οὐ δύναται πληγῆναι.

§. XXXII.

Fidei in Christum, et obedientiae
erga ipsum necessitas.

Iohannes.

I Epist. II: 23.

Πας ὁ ἀρνούμενος τὸν υἱόν,
οὐδὲ τὸν πατέρα ἔχει. ὁ ὁμολο-
γῶν τὸν υἱόν, καὶ τὸν πατέρα
ἔχει.

Iesus.

Ioh. XIV: 6.

οὐδεὶς ἐρχεται
πρὸς τὸν πατέρα, εἰ
μὴ δι' ἐμῶ.

De loco isto Epistolae supra dictum, cum de
Patris et Filii ageremus coniunctione; id ita-
que hic monere suffecerit, ex hac Iohannis
enunciatione patere id, quod huic sectioni
inscripsimus; cum is, qui τὸν υἱὸν ἀρνείσται, ne-
que ullam cum Patre habere possit coniunctionem,
quia ψευδὴν eum fecerit: qui vero τὸν υἱὸν ὁμο-
λογεῖ, hoc est, (coll. vs. 22.) Iesum habet
Messiam, sive εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ πιστεύει, Patrem
etiam sibi habeat propitium, quia μαρτυρίαν αὐτοῦ
admiserit. Conf. cap. V: 10. Deinde idem Apo-
stolus Christianos vero Deo docens arctissime esse
iunctos, capitis Epist. ultimi vs. 20. id nulla alia
ratione ita factum addit, nisi ἐν τῷ υἱῷ αὐτοῦ Ἰη-
σοῦ Χριστῷ. conf. Cl. Royaards l. I. pag. 143.
et Storrius, libr. I. pag. 232. quae enim a
Semlero in *Paraphrasi*, et Hamelsveldio
ibi inseritur copula καὶ, ea quidem nulla pror-
sus auctoritate critica munitur, aut commen-
datur.

Ne-

Neque ab hac Iohannis institutione differt vel minimum Christi declaratio, idem iisdem fere verbis saepius praecipientis. vid. tantum II. Ioh. V: 23. (quem optime huc exitarunt Calvinus et Piscator) et XVII: 3. de quibus antea vidimus: addatur, quod qui in Christum crediderit, credat is in eum, qui illum miserit, Ioh. XII: 44. et XIII: 20. (hoc enim loco λαμβανειν idem valere, atque illo valet πιστευειν, docet locus in hac re classicus Ioh. I: 12.) adde quod nemo ad Patrem possit pervenire, nisi per Christum, cap. XIV: 6. qui illa via est, qua ad coelestem habitationem tenditur, ad quam nemo ullus pertingere potest, hac ni incedat: quem autem locum eleganter satis ita μεταφράζει Nonnus:

οὐ δύναται δε

Εἰς Θεον εἰς γενετῆρα μολαῖν γαιήιος ἄνθρωπος,

Εἰ μὴ τις δι' ἐμῆιο θεοστυτον ἵχνος ἐπειγέιν

Στειχῶν ὁρᾷα κελευδα δι' υἱοῦ εἰς γενετῆρα,

§. XXXIII.

In Filium Dei qui crediderit, vita is fructur sempiterna.

Iohannes.

Iesus.

I Ep. V: 12.

Ioh. VI: 47.

Ὁ ἔχων τὸν υἱόν, ἔχει τὴν
ζωὴν· ὁ μὴ ἔχων τὸν υἱόν τῶ
Θεοῦ, τὴν ζωὴν οὐκ ἔχει.

Ὁ πιστευὼν εἰς
ἐμὲ, ἔχει ζωὴν αἰω-
νίαν.

Ἐχειν τὸν υἱόν hic idem valere, ac λαμβανειν,

πιστευειν, ὁμολογειν, cet. ex iis, quae hucusque hic illic occurrerunt, satis iam patebit, ulterius autem declarabunt, quae Apostolus addit 1. 1. vs. sequente, ubi ἔχειν τον υἱον exponitur πιστευειν εἰς το ὄνομα τῃς υἱου, ex quo simul perspicitur ζωην vs. 12. esse ζωην αἰωνιον vs. 13. eademque ratione intelligimus ζῶν cap. IV: 9. esse ζωην ἔχειν αἰωνιον, si contulerimus cum loco in commentariis Iohanneis parallelo cap. III: 16. idemque esse ζωην ἔχειν, cap. XX: 31. nisi illo loco expresse etiam additum censeas ab auctore vocab. αἰωνιον, nam additur in codd. nonnullis ac versionibus: potuit tamen, forsan ex hoc nostro loco illuc transferri. Ceterum vix licet animadvertere, ita etiam docuisse Servatorem, cum haec una res omne eius institutionis, caput fuerit et summa. Ex multis igitur, haec tantum lubet feligere loca, quae Epistolae locis sint ceteris similia, qualia forte sunt Ioh. III: 15, 16. V: 24, VI: 40, XI: 25, 26. alia.

§. XXXIV.

Christiani describuntur.

I.

Μεταβεβηκεναι εκ τῃς θανάτου
εἰς τὴν ζωην.

Servator Ioh. V: 24. ὁ τον λογον μου ἀκουων,
inquit, και πιστευων τῷ πεμφαντι με, ἔχει ζωην
αἰωνιον.

αἰώνιον, καὶ εἰς κρίσιν οὐκ ἔρχεται, ἀλλὰ μετὰβηκεν
 ἐκ τῆς θανάτου εἰς τὴν ζωὴν, iisdemque verbis di-
 scipulus eius Epist. III: 14. ἡμεῖς οἶδαμεν, ὅτι με-
 τὰβηκαμεν ἐκ τῆς θανάτου εἰς τὴν ζωὴν. Quae lo-
 ca mirifice consentiunt. Paullus dixit ρύεσθαι
 ἐκ τῆς ἐξουσίας τῆς σκότητος, καὶ μεθιστάσθαι εἰς τὴν
 βασιλείαν τῆς υἱοῦ τῆς ἀγάπης τῆς Θεοῦ, Col. I: 13.
 ex quibus dictionis sententiae diversitatem, colo-
 remque stili diversum.

II,

Τεκνὰ Θεοῦ, ἐκ τῆς Θεοῦ γεννηθῆναι,
 εἶναι ἐκ τῆς Θεοῦ.

Has dicendi formulas, post Servatorem, Io-
 hanni, prae ceteris eius discipulis, familiares,
 eandem rem indicare, dubitare non finunt loco-
 rum, in quibus exstant, collatio, earumque
 permutandarum frequens consuetudo; conf. in
 hanc rem Epist. cap. IV: 4. et V: 4. IV: 6. et
 V: 1. alia. Neque aliter accipiendum esse illud
 ἀνωθεν γεννηθῆναι, Ioh. III: 3. coll. in primis
 vs. 31. existimarunt Cl. Noesfeltus *de vera
 vi nominis Filiorum Dei disput.* in *Opuscul.
 laud.* fasc. II. pag. 337. et Storrius, V. D.
Doctrinae Christianae pars theoret. pag. 295. prae-
 eunte Bengelio in *Gnom. Nonno*, multisque
 aliis ex veteribus, vid. Leighii *Crit. Sac.*
 in voc. et Suiceri *Thesaur.* renitente tamen
 Moro ah h. l. Versiones etiam omnes antiquae
de novo. Quod placet: etenim ex versu quarto,
 G 5 quod

strae oppositam, arctēque ei iunctam enunciati-
onem, qua Deus *Pater* eorum, de quibus in-
quirimus nos, dici solet a Iesu, sacrisque scri-
ptoribus, plerumque hic fuisse neglectam, nec
fatis cum altera collatam: uti tamen egregie
admodum contulit et feliciter vir doctissimus, in
disput. laud.

Is igitur multa postquam monuisset et prae-
clara, quae ad plurima loca Scriptorum N. T.
bene intelligenda, ac rite explicanda eximie con-
ducant, pagina dein 44. *quarto loco* id addidit,
quod ad ea imprimis Iesu Iohannisque effata, de
quibus nos cum maxime inquirimus, faciat
quam plurimum. Scilicet, solet fere Patris re-
ferre infans imaginem, patrem imitari, atque ad-
eo similitudinem cum patre induere singularem.
Nemo hinc, hoc sensu, quem volumus, figurato,
veri nominis Abrahami filius erat habendus, qui
Abrahami imaginem non referret, hoc est, eum in
fidei constantia, ac morum probitate imitando,
non aliqua cum eo gauderet similitudine; ipso
ita exponente Servatore, Ioh. VIII: 39. ubi ita
ad Iudaeos, qui Abrahamum Patrem fuerant glo-
riati, εἰ τέκνα τῆς Ἀβραάμ ἦτε, τὰ ἔργα τῆς Ἀβρα-
άμ ἐποιεῖτε αὐν. moxque vs. 44. ὑμεῖς ἐκ πατρὸς τῆς
διαβολῆς ἐστέ, καὶ τὰς ἐπιθυμίας τῆς πατρὸς ὑμῶν θέ-
λετε ποιεῖν. In quibus igitur τέκνα τῆς Ἀβραάμ
εἶναι et τὰ ἔργα τῆς Ἀβραάμ ποιεῖν, item ἐκ τῆς
διαβολῆς εἶναι et τὰς ἐπιθυμίας τῆς διαβολῆς ποιεῖν,
ita sibi iunguntur, ut prius verum esse ex po-
steriori cognoscatur, atque effici possit.

Ne-

Neque aliter res est cum iis, qui τέκνα τῆς Θεῆς, ἐκ τῆς Θεῆς εἶναι, aut γεννηθῆναι dicantur, aut etiam quorum πατήρ perhibeatur ὁ Θεός. Nimirum eo praeclaro nomine celebrantur, quia Dei imaginem referunt, Deum imitantur, Deoque virtutis ac veritatis studio similes evadunt: id quod docet quam clarissime Paullus loco hac in re classico in Epist. ad Rom. cap. VIII: 14. ἴσοι πνεύματι Θεῶν (eodem cum Deo animo, studio eodem, eademque indole ac voluntate) ἀγωνίζου, οὗτοι εἰσιν υἱοὶ Θεῶν. conf. vir Doctiss. l. l. Idem illud docuerat antea Iesus, scilicet, quod ii, quorum πατήρ ἐστὶν ὁ Θεός, Deum imitantur, Iesum amando, recipiendoque eum, quem is miserat, Ioh. VIII: 41, 42. Adde, tum demum, quando inimicos amamus, male dicentibus precamur bene, benefacimus illis, qui odio nos persequantur, deprecamurque pro iis, qui vexent nos et laedant, filios nos fore Patris nostri coelestis, qui solem suum oriri facit in malignorum aequae ac proborum commodum, pluitque pariter in bonos atque impios, Matth. V: 44, 45. coll. Luc. VI: 35. (p). Iesus denique patrem istum coelestem, cuius imitando referamus imaginem, exemplar proposuit, Matth. cap. l. vs. 48. Bene itaque in hanc sententiam Clemens Alexandr. Strom. VII. ac fatis eleganter, ὁ υἱὸς πατρὶ ἀγαθῶ χαρίζεται, σπαραδαίων ἑαυτὸν καὶ ὁμοίων τῷ πατρὶ παρεχόμενος, apud Suicer. Tom. II. col. 1356. Ea-

(p) Cum quibus locis compone omnino Siracidae dictum, cap. IV: 10. Γενεὶ ὁρφανοῖς ὡς πατὴρ, καὶ ἄνθρωπος τῇ μητρὶ αὐτῶν, καὶ ἐστὶν ὡς υἱὸς ὑψίστου.

Eadem ratione Iohannes, *Dei filios exque Deo prognatos*, eos dixit, qui indolem eius referant, eo scilicet, quod virtutis studio, veraque sanctitate eum imitentur: hinc πᾶς ὁ ποίων τὴν δικαιοσύνην, ἐκ τοῦ Θεοῦ γεγεννηταί, 1 Epist. II: 29. hinc πᾶς ὁ γεγεννημένος ἐκ τοῦ Θεοῦ ἀμαρτίαν οὐ ποιεῖ, ὅτι σπέρμα αὐτοῦ ἐν αὐτῷ μένει, *quicumque divinam naturam induit, theias κοινωνος est φουσεως, a peccandi studio longissime abhorret, quia semen Dei, quo indoles ista in eo genita est, in eo manet, indolem istam alit continuo ac promovet: add. cap. V: 18, 19.*

Ceterum huc pertinent, praeter loca nobis iam excitata, ex Iesu sermonibus bene multa, e. g. Ioh. VIII: 47. ὁ ὢν ἐκ τοῦ Θεοῦ, *qui divinae naturae induit imaginem, τα ῥήματα τοῦ Θεοῦ ἀκούει, divinae institutioni faciles aures praebet, ideo vos attendere animum non vultis, ὅτι ἐκ τοῦ Θεοῦ οὐκ ἐστε, quia a similitudine cum Deo, eiusque imagine longissime abest prava vestra indoles; quomodo Apostolus, Epist. cap. III: 10. qui non ποιεῖ τὴν δικαιοσύνην, fratremque suum non diligit, οὐκ ἐστὶν ἐκ τοῦ Θεοῦ, Dei patris sui imaginem is non refert, quum is πῖσος sit καὶ δικαίος, cap. I: 9. et II: 29. et tantopere homines adamarit, cap. IV: 10. al. His autem locis laudatis adde etiam Epist. V: 1. πᾶς ὁ π. ψευδῶν ὅτι Ἰησοῦς ἐστὶν ὁ Χριστός, ἐκ τοῦ Θεοῦ γεγεννηταί, Iesum quicumque pio ac devoto animo Christum veneratur, indolem is induit divinam, atque emendatam: et quae sunt huius generis plura.*

In hac igitur si manferis interpretandi simplicitate, vix opus erit, plures, easque aliquo modo diversas, in his formulis subtilius distinguere virtutes, quarum etiam e numero est, qua $\tau\epsilon\chi\nu\alpha\ \Theta\epsilon\varsigma$ dicantur, qui *fidem religioni Christianae praestiterint*, rectamque qui teneant doctrinam: quae denominationis causa placuit Noesfelto V.C. *disput. laud.* pag. 342 sqq. qui in iis locis, de quibus ultimo loco vidimus nos, eandem obtinere existimavit; cui tamen sententiae equidem vix possum assentiri, *tum* quia ex universa ista, quam diximus, potestate commode satis omnia loca explicari posse videntur; *tum* vero etiam, quia verbi $\gamma\iota\nu\omega\sigma\kappa\epsilon\iota\nu$, quod l. Epist. IV: 6. pro formula $\epsilon\iota\nu\alpha\iota\ \epsilon\kappa\ \tau\varsigma\ \Theta\epsilon\varsigma$ positum putavit V. C. non tam certa videatur exponendi ratio: quid enim si *amare* interpretatus fueris, uti saepissime explicandum est, quodque contextui non admodum adversatur?

Eodem modo equidem iudicarem de eo, quod *tertio* loco collocavit vir Clarissimus: nimirum de *beatitatis similitudine Christianorum cum Deo*, quam notionem his etiam phrasibus contineri existimavit. Etenim licet verissimum sit, quod is, qui ita Dei sit similis, non possit non esse beatissimus, eam tamen *felicitatis similitudinem* dictione $\tau\epsilon\chi\nu\omega\nu\ \Theta\epsilon\varsigma$ contineri loco ex Epist. cap. III: 2. non tam videtur manifestum, atque arbitratus fuit Cl. Noesfeltus: quippe quae significatio ex re potius oriatur, et rei adiunctis, quam ex ipsa dicendi formula.

Quam autem *quartam* phrasios $\upsilon\iota\omega\nu\ \Theta\epsilon\varsigma$ consti-

stituit V. C. virtutem, ex qua universum et generalius sit Christianorum nomen, quamque loco Ioh. X: 52. applicuit, eam igitur ut frequens et Iesu et Apostolorum confirmat dicendi consuetudo, (conf. vir Doctissimus. l. l. *Bedenkingen over de Wedergeboorte* enz. bladz. 39.) ita tamen, quo magis de hoc loco, quam de ceteris, dici possit merito, vix intelligitur. Accedit autem, quod etsi ita interdum verti possit *υἱὸν Θεοῦ* appellatio, eiusdem causa sita tamen semper sit in eo, quod illi homines in melius sint mutati, Deoque redditi similiores, eo scilicet, quod Divinam naturam induant, Deumque imitando sequi studeant.

III.

Μενεῖν ἐν τῷ Θεῷ, ἐν τῷ Χριστῷ,
εἶναι ἐν τῷ ἀληθινῷ.

Idem in his formulis *μενεῖν* et *εἶναι* significare, monuit Grotius, eorumque verborum multa permutatio videri posset docere: id, de quo pluribus videbimus nos, capitis posterioris sectione altera: nunc tantum conf. Ioh. XIV: 10. X: 38. ibi enim verbum substantivum intelligendum, vix monendum est. Neque aliter ὁ Θεός dicitur *μενεῖν ἐν αὐτοῖς*. Conferantur in hanc rem 1 Ioh. II: 24. III: 24. IV: 13, 15, 16. V: 20. et Euang. XIV: 20. XV: 4, 5. XVII: 23, 26. Quibus omnibus arctissimam Christianorum cum Deo, eiusque Filio Iesu Christo coniunctionem significari, satis erit, animadvertisse: id, quod Iohannes Epist. I: 3. dixit *κοινωνίαν ἔχειν μετὰ τοῦ πατρὸς, καὶ*

καὶ μετὰ τὰς οὐκ αὐτὰς Ἰησοῦ Χριστοῦ. Quae vero coniunctio, quibus rebus cernatur, atque aestimari debeat, bene exposuit ac docuit Rosenmuller in *Scholiis* ad h. Epist. I. ita inquit: *Cum Patre et Filio eius Iesu Christo coniuncti sunt, qui 1) norunt ea consilia Patris, quae per Filium suum nobis patefecit, i. e. in doctrina Iesu Christi probe sunt instituti, et huic doctrinae accommodata viuunt: 2) qui propter pium obsequium religionis praeceptis praestitum a Deo et Christo amantur, et multis modis beantur. Est igitur Christianorum cum Christo coniunctio, (verba sunt Mori, V. C. in disert. de notionibus universis in Theologia, pag. 273.) effecta per doctrinam Christianam necessitudo mutua, per quam illi sunt et manent sectatores et cultores Christi veri atque genuini; hic vero iis, quippe sibi caris, bona omnia propria religioni tribuere pergit. Haec ille.*

IV.

Μενεῖν ἐν τῇ ἀγάπῃ.

Valet autem ista formula *amare, amore prosequi*, siue cum notione *perpetuitatis* iuncta, siue absque ea, qua de re infra disquiremus, I Ioh. IV: 16. ita Ioh. XV: 9, 10. ubi conf. Noesfelt l. l. pag. 38. ita etiam ἡ ἀγάπη τῶν Θεῶν μενεῖν dicitur ἐν αὐτοῖς, I Ioh. III: 17. (coll. vs. 1. et cap. IV: 9, 10, 16.) a Deo *amari*, quomodo Servator praecatur, ἵνα ἡ ἀγάπη τοῦ πατρὸς ἡ ἐν αὐτοῖς, *ut semper eos amore suo Deus prosequatur*, Ioh. XVII: 26. de quibus vero for-

mu-

mulis itidem dispiciendi erit opportunitas, cum capite huius disputationis posteriori de singulis exponetur locutionibus.

V.

ὁ λόγος τῶ θεῶ μένει ἐν αὐτοῖς.

Ita Apostolus 1 Ioh. II: 14. expresfit (coll. cap. I: 10. et Pauli epist. ad Colosf. III: 16.) *institutionem Christianam bene tenere, eiusque praeceptis obsequi*. Cum quo conf. Servatoris ad Iudaeos, Christi doctrinae se opposcentes, eique adversantes, effatum, Ioh. V: 38. Τον λόγον αὐτοῦ (τῶ πατρὶ) οὐκ ἔχετε μενοντα ἐν ὑμῖν· ὅτι ὃν ἀπεστείλεν ἐκεῖνος, τῷ ὑμεῖς οὐ πιστεύετε. in quo τον λόγον οὐκ ἔχετε μενοντα ἐν ὑμῖν idem est, atque ὁ λόγος οὐ μένει ἐν ὑμῖν, ut infra videbimus. Adde ex cap. XV: 7. Ἐὰν μείνητε ἐν ἐμοί, καὶ τὰ ρημάτια μὲν ἐν ὑμῖν μείνη, ὅ ἐὰν αἰήσεσθε, καὶ γενήσεσθε ὑμῖν. Dixit illud Iohannes μένειν ἐν τῇ διδασχῇ τῶ Χριστῶ, in alt. Epist. vs. 9.

§. XXXV.

Qui a Christo alieni sunt describuntur.

I.

Πονηρὰ εἰν τα ἔργα.

Ita eorum hominum, ad quos accesferat, quosque docuerat meliora, qui vero *tenebras*

H

prae

prae luce dilexerant, pravas descripsit Servator consuetudines, et agendi rationem perditissimam, Ioh. III: 19. eodemque modo eorum declaravit conditionem, cap. VII: 7. qua vero formula male agendi studium indicari facile animadvertes; adeo, ut apte reddi possit, *peccandi cupiditati toti sunt dediti*. Neque aliter loquitur Iohannes Epist. III: 12. Caini indolem et vitae rationem describens; quod statim senties ex opposito Abeli agendi modo, cuius ἰσγὰ erant δῆμια. Eadem etiam dictione eorum perditum vitae genus significavit Apostolus in altera Epist. vs. 11. qui a puritate doctrinae Evangelicae deflectentes, omnem negligerent morum disciplinam: quibus addas et illud, quod idem de eo pronunciat, qui princeps in religione Christiana praeceptum, de fratribus nostris diligendis, non observet, cap. II: 9 et 11. scilicet, quod ἐν τῇ σχολῇ sit, ambuletque ἐν τῇ σχολῇ.

II.

οὐκ εἶναι ζῶν αἰώνιον.

Idem illud, quod speciatim de iis, qui gravissimum illud, quod dixi, de fratribus nostris diligendis praeceptum negligerent, asseruit Apostolus, Epist. III: 15. quod scilicet ζῶν αἰώνιον non haberent ἐν ἑαυτοῖς μένσαν, id igitur de omnibus iis affirmat Servator Ioh. VI: 53. qui carnem eius non comedissent, sanguinemque non bibissent, eique arctiori vinculo adeo non essent coniunctissimi, coll. vs. 56. In quibus autem locis pec-

culiarem vim, atque emphasin dictionibus ἐν ἑαυ-
τοις, et ἐν ἑαυτοῖς μινύσαν non inesse, fatis sibi
persuadebunt diligentes Iesu sermonum, Iohan-
nisque scriptorum lectores: eadem enim res fae-
pissime etiam absque illis additamentis simplici-
ter ita enunciatur ζῶν ἔχειν, et ζῶν. In qua ta-
men re si quis forte dubius haereat, conferat is
velim cap. huius sexti vs. 51. ubi Servator item,
si quis de hoc pane comederit, ζησέαι εἰς τὸν αἰ-
ῶνα, quod nostro ζῶν ἔχειν ἐν ἑαυτῷ plane re-
spondet.

III.

Εἶναι ἐκ τῆς διαβολῆς, ἐκ τῆς πονηρίας,
τεκνὰ εἶναι τῆς διαβολῆς, cet.

De his autem dictionibus cum actum nobis sit
§. XXXI. ut et §. praecedenti, eo remittere liceat
Lectorem.

§. XXXVI.

Christiani Dei Iesuque gloriam
intuebuntur.

Iohannes.

I Epist. III: 2.

Οἶδαμεν ὅτι ἐὰν φανε-
ρωθῇ, ὅμοιοι αὐτῷ ἔσο-
μεθα ὅτι οὐ φομεθα αὐτὸν
καθως ἐστίν.

Iesus.

Ioh. XVII: 24.

Θελω ἵνα ὅπου εἶμι
ἐγώ, καὶ κεινοὶ ὡς μετ'
ἐμὲ ἵνα θεωρῶσι τὴν δόξαν
τὴν ἐμὴν, ἣν ἔδωκας μοι.

Ante φανερωθῇ alios supplere αὐτός, seu *Chri-*
H 2 *stus,*

stus, uti Calvino visum, Semlerò, cet. alios in neutro fumendum existimare, ut Zachariae, al. monui in antecedentibus. In iis autem, quae statim subiunxit Apostolus, *Deum* indicari, cui ὅμοιοι ἔσομεθα, quemque ὁψομεθα, existimarunt Episcopus ad h. l. Zachariae *Bibl. Theol.* V. Th. pag. 55. *sqq.* Christum vero Calvinus, Semlerus, aliique plurimi: a qua sententia nec nos magnopere sumus alieni, licet in hac re certi quid vix videatur posse definiri; unde et hic liberum sit cuique iudicium. Videntur tamen hanc expositionem aliquo modo commendare Christi promissiones, futuraeque suorum felicitatis descriptiones, quippe qui ipsis est pollicitus, se rediturum, eosque παραληψεσθαι πρὸς αὐτόν, ut, ubi ipse est, et illi sint, Ioh. XIV: 3. idque voluit, et a Patre est precatus, ἵνα θεωρῶσι τὴν δόξαν αὐτοῦ, ἣν ἔδωκεν αὐτῷ ὁ πατήρ, Cap. XVII: 24.

Quod itaque si placuerit, in Christi optimi dicto recitato commentarium simul habebis in locum ex Epistola: scilicet ὁψομεθα αὐτόν, ex eius enim voluntate erimus et nos, ubi is est; καθὼς ἐστὶ, ἐν τῇ δόξῃ puta, ἣν ἔδωκεν αὐτῷ ὁ πατήρ, δόξῃ καὶ τιμῇ ἐπεφανεμένῳ: denique ὅμοιοι αὐτῷ ἔσομεθα, συνδοξασθησόμεθα, αὐτός γὰρ τὴν δόξαν, ἣν ἔδωκεν αὐτῷ ὁ πατήρ, ἔδωκεν ἡμῖν, Ioh. XVII: 22.

Prior autem si forte arriserit explicatio, qua de *Deo* locus exponitur, nec defunt etiam loca, quibus idem docuerit Servator, ex quibus tamen annotasse fuffecerit illum ex Matthaei com-
men-

mentariis, cap. V: 8. μακαριοι οἱ καθαροὶ τῇ καρδίᾳ ὅτι αὐτοὶ τὸν Θεὸν ὁψονται.

Ceterum, ut pie monuit Cl. Zachariae l. 1. non anxie ac solícite inquirendum, aut temere scrutandum est, quibus tandem rebus ista cum Deo Christove similitudo continebitur, sed omnis opera danda, omneque impendendum studium, illam ut aliquando induamus: quippe *in qua inquisitione*, uti apte ex Augustino Calvinus noster, *plus valet vivendi, quam loquendi modus, et summo opere cavendum, ne, dum altercando quaerimus, quomodo possit Deus videri, pacem et sanctificationem perdamus, sine qua nemo eum videbit.*

§. XXXVII.

Eam felicitatem qui expectant, sancti sint, oportet.

Iohannes.

Iesus.

I Ep. III: 3.

Ioh. XII: 26.

Πᾶς ὁ ἔχων τὴν ἐλπίδα ταύτην ἐπ' αὐτῷ, ἀγνίζει ἑαυτὸν, καθὼς ἐκεῖνος ἀγνὸς ἐστὶ.

Ἐὰν ἐμοὶ διακονῇ τις, ἐμοὶ ἀκολουθεῖτω· καὶ ὁπρὲς εἰμι ἐγὼ, ἐκεῖ καὶ ὁ διακονῶν· ὁ ἐμὸς ἐστὶ καὶ ἐὰν τις ἐμοὶ διακονῇ, τιμήσει αὐτὸν ὁ πατήρ.

Phrasis ἐλπίδα ἔχειν ἐπὶ τινι, quae apud optimos quosque etiam occurrit scriptores Graecos, saepiusque idem notat ac simplex ἐλπίζειν, hic tamen,

meo quidem iudicio, ac sensu, plus valet. Usi autem ea sunt interpretes Alexandrini Ier. XVII: 5. ad interpretandum Hebr. כָּטַח, (cuius vim in *complanatione mentis ad omnem securitatem compositae* sitam esse ex coll. Arab. كَطَح sciunt, quibus diuina haec studia cordi: docuit autem summus harum literarum stator ac vindex Alb. Schultenfius in *comment. ad Prov. Sal. Cap. III: 5 et 23.*) ut et Deut. XXIV: 15. ad exponendam formulam נָשָׂא אֶת נַפְשׁוֹ, quam optime interpretatus Dathius *cupide anhelat*, item Cocceius in *Lexico*, versioque Anglica satis eleganter ad verbum, *he setteth his heart upon it*, Belgae autem nostrates, *hij verlangt daarnaar*, vellem ita quoque reddidissent, Ps. XXV: 1. Hanc itaque huius phraseos, quam etiam exstare video in *Actis Theclae*, apud Grabium pag. 102. ἐγὼ εὐαγγελίζομαι Ἰησοῦν Χριστόν, καὶ διδάσκω ἐν ἐκείνῳ ἔχειν τὴν ἐλπίδα τῆς ἀνθρώπου, hanc itaque potestatem, qua ista formula polleat ex usu ac consuetudine Hebraeo-Graecorum, ut vulgo audiunt, si teneas, vertendus erit locus, *hoc quicumque ab eo exspectat, desiderat, expetit, aut cupit* etiam, vel simili ratione.

Id autem, quod de eo affirmat Apostolus, qui talem felicitatem cupiat, qualem loco I. vs. 2. descripserat, scilicet Christo εἶναι ὁμοίον, καὶ ὁμιλεῖσθαι αὐτόν καθὼς ἐσιν, id igitur quantopere, rem si spectes, illi sit congruum et conueniens, quod loco ex Euang. I. de eodem praedicat Servator, ad intelligendum difficile non est. Etenim

nim promittit ibidem Iesus unicuique suo *διακονῶν*, fore ut Pater eum honoret, ac suspiciat, utque in eo loco sit, in quo ipse Christus futurus esset; eum autem addit, veri nominis suum esse *διακονον*, qui ipsum sequatur, imitetur, in sanctitatis puta, atque integritatis quoque studio, quarum virtutum suis exstitit exemplar longe perfectissimum. Ceterum his addi forsan possunt loca ex cap. XIII: 8. coll. in primis vs. 10 et 11. ut et ex cap. XVII: 24. coll. vs. 17.

§. XXXVIII.

Praeceptorum Iesu Christi diligens observatio verisimum amoris nostri erga ipsum est indicium.

Iohannes.

I Epist. II: 6.

ὁ λεγων ἐν αὐτῷ μένειν, ὁ-
φείλει, καθὼς ἐκεῖνος περιπα-
τήσε, καὶ αὐτὸς οὕτως περιπα-
τεῖν.

Iesus.

Ioh. XIV: 15.

Ἐὰν ἀγαπᾷτε
μὲ τὰς ἐντολάς τὰς
ἐμὰς τηρῆσαίτε.

Ad hanc rem pertinet tota illa Iohannis disputatio inde a sectione tertia ad sextam laudatam. In qua tamen vix est, de quo quidquam debeat observari. Id igitur tantummodo notandum, τηρεῖν τὰς ἐντολάς αὐτῷ idem esse, ac τηρεῖν τὸν λόγον αὐτῷ, (haec enim formula alterius loco substituitur vs. 5. ac promiscue ambabus usus re-

peritur Servator, Ioh. XIV: 15, 21. et 23, 24.) idemque cum illa *ποιεῖν ὅσα αὐτός ἐνελεῖλατο*, quomodo dixit cap. XV: 14. Deinde vero id animadvertendum, *γινώσκειν αὐτόν* nihil differre ab eo, quod usurpavit alibi Iohannes, frequentavitque eodem prorsus sensu Iesus, *ἀγαπᾶν αὐτόν*, unde etiam pro *ἐγνώκεν αὐτόν*, quod vs. 3 et 4. exstat, quinto dixit Iohannes, *ἐν τῷ ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ τελελειώται*, *is tandem vere Deum amat*, ac *veneratur*. Ex his itaque abunde patet, quantopere voluerit Apostolus, *ὅν ἡγάπα ὁ Ἰησους*, ut is, qui amorem suum erga Christum gloria-retur, eum amorem diligentī praeceptorum a Iesu suis sectatoribus iniunctorum observantia declararet, ac manifestum redderet.

Videamus itaque quomodo haec Iohannis institutio conspiret et apte conveniat, cum iis, quae hac de re tradiderit Servator optimus. Hic enim ita quondam ad suos, *ἐὰν ἀγαπάτε με, τὰς ἐντολάς τὰς ἐμὰς τηρεσαίτε*, Evangelii l. exc. ad quem commode ex Epistola Iohannea, cap. II: 5. et V: 3. laudat Rosenmüller, in *Scholiis*. Eodem modo Ioh. XIII: 35. *ἐν τῷ γινώσκειν πάντες ὅτι ἐμοὶ μαθηταὶ ἐστέ, ἐὰν ἀγαπῇ ἐχέτε ἐν ἀλλήλοις*. Quid? quod in eo praecipuum doctrinae suae caput fuerit. Atque ita etiam Iohannes, l. l. vs. 3. *ἐν τῷ γινώσκοντι, ὅτι ἐγνώκαμεν αὐτόν, ἐὰν τὰς ἐντολάς αὐτοῦ τηρώμεν*: quae igitur loca invicem se explicent. Conf. etiam Euang. cap. XIV: 21, 23, 24. XV: 14. cum Epist. cap. V: 3. Porro quemadmodum Iesus Euang. c. XV: 10. *Ἐὰν τὰς ἐντολάς μὴ τηρήσῃτε, μὴ ἐστέ ἐν τῇ ἀγάπῃ μου, ἀλλὰ οὐκ ἐστέ ἐν τῇ ἀγάπῃ μου, ἣν ἔχουσιν οἱ ἀγαπῶντες τὸν Θεόν, ὅτι τὰς ἐντολάς αὐτοῦ τηροῦντες, ἵνα τὴν ἀγάπην αὐτοῦ ἔχουσιν, ἣν ἔχουσιν οἱ ἀγαπῶντες τὸν Θεόν, ὅτι τὰς ἐντολάς αὐτοῦ τηροῦντες, ἵνα τὴν ἀγάπην αὐτοῦ ἔχουσιν, ἣν ἔχουσιν οἱ ἀγαπῶντες τὸν Θεόν*, *a me amabimini constanter*, καὶ ὡς ἐγώ

ἐγὼ τὰς ἐντολάς τὰς πατρὸς μου τέληρῃκα, καὶ μένω αὐ-
 τὰ ἐν τῇ ἀγάπῃ, *ab eo amari non desino*, ita
 nunc Apostolus vs. 6. ὁ λέγων ἐν αὐτῷ μένειν,
cum eo esse coniunctum, eum diligere, ab eo-
que diligere, ὁφείλει καθὼς ἐκεῖνος περιπαλεῖν, καὶ
 αὐτὸς οὕτως περιπαλεῖν. Quocum loco tantopere
 alter ille conspirat, ut, si illum huc contuleris,
 non diu de vero eius sensu sis dubitaturus.
 Ceterum hic conferri omnino velim Storrium
 l. supra saepius l. pag. 212 sqq. qui tamen in
 eo errasse videtur, quod phrasin ἐν τῷ ἢ ἀγάπῃ
 τὰ θεὸς τελελειῶται, de qua statim diximus, de
Dei in nos amore exposuerit, contuleritque cum
 ea, quae cap. Evangelii XIV: 21, 23. occurrit,
 ἀγαπηθῆσθαι ὑπὸ τὰ θεὸς, cum potius esset com-
 ponenda, cum ea, qua usus Apostolus Epistolae
 cap. V: 3. αὐτῇ εἰσιν ἡ ἀγάπη τὰ θεὸς, *hac re no-*
ster in Deum amor cernitur, saepiusque ita
 usus est Servator, vid. tantum Ioh. V: 42. et
 confer ad huius rei demonstrationem ex Epistola
 nostra cap. IV: 3. ὁ φοβούμενος οὐ τελελειῶται ἐν
 τῇ ἀγάπῃ, quod idem esse vident omnes, atque
 est, ἡ ἀγάπη οὐ τελελειῶται ἐν αὐτῷ, aliter enim
 sumere vetat omnis loci ratio, ac consilium.

§. XXXIX.

Amor erga fratres nostros praecipuum
est doctrinae Christianae caput.

Iohannes.

Iesus.

1 Epist. III: 10.

Ioh. XV: 12.

ἡ ἀγάπη ἣν ἡ ἀγγελία ἣν ἡ-
καταλείπει ἀπ' ἀρχῆς, ἵνα ἀγα-
πώμεν ἀλλήλους.

ἡ ἀγάπη ἣν ἡ ἐν-
τολή ἣν ἐμὴ, ἵνα
ἀγαπάτε ἀλλήλους.

Ante institutam hic collationem coniicere no-
bis iam licet, egregiam hic fore ac maximam
Iesu doctrinam inter et Iohannis institutionem
convenientiam. Etenim omnium fere Iesu fermo-
num ac praeceptionum ut *Amor* summa fuit ac
caput, ita Iohannes etiam in *amore* suadendo
plurimus fuit et copiosissimus: utque Iesus Ser-
vator noster divinus vere novit, atque intime,
quid rei tandem esset *amare*, ita a praeceptore
atque amico suo perfecte *amare* didicit discipu-
lus amantissimus. Nonnulla itaque tantummodo
rerum capita hic attingere licebit, exque pluri-
mis pauca tantum feligere, quorum illud vide-
tur facile princeps, quod hanc de diligendis
fratribus nostris praeceptionem κατ' ἐξοχὴν dixerit
Iesus ἐντολὴν suam, Ioh. XIII: 34. XV: 12, 17.
Iohannes l. l. appellavit ἀγγελίαν, cuius vocis
significationem ex illis Euangelii locis definias.
Apte itaque Nonnus, locum Ioh. XV: 12. ita
παραφράζει:

'A-

Ἀπλανέος σοφός οὗτος ἔμμος ὅρος ἐστὶν ἐφετηνῆς,

Ἀλλήλους ἵνα πάντες αἱ φιλοῖτε καὶ ὑμεῖς,

Δεσμον ἐς ἀλλήλους φιλίης ἀλυτοῖο φυλάσσειν.

Alibi tamen et ipse ἐνβολὴν appellavit Aposto-
lus, quemadmodum cap. Epist. III: 23. IV: 21.
qua denominatione, quin ad Christi sermones re-
spexerit, nullum est dubium. Toties *deinde* repe-
tiit hoc mandatum Servator, quoties fere nullum;
nullumque aliud saepius commendavit Iohannes:
conf. praeter II. II. Epist. cap. II: 9—11. III:
14—18. IV: 7, 8, 11, 12. V: 1, 2. In eiusdem
porro diligenti observatione praecipuum et uni-
cum fere nostri in Deum Christumque amoris
collocarunt et Iesus et Iohannes indicium, de
quo §. praeced. vidimus. In eo *denique* ex-
sequendo Servator exemplum se proposuit ipse:
hoc autem exemplum Christianis commendavit
Apostolus, de quo §. sequente erit agendum.

§. XL.

In quo Christi erga nos amor nobis
exemplar est.

Iohannes.

Iesus.

I Epist. IV: 17.

Ioh. XIII: 34.

Ἐν τῷ τελείῳ αἱ
ἀγάπῃ μεθ' ἡμῶν, ἵνα
παρρησίαν ἔχωμεν ἐν τῇ
ἡμέρᾳ.

Ἐνβολὴν καὶνὴν δίδωμι
ὑμῖν, ἵνα ἀγαπᾶτε ἀλ-
λήλους καθὼς ἠγαπήσα-
τε ὑμᾶς,

ἡμερὰ τῆς κρίσεως, ὅτε ὑμᾶς, ἵνα καὶ ὑμεῖς
καθώ, ἐκεῖνος ἐστὶ, καὶ ἀγαπᾷτε ἀλλήλους.
ἡμεῖς ἐσμεν ἐν τῷ κόσμῳ
τῷ.

Locus ex Epistola minus huc pertinens nonnullis forsan videbitur: apte tamen satis huc referri posse, mihi quidem aliquo modo persuadeo. Etenim, quamvis inficias non iuerim, latius patere sensum, eo nomine tamen praecipue hic laudari commendarique Christum, tanquam optimum, quod in fratribus suis diligendis imitentur Christiani, exemplum, vero reddunt nonnihil simile verborum texta; eximiam autem huic sententiae addunt et conciliant probabilitatem ea loca, quibus eadem, qua hic factum est, ratione Iesu in nos amor, et ab ipso Iesu et ab Apostolo, nostri in fratres nostros amoris laudatur exemplar. Cui quidem expositioni aduersari interim existimandum id non est, quod Iohannes καθὼς ἐκεῖνος ἐστὶ (quo cum Bengelio aliisque Iesum Christum significari existimem) scripserit, non vero ἦν, nam satis constat, (quod nec Storrius observare neglexit, vid. l. l. pag. 172 et 240. in *notis*,) perquam familiare esse Iohanni nostro, praesenti tempore uti pro imperfecto. Sensus itaque huius sectionis esse videtur huiusmodi: *Tum demum perfecte Deum amamus nos* (μετα apud, conf. Matth. IX: 15. Act. IX: 19. soletque ita uti hac formula Iohannes; bene itaque Van Vloten et Zachariae), *laeti quando diem illum iudicii prospicimus, quod maximum illud de fratribus nostris diligendis prae-*

praeceptum, a Christo nobis datum, et in quo observando ipse nobis praeiuit, observavimus sollicite, inque eo exsequendo secuti sumus illum diligenter.

Deinde huc quoque retulerim locum ex cap. III: 16. ἐν τῇ αὐτῇ ἐγνώκαμεν τὴν ἀγάπην, ὅτι ἐκεῖνος ὑπὲρ ἡμῶν τὴν ψυχὴν αὐτῆς ἔθηκε· καὶ ἡμεῖς ὀφειλομένους ὑπὲρ τῶν ἀδελφῶν τὰς ψυχὰς τιθεναί, qui quantum huc valeat, et faciat, statim patebit, si composuerimus cum Ioh. XV: 13. μείζονος ταύτης ἀγάπης οὐδεὶς ἔχει, ἵνα τις τὴν ψυχὴν αὐτῆς θῇ ὑπὲρ τῶν φίλων αὐτῆς. De quibus cum supra actum sit, nihil addere opus est.

Ex iis autem, quae hac de re dixerit, docueritve Iesus, conferri prae ceteris huc meretur egregius ille locus ex Evangelii cap. XIII: 13—17. cui addatur ex eodem cap. vs. 24. ut et ex cap. XV: 12. quibus vero ut inhaereamus, necesse non videtur.

§. XLI.

Quicumque doctrinae Christianae credit, et bene agit, is ex Deo natus est, et contra.

Iohannes.

I Epist. II: 29.

Πᾶς ὁ ποιῶν τὴν δικαιοσύνην, ἐξ αὐτῆς (ἐκ τῆς Θεοῦ) γεγεννηται.

Iesus.

Ioh. VIII: 47.

Ὁ ὢν ἐκ τῆς Θεοῦ, τὰ ῥημᾶτα τῆς Θεοῦ ἀκροῖ.

Ita ergo Iesus, ὁ ὢν ἐκ τῆς Θεοῦ, quicumque Deum

Deum imitari, eius imaginem referre, eique simili-
lis esse gestit ac laborat, *is τὰ ρημάς τῃ θεῷ*
ἀκούει, doctrinam meam divinam, τὴν ἀληθειαν,
audit cum assensu, ut Morus vertit, *eius-*
que praeceptis omnium maxime obsequitur, ut
Semlerus παραφράζει. utrumque enim ex con-
suetudine Hebraea coniungendum existimo. Eo-
demque sensu vs. 42. dixerat εἰ ὁ θεὸς πατὴρ ὑ-
μῶν ἦν, *si Deum imitari studeretis, eiusque*
induissetis indolem, ἡγαπᾶτε αὐτὸν ἔμε, profecto me
amaretis vos: me profecto eum agnosceretis,
quem me dico, veneratique fuissetis: neminem
ex Deo natum esse posse docens, quin Iesu
credat, beneque agat, quod alterum est, quod
huic sectioni inscripsimus. Pertinet huc etiam
omnis illa Servatoris divini cum Nicodemo dis-
putatio, referente historico nostro, Evangelii
cap. III. ineunte.

Quomodo autem utrumque, quod diximus,
docuerit Apostolus, nunc videamus. Atque is
quidem Evangelii cap. I: 12, 13. τέκνους θεῶν, ex-
que *Deo natos* asseruit, quotquot τὸ φῶς admi-
ferant, crediderant illi; Epistolaeque I. exc.
πάντα τὸν ποιούντα τὴν δικαιοσύνην ἐκ τῆς θεῶν γεννη-
θῆναι docuit: (cui addatur cap. IV: 7.) ut et
πάντα τὸν πιστεύοντα ὅτι ἰησοῦς ἐστὶν ὁ χριστός, cap.
V: 1. Eiusdem autem Epistolae cap. III: 9, 10.
quemvis, qui ex Deo natus sit, a peccandi studio
longissime dixit esse alienum, hacque nota Dei
diabolique filios discerni posse monuit: quibus
iunge ex quinto cap. vs. 4 et 18. οἶδαμεν ὅτι πᾶς
ὁ γεγεννημένος ἐκ τῆς θεῶν, οὐχ ἁμαρτάνει. ἀλλ'

ὁ γεννηθεὶς ἐκ τῆς θεᾶς, τηρεῖ ἑαυτόν, *sibi caver*; ut simpliciter vertendum videtur; est enim Hebr. שמר את נפשו, quod Syrus h. l. expreslit .ܫܡܪ ܐܬ ܢܦܫܐ, quare falli videntur aliquo modo ex interpretibus plurimi, qui in hac dictione, nescio quam, reperiisse sibi persuadeant emphasin; paulloque sunt alieniora, quae hanc ad formulam notavit Schleusnerus, in voc. τηρεῖς num. 6. conf. I. F. Fischerus, vir elegantissimae doctrinae, *Prolusf. de vitiis Lexicc. N. T. prolusf. V. §. 3. pag. 137.* ubi iis, quae de verbo διαληρεῖν observavit V. C. adde et hoc: eadem scilicet ratione comparatum esse cum altero illo συνληρεῖν, quo etiam usi Graeci Alexandrini ad exponendum idem שמר, Ezech. XVIII: 19. quodque eodem modo, quo illud, usurpavit Lucas, Evangelii cap. II: 19. atque auctor *Testam. XII Patriarch. Testam. Levi*, pag. 161. καὶ συνέληραν τὰς λογὰς τὰς ἐν τῇ καρδίᾳ μου. conf. etiam Dan. XII: 28. ubi in Chaldaeo textu idem verbum exstat, quo hic usus deprehenditur Syrus; neque alia ratione Siracides cap. I: 24. διαληρησον ἐν λόγῳ, et II: 16. συνληρησας τὰς ἑδὰς τῆς κυρίας, add. cap. VI: 25. quae alias simplici verbo τηρεῖς solent efferri, Prov. III: 1, 21. al. Huc denique pertinere videntur, quae monet Apostolus, Epistolae cap. I: 6, 7. cum quo omnino comparantur, quae Servator effatus est Ioh. III: 20, 21. de quibus autem cum in antecedentibus copiose fatis fuit disputatum, eadem hic annotasse tantum sufficit.

§. XLII.

Deum qui amat, quique Christo credit,
eum μισεῖ ὁ κόσμος.

Iohannes.

I Epist. III: 13.

Μη θαυμάζετε, ἀδελ-
φοί μου, εἰ μισεῖ ὑμᾶς
ὁ κόσμος.

Iesus.

Ioh. XV: 18.

Εἰ ὁ κόσμος ὑμᾶς μι-
σεῖ, γινώσκειτε, ὅτι ἐμὲ
πρῶτον ὑμῶν μεμίσηκεν.

De κόσμος vocabulo, verboque μισεῖν posteriori capite statim erit agendum; quae vero ibi dicentur, hic cum nolui praeoccupare, huc inde repetat, quaeso, lector benevolus. — Id tantum nunc agendum, ut dispiciamus, quid de ea re, quam, si acciderit, ne θαυμάζειν quidem, ex Apostoli admonitione, deberent Christiani, disseruerit Servator.

Hanc autem totidem verbis declaravit ille, Euangelii loco laudato, qui post Piscatoris itidem Grotiiq. sollertiam, nec fugit Semleri ingenium, in quo scilicet loco haud obscure suis praesignificavit Servator, odio eos olim persecuturos, quotquot essent a Christiana disciplina alieni, eique adversarentur, non aliam autem ob causam, quam quod a Christi partibus illi starent, novamque religionis formam commendarent hominibus. Conf. cap. XVII: 14. Ἐγὼ δέδωκα αὐτοῖς τὸν λόγον σου, καὶ ὁ κόσμος ἐμίσησεν αὐτούς, ὅτι οὐκ εἰσὶ ἐκ τοῦ κόσμου. et addatur ex cap. XVI: 2, 3. ut et ex eodem cap. vs. 33. ἐν τῷ κόσμῳ θλι-

θλιψιν ἐξελε, *homines inter profanos eritis in angustia*, ut vertit Noesfeltus, V.C.1.1. pag. 60.

Neque his contraria quis existimet, quae elocutus reperitur Iesus Ioh. VII: 7. οὐ δυναταί ὁ κόσμος μισεῖν ὑμᾶς. Nam, si ad loci conditionem, in quo de infidiis, quae a Iudaeis Iesu, non vero Apostolis, in itinere Hierosolyma tunc temporis faciendo, struerentur, agit Iesus optimus, attendatur paullo diligentius, confestim omnis evanescet difficultas. Conferantur Mori *Recitationes*, et Rosenmulleri *Scholia* ad h. l.

§. XLIII.

Ipse tamen νικᾷ τον κόσμον.

Iohannes.

I Epist. V: 4, 5.

Ὅτι παν το γεγεννημενον ἐκ το
Θεο νικᾷ τον κόσμον· και αὐτῇ
ἐσιν ἡ νικη ἡ νικησασα τον κο-
σμον, ἡ πισις ἡμων. Τις ἐσιν
ὁ νικων τον κόσμον, εἰ μη ὁ
πισευων, ὅτι Ἰησους ἐσιν ὁ υἱος
το Θεο.

Iesus.

Ioh. XVI: 33.

Ταῦτα λελαληκα
ὑμιν, ἵνα ἐν ἐμοι
εἰρηνην ἐχῆτε. ἐν τῷ
κόσμῳ θλιψιν ἐξελε·
ἀλλὰ θαρσεῖτε, ἐγὼ
νενικηκα τον κόσμον.

Ad Epistolae locum cum plurima, quae in eo occurrunt aliquam illustrationem flagitantia, in antecedentibus iam fuerint tractata, multa, quae observentur, non restant. Quae autem in versione Arabica in eo est lectionis varietas,

eam non veri nominis esse varietatem, sed mendis annumerandam, exque literarum similitudine natam, observavit dudum C. B. Michaëlis *Tractat. Critic. laud.* pag. 73. Bentleiique et Heinfii in hunc locum coniecturas, apud Bowyerum et Schulzium libr. l. ad h. l. memoratas, partim Iohanneae scribendi rationi esse contrarias, partimque usus exigui, et minime necessarias, haud longa eget demonstratione.

Ceterum cum h. l. conferendus similis locus ex cap. IV: 4. ὑμεῖς ἐκ τῆς Θεοῦ ἐστέ, τεχνῖται, καὶ νεκροκλήτε αὐτῶν (τῶν ψευδοπροφητῶν, καὶ τῶν ἀντιχριστῶν, τῶν ἐν τῷ κόσμῳ.) Vid. et qui exstat apud Græbium l. cit. pag. 221. ὁ φόβος τῆς Θεοῦ νικᾷ τὸ μῖστος, cui addas pag. 247. incunt. ὁ ἀγαθοποιῶν νικᾷ τὸν κακόν.

Locus ex Euangelio laudatus quo modo huc pertineat videbis apud Noesfeltum l. l. p. 61. et Rosenmullerum, in *Schol.* ad h. l. qui apte monet, „ proxime ante haec verba cum de „ Apostolorum, non de suo periculo, Servator „ esset locutus, eam victoriam hactenus tantum „ Iesum sibi tribuere, quod cavisset, seu cautus „ esset, ne per adversa, aut hostium furor „ rorem a fide revocarentur.” Quibuscum omnino, velim, compares, quae observat hic in eadem sententiam noster Calvinus.

CAPUT ALTERUM,

DE DITIONE IOHANNIS APOSTOLI

AD MAGISTRI SUI DITIONEM

FORMATA.

His itaque breviter, pro instituti nostri ratione, de mirifica inter Iesu doctrinam, Iohannisque institutionem convenientia utcunque disputatis, accedimus ad id, quod de vocum singularum, loquendique formularum usu, ut et de universa dicendi ratione, in Servatoris optimi sermonibus, Apostolique diligentissimi scriptis, restat observandum, quodque disputationis huius nostrae qualiscunque caput constituit alterum.

In qua tamen disquisitione, ne huc illuc vagemur incerti, sed ordine quodam ut utamur, in tres partita erit sectiones haec expositio, quarum *prima* de vocabulis potissimum tradet nonnullis Iohanni in primis, Iohannive soli, certa quadam significatione aut potestate post Iesum optimum adhibitis: *altera* vero de certis, quibusdam dicendi modisaget, loquendique formulis, in quibus Praeceptorem divinum secutus videtur discipulus dilectissimus: *postrema* denique de convenientia et similitudine exponet, quae in

Iesu et Iohannis dicendi more, et universo orationis habituprehenduntur.

Tria autem, priusquam ad ipsius rei veniamus tractationem, teneat itidem, quaeso, lector benevolus. Quorum *primum* hoc est, perfectum hic expectandum non esse, omnibusque numeris absolutum de stilo Iohannis, deque vocibus pluribus commentarium; copiosius enim de iis exponere ut vetat longius, quam ab initio putaram, protracti libelli huius academici ratio, ita etiam equidem probe mihi habeo persuasum, me non eum esse, qui tanto talique labori par sim. Deinde vero, quod est *alterum*, de quo monitum velim lectorem, pauca tantum invenientur in hac expositione vocabula, leves enim exhibeo observatiunculas, non scribo lexicon. *Tertium* denique, si qua in capite integresco hic illic fuerint tractata, quae huc pertineant, huc referantur rogo, si tanti existimabuntur, hincque petantur, si forte illic dictis debeant applicari.

Porro in antecessum monenda hac in causa nonnulla restant et praecipienda: quorum *primum* facile hoc est, quod ipsum spectat Servatorem nostrum dicentem. Scilicet, non quidem ipse Iesus eo locutus fuit Graeco sermone, quo vitam resque gestas et orationes eius retulit Iohannes, neque adeo verba Graeca, quibus Iesu sermones expressit Euangelista, dici possunt ipsius Servatoris optimi ore pronunciata; cum potius a Iohanne, Graece scribente, videantur inventa ad exprimenda ea, quae Iesus sermone sibi vernaculo di-

dixerat. Unde igitur facile oriri posfit dubitatio contra institutam a nobis comparisonem, Iesu inter loquentis Iohannisque scribentis verba, dicendi formulas, et universum orationis habitum.

Neque etiam inepta videtur haec dubitatio. Et enim ipsis Iesu verbis, orationibusque, eo quidem sermone, quo is fuerit elocutus, conscriptis, nos destituimur omnibus; quae vero nobis ex illo genere conservavit tradiditque, moderante Deo, Apostolorum, historicorumve sacrorum diligentia, illa tralata sunt omnia ex sermone, qui Iudaeis tum patrius erat, usuque quotidiano tritus; et tralata quidem in sermonem, qui ab altero illo *tum* origine, *tum* etiam omni indole, ac genio plurimum erat diversus. Quamobrem facile quis putet, non potuisse aliter, quin multum verbis Iesu decesferit, quod iis proprium esset, ac naturale, magnumque nativi coloris, indolisque primigeniae detrimentum *et* singulae formulae ceperint, *et* universus orationis habitus.

Atque ita quidem evenire solet in scriptis quibuscunque, qui ex altero sermone in alterum convertuntur: id, quod *et* nolumus negare nos, *et* experiundo discit unusquisque. Longe autem diversam esse rationem, in Iesu sermonibus patrio sermone habitis, et a Iohanne Graecitate donatis, id quidem nobis est persuasissimum, idque paucis ibimus declaratum.

Ab initio itaque in hac disputatione est observandum, quod procul dubio omnium felicissime

hac in re versaturus sit is, qui utriusque sermonis, ex quo interpretetur et in quem transferat, quotidiano usu hauserit notitiam, quique sermonem utrumque et audiat quoque die et loquatur. Etenim cuivis vocabulo, quod altero sermone usurpatum audit, legitve, statim cogitatione sua substituit saepissime, vel inconscius et invitus, aliud vocabulum ex altero sermone sumtum: unde aliter accidere non potest, quin certa quaedam alterius sermonis vocabula, habeat et usurpet tanquam synonyma alterius sermonis vocabulis. Quod, ut res et ratio in universum docent, ita confirmavit eventus in iis inprimis, de quibus nos dicimus, sermonibus; Graeco scilicet, eoque, qui Christi temporibus Iudaeis in Palaestina agentibus fuit familiaris et patrius, quemque brevitatis ergo *Syrum* appellare liceat.

In his enim sermonibus quamplurima videas vocabula ex altero in alterum traducta, donataque ibidem, ut loquuntur, civitate. Quomodo rem cum Graeca N. T. dictione comparatam esse, declarant voces plurimae in eius libris obviae, quae Syriacam agnoscunt originem, ex vernaculo Iudaeorum sermone illuc assumtae: de quibus conf. Pfeifferi *Quinquagen. locorum Exoticorum*, *Opp. Philolog.* pag. 465 sqq. Neque alio modo in Syriaco sermone accidisse, unumquemque docet quaevis versio N. T. Syriacae pagina; quippe in qua tot occurrant voces Graecae, ut integrum earum conscribi facile posset lexicon: quemadmodum nemo, qui vel leviter hanc interpretationem inspexerit, potest ignorare.

Quae

Quae autem res, quantam ad hanc causam, quam peroramus, vim habeat ac momentum, per se facile intelligitur. Intelligetur autem magis ac melius, si cogitaveris, vocabulorum permutationi mox accessisse, ut fit, integrarum dicendi formularum, et locutionum in utroque sermone, eodem modo et sensu adhibitarum consuetudinem; quam vero dein totius orationis in altero sermone ad alterum compositae ac formatae color et habitus est insecutus. Neque enim, quoties in regione quadam duo communi et quotidiano usu frequententur sermones, licet inter se admodum diversi sint, plurimumque distent, aliter accidere posse, sciunt omnes, quam ut multum permisceantur, multum utriusque detrahatur puritati, multum denique utriusque ratio componatur, atque alter alterius induat colorem.

Inde itaque effectum id est, ut mirifica nasceretur convenientia inter patrium Iudaeorum istius aetatis sermonem, illamque dictionem Graecam, qua in conscribendo usi sunt N. T. scriptores; idque singulari sapientia, optimoque consilio, observante etiam Doctissimo Pierfsono *in praefat. ad Moerin Atticistam*, p. XLIV., summoque Ernesti *in Opuscul. Philol. Critic.* pag.

Atque hoc quidem *alterum* est, quod in hac disquisitione, bene animadverti velim. Scilicet, tantopere ad Syrum istius temporis, quo vixit, dixitque Servator, sermonem omnis Iohannis stilius et scribendi modus deprehenditur compositus, ut vix quidquam hac in causa differre paene

ausim pronunciare, utrum Iesu sermones Syriaca, an vero Graeca illa dictione relatos ab Apostolo possideamus. Quem etiam stili colorem recte observavit Grotius *in introductione ad Euang. Iohannis*, ubi „*supra ceteros*, inquit, *Apostolos magna est in Iohannis dictione simplicitas, et sermo graecus quidem, sed plane adumbratus ex Syriaco illius seculi: hinc*, ita addit, *oratio adeo intercisa, tot copulativae coniunctiones, tot repetitiones vocum, quae per relativa, minus frequentata Hebraeis, et alia dicendi compendia vitari solent*. Haec ille. Quo vero iure et quam bene ita statuerit vir illustris, id quidem satis notum iis est, qui his literis vel leviter tincti sunt. Quod autem ex ea re sequi statim monui, scilicet parum hic differre, utrum Iesu sermones Syriaco illo sermone, an vero Graeca ista dictione conscripti ad nos pervenerint, id sane demonstraturam, equidem opinor, collationem cuiusvis Iesu effati, Graece a Iohanne exarati, cum eiusdem effati interpretatione in antiqua versione Syriaca, quam primis rei Christianae temporibus, ad Iesu aetatem proxime accedentibus, confectam novimus; confectam autem sermone Syriaco, non puro atque genuino, sed dialecto ista adulterina, quae multa admiserat aliunde derivata, quaeque non multum diversa esse potuit ab ea, qua Iudaei in Palaestina Syriace loquentes uterentur. De qua igitur tuto ferri posse ex hac compositione videtur iudicium.

Sint autem exempli loco ea Iesu verba ad Nicodemum, quae servavit nobis diligens Iohannis cura, Evangelii cap. III: 17—19., quae Graeco
 ser-

fermone expressa ab Apostolo, ab interprete autem Syriaco fermōni reddita, lubet lectorum oculis simul exhibere:

οὐ γὰρ ἀπέστειλεν ὁ
Θεὸς τὸν υἱὸν αὐτοῦ εἰς
τὸν κόσμον, ἵνα κρίνῃ τὸν
κόσμον, ἀλλ' ἵνα σωθῇ
ὁ κόσμος δι' αὐτοῦ.

Ὁ πιστεύων εἰς αὐτόν,
οὐ κρίνεται, ὁ δὲ μὴ πι-
στύων, ἡδὴ κεκρίσται, ὅτι
μὴ πεπιστεύκεν εἰς τὸ ὀ-
νόμα τῆς μονογενεῆς υἱοῦ
τῆς Θεοῦ.

Αὕτη δὲ ἐστὶν ἡ κρίσις,
ὅτι τὸ φῶς ἐληλυθεν εἰς
τὸν κόσμον, καὶ ἠγάπη-
σαν οἱ ἄνθρωποι μᾶλλον
τὸ σκότος, ἢ τὸ φῶς· ἦν
γὰρ πονηρὰ αὐτῶν τὰ
ἔργα.

ܐܠܠܗܐ ܕܡܪܝܡ ܕܡܪܝܡ
ܕܡܪܝܡ ܕܡܪܝܡ ܕܡܪܝܡ
ܕܡܪܝܡ ܕܡܪܝܡ ܕܡܪܝܡ
ܕܡܪܝܡ ܕܡܪܝܡ ܕܡܪܝܡ
ܕܡܪܝܡ ܕܡܪܝܡ ܕܡܪܝܡ
ܕܡܪܝܡ ܕܡܪܝܡ ܕܡܪܝܡ.

ܐܠܠܗܐ ܕܡܪܝܡ ܕܡܪܝܡ
ܐܠܠܗܐ ܕܡܪܝܡ ܕܡܪܝܡ
ܐܠܠܗܐ ܕܡܪܝܡ ܕܡܪܝܡ
ܐܠܠܗܐ ܕܡܪܝܡ ܕܡܪܝܡ
ܐܠܠܗܐ ܕܡܪܝܡ ܕܡܪܝܡ
ܐܠܠܗܐ ܕܡܪܝܡ ܕܡܪܝܡ
ܐܠܠܗܐ ܕܡܪܝܡ ܕܡܪܝܡ.

ܐܠܠܗܐ ܕܡܪܝܡ ܕܡܪܝܡ
ܐܠܠܗܐ ܕܡܪܝܡ ܕܡܪܝܡ
ܐܠܠܗܐ ܕܡܪܝܡ ܕܡܪܝܡ
ܐܠܠܗܐ ܕܡܪܝܡ ܕܡܪܝܡ
ܐܠܠܗܐ ܕܡܪܝܡ ܕܡܪܝܡ
ܐܠܠܗܐ ܕܡܪܝܡ ܕܡܪܝܡ
ܐܠܠܗܐ ܕܡܪܝܡ ܕܡܪܝܡ.

In quibus eadem, eaque haud ambigua, exstant
ubique vocabula, totidemque fere numero, eae-
dem

dem coniunctiones, pronomina eadem, eadem verba, nomina, cet. in quibus eadem occurrunt formulae, structuraeque eadem: in quibus denique, idem orationis habitus, idemque stili lor. Neque ita se habere hic tantum locus debet existimari, simili enim ratione omnes Iesu sermones, ceteraque Apostolorum scripta reperiuntur comparata; quod innumera exemplorum copia facile erat demonstrare: sed parco chartae; versionisque laudatae inspectio, eiusque cum textu Graeco collatio de eo, quod volumus nos, unicuique nullo negotio persuadebit.

Atque haec quidem scribendi ratio, qua stili sui colorem ad patrium sermonem effinxerint N. T. Scriptores, licet deprehendatur in omnium scriptis, prae ceteris tamen maxime locum obtinet in iis, quae Iohannes literis mandavit. Occurrunt quidem in omnibus N. T. libris, quemadmodum demonstrarunt, exemplisque multis confirmatum reddiderunt, quotquot N. T. linguam pure Graecam defendere conati sunt, eiusve dictionem cum Graecorum scriptorum, etiam ἀπλοτάτων scribendi ratione contulerunt, hic illic loquendi formulae, et orationis structurae, quae ad Graecam elegantiam accedere videantur; attamen prae omnibus aliis libris, rariores sunt in Iohannis scriptis, qui Syriace, at Graecis literis, vocibusque Graecis, paene dici potest conscripsisse. Contra quidem sensisse Dionysium Alexandr. discimus ex Euseb. *Hist. Eccles.* l. l. pag. 225. Sed videantur quae vere ad eum observavit et commode Lampius in *Prolegom. in Ioh. Euang.* l.

1. II. cap. 2. §. 17. ut et Milliſius loco Lampio
§. 19. excitato.

In hac igitur expositione, quam aggredimur nos, alio modo nobis erit agendum, quam quo versati hic fuerunt, qui hucusque de Iohannea dictione sunt commentati: scilicet, omnia, quae in eius Euangelio exstarent a Iesu enunciata, Iohannei stili colore tincta atque imbuta, illi existimarunt, (ut videri potest apud eos Scriptores, qui infra suo loco hanc in rem erunt excitandi,) cum contra nos, quidquid a Iesu disputatum conservaverit discipuli diligentia, plerumque Magistri sui verba exscribentis, uti dixit Lampius, in *Prolegom. in Ioh. Euangelium*, l. l. §. 22. Servatoris habemus sermones, Servatorisque stilo exaratum: idque *tum* propter sermonis genus, quo in iis referendis usum vidimus Apostolum; *tum* ob curam diligentem ac sollicitam, qua in iis conscribendis is fuerit versatus: quippe cui vocabulum quodcunque, minimum etiam, ac levius forsan quod aliis videretur, carum fuerit ac pretiosum, quia ore amantissimi Praeceptoris sui amabili ac suavi erat prolatum.

Egregie itaque in hanc rem idem vir Clarissimus, loco excit. *Si culpa in hac re* (in constructione, puta, periodorum, et sermonum nexu, quem dicunt nonnulli obscuriorem) *aliqua esset, tum dubitari posset, an Salvatori ipsi, ex cuius ore conciones recitantur, sit adscribenda.*

Atque hic etiam conferantur omnino, quae dis-
pu-

putavit Venerabilis Van Vloten, *Inleiding op het Euangelium van Johannes*, bl. 11 en 12. ita nimirum qui existimat, plures etiam Iesu sermones statim a Iohanne, postquam audierat, verbotenus literis fuisse consignatos, dein autem rerum a Iesu gestarum enarrationi insertos. Cum quo componatur etiam Cl. Iac. de Rhoer, *Animadvers. ad sermones Domini Christi et aliorum, in Evangeliiis obvios, utque eos interpretati sint Scriptores sacri.* pag. 3. Gron. ed. a. 1782.

Quae quidem observatio, ut rei naturae admodum est consentanea, ita quantam universae huic causae conciliet probabilitatem, facili negotio animadvertitur.

S E C T I O P R I M A.

De quibusdam potissimum agens
vocalibus.

In vocibus quidem, quarum potissimum habere rationem nostrum fert consilium, (cui vero satis fore factum existimamus, si Specimen quaecunque exhibuerimus,) ordinandis, serique, ut dici solet, alphabethica disponendis, non anxie admodum ac sollicitè visum fuit laborare, idque eo minus, cum paucas tantum in examen vocare liceat. Ex plurimis autem selegi eas voces, quarum usus est frequentior in iis, quae prae manibus sunt, scriptis, aut etiam, quas in ceteris N. T. libris frustra quaesiveris.

§. I.

ΠΙΣΤΕΥΕΙΝ.

Ex hoc igitur genere facile videbunt omnes, in his paullo diligentiores, prae ceteris esse verbum *πιστεύειν*, quo aliud apud Iohannem vix saepius reperietur usurpatum: quare de hoc vocabulo, una cum substantivo *πίσις*, disquirere nonnihil curatius, operae videtur pretium.

Atqui in hac disquisitione, multis modis impedita, equidem ita verfabor, ut dicam, quam fieri potest brevissime, quid me docuerit locorum diligentior collatio, suaferitque aurea interpretandi simplicitas.

Id

Id autem monendum videtur in antecessum, duas hic potissimum esse cautiones, nimis forsan a multis neglectas, quarumque negligentia quantas huic rei induxerit tenebras, quantoque opere eam confuderit ac perturbarit, dici vix potest: *altera* nimirum in eo est, ne ex systemate hic quidpiam sapiamus Theologico, sacrisque adeo Scriptoribus vel invitis id extorqueamus, quod opinionibus quisque suis ac statutis videat congruere: *altera* autem vetat, ne vocabulis ea inesce pronunciemus, quae aliunde accedant, aut forte rerum sint non verborum: ut adeo a vocum significationibus temere et absque necessitate augendis et cumulandis caute ac diligenter abstineamus.

Est igitur *πισις* per se in universum *assensus*, *persuasio*, *fides*, *fiducia*; *πισευειν* autem. *credere*, *assensum praebere*, *fidem habere*, *habere se persuasum*, *fidere*, *fiduciam collocare*. Haec una eademque vocabulorum notio communis. Conf. Hebr. XI: 1. *ὑποστασις*, תְּקוּה, תּוֹחַלַּת. vs. 6. Ioh. XVII: 8. ubi permutatur *πισευειν* cum *γινωσκειν ἀληθως*. add. cap. XX: 8, 28. Iac. II: 19. alibi. Neque his tantum locis, et iis, quae his sunt confimilia, sed omnibus omnino, in quibus exstent in libris sacris N. T.

Mirum fane id videri potest ei, qui ex formulis suis, sexcentas teneat harum vocum significationes varias, multum diversas, summaque cura ac diligentia distinguendas, aut qui in Lexicis toties adauctas videat earum notiones ac potestates; ex quibus scilicet *πισις* *fides* sit *quaecumque*,
 LI
 dein

dein vero *maior*, tandem *maxima*, cumque *plena animi fiducia coniuncta*; tum *assensus quicunque*, tum vero *speciatim, qui religioni tribuitur Christianae*; porro *nuda scientia et cognitio religionis Christianae*, ut et, quod bene distinguendum monent, *accessus et conversio ad religionem Christianam*; eaque *denuo vel externa, vel interna etiam*; mox *fides in Iesum Messiam*, mox vero *fides in Iesu morte collocata ac meritis*; nunc *fides*, quam vocant, *salvifica et salutaris*, nunc vero *fides iuncta cum miraculorum patratorum facultate*: aliaque id genus innumera. Nec melius accidit aut felicius *πιστευειν* verbo, quod, qui cupiat, nam piget referre, inspiciat is Lexica in N. T. Graeca, et interpretum in sacros libros commentarios.

Neque vero ita ii tantummodo, qui quadruplex in sacris literis fidei genus reperire sibi visi sunt; verum hi etiam, qui liberaliori in interpretando ratione utuntur, quales sunt prae aliis Koppe, in *Excurs. VI. ad Epistolam Pauli ad Galatas*. Doederleinius, *Instit. Theol. Christian.* §. 314 sqq. Schleusnerus et Hesselinkius, ut et Bahrdtius, in *Lexicis*. alii.

His igitur *πιστευειν τω 'Ιησu, εις τον 'Ιησuν, επι 'Ιησu, seu επι 'Ιησuν, εν 'Ιησu* cet. (in quibus construendi modis anxie nimis et subtiliter fortassis distinguit W. Koolhaas, *Disputat. Philol. Theolog.* I et II. de vario usu et constructione vocum *πιστις, πισος, et πιστευειν* in *Novo Testam. Trai. ad Rhen. ventilata*, praeside Hier. van

Alphen. a. 1733. inde a §. XLVI.) his igitur istae formulae saepius significant *Iesum Messiam habere, ac venerari*, conf. Cap. I. §. XXVIII. pag. 87. aut etiam *eius sectatorem fieri atque assecclam*, cet. quam vero vocis notionem ex re, et rei adiunctis petitam ac constitutam, non vero in ipso vocabulo sitam, quis non videt? Quid vero si simpliciter *Iesu credere* exponas? *de iis* scilicet *sibi persuadere, quae is doceat, ac praedicet de se*: quae vero ex cuiusque loci contextu ac ratione sunt definienda, nunquam tamen ipsi voci tribuenda, quippe quae rei maneant, non vocis sint.

Eodem modo οἱ πῖσευοις ipsis sunt haud raro *Christiani, Iesu disciplinae sectatores*; bene, rem si spectes: vocabulo tamen tum demum eam vim inesse equidem credam, eandem voci المومنون in *Corano* de Muhammedis sectatoribus frequentatae, inesse si demonstraveris. Quid vero, illud si simpliciter reddideris, ut hoc simpliciter reddi, nemo culpat aut recusat.

Ita quoque πίσυρ, cum varie, haud sine subtilitatis nimiae suspicione, exponatur a variis, quidni ad unam istam, quae cuicunque loco apta est, et congrua, communemque revocemus significationem? abstinemusque ab eo vitio, in interprete sacrorum in primis oraculorum haud excusabili, quo vocabulis ea iunguntur, quae iis neque insunt, neque inesse per sermonis indolem ullo modo posunt? interpretemurque adeo πίσυρ τῆς ἰησοῦ, εἰς τοῦ ἱ. al. *fidem Iesu* docenti, mo-

monenti, praecipienti cet. habitam: *fiduciam in Iesu* declarante, promittente, minante, cet. collocatam.

Ceterum non eodem modo, neque easdem res credidisse omnes, neque eandem *πισιν* omnibus fuisse, quorum tamen *πισις* celebratur, ex eo facile intelligitur, quod neque omnibus eadem fuerit credendorum notitia, credendive facultas eadem, ut res docet et ratio. Quod igitur ut ex singulorum locorum contextu debet derivari, monente etiam Koppio, l. l. pag. 125. ita etiam in omnibus eadem manet tamen et una *fidei* et *fiduciae* significatio.

Haec itaque generatim ita disputata, examine in Iesu Iohannisque consuetudinem harum vocum adhibendarum instituto, paucis exploremus ac probemus breviter.

Iesus igitur *πισευειν* frequenter adhibuit de iis hominibus, qui eum venerarentur talem, qualem se declararat. Eodemque hoc verbo Iohannes *λαμβάνειν* explicat Evangelii cap. I: 12. quod aeque ac *καταλαμβάνειν* vs. 5. et, quocum vs. 11. permutatur, *παραλαμβάνειν* (q), (in quibus tamen distinguendis nimis sollicitus ac subtilis videtur Bengelius in *Gnomon*. h. l.) eodem sensu esse accipiendum, ut suadet contextus, ita con-

(q) Quemadmodum saepius permutari apud optimos quosque scriptores docuit Vir doctus in *Miscell. Observ. Nov.* Vol. III. pag. 9.

confirmat haud insolitus harum vocum in N. T. usus.

Lamb. quidem Bosius *Exerc. Philol. ad h. l.* verba c. I: 5. καὶ ἡ σκοτία αὐτοῦ οὐ κατέλαβεν, ita explicat, ut sensus sit, et *tenebrae lucem illam non circumdedere*; quae quidem expositio ex loquendi more Graecorum, quin et ipsius Iesu verbis cap. XII: 35. aliquam habet commendationem: ob stare tamen videntur plurima, quae eam significationem hic non admittendam, suadeant. *Primum* enim difficulter, hac ratione si intellexeris, apparet, quid in priori versus membro sit ἡ σκοτία. *Deinde* cognata verba λαμβανειν et παραλαμβάνειν in eadem hac orationis serie, eodem modo videntur interpretanda. *Porro*, οὐ κατέλαβεν omnino conferendum videtur cum eo, quod vs. 10. est οὐκ ἔγνω, cuius quidem vs. cum hoc quinto similitudo cuique incidit statim in oculos. Conf. Kraufii *comment.* l. pag. 199. *Denique* vulgaris expositio apta magis videtur contextui orationi, locique laudati Bosio, ex cap. XII. longe alia est ratio. — Verum haec uberius exponere non licet. Id unum addo, interpretes etiam tantum non omnes istam viri Cl. sententiam deferere. Ceterum ad illam verbi κατέλαβεν in isto loco significationem commode componere poteris Siracidae monitum, cap. VII: 1: μη ποιεὶ κακὰ, καὶ οὐ μὴ σε κατέλαβῃ κακόν.

Ad eum autem, quem equidem hic obtinere in his verbis existimem, significatum, conf. Euang. V: 43. quo loco in hanc rem vix quidquam dari pot-

potest luculentius; ibi enim Servator divinus, *ἔγω*, inquit, *ἐληλυθα ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ πατρὸς μου*, quibus ad Patris *iussu auctoritatemque* provocari vidimus antea, Servatoremque suam etiam commendare ac firmare auctoritatem ac provinciam, patet quam clarissime; addit autem *καὶ οὐ λαμβάνετε με, me vero non admittitis, auctoritatem meam non agnoscitis*. Minus enim recte a Semlero, Rosenmullero, aliisque, verti *doctrinae meae locum non datis*, ut alii iam viderunt, docet ita universa orationis Iesu ratio, quae in confirmanda auctoritate sua, munerisque sui, divino iussu, suscepti commendatione ac vindicatione unice versatur. Quorsum enim, nisi huc, spectat, amabo, Patris illud testimonium? quorsum, quae eodem hoc commate adiecit ipse Iesus? quorsum, quae de Mosis in concilianda ipsi auctoritate summa commemoravit opera? quorsum alia, quae taceo, at quisque sponte observabit? Iam vero, quod volo, cum hoc *λαμβάνειν* hac sententia adhibito, permutavit Servator alterum illud *πιστεύειν*, utrumque usurpans promiscue, de quo non diu dubitabit, qui cum versu hoc 43 composuerit sectionis 38 membrum posterius, *ὅτι ὃν ἀπέστειλεν ἐκεῖνος, τῷ ὑμεῖς ἔ πιστεύετε*. Statimque quae subiunxit Servator vs. 44. *πῶς δύνασθε ὑμεῖς πιστεῦσαι*, aliaque in hoc textu plura.

Addi his possent alia, quale illud est, quod cap. XII: 48. dixerit Iesus, *ἀθελεῖν αὐτόν, eum repudiare, auctoritatem ei detrahere*, (conf. Morus, et Semlerus) eundem illum, quem vs. antegresso dixerat, *μὴ πιστεύειν εἰς αὐτόν*, coll. vs.

46. aliaque id genus plura, quibus tamen congerendis supersedeo.

Id potius verbo nunc agam, ut ex ipso *πιστευειν* vocabuli in Iesu sermonibus usu, hanc, quam dixi, asferam vim ac significationem. Atque hanc potestatem in primis declarari omni exceptione videtur maius, quoties dicuntur homines *πεπιστευκεναι εις αυτον*, postquam egregium atque illustre aliquod edidisset facinus, quo auctoritatem suam divinam, legationisque suae veritatem confirmaret, quomodo factum legimus, Ioh. II: 11, et 23. IV: 53. XI: 45. adde in primis ex cap. VII. vs. 31. qui locus hac in re classicus, unusque ad hanc significationem adstruendam ac vindicandam posset sufficere: in quo vero loco si *πιστευειν Iesum Messiam habere* verteris, aut *prophetam venerari*, bene quidem ita instituis, quoad sensum, et loci rationem; cave tamen, ne putes, id ita fieri posse ex vocis indole: est enim illa notio ex rei natura et adiunctis derivata, non ex ipso vocabulo, quod notat *credere alicui, declaranti*, cet. et praeterea nihil. Credebant hi itaque homines id, quod Iesus declararat vs. 28. Ἀπ' ἐμαυτῶ οὐκ ἐληλυθα, ἀλλ' ἐσιν ἀληθινός ὁ πεμψας με. Ceterum inspiciantur etiam cap. VIII: 30, 31. I: 51. coll. 50. IV: 41, 42. VI: 29, 30. sexcentaque alia, quae evolueret omnia non vacat.

Restat autem, ut doceamus, quomodo Apostolus noster, (quod in Euangelio fecisse, ex uno alteroque iam potuit patere loco,) in Epistola quoque sua,

sua, secutus sit, in verbi *πιστευειν* adhibendi ratione, divinum praeceptorem. Princeps in hac re locus est, qui exstat capitis postremi versu decimo, in quo divini de Iesu testimonii commemoratio, de verbi *πιστευειν* significatione simplicissima, non finit dubitare. Cui iungas ex eodem cap. vs. 13. aliaque, quae describere nec lubet, neque opus est.

§. II.

Κ Ο Σ Μ Ο Σ.

Progredimur itaque ad disquisitionem vocabuli *κοσμος*, toties in Iesu apud Evangelistam nostrum sermonibus, inque Iohannis Epistola toties obvii. Exstat autem de eo erudita cl. Ikenii *disertatio*, quae est *disferti. Philologico-Theologic. XXIV. vol. I. pag. 433—462.* qua cum hac in causa optime multa docuerit Vir cl. nobis hic licebit esse brevioribus.

Etenim ne vana illa ac futilia, quae haud raro hic excogitaverit male sana interpretandi consuetudo, quae sacrarum Literarum effata ad systematis cuiusdam decreta ac statuta torquere soleat, et refingere, commemorem commenta, ab Ikenio magnam partem profligata, id unum videtur observandum, eandem vocis Graecae *κοσμος* usum esse et rationem in N. T. ac Latini *mundus* est, nostrique *wereld*, ex adiunctis scilicet, et orationis serie in quocunque sermone unice discendam ac definiendam. Quod si cogitassent

Theologi, Lexicorumque scriptores, rationesque hermeneuticas magis fecuti si fuissent, quam the-
ologicas, nec tot prodidissent commenta, quae
nullus concoquere possit stomachus, quaeque do-
ctrinae Christianae splendori noceant magis, quam
profint; neque etiam tantopere vocabuli istius
significationes adauxissent, eive notiones tribuis-
sent, quae, licet bene habeat loci cuiusque sen-
sus, ab ipsa tamen voce longissime sint alienae.

Quis enim, ut hoc, utar exemplo, si quid in
urbe quadam acciderit, omnium incolarum eius
ore celebratum, nostro etiam sermone dicere
dubitabit, *de geheele wereld weet het?* at quis
tandem, qui ex rei, de qua sermo est, in-
dole intellexerit, innui tantum homines, quot-
quot Traiecti ad Rhenum v. gr. aut Amsteloda-
mi habitent, quis igitur, efficiet inde ac statuet,
vocabulum illud *wereld* notare *Amstelodamum*
aut *Traiectum*. Conf. Ioh. XII: 19. Nostitatum-
que eius loci versionem?

Atque ita etiam in S. Literarum versandum ex-
positione, et res docet et ratio, *sive* ad earum
attenderis auctores, homines plebeios, et *idia-
tas τω λόγῳ*, *sive* earum consideraveris consilium
et scopum: in qua scilicet re usus est vitae
communis ad N. T. interpretationem, de quo ele-
gans exstat I. C. G. Ernesti *commentatio in*
Syllog. Opuscul. Muntinghiana, vol. I. pag. 1—
44. quamque si consulueris, et nimiam hic vita-
bis subtilitatem, et a vanitate in Librorum Sa-
crorum interpretatione philosophandi, de qua gra-
vi-

viter vereque, ut solet, monuit I. A. Ernesti, *Opuscul. Philol. Critic.* pag. 233—252. facile cavebis.

In quocunque itaque loco auctoris consilium, verborumque textus unice aperiunt viam, ad iustam vocabuli *κοσμος* eruendam notionem. Atque hac ratione si utaris, voce illa nude posita, locis ex gr. Ioh. III. 16, 17. IV: 42. VI: 33. 1 Epist. Ioh. II: 2. IV: 14. aliisque bene multis, statim animadvertes *omnes omnino* indicari *homines, genus humanum universum*, in quam sententiam optime Cyrillus Alex. l. x. ad Ioh. XIV: 22. *κοσμον εἶδος ἐστὶν ἡμῖν ὀνομαζειν, καταγε τον εὐριβη, και τοις ἄλλοις ἀπασι προκειμενον λογον, τας ἐν παντι τω κοσμο τυχαν, ὡς περ εἰ τις και πολιν λεγοι, τας ἐλην οἰκωντας την πολιν*, laud. Suicero, vol. II. pag. 152. atque sic in ceteris, quae huc referre, non est necesse.

Is tamen nobis negligendus non est vocabuli nostri in Iesu sermonibus, Iohannisque scriptis usus ex rei tamen indole, et adiunctis natus, ex quo eos notat, *qui Iesu Christi non admisissent disciplinam, et a religione Christiana essent alieni*, conf. Storrius *über den zweck u. s. w.* pag. 396. not. et Noesfeltus l. saepius l. pag. 17 sq. quemque usum in universo Iohannis Euangelio, (adde et universa in Epistola) regnare monuit vir Clarissimus. Loca autem, quam ut adscribantur, sunt nimis multa: inspicere tamen Euang. Ioh. VII: 7. XII: 31. XV: 18, 19. XVI: 33. Epistolaeque cap. III: 1, 13. IV: 4, 5. V: 4.

quorum quidem ex Epistola locorum, cum iis, quae ex Evangelio laudavi, aliisque plurimis, tanta est similitudo, ut in iis Servatorem quin secutus sit Apostolus, non possit dubitari, adeo ut hinc forte iudicari queat, quo iure de Gnosticis Apostoli verba interpretetur *Ill. Michaëlis, Inleiding. P. II. pag. 863 sqq.* quos scilicet Iesum voluisse ac significasse, nemo unquam dixerit. Conf. etiam, quae contra virum summum observavit cl. Loefflerus, l. supra excit. pag. 157—162.

Atque is quidem vocabuli *κοσμος* de doctrinae Iesu adversariis interpretandi modus omnibus fere eius generis locis est aptissimus, convenitque optime; distinctius tamen nonnulli, inter quos et Ikenius, Semlerus, aliquaque etiam ratione Loefflerus, ll. ll. aut de *Judaeis*, aut de *Gentibus* exponendum existimarunt, quod ut potest, exque loci cuiusque contextu et consilio, si ita censueris, debet definiri, ita tamen non admodum videtur necessarium: interim et in his suo quisque fruatur et gaudeat sensu et iudicio.

§. III.

Ο ΠΟΝΗΡΟΣ, ἈΝΘΡΩΠΟΚΤΟΝΟΣ.

Iohanni post Iesum optimum familiare praeter ceteris fuit, Diabolum, primum illum malitiae omnis, omnisque calamitatis auctorem, κατ' ἐξοχὴν vocare τὸν πονηρὸν, *malignum illum*, ac *scelestum*,
ita

ita enim Apostolus Epistolae cap. II: 13, 14. III: 12. V: 18, 19. Servator autem Matth. XIII: 19. (pro quo Marcus habet ὁ σαλῶν, loco parallelo cap. IV: 15. Lucas cap. VIII: 12. ὁ διαβολος.) Adde ex eodem capite vs. 38. de quibus II. idem valet, quod in simili causa supra observatum est.

Neque negligendum hic videtur vocabulum ἀνδρωποκλονος, quo unus ex N. T. scriptoribus usus reperitur noster, in eo etiam secutus praeceptorem. Ioh. VIII: 44, et I Ioh. III: 15. de quibus II. capite antecedente suo loco dictum. Est autem vox bene Graeca, adque leges grammaticas formata, ut plura eiusdem generis, quae dabunt Lexica, quibus forte addenda βαρβαροκλονος et πενθεροκλονος, quorum meminit Thomas Magister pag. 141. edit. Bernard. quae scilicet ignorat *Thesaurus* Stephani, eiusque compilatoris Scapulae *Lexicon*; in quibus deficit etiam verbum τεκνοκλονεω, quo usus est Heliodorus *Aethiopic.* l. X. p. m. 473. et compositum συνδυαννοκλονεω, exstans apud Lucian. *Tyrannic. Opp.* Tom. I. pag. 788. Alias Graecis dicitur ἀνδροφονος, Homer. *Iliad.* α. vs. 241. Lucian. l. l. pag. 793. ut et ἀνδρκανος, item ignotum Lexicographis, quod illo exposuit Hesychius, si quidem vera est lectio, quam contra Schrevelium defendit Cl. Alberti. Occurrit autem nostrum ἀνδρωποκλονος, praeter quam apud Euripidem, aliosque, etiam in *Constitut. Apostoll.* VIII: 7. ubi est ὁ ἀνδρωποκλονος ὄφεις, (quem locum debeo Cl. Abreschio, *Annotatt. in Epist. ad Hebr.* pag. 133.) ab eoque derivatum substantivum ἀνδρωπο-

πλόνια, quo augeantur itidem Lexica, exstat apud Heliodorum, l. l. libr. X. pag. 464.

§ IV.

ἈΛΗΘΕΙΑ, ΨΕΥΔΟΣ, sim.

Sequatur nunc voc. ἀληθεία, quod quo sensu adhibuerit Servator optimus, usurparitque Iohannes, paucis videamus. — Ab utroque autem illud ita fuit frequentatum, ut, praeter eum usum, ex quo τῷ ψευδὲς oppositum, *veritatem* notet, quam dicere solent, *logicam*, Ioh. VIII: 44. I Ioh. I: 6. al. omne etiam id significet, quod *verum sit*, atque *indubitatum*, quo sensu de *doctrina* in primis *Christiana* dici potuisse, quae ipsa sit veritas, et a veritatis auctore ac fonte profecta, id quidem facile negotio intelligitur: ita enim Ioh. VIII: 32. coll. vs. 31. item cap. XIV: 17. I Epist. II: 21. III: 19. alibi. Quorsum et multi referunt Ioh. XVIII: 37. refragantibus tamen Cl. Praefide, Praeceptore plurimum mihi dilecto, *Verhand. dat Jhesus en zijne Apostelen*, enz. supra excit. pag. 51. Moro, l. l. pag. 325. sq. ut et *Disfertatt. Theolog. Philolog.* Vol. II. pag. 267. Abreschio, l. cit. pag. 285. sqq. Koppio, *Excurs. I. in Epistoll. Pauli ad Thesf.* pag. 106. et Storrio, *Doctrin. Christian. pars theoret.* pag. 244. quos si consulueris, non multum de vera formulae μαρτυρεῖν τῇ ἀληθείᾳ potestate dubitabis. (r) Ita igitur licet de Christia-

(r) Ut est ἀντιλεγειν τῇ ἀληθείᾳ, apud Siracid. cap. IV: 25.

stiana doctrina celebretur ista denominatio, nullo negotio tamen animadvertitur, id fieri potius ex rei indole, quam ideo, quod vocabulum ἀληθεια per se, et natura sua, ista gaudeat potestate: in quo itaque peccatum etiam est a multis, ab aurea interpretandi simplicitate nimis recedentibus, et quae rerum sunt, et locorum certorum adiuncta, ea imprudenter vocabulis tribuentibus. Ceterum ex imitatione sermonis Hebraei ἀληθεια virtutem notat saepe *integritatemque*, neque ita tantum in Iesu sermonibus Ioh. III: 21. coll. 20. ὁ φαντασσω. sed in Apostoli quoque scriptis, 1 Epist. III: 18. cui add. 2. Epist. vs. 4 et 3. Ep. vs. 3 et 4.

Eodem modo post Iesum Iohannes prae primis solet uti vocc. ψευδεσθαι, ψευδος, ψευσης, et quae sunt eius generis plura, quae τῇ ἀληθείᾳ ita sunt opposita, ut contrariae in iis obtineant et vigeant notiones, quos autem enumerare, suisque locis munire non videtur necessarium.

§. V.

ΠΟΙΕΙΝ.

Multum porro et Iesu et Iohanni tritum fuit verbum ποιεῖν, ea quidem ratione, ut substantivum ei iungerent in accusandi casu, adeo ut istae formulae plus valeant, quam simplex verbum valeat, a quo illa derivata sint substantiva: qua de re supra me monere memini. Exempla suppeditabunt lexica. Id autem unum addere liceat,

ceat, istius usus causam et originem ex loquendi ratione Hebraea, quam et secuti sunt interpretes Graeci, videri repetendam, ex quo scilicet, eodem prorsus modo, verbo עשה usi reperiuntur V. T. scriptores. Ita legitur in Malachiae oraculis cap. III: 15. עושי רשעה, quod vertunt Alexandrini ποιουντες ανομα, vel ut est in MSS. Barberin. ποιουντες ανομιαν, quomodo dixit noster, Epist. cap. III: 4. Iesusque optimus apud Matth. XIII: 41. quod de eiusmodi hominibus interpretatus recte est Cl. Fischerus *Prolusf. quinque* ll. pag. 13., *qui sceleribus et flagitiis seruiunt ac parent*; quos alibi dixit Servator (apud Matth. cap. VII: 23.) εργαζεσθαι την ανομιαν, quomodo Graeci Alexandrini, Ps. VI: 8. XIII: 4.

Sed his abstineo, de quibus interrogandi Lexicographi, id potius acturus, ut ostendam, quomodo istiusmodi formulis ex verbo Hebraeo עשה adhaeserit vis illa et potestas fortior. Eius autem rei causa unice quaerenda mihi videtur in notione verbi huius primaria, quam in *tegendo* sitam esse, ex coll. Arab. غشي edocemur: de qua re monuerunt Alb. Schultenfius in *comm. ad Prov. XXXI: 13.* J. H. Verschuir *Disseriatt. Philol. Exeget.* pag. 18. et G. Kuypers in *notis ad Ali ben Abi Taleb carmina*, pag. 106. Ab illa autem *tegendi* significatione sponte fluxit *incumbendi* notio, ita ut rem quasi regas et operias: unde mox *faciendi* notio orta est, et *elaborandi velementiori cum studio*, quale quid Latini suo *incumbere* solent indicare.

§. VI.

ΔΙΔΟΝΑΙ.

Verbi *διδοναι* eundem plane usum in Iesu sermonibus ac in scriptis Iohanneis, observabit quisque paullo diligentior. Vnum nunc volo caput illud Euangelii septimum decimum, in quo *διδοναι* *ἐξουσιαν*, *ζωην*, *ἔργον*, *ρημα*, *λαγον*, *δοξαν*, alia. Ex Epistola autem habes *διδοναι* *ἀγαπην*, cap. III: 1. *ἐντολην*, vs. 23. *ζωην*, cap. V: 16. et *διανοιαν*, vs. 20. quorum substantivorum nonnullis, v. gr. *δοξα*, *ἀγαπη*, *ἐντολη* positis in casu quarto, ita iungitur verbum *διδοναι*, ex more Hebraeorum, qui eadem ratione dicere solent *תת כבוד*, et similiter, ut hae formulae eandem vim habeant, quam habent verba, a quibus nomina illa ducta sunt; observante Cl. Fischero l. l. pag. 15. sq. quare notandus hic obiter Schleusnerus, qui in *Lexico*, ut solet in vocum significationibus augendis nimis esse liberalis, verbo *διδοναι*, quia alicubi exstat *διδοναι* *ραπισμα*, (Ioh. XIX: 3. XVIII: 22.) *infligendi* tribuit notionem, qua tamen in re cautius actum video et diligentius in *Lexico Schoetgeniano*, hac in voce.

§. VII.

ΕΧΕΙΝ.

Nec multum dissimilis is est verbi *εχειν* usus,
ex

ex quo in Iesu Iohannisque effatis saepius occurrit nominis accusativo iunctum, idemque valet, ac valet verbum, quod ab eo nomine est derivatum, adeo ut nihil inde accedat sententiae augmentum. Quae quidam dicendi ratio explicari potest ex usu Hebraeorum, qui hoc modo utuntur pronomine, intellecto verbo substantivo, vel eo addito; vel quae consuetudo etiam inde potuit oriri, quod soleant interdum Interpretes Graeci tali formula uti, cum in Hebraeo contextu simplex exstat vocabulum, ita verbi gr. Deut. II: 25. verbum **יָיָהוּ** exposuere *ὠδινὰς ἔχειν*. Ier. XVII: 5. **בָּטָח** *ἐλπίδα ἔχειν*. Iob. XXI: 5. **דָּמָשׁ** *θαυμά ἔχειν*, in *Edit. Ald. et Complut.* ubi tamen *Vatican.* habet *θαυμαζειν*, alia: nisi cum multis Graecorum loquendi morem vocare velis in auxilium, quibus ista ratio perquam consueta, ita enim *ἔχειν τιμὴν, φόνον, δέος*, est apud Plutarch. *ἐπιμελείαν, ἡσυχίαν*, alia apud Xenoph. *ἀπολαύσιν, ἀφαιρέσιν, περιθειαν καὶ γνώσιν*, apud Aeschin. Socraticum *το θαρράλεον, τὰς ἐλπίδας, τὴν μνημὴν*, aliaque apud Herodian. et fere nullus erit scriptor Graecus, ex eorum saltem numero, qui soluta oratione conscripserint, in quo permulta eius generis non offenderis. Conf. Hoogeveenius ad *Vigeri libr. de Idiotism. L. Gr.* pag. m. 197. sq.

In hunc igitur sensum Servator Ioh. XIII: 35. XV: 13. *ἔχειν ἀγάπην*, pro *ἀγαπᾶν* dixit, et Ioh. XVI: 21, 22. *λυπὴν ἔχειν* pro *λυπεῖσθαι*, item eiusdem capitis vs. 33. *θλιψὴν ἔχειν*, pro *θλιβεῖσθαι*. et Iohannes, I Epist. I: 3, 6, 7. *κοινωνίαν ἔχειν*,

ἔχειν, id est, κοινωνεῖν, (s) vs. 8. αἰμαρῖαν
 ἔχειν, pro αἰμαρῖανεῖν, cap. II: 28. III: 21. ἔχειν
 παρρησίαν, pro παρρησιαζεσθαι, cap. IV: 18. κα-
 λαῖς ἔχειν, hoc est, καλεῖν, cap. IV: 16. ἀγα-
 πην ἔχειν pro ἀγαπᾶν, cet.

§. VIII.

ΑΚΟΥΕΙΝ.

Verbum porro ἀκούειν et Iesu in sermonibus et
 Iohannis in scriptis, ex Hebraeorum imitatione
 saepe eo sensu est adhibitum, ut valeat, *obtem-
 perare, morem gerere, vel etiam assentiri et
 habere fidem*; quae quidem res, ut est in vul-
 gus nota, non longam requirit sibi declaratio-
 nem. Conf. tantum Euang. V. 24. VIII: 17. X:
 8. XVIII: 37. et Epist. IV: 5 et 6. al. Ita, si
 forte additum sit vocabulum φωνῇ, neque in eo,
 quaerendam emphasin monitum iam multis, quip-
 pe quomodo saepe soleant Hebraei, sine ullo
 sententiae augmento.

§. IX.

ἈΓΑΠΑΝ, ΜΙΣΕΙΝ.

Eodem quoque modo et Iesus et Iohannes
 usi

(s) Quo verbo κοινωνεῖν eo sensu, quo hic Iohannes
 usurpavit formulam κοινωνῖαν ἔχειν, usus est Diodorus
 Siculus, eadem ratione constructo (μετὰ τινος):
 conf. C. F. Munthe, *Observatt. Philolog. in Sacros
 N. T. libros, ex Diodoro Siculo collect.* pag. 473. sq. ad
 h. Epist. I.

usi sunt verbo ἀγαπᾶν, non tantum tunc, cum vulgarem et consuetam ei tribuerent *amandi* significationem, ut locis plurimis; verum etiam alias, cum de *veneratione ex amore profecta*, quaeque pietatem et officiorum executionem habeat comites, adhiberent. Atque ita quidem Iesus Ioh. XIV: 31. se Patris amore ac veneratione ductum, mandata eius exsequi profitetur; et Iohannes cap. Epistolae IV: 20., unumquemque, qui Deum se venerari gloriatur, fratrem autem odio habuerit, mendacem esse, affirmat. Saepius hac sententia verbo nostro usi reperiuntur Interpretes Alexandrini pro Hebr. אָהַב, ea ratione usurpato, cuius rei quisque satis sibi in memoriam revocabit exemplorum.

Neque absimilis usus est apud Iesum optimum et Iohannem verbi μισεῖν, quod praecedenti semper solet esse oppositum. Quod licet in scriptis N. T. saepius sensu molliori non *odisse* notat, sed *amare minus*, (conf. Fischeri *Prol.* V. pag. 17. Noesfelt. *Opuscul. laudd. fasc.* I. pag. 182. et Venerab. I. G. Linde ad nuperam *Sententiarum Iesu Siracidae editionem* quae *Gedani* prodiit ante biennium, cap. XII: 6. *annotat.* ubi ita videtur accipiendum: haud raro tamen fortiori et duriori intelligendum est sententia, causa posita pro effectu, ut apud eundem Siracidem, cap. XIX: 9. observante etiam Schleusnero *Spicil. fascic.* I. pag. 30. adeo ut notet fere odio persequi, ita ut insidias struas alteri, illumve malis afficias, quomodo Servator Ioh. VII:

VII: 7. XV: 18, 19. et Apostolus, 1 Epist. II: 9, 11. III: 13, 15. IV: 20.

§. X.

ΓΙΝΩΣΚΕΙΝ.

Communis etiam utrique ratio est adhibendi verbi γινωσκειν, cum de Deo usurpant, ita ut sit *venerari, amare, colere*, quae tamen, quod non videtur negligendum, non sine iusta cognitione praevia possunt consistere, observante ita Cl. Royaards *diatr.* 1. pag. 19. Quod autem quomodo ex Hebraei ידע factum sit imitatione, nimis est notum, quam ut de eo vel verbum addatur. conf. Euang. X: 14, 15. XVII: 13. Epist. II: 3, 4. coll. 5. IV: 6—8. aliaque bene multa.

Unde itaque perspicitur etiam, quam levis sint momenti, quae hic monent multi, inque his Ill. Michaëlis *Inleid.* 2 D. bladz. 851. scilicet hoc verbo tangi Gnosticorum γινωσκω, merito, ut videtur, notatus Loefflero *disseriat. laud.* pag. 156. cum multo satius sit, et tutius, vere ita monente viro clarissimo, ex ipsius Christi, quam ex Gnosticorum usu loquendi, hanc phrasin dicere depromptam, exque Iesu dicendi ratione, quam ex istorum hominum formulis eam explicare.

§. XI.

N I K A N.

Secutus quoque est Apostolus Praeceptorem suum in usurpando verbo *νικᾶν*. Nam ut Servator eo usus erat Ioh. XVI: 33. eodem sensu Iohannes illud adhibuit Epist. V: 4, 5. add. II: 13, 14. IV: 4. saepiusque inde in Apocalypsi invenies *ὁ νικῶν* nude positum.

§. XII.

Θ Α Ν Α Τ Ο Σ, Ζ Ω Η.

Multi sunt interpretes, qui vocabulum *θανάτος* omnem significare existiment *miseriam*, *perniciem*, et quidquid antecedit, *metum poenae*, *malam conscientiam*, *animi perturbationes*, atque adeo *statum hominis miserum*, *ac perditissimum*: quomodo Rosenmullerus, in *Scholiis* ad loca mox laudanda, Schleusnerus, in voc. *Morus*, alique. In qua tamen ne itidem ab interpretandi simplicitate aliquo modo aberrent, equidem vereor: ita enim istud vocabulum locis Ioh. V: 24. et I Epistolae Iohanneae cap. III: 14. cum interpretantur, (in quibus autem locis praecipuum illius expositionis teneri solet praesidium) vix tamen video, quare necesse sit, a consueta huius vocis significatione in iis recedere. Etenim, ut recte monuit Langius, *zur Beförderung des nützl. Gebr. des W. A. Tellerischen Wörterb. IV Th. f. 184 sq.* ut *ζῶνς αἰώνος* appellatione, quam

quam urgent hic in primis aliter opinantes, minime significatur omnis vera felicitas, qua fruuntur homines ante vitae mortalis etiam iacturam, ita quoque *θανάτης* vocabulo minime indicari potest omnis infelicitas, quae homini ante mortem etiam contingat: contra vero ut illa appellatione vita significatur, in quam homines sint revocandi universae resurrectionis die, eaque iuncta cum beatitudine longe excellentiori, tum demum usurpanda, ita etiam hoc vocabulo mors indicatur, corporis animique quae cernatur separatione, eaque iuncta cum infelicitate longe miserrima, tum demum perferenda.

Sensus itaque phrasios *μεταβαίνειν ἐκ τῆς θανάτου εἰς τὴν ζωὴν*, locis excitatis, hic erit: *a morte, iisque liberari malis, quae eam ex divina comminatione sequantur necessario, vitaeque a Christo nobis restituendae, felicitatisque ei iunctae expectatione beari.*

Quomodo itaque in harum vocum adhibendarum ratione perfecte consentiant Iesus et Iohannes, ex locorum laudatorum inspectione fatis discitur, quemadmodum et doctrinae similitudinem capite antegresso, suo loco, ex iis vidimus.

§. XIII.

Λ Ο Γ Ο Σ Τ Ο Υ Θ Ε Ο Υ.

Ut porro voce *λογος*, in cuius significationibus augendis praeter alios itidem graviter pec-

cavit Schleusnerus, Ioh. V: 38. VIII: 31, 37. alibi, Christus usus est, ea ratione, ut significaret *institutionem*, ita et in eo ducem secutus Apostolus Praeceptorem, cap. Epist. I: 10. et II: 14. In qua re idem igitur notandum, quod a multis hic asferitur, *λογον* scilicet, *perfectiorem religionis doctrinam* significare, atque adeo praecipue *doctrinam Christianam*, cum id unice ita fiat ex rerum adiunctis, et loquentis conditione, non vero ex vocabuli indole: *λογος* enim in his locis nihil aliud est, praeter *institutionem*.

§. XIV.

ΑΛΛΗΛΟΙ.

Vocabulo *ἄλληλοι* ut Iesus Ioh. XIII: 34. XV: 12, 17. ita Iohannes 1 Epist. III: 11, 23. IV: 7, 11. add. 2 Epist. vs. 5. ad omnes omnino Iesu discipulos, et sectatores significandos usurpavit, conf. Storrius libr. saepius l. pag. 395. in not.

§. XV.

ΤΕΚΝΙΑ, ΠΑΙΔΙΑ.

Utque *τεκνία* Ioh. XIII: 33. et *παιδια* discipulos suos appellavit Iesus amantissimus, ita etiam suos vocavit et *τεκνία* Epist. II: 1, 12, 28. III: 7, 18. V: 21. et *παιδια* cap. II: 18. Iohannes, praeceptori amantissimus. In eo quippe ipsum Christum secutus, observante etiam Beza ad I Ioh. II: 12.

§. XVI.

§. XVI.

ΑΙΜΑ, ΥΔΩΡ, ΠΝΕΥΜΑ.

Vocabula αἷμα, ὕδωρ, et πνεῦμα, quam varie in loco isto Iohanneo, Epistolae cap. V: 6 et 8. a variis sint expofita, id quidem vix dici potest: et quemadmodum in eorum fignificatione definienda diffenferunt olim veteres, ita neque in ea conftituenda conveniunt recentiores. — Lubet autem, nec fua carebit forfan, opinor, utilitate, breviter praecipuas aliquas hac de re fententias enarrare: dein quid mihi hic potiffimum videatur, ea, qua decet, modestia in medium prolaturo.

Ac primum igitur per aquam intelligi noftram purgationem, per fanguinem expiationem, quae nifi per Spiritum nobis obfignentur, fruftraneae funt; quo vero accedente, fupra quam credi potest, profunt, adeo, ut haec tria unum fint apotelesmate, quae Christum pro nobis paffum efse teftantur: haec igitur est Cameronis de hoc loco fententia, a qua non multum recedunt plurimorum veterum interpretum expofitiones, quas vero hic commemorare non opus est.

Alii dein, ut ceteros taceam, qui verba ifta metaphorice et tropice exponenda iudicarunt, aquam hic cogitant et fanguinem, qui ex Christi e cruce pendentis latere effluxerint, narrante Iohanne, Euangelii cap. XIX: 34. quomodo Calvinus, et Hammondus, alique, quos etiam ex recentioribus fecutus est Lilienthalius,

loco excit. pag. 1969. quaque in sententia fuere quoque doctissimi Interpretes Nostrates, in notis margini adiectis ad h. l.

Ab his autem omnibus discescere recentioris aevi cuncti fere interpretes; nec tamen ii omnes idem sentiunt. Quorum vero varias explicationes praecipuas haud ingratum fore existimo, uno obtutu videre hic exhibitas. Semlerus itaque V. D. per ὕδωρ hic intelligendum statuit *baptismum*, quo in Iordane a Iohanne muneri suo publice initiatus fuerit Christus; perque αἷμα, *mortem*, quam in cruce is obierit, *violentiam*; per πνεῦμα autem *perfectiorem illam doctrinam Christianam*. Atque ita etiam Clariss. Zachariae, nisi quod vs. 6. *alterum πνεῦμα de miraculis divini Spiritus opera effectis; alterum vero de doctrina interpretetur*, quomodo etiam egit Storrius V. D. *libro saepius laud.* pag. 45 et 226 sqq.

Ratione autem paullulum diversa versatus hicprehenditur Clariss. Loefflerus, *disfertat. laud.* pag. 168 sq. quem etiam sequi videtur *Venerabilis* Van Vloten. Is igitur ὕδωρ de *baptismo* quidem exponit; verum non de eo, quo Iesus se a Iohanne imbui voluit; sed de institutione sacrae lavationis ab ipso facta. Deinde vero αἷμα ipsi hoc loco significat Christi *mortem*, haftenus, quod ἱλασμός των ἀμαρτιῶν est, seu sacrificium, quo pristina peccata sint expiata, et quo se Iesus in primis σωτήρα τοῦ κόσμου praestiterit. Πνεῦμα denique, quod testatur πνεῦμα esse αλη-

ἀληθειαν, illud videtur viro doctissimo, quod Deus omnibus Christianis impertire dicitur, et quo illi rerum ad animum moresque pertinentium cognitione, atque sensu, quid in rebus divinis Deo dignum vel indignum sit, auctos se sentiunt: *alterum* vero, quod ἀληθειαν esse *alterius* ope cognoscatur, de doctrina Christiana, seu ipso Iesu, explicat.

Multum vero differt ab his Clarissimi Strothii interpretatio, quae *Repertor. für Bibl. und Morgenl. Literat.* Part. XII. pag. 58 sqq. inserta est; et de qua retulit Loefflerus, l.l. pag. 170 sq. Scilicet ὕδωρ ipsi est vox illa coelestis, quae de coelo audita est, cum Iesus baptizaretur: αἷμα, illa vox, qua honorificentissimo testimonio Iesum morientem ornavit Centurio: πνευμα *alterum*, quod testetur, Iohannes Apostolus ipse; *alterum* autem, quod ἀληθεια sit, id omne, quod et Iohannes et alii de Iesu docuerint. Cui tamen expositioni multa opposuit idem Loefflerus, pag. 171 sq. ut et Vlotenius ad h. Epistolae locum.

Singularis quoque est aliorum interpretatio, quibuscum etiam sentit Hamelsveldius, V.D. qui de *baptismo Christianorum*, a Iesu instituto, exponunt ὕδωρ, αἷμα autem de *sacra Coena*; et πνευμα de Spiritu Sancto, quo Deus Christianos beet atque ornet.

At vero a pluribus sententiis virorum doctorum commemorandis abstineo, quales restant Ben-

gelii, Edwardi, laud. Wolfio in *Curis Philol.* ad h. l. ipsiusque Wolfii, plures. Ex his enim, speciminis loco a me exhibitis, fatis superque potuit intelligi, quantopere variaverint interpretes in huius loci explanatione, adeo quidem, ut vix inveniantur duo, quibus una eademque de eo federit sententia.

Id autem omnibus hoc fere tempore videri interpretibus ac placere, patet ex ea, quam institui, interpretationum recensione, quod per ὕδωρ intelligendus sit *baptismus*: sive is, quo Iesus a Iohanne lotus fuerit, seu vero is, quem ipse doctrinae suae sectatoribus initiandis instituerit; perque αἶμα mors cruenta, quae vitam Iesu e cruce pendente abstulerit mortalem. Quae quidem vocum significationes nemini difficultatem aliquam habere, aut egere etiam demonstratione qualicunque, videbuntur.

Quod autem ex nostro censeretur debet instituto, qui in compositione vocabulorum eodem sensu a Iesu et Iohanne adhibitum versamur, hoc est, ut dispiciamus, utrum et ipse Servator iis hac ratione fuerit usus.

Is igitur cum ad Nicodemum, referente Apostolo, Evangelii cap. III: 5., ita disfereret: Ἀμην, αἶμην, λεγω σοι, εἰαν μη τις γεννηθῇ ἐξ ὕδατος καὶ πνεύματος, οὐ δύναται εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλειαν τοῦ Θεοῦ. (cuius quidem loci egregius usus est ad nostrum locum melius intelligendum, tum propter vocabulum ὕδατος, tum etiam ob illud πνεύματος, de

de quo statim videbimus.) quin *baptismum* vellet, quo novae religioni qui nomen dare cuperent, Iesuque adeo sectatores et asseclae, essent imbuen- di, societatique Christianae initiandi, hunc igitur quin vellet Servator optimus, de eo quidem non dubitatur. Conf. *Bedenkingen over de wedergeboorte en aanneming tot Kinderen*, in *Bydragen tot bevordering van Waarheid en Godvrucht*, supra l. I St. pag. 40 vv.

ἄνω porro eo sensu, quo hic accipiendum videtur interpretibus, quoque adhibuit Noster etiam Epistolae cap. I: 7. in Iesu sermonibus ex- stare putem cum Moro, aliisque, Ioh. VI: 53 sqq. ad quae is conferatur. Etenim remoto tropo *edere carnem et bibere Iesu sanguinem*, vix aliud erit, quam *mortis eius fructu uti salutari*, quemad- modum exposuit vir doctissimus. Addantur item Storrius *Doctrin. Christian. pars theoret.* pag. 315 sqq. et Ernestii *disputatio, de summa religionis Christi ab ipso tradita Ioh. VI.* in Museo Duisburg. Tom. I. Part. I. pag. 23 sq.

Verum haec bene habent, nec magnopere in dubium vocari solent. In quo autem explicando ac definiendo maxime dissentiant interpretes, ut ex quacunque fere expositione, quae quidem a me in medium fuit prolata, innotuit, hoc est, quomodo duplex illud *ἄνω* sit interpretandum. Scilicet placuit multis, uti vidimus nos, ut loci sensus apto quodam modo constitueretur, idem illud vocabulum in eadem oratione duplici, ea- que longe inter se diversa, donare significatione:

quae vero interpretandi ratio, cum non facile admitti soleat, nisi aliunde certo constet de Scriptoris consilio, longiusque a simplicitate cum abhorreat, mihi quidem cum multis non magnopere se probat.

Alii igitur, in quibus etiam Hamelsveldius V. D. aliam rationem secuti sunt: hi nimirum *primum* quidem verba καὶ τὸ πνεῦμα ἐστὶ τὸ μαρτυρεῖν ad antegressa referenda existimant, addentes τὸ το, hoc fere sensu, ut *Spiritus illa*, de quibus dixerat Apostolus, *testimonio suo confirmet*: deinde vero voculam οὐκ vertunt, aut *et*, vel etiam *autem*, vel simili ratione.

Quo quidem modo si fueris interpretatus, ea sane culpa vacabis, quam committere videntur priores isti interpretes: attamen videntur etiam restare nonnulla, quae huic opponi possint expositioni: scilicet, statim ellipsis ista vocabuli τὸ το, quod sensus, hac ratione constitutus, necessario requirit, in Iohannis scriptis hanc expositionem reddit suspectam, quippe, qui in eo adhibendo, atque ibi etiam, ubi vix opus esse, videri facile posset, exprimendo tam fuerit liberalis, ut parum vero videatur simile, illud ab eo tunc fuisse omisum, cum omnia illud flagitarent. Dein autem quamvis ista particulae οὐκ significatio, qua *siquidem* valeat, et *enim*, et similia, certa satis sit, ac firmata, in Iohanne tamen est insolentior, hocque in loco minus apta, et quaesita aliquantum, praesertim si consideres statim iungi verbo μαρτυρεῖν, quod si fit, nihil simplicius, ni-

nihilque magis consuetum, quam ut de ea re exponi debeat, de qua exhibeatur testimonium, adeoque reddi, *quod*, conf. e Iesu sermonibus, Ioh. VII: 7. exque Nostri dictione, Epistolae cap. IV: 14.

Manere itaque equidem vellem in ea interpretandi simplicitate, quae πνευματος vocabulum bis adhibitum in eadem sententia, bis etiam eodem sensu exponat; verbaque Scriptoris ea ratione, qua optime fluere videantur et cohaerere, quaeque magis sit propria, ipsique Scriptori magis consueta, iungat ac disponat; eas autem vocibus tribuat significationes, quas saepius in eiusdem scriptis habeant, quaeque omni orationis seriei maxime sint consentaneae.

Quid itaque, si πνευμα hoc in loco sit ille Spiritus divinus, quem παρακλητον suis promiserit Servator ex his terris mox discesurus, quemque Pater Christianis benigne concedat? Quid, si την ἀληθειαν hoc in loco, ex more dicendi, quo usus fuit Servator, exque scribendi ratione Iohannea, interpretamur *veritatis auctorem*, de qua consuetudine dictum est in antegressis? Quid igitur, locum ita si reddideris: *et Spiritus testatur*, (clarissimis argumentis demonstrat, manifestissimisque indiciis declarat) *se esse illum veritatis auctorem*: πνευμα scilicet illud της ἀληθείας (conf. omnino §. XXIII. capitis prioris a me dicta) quod iste Iesus (in cuius dignitate vindicanda versamur) se misurum promiserit.

Quae

Quae vero expositio, si forte tibi se probaverit, quam egregie Apostoli consilio, ac menti faciat satis, senties, arbitror, confestim, si animadverteris, vix quidquam posse excogitari, quod Christi dignitatem, atque adeo auctoritatem et excellentiam magis probet, stabiliatque magis, quam Spiritus S. ad Apostolos, ceterosque Iesu assecclas emissio eas probat atque confirmat, quippe qui, ita docente ipso Servatore Ioh. XV: 26. *μάρτυρες περὶ αὐτοῦ*.

Neque interea huic interpretationi obstare censendum id est, quod *πνευμάλιος* vocabulum repectatur, bisque ab Apostolo adhibeatur, cum posterius, haec si mens esset Iohannis, aut omitti debuisset, aut etiam in eius locum substitui pronomen. Nam ita saepius egisse S. Scriptores, ut pro pronomine ipsum ponerent nomen, in vulgus notum est (*t*), quomodo ex. gr. Gen. XIX: 24. exstat, *Iehouah sulphur et ignem a Iehouah demisit*, pro *a se*; et apud ipsum nostrum Iohannem, Evangelii cap. IV: 1. *Ὡς ἔγνω ὁ Κύριος, ὅτι ἤκουσαν οἱ Φαρισαῖοι ὅτι Ἰησοῦς πλεονας μαθητὰς ποιεῖ, καὶ βαπτίζαι ἢ Ἰωαννῆς* ubi *Ἰησοῦς* pro *αὐτός* furrogatur: observante etiam C. F. Munthe in *Observatt. Philolog. in Sacros N. T. libros ex Diodoro Siculo collectis*, pag. 194.

§. XVII.

(*t*) Conf. Glasfii *Philol. Sacr.* libr. III. tract. II. Can. 13. et G. C. Storrii *Observatt. ad Analogiam et Syntaxin Hebraicam pertinentes*, pag. 106 sq.

§. XVII.

ΛΥΕΙΝ.

Verbum *λυειν* a Iesu et Iohanne de aliqua re *destruenda et tollenda* adhiberi vidimus §. XX. capitis anteced. Addi autem locis ibi excitatis potest etiam is, qui exstat apud Apostolum, Epistolae cap. IV: 3. si quidem cum Doederleinio, *disseruat. de redemptione a potestate Diaboli*, cet. laud. pag. 136 sq. in not. veram lectionem existimes *ὁ λυει*, non vero *ὁ μὴ ὁμολογεῖ*, refragantibus tamen C. C. Tittmanno in *commentat. de Glossis N.T. aestimandis et iudicandis* in *Sylog. Opuscul. a Clariss. Muntinghio edit.* Part. I. pag. 299. Wolfio in *Curis Philol.* ad h. l. et Griesbachio in *edit. N.T.* ubi cum in Patribus Graecis omnibus receptam exstare lectionem monet in notis Vir Doctissimus, conferantur tamen, quae ex Origine postea notavit in *Symbolis Criticis ad supplendas et corrigendas variarum N. T. lectionum collectiones*, pag. 610. Utramque autem, ut hoc addam, lectionem in mendo cubare arbitratus et Strothius, laudatus Schulzio et Bowyero, *Konjekturen über das N. T.* ad h. l. ita scilicet textum constituens, *καὶ πάν, ὁ μὴ, ἐκ τῆ θες οὐκ ἐστ.*

§. XVIII.

ΔΥΝΑΣΘΑΙ.

Conspirare etiam in verbi *δυνασθαι* adhibendi consuetudine Apostolum nostrum cum Praeceptore suo,

fuo, (quod observatum fuit quoque Grotio, ad Epistolae loca mox excitanda,) et egregie consentire, sentiet, qui cum Epistolae cap. III: 9. contulerit Euangelii cap. XIV: 17. et VIII: 43. cumque Epist. cap. IV: 20. comparaverit Euang. cap. V: 44. alia.

§. XIX.

ΠΑΡΑΚΛΗΤΟΣ.

Didicit quoque a Magistro suo discipulus vocabulum παρακλητος. quod Apostoli locum i Epist. II: 1., Iesuque sermones apud Iohannem si exceperis, nullibi in Novi Foederis libris reperiēs. De eo autem cum cap. prioris §. XXI. fuit disputatum, indicavisse tantummodo suffecerit.

§. XX.

ΒΙΟΣ.

Denique, ut his enarrandis finem imponam, ultimum sit vocabulum βιος pro victu usurpatum ab Apostolo, Epistolae cap. II: 16. et III: 17., quod forsan ita a Magistro frequentatum audiit, conf. Luc. VIII: 43. Marc. VII: 44. alibi. For-
san dico, in Syriaco enim ܒܝܘܬܐ aut Chaldaeo ܒܝܝܬܐ ista non est ambiguitas, quae in Graeco βιος, quod primum quidem vitam significat, dein vero victum, opes, et facultates, apud optimos quosque etiam scriptores Graecos. Ceterum eodem sensu, pro victu, ζων legere me memini apud Siracidem, cap. IV: 1.

SECTIO

S E C T I O A L T E R A.

Qua de dicendi formulis exponitur.

Postquam de vocabulis singulis nobis fuit visum, quae Iesu nostro Iohannique prae primis familiaria, aut certa quadam, et peculiari significatione fuere trita, pergimus ad partem huius capitis alteram, quae, de modis quibusdam dicendi, et formulis tradat potissimum, quibus Servator optimus, discipulusque eius dilectissimus post eum, maximo opere sunt delectati, aut in quibus dictio Iohannea Servatoris dicendi rationi quodammodo est consentanea. Quae quidem res aliis iam fuit observata, exque his in primis Loefflero, qui l. l. pag. 156. *magnam esse monuit Epistolae in phrasibus iisdem et similibus adhibendis cum Evangelio ac sermonibus Christi similitudinem*, ut et Hesfio, l. laud. pag. 525.

Meminisse autem et hic Lectorem obsecro earum rerum, de quibus in capitis huius exordio fuit a me monitum: scilicet, hoc etiam in loco ex larga messe spicilegium tantummodo institutum experietur; nam quae diligentiori investigatione, expositioneque uberiori facile, nec immerito, digna videri potest materia, in ea leviter tantum nobis licet elaborare, levesque, ut dicitur, ducere tantum stricturas.

Ce-

Ceterum, eâdem, qua in capitis huius parte antegressa ufi fuimus, ratione, etiam in hac sectione sumus versaturi. Pauca scilicet hinc illinc decerpemus, et prout se nobis exhibuerint, tuleritque fortuna, sumus tradituri.

§. I.

**MENEIN EN TINI, EINAI EN TINI,
TEΛΕΙΟΥΣΘΑΙ EN TINI.**

Primum quidem omnium cuique, Epistolam et Euangelium Iohannis legenti, offerunt sese formulae, frequentioris prae ceteris usus, duae *μενειν εν τινι*, et *ειναι εν τινι*, quibus eandem plerumque rem indicari, Grotio visum est ac defensum, id quod capite antegresso monuimus. Atque huius quidem sententiae causa forsan exstitit viro illustri ac doctissimo frequens et multa illarum formularum, in quibus est verbum *μενειν*, cum iis permutatio, quae verbo *ειναι* exprimantur: quae nimirum quanta sit, sentiet protinus ac confitebitur, quicumque ex multis loca tantum contulerit sequentia; scilicet quod Epistolae cap. I: 10. dictum erat, *ο λογος τς θες εστιν εν*, id cap. II: 14. effertur *ο λογος τς θες μενει εν*. Eodem modo, postquam eiusdem cap. alterius vs. 5. extremo monuerat Apostolus, *εν τω γνωσκομεν οτι εν αυτω εσμεν*, versu statim sequenti, eandem quasi repetens pro more suo sententiam, subiungit *ο λεγων εν αυτω μενειν*. Denique, quemadmodum eiusdem cap. vs. 15. scripsit *η αγαπη εστιν*

ἐστὶν ἐν, ita cap. III: 17. scribit ἡ ἀγάπη μένει ἐν. Neque alia ratione in Iesu nostri sermonibus μένειν ἐν αὐτῷ, et εἶναι ἐν αὐτῷ, usurpata invenies, conf. Ioh. VI: 56. XIV: 20. XVII: 21, 23. alia.

Attamen ex permutatione istarum dictionum fortasse non id sequitur, quod putat Grotius, neque adeo pronunciandum, utriusque formulae eandem esse vim ac potestatem, atque *perpetuitatis* notionem ac *constantiae*, quae verbo μένειν inest per se, in his formulis ei esse ab iudicandam. Atque haec quidem dubitatio, ex ipsius vocabuli indole petita, quod nullibi, quantum equidem sciam, *esse* significat, tam diu valet contra viri summi sententiam, donec fuerit demonstratum, permutatae phraseos nullam esse potuisse causam, consiliumque nullum. Accedit, quod neque ullus existet locus in Iesu sermonibus, Iohannisve scriptis, in quo verbum μένειν est adhibitum, qui hanc *perpetuitatis* significationem, plane repudiet: cum contra potius ista vocabuli virtus omnibus locis reperiatur perquam accommodata.

Ceterum facile intelligitur, his dicendi modis, rem si spectes, idem declarari: ita tamen declarari, ut, si verbo εἶναι exprimantur, significant simpliciter quid, et quale sit, si vero μένειν in iis sit usurpatum, sententiae accedat *perpetuitatis*, *constantiae*, ac *durationis* notio, atque adeo significetur, quid, et quale maneat.

His igitur observatis. utriusque generis formu-

M

las

las ita possumus explicare iunctim, ut alteram ex altera illustremus.

Ac primum quidem hic occurrit, i Epist. I: 10. phrasis, ὁ λόγος τῶ Θεοῦ οὐκ ἐστὶν ἐν ὑμῖν, quam Servator ita expresfit, Ioh. VIII: 37. ὁ λόγος ὁ ἐμὸς οὐ χωρεῖ ἐν ὑμῖν, ut adeo facile carere possumus, quae ad verbi χωρεῖν illustrationem nimia fere sedulitate ex Scriptoribus Graecis congescit Virorum Doctorem, probabilis ceterum, industria.

Idem autem dixit etiam Servator Euangelii cap. V: 38. τὸν λόγον τῶ Θεοῦ (οὐκ) ἐχέτε μενοντάς ἐν ὑμῖν, five, quod eodem redit, (οὐ) μενετέ ἐν τῷ λόγῳ μου Ioh. VIII: 31. pro quo cap. XV: 7. usus est formula, idem valente, τὰ ρημάτια μου ἐν ὑμῖν (οὐ) μενεσι, quam didicit ab eo Apostolus, Epistolae cap. II: 14. ὁ λόγος τῶ Θεοῦ ἐν ὑμῖν μενει, add. vs. 24. Quae vero omnia communiori et planiori formula τὸν λόγον αὐτῶ τηρεῖν, alias expresfit uterque, Euang. VIII: 51, 52. Epist. II: 5. alibi.

Neque aliter comparatum esse videtur cum iis dictionibus, quibus Christiani, ut vidimus cap. I. §. XXXIV., dicuntur μενεῖν ἐν Ἰησοῦ Χριστῷ, Servatorque divinus μενεῖν perhibetur ἐν αὐτοῖς. Quomodo Apostolus, Epist. II: 6, 24. III: 6, 24. ipseque Iesus Ioh. VI: 56. XV: 4—7. aut μενεῖν ἐν τῷ Θεῷ, Epist. IV: 13, 15, 16. Deusque μενεῖν ἐν αὐτοῖς, vs. 12, 13, 15, 16. quarum vim ac significationem in arctissima sitam esse coniunctione, quae consensu potissimum cernatur, amore

amore ac benevolentia, monitum iam supra est l. l. et ex locorum excitatorum collatione uberius poterit intelligi.

His igitur similia et ἰσοδυναμίας facile reperiuntur ista Servatoris Iohannisque effata, quibus ἐν Ἰησοῦ Χριστῷ εἶναι dicantur eius amici ac sectatores, Iesusque ἐν αὐτοῖς εἶναι Epist. II: 5. Ioh. XIV: 20. XVII: 23, 26.

Neque ita difficile erit iudicare, quid illis significare voluerit Servator phrasibus, quibus τὸν πατέρα ἐν αὐτῷ εἶναι dixerit, seque εἶναι ἐν τῷ πατρὶ, Ioh. X: 38. XIV: 10, 11. XVII: 21, 23. Praesertim vero si animadverteris, Iesum, duobus locis prioribus, ex operibus, quae ederet, miraculosis cuicunque illud velle declaratum, atque testimonio comprobatum evidentissimo: posteriori vero si attenderis ad δόξαν et ἀγαπῆν, quibus a Patre ornatum se gloriatur, quasque auctoritatis suae, legationisque divinae commendat argumenta.

His itaque breviter de praecipuis et maxime tritis huius generis formulis, qualicunque modo, disputatis, progredimur ad eas, quae restant in his verbis observandae, conferendas. Sunt autem illae in primis eiusmodi, ut iis dicatur virtus quaedam, aut vitium aliquod, imo etiam animi aliquis affectus εἶναι ἐν τινί, *qui ei studeat*, aut *deditus sit*, et *inserviat*, eove *excellenti quodam modo afficiatur*. Quae itaque formulae ut ad sermonis, quo quisque utatur, indolem vertantur,

et redigantur, equidem auctor esse et suafor auctum: praesertim cum Graeca structura, nimia, ut fit, diligentia in versione servata, miram saepius afferat ambiguitatem, sententiamque mirum saepius in modum reddat obscuram.

Ad hanc ergo legem dicitur ἡ ἀληθεια εἶναι ἐν αὐτῷ, *qui veritatis sit studiosus, et amans*, Epist. I: 8. II: 4. et Ioh. VIII: 44. quod Apostolus cap. I: 6. extulerat ποιεῖν τὴν ἀληθειαν, qua de phrasi diximus huius cap. parte I. ad verbum ποιεῖν. Ad eandemque normam δολος οὐκ ἐστὶν ἐν αὐτῷ, quod illi est oppositum, Servator dixit de Nathanaële Ioh. I: 48. *qui ab omni fraude et morum improbitate longissime abhorreret, essetque alienus.*

Eadem ratione Epist. cap. IV: 18. φόβος οὐκ ἐστὶν ἐν τῇ ἀγάπῃ, *amor nullo metu affici solet, qui vere amat, omni is caret metu at timore.* Porro ἀμαρτία οὐκ εἶναι dicitur in Iesu Christo, Epist. cap. III: 5. *qui ab omni peccandi studio ac cupiditate quam maxime averfatus sit, et ab omni labe immunis;* quomodo ipse Iesus, Ioh. VII: 18. qui gloriam ac honorem mittenti studet conciliare, is tandem verus est et genuinus legatus, καὶ ἀδικία ἐν αὐτῷ οὐκ ἐστὶν, *omnique is vacat iniuria atque improbitate.*

Quod igitur cum ita fiat in omnibus his formulis, quo minus id ita etiam se habere statuamus in illa, qua ἡ ἀγάπη dicatur ἐν τινι εἶναι, aut μένειν, equidem non video, suadente id
prae-

praeterea locorum, in quibus exstat, textu et conditione. Quod quidem ideo videtur monendum, cum plures hic haesitare video Viros doctos, in his Noesfeltum V. Cl. l. mox laudato, aliosque. Qui vero contulerit II. Epist. cap. II: 15. et III: 17. ut et Euang. cap. XVII: 26. cum iis, quae diximus, exemplis similibus composuerit, is non multum de huius phraseos dubitabit sensu, *amore prosequi, atque amplecti*. Quod alio loco, Euang. cap. V: 42. dixit Servator *την ἀγάπην ἔχειν ἐν ἑαυτῷ*, quod pro *ἀγάπην* adhiberi supra vidimus.

Idem statuendum videtur de altera illa, qua Iohannes usus est Epist. II: 5. IV: 12, 17. dicendi formula: qua scilicet *ἡ ἀγάπη* dicatur *τελειοῦσθαι ἐν τινι*, aut *μεῖλα τινος*, *qui vere amet, impenseque diligat*, quique adeo, cap. IV: 18. perhibeatur *τελειοῦσθαι ἐν τῇ ἀγάπῃ*, cuius *ἀγάπη* sit *τελεία*, omnibus numeris absoluta, adque summum perfectionis culmen evecta; qua ratione etiam *δυναμὶς τῆ θεοῦ ἐν αἰσθενείᾳ*, et Christianorum *πίσις ἐξ ἔργων τελειοῦσθαι* dicitur a Paulo in alt. Epist. ad Cor. XII: 9. et a Iacobo Epist. cap. II: 22. Quemadmodum et Iesus noster precatur Ioh. XVII: 23. ut discipuli sui *τέλειωμενοι ὡς εἰς ἐν*, quod nihil aliud significare, quam ut *perfecto absolutissimoque modo ἐν ὧσιν*, abunde patet ex collatis binis versibus antecedentibus: de qua autem formula statim disquirendi dabitur locus.

Huic porro confimilis est locutio, Iohannis in scriptis unice occurrens, qua *ἡ χαρὰ τινος πληρωθῆναι*

dicatur, *cuius gaudium sit perfectum, adque summum itidem gradum perductum*, qui *πάσης χαρᾶς* sit *πληρωθεῖς*, qua formula usus Paullus Apostolus Rom. XV: 13. ex ea potissimum causa, quod, quae expetierat, consecutus fuerit. Atque ita post Iohannem *τον βαπτιστήν*, Euang. Ioh. III: 29. Servator optimus cap. XV: 11. XVI: 24. et Apostolus noster 1 Epist. I: 4. (add. 2 Epist. vs. 12.) quod alio l. Iesus dixit *ἔχειν τὴν χαρὰν πεπληρωμένην ἐν αὐτῷ* Ioh. XVII: 13. *summopere laetari*, ut bene Morus.

Est itaque in his formulis una et eadem fere verbi *τελεισθαι* ac *πληρωθῆναι* vis ac significatio, quemadmodum iunctim ita scripsit Paullus *τελείοι καὶ πεπληρωμένοι ἐν παντὶ θεληματὶ τοῦ Θεοῦ*, in Epist. ad Coloss. cap. IV: 12. et utrumque, ad eadem vocabula Hebraea interpretanda a Graecis, qui dicuntur, Alexandrinis usurpatum, docebit Biellii *Thesaurus Philolog.* in vocc.

Sed revertimur ad ea, in quibus discutiendis versabamur, considerata, verba scilicet *μενεῖν* et *εἶναι*. Restat autem in iis formula *μενεῖν ἐν τῇ ἀγάπῃ*, obvia in Iesu oratione, Ioh. XV: 9, 10. inque Apostoli Epistola, cap. IV: 16. In cuius vero genuina notione definienda non multum laboraturum post ea, quae nobis pluribus in hac causa fuerunt disputata, existimo lectorem. Et enim ut *τελεισθαι ἐν τῇ ἀγάπῃ*, *perfecte amare*, ita accipiendum etiam *μενεῖν ἐν αὐτῇ*, *constanter amare*; quas locutiones loco ex Epist. excit. et eiusdem cap. vs. 18. dicto sensu commutari, facile animadvertet paullo diligentior.

Ex.

Exinde autem, ut phrases ὁ λόγος μένει ἐν αὐτοῖς, et μένῃσι ἐν τῷ λόγῳ, idem valere vidimus, ita etiam μένῃσι ἐν τῇ ἀγάπῃ, eandem rem indicare, res suadet et ratio, atque indicat altera illa ἡ ἀγάπη μένει ἐν αὐτοῖς, de qua exposuimus haud multum ante. Conf. Cl. Noesfelt. *Opuscul. II.* pag. 38. qui ad locum ex Euangelio Ioh. nobis excitatum commode contulit, ex cap. XIV. versf. 21, 23 et 24. qui nempe ad illum esse possunt ad instar commentarii. Falli itaque aliqua ratione post alios, eosque multos, hac in re videntur Storrius, *libr. saepius I.* pag. 212. et Schleusnerus, in *Lexic.* voc. μένω.

Neque praetermittendum hic loci videtur, quod habet Apostolus, Epist. V: 11. Dixerat ibi, Deum dedisse nobis ζωὴν αἰώνιον, subiungit autem καὶ αὐτῇ ἡ ζωὴ ἐν τῷ ὕμῳ αὐτῆς ἐστίν. Cui simile existat effatum in Euangelii exordio cap. I: 4. (ad quem loco ex Epistola laud. uti non neglexit Gomarus, *Operr. Theologic.* pag. 219.) ubi nimirum ἐν αὐτῷ (λόγῳ) ζωὴ fuisse dicitur: de quo vero monere quaedam incepimus, cap. I. §. XIV. num. IV. Scilicet componendam videri hanc formulam cum ea, qua ζωὴν se appellat Servator, quia omnis vitae et felicitatis fons est et origo, cuique consentanea est altera, qua ζωὴν εἶχει dicatur ἐν αὐτῷ. Quomodo autem ex usu Iohanneo, et consuetudine Servatoris, ista dicendi ratio conveniat ac mire conspiret cum illa, quam nos prae manibus habeamus, in qua verbum εἶναι adhibeatur sequente praepositione, id vidimus saepius in antegressis. Ista autem expositio quam maxime

commendatur etiam versu in Epist. 1. 1. sequenti,
 ὁ ἔχων τὸν υἱόν, ἔχει τὴν ζωὴν, quia nempe ὁ
 υἱὸς ipsa ζωὴ est, ὁ μὴ ἔχων τὸν υἱὸν τὰ θεῶν, ζωὴν
 οὐκ ἔχει, quia ἡ ζωὴ ἐν τῷ υἱῷ αὐτῶν ἐστίν.

Ultimo tandem loco, verbo videtur monendum
 de ista formula, qua dicatur quis ἔχειν τι μενον
 ἐν αὐτῷ. Exstat autem illa ut in sermonibus
 Iesu, Ioh. V: 38. ita in Apostoli Epistola, cap.
 III: 15. alibi. Nihil vero aliud, quam quod sim-
 plici verbo μενεῖν, aut ἔχειν significatur, illi in-
 esse equidem ex plurium locorum collatione mihi
 persuadeo. Ita enim quod Servator loco illo ex-
 citato dixerat, τὸν λόγον τὰ θεῶν ἔχειν μενοντα ἐν
 αὐτῷ, id aliis locis, ut antea nobis visum,
 pluribus, simplici hac ratione ὁ λόγος τὰ θεῶν
 μενεῖ ἐν αὐτῷ, effertur, sine aliqua, quam e-
 quidem sentiam, sententiae imminutione aut de-
 trimento. Quodque Iohannes, 1. Epist. excit. ζωὴν
 αἰώνιον extulerat ἔχειν ἐν αὐτῷ μενέσαν, Servator-
 que noster Ioh. VI: 53. ἔχειν ζωὴν ἐν αὐτῷ, (quae
 phrasis nostrae non multum est dissimilis,) id
 ipse Iesus versu statim sequente 54 simpliciter di-
 xit ἔχειν ζωὴν αἰώνιον, sensu prorsus eodem: ad-
 eo ut in additis iis voculis frustra videatur vis
 quaedam aut emphasis a nonnullis collocari.

Hinc itaque intelligetur, quid cap. Epistolae
 V: 10. significet ἔχειν τὴν μαρτυρίαν ἐν αὐτῷ. Sci-
 licet: idem illud, ἐμοίγε κρίθη, quod simplex
 ἔχειν τὴν μαρτυρίαν, quo aliquoties idem noster usus
 deprehenditur, Apoc. VI: 9. XII: 17. quodque
 alias ipse Apostolus, nec non Servator noster, et
 ὁ Θεός.

ὁ βαπτισμὸς extulêre λαμβανέιν τὴν μαρτυρίαν. Conf. Euangelii cap. III: 11, 32, 33. et Epistolae V: 9. Quae autem explicandi ratio, quantopere huic nostro loco sit accommodata, docet *primum*, quod non obscure videas istam locutionem ἔχειν τὴν μαρτυρίαν ἐν ἑαυτῷ, permutari cum ea, quae versu anteced. est, τὴν μαρτυρίαν λαμβανεῖν, eiusque loco collocari. *Deinde* vero, quod statim huic formulae opponatur ab Apostolo, ψευδὴν ποιεῖν τὸν Θεόν, quod exponitur οὐ πιστεύειν εἰς τὴν μαρτυρίαν, ἣν μεμαρτύρηκεν ὁ Θεός, cui par est et aequalis, quae versu nono habetur, formula, Iesu itidem et Iohanni unice usurpata.

Ceterum, in his supersunt nonnulla, in quibus alius usus, atque alius construendi modus horum verborum cernitur.

Ex eo autem genere praecipua est loquendi ratio, et Servatori Ioh. VIII: 35. XII: 34. XIV: 16. et Apostolo Epist. II: 17. trita, μένειν εἰς τὸν αἰῶνα, aut servi inhabitationi, quae non nisi ad certum quoddam et brevius sit tempus, opposita, aut etiam morti, exque hac vita discesui, mundive denique fragilitati; ex qua igitur oppositione, quid quoque loco ea sit indicatum, haud difficili opera intelligitur. Cetera mittimus, minus memorabilia.

§. II.

Εἶναι ἕκ τινος.

Frequentissimi quoque *et* in Iesu sermonibus *et* in Apostoli epistola usus est ea construendi verbi εἶναι ratio, qua quid εἶναι ἕκ τινος perhibeatur, quaque arctissima duarum rerum coniunctio fere soleat significari, quae vero potissimum in eo cernatur, quod *altera ab altera originem suam repetat, altera alteram imitetur, altera alterius sit similis*, et quae sunt eius generis plura.

Princeps autem in his facile est formula, qua ἕκ τῶ Θεοῦ εἶναι dicuntur ii, qui Christi a Deo missi auctoritatem admisissent, eiusque disciplinam fide fuissent amplexi, atque adeo cuiuscunque pietatis studio, omnisque virtutis exercitio, Dei, quem Iesus declararat, imaginem referre, eique similes reddi niterentur, quippe qui omnis sanctitatis optimum sit exemplar, omnisque boni ac honesti fons et origo; ut et, quae huic est opposita, εἶναι ἕκ τῶ διαβόλου, ἕκ τῶ πονηροῦ, quod de iis solet praedicari, qui ab institutione Christiana abhorreant, contraque, vitiis, pravisque indulgeant cupiditatibus, eoque morem gerant diabolo, qui primus peccati auctor existit et suator, cuiusque itaque perditos se praestent imitatores sectatoresque. Cum vero de his satis fuit nobis disputatum cap. I. §. XXXI. et XXXIV., hoc loco huius rei curatius disquirendae et exponendae opera facile erimus absolvendi. Nec minus utrique, *et* Iesu *et* Iohanni fuit frequentata al-

altera, qua ἐκ τῆς κοσμοῦ εἶναι dicantur omnes homines, quatenus omnes *terrenae* sunt *originis*, *inque terra nati*, vid. Ioh. VIII: 23. ubi uti ἐκ τῶν κατὰ εἶναι opponitur τῷ, ἐκ τῶν ἀνω εἶναι, ita ἐκ τῆς κοσμοῦ τῆς εἶναι, τῷ, ἐκ εἶναι ἐκ τῆς κοσμοῦ τῆς, ad *originis* praefertim commemorati-
onem, eiusque diversitatem indicandam: ita fal-
tem multis placuit. Aliter tamen quodam modo
Doederleinius, *Opuscul. Theol. comment. de vi
et usu formulae Christum e coelo venisse*, pag.
69 sq. et qui eum sequitur, Morus, *Recitatt.*
II. ad h. l. quos videsis.

Ceterum huc omnino conferri debent, quae ὁ
βαπτισμὸς dixit Ioh. III: 31. cumque hoc loco denuo
componenda, quae Apostolus noster, I Epist.
IV: 5. quorum quidem locorum alter alterum
poterit explicare. Deinde vero, ut in formulis
ἐκ τῆς θεῆς, et ἐκ τῆς διαβολῆς εἶναι accidisse vidi-
mus, ita etiam accidit in hac nostra, ut significaret
*mundum imitari, mundanis rebus studere, iisque
delectari, mundoque morem gerere*, opposita ad
eos qui Christianae disciplinae et religionis Chri-
stianae sint sectatores: atque ita quidem occurrere
videtur, Ioh. XV: 19. XVII: 14, 16. et Epist. II:
16. et IV: 5.

Huc denique referenda phrasis εἶναι ἐκ τῆς ἀλη-
θείας, qua usus Servator Ioh. XVII: 37. Apo-
stolus autem Epist. II: 21. et III: 19. quamque
alibi in N. T. non reperies. εἶναι tamen ἐξ ἐπι-
θείας, ἐκ πίστεως, ἐξ ἔργων νομοῦ, dixit Paulus Rom.
II: 8. Gal. III: 9, 10. quibus, ut ceteris huius
ge-

neris formulis, arcta itidem coniunctio quaedam indicatur, quae in eo cernatur potissimum, ut *isti rei, ex qua esse diceris, studiosus sis et amantissimus*. Hinc itaque loco Euangelii I. ἐκ τῆς ἀληθείας εἶναι, *amantem* notat ac *studiosum esse veri*: illoque Epistolae Iohannes ait, *mendacium cum veritate nihil habere coniunctum, mendacem* (conf. vs. sq.) *non studere veritati*: neque aliter etiam altero loco accipiendum est,

§. III.

ΕΝ ΕΪΝΑΙ.

Restat tandem in verbi εἶναι in scriptis Iohanneis adhibiti expositione locutio, multis varie exposita, ἐν εἶναι. In qua tamen interpretanda optime versatus fuisse nobis quidem videtur Calvinus noster, vir summus, a cuius partibus nostra stat societas Christiana, quemque et nos Theologum veneramur eximium, sanctiorumque literarum diligentem admiramur interpretem,

Is autem ad I. Ioh. X: 30. ita fatur, digna enim quae hic describatur, viri expositio: *Testatur Christus ita sibi coniunctas esse cum Patre rationes, ut eius auxilium sibi ac suis ovibus nunquam defuturum sit. Abusi sunt hoc loco veteres, (imo, vir bone ac divine! proh dolor! pudet me illatae meritis tuis contumeliae, imo vero et recentiores!) ut probarent Christum esse Patri ὁμοούσιον. Neque enim Christus de unitate substantiae disputat, sed consensu, quem cum Pa-*

Patre habet: quidquid scilicet geritur a Christo, Patris virtute confirmatum iri. Dein vero ad Cap. XVII: 21. haec scribit: Tenendum est, quoties unum se cum Patre esse in hoc capite pronunciat Christus, sermonem non haberi simpliciter de divina eius essentia; sed unum vocari in persona Mediatoris, et quatenus caput nostrum est. Sic quidem praecise multi ex Patribus interpretati sunt, Christum unum esse cum Patre, quia aeternus sit Deus: sed huc eos abripuit contentio cum Arianis, ut concisas sententias in alienum sensum torquerent. Longe autem aliud Christi consilium fuit, quam ad nudam arcanæ suae divinitatis speculationem nos evehere: siquidem a fine ratiocinatur, ideo nos debere unum esse, quia alioqui inanis et infructuosa esset quam habet cum Patre unitas. Ergo ut rite comprehendas, quo pertineat istud, Christum et Patrem unum esse, cave, ne Christum exuas Mediatoris persona: sed eum potius considera ut est Ecclesiae caput, et membris suis coniunge: ita optime stabit contextus, ne irrita sit vel inutilis Filii cum Patre unitas, eius virtutem oportere in totum piorum corpus diffundi. Unde etiam colligimus, nos unum cum Christo esse; non quia suam in nos substantiam transfundat, sed quia Spiritus sui virtute nobiscum vitam suam et quicquid accipit a Patre bonorum communicet. Item ad Epist. V: 7. Quod dicit, tres esse unum, ad essentiam non refertur, sed ad censensum potius. Ac si diceret, Patrem, et aeternum sermonem eius ac Spiritum symphonia quadam Christum
pa-

pariter approbare. Haec Ille. Ex quibus itaque, quae uberius describere hic non fastidivi, satis apparet, quae viri mens fuerit ac sententia.

In qua vero interpretandi simplicitate si manifestet ferior aetas, multis commentis non exstitisset locus, gravissimoque suus fuisset semper honos, suumque decus, religionis nostrae de Iesu Christi, vere Dei excellentia, capiti, multis olim et nunc etiam suspecto; praecipue vero propter futilia, quibus muniri saepe soleat, argumenta, ex pravis locorum S. Scripturae interpretationibus, ducta dicam? an extorsa. Sed haec haecenus: haec enim non agimus: sed ignorent lectores, et excusent, quae veritatis studium liberale, animique ingenuus candor expresserit scribenti.

Sed videamus paullo diligentius, ex huius formulae usu, locorumque, in quibus occurrit, ratione, quam bene se habeat haec Calvinii expositio, in qua, hoc praesertim, quod vivimus nos, tempore multos habet, qui ipsum sequantur, conf. cap. I. §. XIII.

Latisima autem et generalior, quae in hac phrasi regnare videtur significatio, quaerenda est in *arctissima* earum rerum, quae ἐν εἰναι dicuntur, *coniunctione*: id enim non obscure colligi potest ex Iohannis Euang. cap. X: vs. 38. ubi, quod versu 30 dixerat Servator ἐγὼ καὶ ὁ πατήρ ἐν ἐσμεν, exponit ipse, ὁ πατήρ ἐν ἐμοὶ καὶ ἐγὼ ἐν αὐτῷ, qua dictione quid indicetur, supra

pra patuit; add. cap. XVII: 11, 22. ubi quod ἐν εἶναι dixerat Iesus, id ibid. vs. 21 et 23. eadem explicat ratione, qua altero illo loco fuerat interpretatus. Conf. Clarissimus Royaards *Diatrib. l.* pag. 15. Deinde quod vs. 11. ἵνα ὡσιν ἐν καθὼς ἡμεῖς (scil. ἐν ἐσμεν, conf. vs. 22.), id vs. 21. est ἵνα πάντες ἐν ὡσι, καθὼς σὺ παῖς ἐν ἐμοί, καὶ γὰρ ἐν σοί, quomodo ultima versus 22. verba, sectione 23. ineunte, eodem modo explicat Servator.

Haec autem, quam dicimus, coniunctio pro variis rerum adiunctis varie exponenda. Aut enim *consiliis* illa cernitur, vel *amore*, vel *potentia* ac *viribus*, aut *doctrina* et *consensu*, cet. ex quibus quid cuique loco sit aptissimum et maxime consentaneum, fatis docebunt ipsa verborum texta.

Atque hac ratione locum ex Euangelii cap. X: 30. si exposueris de arctissima Patris Filiiue *coniunctione*, qua aut *idem sentiant*, aut *velint*, aut *possint*, bene habebit. Ceteraque ex capite XVII. effata, sive de *coniunctione* interpreteris, qua alter alterum *amet*, sive de ea, qua *idem sentiant*, aut *doceant*, non multum differet. Dictum denique Apostoli in Epist. V: 7. de *consensu trium testium in testimonio suo perhibendo*, si explicaveris, loci sensum optime constitueris.

Alteram autem illam, quae hic debet observari, formulam, εἰς τὸ ἐν εἶναι, huic, de qua
egi-

egimus, esse per omnia similem, idemque valere, ut docet iam earum in loco Epistolae cap. V: 7, 8. permutatio, ita constat potissimum ex Hebraea consuetudine, quam N. T. scriptores prudenter secuti sunt. Ita Matth. XIX: 5. alibi, *καὶ ἔσονται οἱ δύο εἰς μίαν σάρκα*, conf. Gen. II: 24. *וְהָיָה לְבָשָׁר אֶחָד*, hoc est, *μία σαρξ*, eodemque modo sexcenties, ut paene poeniteat exemplum attulisse.

Ita etiam comparata est, quae Ioh. XVII: 23. existat, locutio, *ἵνα ὡς τετελειωμένοι εἰς ἓν*. Nam poni pro solenniori formula *ἓν εἶναι*, loci docet inspectio: utque *τελεισθαι ἐν τῇ ἀγάπῃ*, et *εἶναι* aut *μενεῖν ἐν τῇ ἀγάπῃ*, ita *τελεισθαι εἰς ἓν* et *εἶναι εἰς ἓν* idem sonant, nisi quod ex isto verbo nonnulla sententiae accedat vis, et intensio, qua phrasis ista significet, ut *perfecte sint coniuncti*, ut *sit perfecta eorum coniunctio*.

Sed de his satis, et quam fieri potuit, dictum brevissime: pergimus ad alia ex hoc genere in Iesu sermonibus, Iohannisque dictione observanda.

§. IV.

ἘΡΧΕΣΘΑΙ Εἰς ΤΟΝ ΚΟΣΜΟΝ.

Illorum autem minimum non est, sed maxime frequens prae ceteris, quod phrasi *ἔρχεσθαι εἰς τὸν κόσμον* singulari quodam modo utatur uterque. De qua phrasi ad locum Ioh. Epist. primae, cap. IV: 1. observat Grotius, „dici eam tam de
„bo-

„ bonis, quam de malis prophetis, et significare
 „ *apparere populo*”; eademque ratione itatuit
 vir illustris, ad Ioh. Euang. cap. I: 9. ad hanc
 opinionem omnia loca, in quibus Servator *εἰς*
τον κόσμον ἐληλυθῆναι perhibeatur, explicans de
 eiusdem *in publicum apparitione, docendique mu-*
neris functione. Quod quo iure a viro doctissimo
 asferatur, operae pretium est, videre paullo dili-
 gentius.

Princeps ac primum fane huius expositionis
 argumentum ac praesidium situm alicui forsan vi-
 deri posset in eo, quem ex Epistola commemoravi,
 loco, ubi Apostolus πολλοὶ ψευδοπροφηταὶ ἐξεληλυ-
 θασιν εἰς τὸν κόσμον, pro quo in altera Epistola
 vs. 7. εἰσερχεσθαι dixit εἰς τὸν κόσμον. Attamen
 longe aliam ac diversam, in hac formula ver-
 borum ἐρχεσθαι et ἐξερχεσθαι sive εἰσερχεσθαι, esse
 rationem, vel hinc colliget lector diligentior,
 quod illud, cum εἰς τὸν κόσμον iunctum, semper di-
 catur de Servatore optimo, hoc vero nunquam;
 licet ἐξεληλυθῶ simpliciter ita positum in Marci
 quodam loco, (cap. I: 38.) ex Grotii mente,
 forsan posset exponi *in publicum prodii*: potest
 tamen et alio modo; saepissime enim eo usus
 reperitur ipse Iesus, ad originis suae longe ex-
 cellentioris commemorationem, conf. Ioh. VIII: 42.
 ἐγὼ γὰρ ἐκ τοῦ Θεοῦ ἐξηλθὼν καὶ ἡκῶ. coll. vs. 58.
 add. cap. XVII: 8. unde etiam ἐκ τοῦ Θεοῦ ἐξερχεσθαι et
 πρὸς τὸν Θεὸν ὑπάγειν invicem a Iohanne nostro
 sibi opposita deprehendas, cap. XIII: 3. in qui-
 bus itaque, si de *muneris auspicio, docendive*
provincia publice capta verbum istud explices,
 N quem

quem commodum sensum verba fundant, equidem, ingenue fateor, non video. At vero, ex nostra si interpreteris sententia, aptissima huius loci erit sententia; egregie enim cum eo congruit peculiaris, qua gaudeat Servator, excellentiae ac dignitatis commemoratio: in quam rem conf. omnino, quae monuit Morus, Vir Clariss. *Recitatt.* laudd. pag. 234 sq.

Quod vero phrasin attinet, quam prae primis volumus nos, ἐρχεσθαι εἰς τὸν κόσμον, longe aliud quid, quam statuit vir doctissimus, ea significari, nobis quidem videtur. Respondet enim illa perfectissime formulae Iudaicae, *נִשְׂאֵר בְּעוֹלָם*, *nasci, in lucem edi*, cuius meminimus nos cap. I. §. XVI. et de qua conferri poterunt Scriptores ibidem laudd. quemadmodum vernaculo etiam nostro sermone hac phrasi ita uti solemus. Atque ita Schleusnerus, voc. ἐρχομαι. et ipse Bahrdtius *Griechisch Deutsches Lexicon*, voc. κόσμος, *ein Erdenbürger werden*. Neque alio sensu hac locutione usum fuisse Christum ipsa docebit locorum inspectio. Is enim Ioh. XVI: 27, 28. πεπιστευκαὶς ὅτι ἐγὼ παρὰ τοῦ Θεοῦ ἐξηλθὼν. Ἐξηλθὼν παρὰ τοῦ πατρὸς, καὶ ἐληλυθὼν εἰς τὸν κόσμον· παλιν ἀφίημι τὸν κόσμον, καὶ πορευομαι πρὸς τὸν πατέρα. Ubi, quemadmodum τῷ ἐξερχεσθαι παρὰ τοῦ πατρὸς, tanquam id, quod secutum fuerit, iungitur ἐρχεσθαι εἰς τὸν κόσμον, ita τῷ ἀφίεναι τὸν κόσμον, (quo nemo facile hic loci intelliget, confido, *munere suo abire, provinciae renunciare*; est tamen alteri oppositum) tanquam id, quod esset secuturum, additur, καὶ πο-

παρενομαι προς τον πατερα, quod τῷ ἐξερχεσθαι
 παρα τῷ πατρι opponitur, quodque quid velit
 optime docet loci ex cap. XX: 17. collatio.

Hac ratione etiam alibi cap. XVIII: 37. pro
 more suo, in quo sequentem habet Apostolum,
 et de quo more monebimus nos parte huius cap.
 posteriori, verba εἰς τὸ γέγεννημαι, his adiunctis
 explicat, καὶ εἰς τὸ ἐληλυθα εἰς τὸν κόσμον.
 Nec denique contemnendum, aut leve huic ex-
 positioni momentum addere et pondus, censendum
 id est, quod pro ista denominatione, altera illa
 ἐρχεσθαι ἐν σαρκί, quae exstat 1 Epist. IV: 2.
 et 2 Epist. vs. 7. usus inveniatur Iohannes, de
 cuius vi ac notione haud facile quisquam dubi-
 taturus est; quacum vero idem valere istam phrasin
 de qua disquirimus nos, docet ac suadet *tum* ap-
 pellationis, *tum* locorum in eodem fere argumento
 versantium et Epistolarum et Evangelii, ratio.

§. V.

KOINΩNIAN EXEIN META TINOS.

Ad hanc quoque classem pertinet formula Io-
 hannis in Epistolae capite priori ter usitata, versu
 scilicet 3, 6 et 7. κοινωνίαν ἔχειν μετὰ τινος, qua
 rerum duarum indicari videtur *coniunctio*, quam-
 que invicem colant, *communio*. Ita versu tertio,
 ἵνα καὶ ὑμεῖς κοινωνίαν ἔχητε μεθ' ἡμῶν, *ut cuncti*
quam arctissime, iisdem puta vel societatis, vel
 felicitatis, vel etiam doctrinae iuribus, *simus con-*

iuncti, (ἵνα ὦμεν τελελειομένοι εἰς ἓν), καὶ ἡ κοινω-
νία δὲ ἡμετέρα μετὰ τοῦ πατρὸς, καὶ μετὰ τοῦ υἱοῦ
αὐτοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, *ut Patri eiusque Filio Iesu*
Christo arctissime iungamur, (ἵνα ὦμεν ἐν τῷ ἀλη-
θινῷ, ἐν τῷ υἱῷ αὐτοῦ Ἰησοῦ Χριστῷ, cap. V: 20. καὶ
ἵνα μενωμεν ἐν αὐτοῖς.)

Licet autem ipsa hac phrasi usus non sit Ser-
vator, exstat tamen in eius ad Petrum allocutione,
perquam similis et paene eadem formula, quam
huc referendam, hincque illustrandam equidem
censeam. Cum enim Magistrum, discipuli pedes
lavare volentem, omni opera ac nisu ab hoc pro-
posito abducere gestiret Apostolus, renitens quam
maxime, referente Iohanne, Euangelii cap. XIII.
vsu 8. ita ad eum Iesus, *εἰ μὴ νίψω σε, οὐκ*
ἔχεις μέρος μετ' ἐμοῦ, *nisi* hac in re morem mihi
gesferis, *teque adeo ego abluerim, amicitiae me-*
ae, qua te prosequor, te renunciare interpreta-
bor, ut recte exposuit Morus, quem adis: proprie
nulla tua mecum coniunctio, quemadmodum με-
ρις ita adhibitum exstat, 2 Cor. VI: 15. *τις μερις*
πιστὼ μετὰ ἀπίστῃ, quatenam tandem fidelis est cum
infideli coniunctio? ut saepe apud Graecos V. T.
interpretes. Sed vid. Lexica.

§. VI.

ΛΑΛΕΙΝ ἘΚ ΤΙΝΟΣ.

His addi quoque meretur formula *λαλεῖν ἐκ τῶν*
ἰδίων, Iesu adhibita, Ioh. VIII: 44. hoc est, *τὰ ἴδια*,
Graece *τὸ ἰδιῶμα*. Ita autem ante eum dixerat
iam

iam ὁ βαπτιστης, Ioh. III: 31. λαλεῖν ἐκ τῆς γῆς, τὰ τῆς γῆς, *terrena*, eodemque modo postea noster Iohannes, Epist. IV: 5. λαλεῖν ἐκ τῆς κοσμοῦ, τὰ τῆς κοσμοῦ, sive τὰ ἐν τῷ κόσμῳ, ut exstat cap. II: 15. *mundana*. In quibus qui egregiam non animadvertat et miretur similitudinem, aptamque perquam conspirationem, adeo, ut alter ex alterius schola prodiisse appareat, inque magistri fere verba, (ut ita dicam, illoque ut abuti liceat Horatii,) iurasse videatur, nae is omnem amisisse sensum, et in re manifesta cernere nihil, paene dicendus est.

§. VII.

ΜΕΙΖΩΝ ΕΊΝΑΙ ΤΙΝΟΣ.

Eadem porro ratione, qua Magister, Euangelii cap. X: 29. ὁ πατήρ μου μεζων παντων ἐστίν, dixit discipulus, Epistolae cap. III: 20. μεζων ἐστίν ὁ Θεὸς τῆς καρδίας ἡμῶν, et cap. IV: 4. μεζων ἐστίν ὁ ἐν ὑμῖν, ἢ ὁ ἐν τῷ κόσμῳ. quod in schola Iohannea erat ἐπάνω παντων ἐστίν, Ioh. III: 31. In quibus iterum, quanto opere consenserint, alterque quanto opere ad alterius loquendi rationem suam formaverit dictionem, nemo est, quin facile perspiciat.

§. VIII.

ΛΟΓΟΣ ΤΗΣ ΖΩΗΣ. ἈΡΤΟΣ ΤΗΣ ΖΩΗΣ.

Has equidem formulas in hac, qua occupamur,

disquisitione itidem componendas, existimo. Cernitur enim in iis eadem dicendi, eaque ex Hebraea loquendi consuetudine prognata, ratio. Ita igitur Iesus optimus, Euang. cap. VI: 35 et 48. dixit ὁ ἄρτος τῆς ζωῆς, eo quidem sensu, ut sit, ὁ ἄρτος ὁ δίδως ζωὴν τῷ κόσμῳ, quemadmodum ipse dixerat, vs. 33. talisque, ut si quis φαγῇ ἐκ τῆς τῆς ἄρτος, ζήσεται εἰς τὸν αἰῶνα, uti dein est elocutus, vs. 51. in quo scilicet sit *vitalis corporisque etiam conservandae omnibus et restituendae summa potestas*, quippe *qui ad servandam omnibus vitam paratus sit*, exponente ita summo Ernestio, *disputat. de summa religionis Christi ab ipso tradita*, Ioh. VI. laud. supra. pag. 8 sq. et 10 sq.

Huic interim expositioni id obstare non debet existimari, quod vs. 51. dicat Iesus, ἐγὼ εἰμι ὁ ἄρτος ὁ ζων, quam scilicet formulam in alterius locum, tanquam idem prorsus valentem, surrogatam esse, facile animadvertitur. Etenim, (quemadmodum item observavit ex Heumanno Ernesti, pag. 17. et post eum alii, in his Rosenmullerus in Scholiis,) in ea locutione ζων idem est ac ζωοποιων, quomodo το ζαν, ex usu Hebr. טז חיה, de *vitalis conservatione et restitutione* haud raro adhibetur. Ita ὕδωρ ζων Ioh. IV: 10. *aqua* esse videtur *salutaris, ad vitam valens, et valetudinem*, et apud Auctorem Epistolae ad Hebraeos, cap. X: 20. ὁδὸς ζωῆς, *via ad vitam ducens et felicitatem*.

Hanc autem Servatoris consuetudinem imitatus quo-

quoque fuit Iohannes, cum Epistolae cap. I: 1. Λογον της ζωης, appellaret Dei Filium, quod aptissime cum Calvino ex hac consuetudine interpretari poteris, *Sermonem vivificum*, ut monitum fuit capitis prioris §. XIV. pag. 51. quippe, qui ζωη sit, vitae fons et origo.

§. IX.

ΤΑ ἜΡΓΑ ΤΟΥ ΘΕΟΥ. ΤΑ ἜΡΓΑ ΤΟΥ ΔΙΑΒΟΛΟΥ.

Τα ἔργα τῆ διαβολῆς varie a variis intelligi in loco isto ex Iohannis Epistola, cap. III: 8. de eo relatum nobis fuit, cap. I. §. XX. pag. 68 sq. Vidimusque ibidem ita a nonnullis exponi, ut sint *omnes istae actiones, vitia et peccata, quae Diaboli indolem referant, ipsi placeant, quorumque is primus exstitit auctor atque suaser.* Hoc igitur sensu si accipiantur illa Apostoli verba, cum iis conferri posse monitum quoque fuit, Iesu Iudaeorumque cum ipso disputantium verba Ioh. VI: 28 et 29. τα ἔργα τῆ Θεοῦ, *opera a Deo praescripta, Deoque grata et accepta.* Conf. Morus, et Doederleinius. Paulo tamen aliter sentit Ernesti, loc. excit. pag. 5 sq. Bene Nonnus:

ὅπως θεοπρεπεί θεσμεῖν

Ἔργα Θεοῦ τελειοποιεῖν.

Eadem etiam ratione opus, quod sibi a Patre suo erat demandatum et praescriptum, ἔργον αὐτοῦ dixit Servator, Ioh. IV: 34.

Ceterum eâdem hac phrasi των έργων τῆ διαβολῆς usum video Auctorem *Historiae Iosephi fabri lignarii* apocryph. apud quem pag. 101. existat, أعمال الشيطان: idque eo sensu, quem hic examinavimus, opponitur enim ibidem τῷ λόγῳ, *mandato divino.*

§. X.

ΤΗΝ ΨΥΧΗΝ ΤΙΘΕΝΑΙ ὙΠΕΡ ΤΙΝΟΣ.

ΜΕΤΑΒΑΙΝΕΙΝ ἘΚ ΤΟΥ ΘΑΝΑΤΟΥ Εἰς ΤΗΝ ΖΩΗΝ.

ΠΝΕΥΜΑ ΤΗΣ ἈΛΗΘΕΙΑΣ.

ΚΑΙΝΗ ἙΝΤΟΛΗ.

Eandem consensionem experieris, formulas τὴν ψυχὴν τιθεναὶ ὑπὲρ τίνος, μεταβαίνειν ἐκ τῆ θανάτου εἰς τὴν ζωὴν, appellationesque si contuleris τῷ πνεύματι τῆς ἀληθείας, illiusque καινῆς ἐντολῆς (u), in Iesu divini sermonibus, Iohannisque Apostoli scriptis: in quibus scilicet presse Praeceptoris sui Noster legerit vestigia, quaeque ex eiusdem orationibus in suum stilum converterit. Nos vero, cum praecedenti capite de singulis, suis locis, agere meminimus, Lectori easdem indicasse, inque memoriam revocasse, fatis existimamus.

§. XI.

ἈΜΑΡΤΙΑ ΠΡΟΣ ΘΑΝΑΤΟΝ.

Vnum autem, ex pluribus quae forsan supererunt,

(u) De qua conf. omnino Rosenmulleri ad I. Ioh. XIII: 34. *scholia.*

erunt, praetermittere non possum, quod exstat in Iohannis Epistola, cap. V: 16, 17. quodque ex alia quadam, qua Servator usus deprehenditur, formula, Evangelii cap. XI: 4. *ἀσθενεια προς θανατον*, admodum simili, ad eandemque rationem formata, egregie illustrari posse, mihi quidem videtur vero simile.

Est autem illud in *ἀμαρτίας προς θανατον* appellatione, quae quam varie a variis fit exposita, nemo ignorat, ita quidem ut unusquisque fere, qui ad interpretandam hanc formulam accederet, aliud hic inveniret, aliudque indicari asfereret. Nec tamen me eum esse existimet, velim, Lector aequus ac benevolus, qui novum quid atque inauditum hic prolaturum me, aut quod ceteris virorum doctorum expositionibus maius sit ac melius exhibiturum, mihi persuadeam, aut gratuler: cum tenuitatis meae probe mihi conscius, nihil hic acturum me, optime noverim, quod aliis actum non sit, nihilque proditurum, quod aliis non venerit in mentem. Id unum enim volo et ago, ut rogem, qui in hac re velint elaborare, et praestare quidpiam, ut binas, quas commemoravi, conferant, interque se componant, dicendi formulas, quas quam aptissime conspirare, ac convenire videant, sequanturque et hac in re rationes potius Grammaticas, quam Theologicas.

Ad Evangelii locum excitatum interpretes quidem tantum non omnes recte observarunt, *ἀσθενειαν προς θανατον*, morbum esse lethalem, *θανασμον*, qui mortem adferat, quomodo apud Graecos

interpretes est ἀρρωσσειν εἰς (Complut. εἰς) θανά-
τον, et apud Aelianum, νοσσειν ἐπὶ θανάτῳ, locis
Schleusnero in v. excitatis. Quibus addatur
locus ex Iesaiæ vaticiniorum libro cap. XXXVIII:
1. illi, ex Regum libro, parallelo, ubi dixit eadem
ratione Propheta לַמָּוֶת, quod recte vertunt
Dathius et Doederleinius, *lethali morbo*
correptus est, et interpretes Alex. ἐμαλακισθῆναι εἰς
θανάτον, Symmachus et Theodotio εἰς θά-
νατον, Aquila autem τὴν ἀποθάνειν, quod vim
istius formulae clarius aliquantum declarat. Ita
etiam περιλυπος εἶναι ἡ ψυχὴ μου εἰς θανάτου,
questus est Servator optimus, referente Matthæo,
cap. XXVI: 38. cum quo componi potest illud
Iosephi, in *Testam. XII Patriarch.* apud Gra-
bium, pag. 232. ἐλυπηθῆναι εἰς θάνατον. Neque aliter
intellexisse videtur interpres Syrus, qui vertit lo-
cum ex Euang. Ioh. laud. 1001 ἢ 1002 1003
1004, ceterae autem versiones antiquae pressius
ad verbum, πρὸς θάνατον.

Eodem itaque modo accipiendam esse et expo-
nendam Epistolae loco laud. phrasin ἀμαρτία πρὸς
θάνατον (quam nullibi a me lectam memini, nisi
loco aliquo in *Testam. XII Patr.* l. pag. 195.
ubi est ἀμαρτία εἰς θάνατον) omnia suadent. Ne-
que alia ratione, quam qua alteram, de qua di-
ximus, verterat locutionem, hanc interpretatus est
Syrus: simul tamen quo sensu exponeret, haud
obscurè indicans, de quo vero mox dicemus.

Ita igitur si intelligas, *peccatum* erit *lethale*,
quod

quod mortem post se trahat, quodve mors necessario sequatur (v). Quod vero, ut videt unusquisque, triplici potissimum ratione potest explicari: *vel* enim de eiusmodi delictis gravioribus, corpusque tantopere afficientibus, atque affligentibus, ut mors, et olim et nunc, ea sequatur necessario, ita quidem ut nullo modo possit evitari; *vel* etiam de tali peccato atrociori, quod in primis rei Christianae originibus, singulari modo puniverit Deus, et sine venia vindicaverit, cuius exemplum existit in Anania eiusque uxore Sapphira, referente Luca in Act. cap. V. quomodo exposuere Storrius, *libro saepius* l. pag. 174. Zachariae et Hamelsveldius, ad h. l. (w) *vel* denique, de quovis crimine, quod sit ex eorum numero, in quae animadvertant severius iudices politici, quaeque morte sint punienda, quomodo apud Matthaeum, cap. X: 21. *παράδο-
uai eis θάνατον*, dixit Servator.

Atque in hanc sententiam reddidisse videtur Syrus interpres, *ܠܡܢ ܕܥܡܪܐ ܕܡܪܬܐ ܕܡܪܬܐ ܕܡܪܬܐ*, *peccatum, quod mortis reum, morteque plectendum sit*, quodque qui commiserit, capitis is est damnandus; collata in primis ipsa hac versione ad locum Matthaei, cap. V: 21, 22. Ita quoque Krebsius in

(v) *ἡ ἀμαρτία θανάτηφορος* apte dictum ab interpretibus Alexandrinis, in expositione Hebraei *למנוח מות*. Num. XVIII: 22.

(w) Quos autem in hanc sententiam praeivit olim Werenfelsius, Theologus atque interpres longe egregius, *Cogitation. ad hunc Epist. l. in Opuscul. tom. l. pag. 304 sqq.* quem videsis prae ceteris.

in *Lexic. Schoettgen. voc. θαυαλος*, alique, refragante tamen quam maxime Hamelsveldio, l.l.

Ex his autem exponendi modis, quinam tandem unice verus sit et genuinus, ut statuam aut pronunciem, equidem non is sum, qui mihi fumam, quemque suo uti hic ac gaudere iudicio, facile patiens. — Ceterum, ne cunctas commemorem interpretum huius l. expositiones, omnium fere maxime ea placuisse viris doctis videtur, ex qua de amisione iurium societatis Christianae intelligendus sit, peccatumque istud tale habeatur, ut is, qui in illud sit delapsus, tanquam membrum mortuum ab ecclesiae corpore recidatur: quomodo veterum quamplurimi, exque recentioribus Semlerus, et Vlotenius. Cui tamen interpretationi potissimum obesce videtur id, quod vocabulum *θαυαλος* eo sensu tum accipiat, quo nullibi occurrat in scriptis Iohanneis, quique aliquo modo, meo saltem iudicio, ab Apostoli nostri consuetudine et dicendi usu recedere videatur.

S E C T I O T E R T I A.

Quae de orationis habitu tradit.

Restat itaque, post qualemcunque nostram de mirifica Iesu optimi Iohannisque Apostoli consensione in iisdem vocabulis, iisdemque dicendi formulis, eadem ratione, eodemque sensu adhibitis, disputationem, ut paucis disquiramus quoque de universo orationis, qua uterque usus reperiatur, habitu ac colore: numque etiam hic aliqua deprehendatur similitudo ac conspiratio eiusmodi, videamus.

Animus autem nobis, ad hanc rem accedentibus, non est, multa de Iohannis stilo, scribendive ratione copiose disferere, de qua plura monita sunt et repetita a pluribus: quomodo hic, praeter eos, qui de dictione N. T. in genere scripsere, eloborarunt C. Starcke, in *Opere Biblico* M. Henry, *praefat. ad hanc nostram Epist.* Lampius, Vlotenius, Klinkenbergius, alique in *introductionibus in Euang. et Epist.* passim, Michaëlis *Introd. in libros N. T. Additamentorum* Vol. II. pag. 158 sqq. Glasfius *Philol. Sacr.* libr. I. tract. iv. sect. III. alique in primis interpretes, qui hic illic, cum in scriptis Iohanneis interpretandis occuparentur, suis locis hac de re monere non neglexerunt.

Nos vero in eo unice versabimur, ut, ad instituti nostri conditionem, investigemus paullo cura-

ra-

ratius, quantopere in dicendo Praeceptorem imitatus sit discipulus, ad Iesuque loquendi modum stilum suum formaverit et composuerit Iohannes: a ceteris; quae minus huc pertineant ex priori illo genere, sollicite ac diligenter cohibitori nos.

Primum itaque elaborabimus in conferendis orationis dotibus et affectionibus, quae magis sint generales: inque his inter Iesum dicentem, et Iohannem scribentem comparationem instituemus. *Dein* vero singulares quasdam orationis formas, et constructiones enarrabimus, item usus quosdam nonnullorum vocabulorum, aut vocum affectionum, utrique *et* Iesu *et* Iohanni in dicendo communes. In utroque autem exponendo eadem utar ratione, quam in singularum vocum et formularum convenientia disquirenda fui secutus: nimirum, lineas tantummodo nonnullas, easque tenuiores, ducturus, pauca tantum, prouti se mihi obtulerint, speciminis loco in medium proferam, breviterque enarrabo.

§. I.

Orationis Dotes.

1. *Simplicitas.*

Ut igitur ab orationis, qua et Iesus et Iohannes, usi sunt, dotibus et affectionibus fiat initium, *princeps* quidem, ac praecipua dictionis Iohanneae dos facile celebrabitur grata orationis *simplicitas*, quae in Apostoli scriptione, in primis historica,
prae

prae ceteris Novi Testamenti libris ex genere narratorio, laudanda videtur, quaeque statim lectorum animos capiat, mirificumque in modum mulceat, atque delectet. Conf. Doddridgius et Gillius, in *Opere Biblic. Theolog. Anglic.* l. supra laud. pag. 342., Vlotenius l. l. pag. 13. alique: quibus addas Lampium l. l. libr. II. c. 2. §. 24. recte qui observavit, eam, quam dicimus ac laudamus in Iohanne, scribendi simplicitatem, *non ita esse capiendam, quasi dictiones phrasaeve sordidas ac plebeias adhibeat Apostolus, sed in eo potissimum collocandam bene monuit vir Clariss.* quod artificium rhetoricum in scholis Graecorum usitatum, figurasque frequentiores despicat, ut ad captum quorumcunque lectorum se accommodet, ac divina plane mysteria modo intelligibili quibuscunque rite attendentibus proponat: neque adeo affectus rotundo verborum flumine, et strepitu ciere, quam ipsarum veritatum pondus ad conscientiam demonstrare satagas.

Hanc igitur orationis Iohanneae simplicitatem, imprimis in narrationibus rerum gestarum perspicuam, facillime deprehendet, ea qui legerit ac perpenderit, quae cum Iesu optimo nocte illa fatali, at generi humano salutari, acta retulerit Apostoli diligentia, cap. Euang. XVIII. et sequenti, narrationemque de Lazaro reviviscente, cap. XI. inspexerit paullo curatius. Quibus autem exemplis, a Moro, l. l. pag. 48. in hanc rem adductis, merito addi posse, equidem putem, narrationem de discipulis Iohannis $\tau\epsilon$ $\beta\alpha\pi\lambda\iota\varsigma$ Iesum sequentibus, Servatorisque cum iis colloquio, simpli-

plicissimam, deque iis, quae cum Simone, Philippo et Nathanaele gesta fuere, Euangelii cap. I: 35. ad fin. Quae profecto sine animi commotione, ac sensu iucundissimo legere non poteris, si quidem, ut utar illo Poëtae,

— Non tua sunt duro praecordia ferro

Vincta, nec in tenero stat tibi corde filex.

Neque minus narrandi simplicitate percellit noster ac movet vehementer lectorem, ea cum narrat Cap. II. quae in nuptiis istis Canae celebratis acciderunt; aut etiam cum refert Cap. IV. in-eunte, quae Iesus in Galilaeam proficiscens prope urbem Samariam collocutus fuerit cum quadam muliere ex ista civitate oriunda. Denique, nam exemplorum iam satis est, ita semper simplicitati studuisse reperies Iohannem, Praeceptoris sui sermones recitantem, ut, cum locum, in quo habiti fuerint, hominesque, ad quos locutus sit Servator, atque eas res, quae dicendi praebuerint opportunitatem, commemoraret, nihil adiunxerit, quod a re narranda vel paullulum esset alienius, aut quidpiam addiderit, quo ipsa narratio aut commendaretur lectoribus, aut etiam quo eorum gratiam ipse qualicunque modo sequi videretur.

Cum hac itaque Iohannis in narrando simplicitate si composueris Iesu simplicissimum dicendi genus, quo usus est prae primis in fabulis et parabolis, quibus sapientissimo consilio doctrinam suam induit saepissime, ex communi vita plerumque petitis, quasque ceteri vitae Iesu scriptores nobis conservarunt; omittere autem quas potuit
No-

Noster, ut supra animadversum; hoc igitur si composueris cum Iohannis in narrando simplicitate, haud levem profecto miraberis similitudinem: ex quo genere praecipuae sunt Filii istius prodigi historia, Luc. XV. et de femine fato, Matth. XIII. relatio; aliaeque bene multae.

Neque vero hanc in dicendo simplicitatem praedicamus tantummodo de iis Iohannis scriptis, quae sunt ex genere historico, deinde iis Iesu tantum sermonibus, qui cum eo genere quandam colant affinitatem: verum etiam in docendo, monendo et praecipiendo istam rationem tenuisse utrumque, omnino videtur affirmandum. Cui autem dicendi simplicitati minime officit rerum praeceptorum, et peroratarum sublimitas; ea enim rerum est, non verborum, aut orationis constructae atque enunciatae: a quibus tamen, quin verbis, et stili color aliqua accederet, atque adhaereret maiestas, ut ita dicam, divina, ac magnitudo elatior, per rei indolem aliter vix fieri potuit.

Bene itaque in hanc rem Heinſius, *Aristarch. Sacr. Part. I. cap. x. exeunte*: in Iohannis scriptis το καθωμιλημενον, το ἀπεριεργον, και το ἀπαυσεργον, ut loquuntur Critici, hoc est, simplicitas, ab omni affectatione aliena, et familiaris, regnat. Quod ad το ἑννοηματικον et ipsos sensus, omnia excelsa, alta ac sublimia: in quibus tanta vis est, ut haec pars emineat ac vincat. Itaque quemadmodum Longinus, auctor nobilissimus, qui de sublimitate orationis scripsit, quamvis Moſen Graece legisſet, dicendi tamen characterem admi-

O

ra-

ratus est: (unde et οὐ τυχοντα ἀνδρα, non vulgarem virum, vocat) ita in Scriptore nostro, in sermone ἀφελεία, in sensibus est ὕψος. In quem igitur sensum interpretanda etiam existimem Basilii verba, loco Lampio, pag. 170 in not. excitato: Αὐτὸς γε μὴν τὸ εὐαγγελικὸν κηρυγματικὸς ὁ μεγαλοφωνοῦντος, καὶ πασης μὲν ἀκοῆς μείζονα, πασης δὲ διανοίας ὑψηλοτέρα φθεγγόμενος, Ἰωάννης ἐστίν, ὁ υἱὸς τῆς βροντῆς.

Ab hac itaque sublimitate, quam si cogitaveris, merito miraberis, qui tantae res, tam divinae et abstrusae veritates, tamque coelestes et alti sensus, tanta potuerint simplicitate, tantaque perspicuitate enunciari: ab hac itaque discedentes sublimitate, de nostra causa nunc videamus. Cernitur autem quam maxime in utriusque, et Iesu et Iohannis, docentis, hortantis, praecipientisque stilo ista ratio dicendi simplicissima, eo loquendi et scribendi more, qui omnia quae aut dicenda sunt aut conscribenda, aperte proferat sine ambagibus multis, et additamentis, sine studio multum ornandi anxiori, aut vehementiori exquisitius atque elegantius dicendi cupiditate: adde, quod neque utriusque oratio multis impedita sit periodis longioribus, aut etiam parenthesis in prolixius extensis, quales in Pauli scriptis exstant frequentissimae; quodque eorum dictio ad numerum modumque oratorium multa arte ac sollicita cura efficta non sit (x), quemad-

(x) Conf. Heinsii *Aristarch. Sacr.* l. 1. cap. XIV. pag. 830. qui ita de Iohanne; *adde, quod periodi, ut sunt*
μο-

admodum forsan in Lucae libris factum quis existimet. Contra vero quaecunque enunciatio et propositio ordine structa sit naturali, sine ullo artificio rhetorico, unam tantum plerumque, aut summum duas complectatur sententias, omniaque membratim quasi et per partes fusa sint, aut literis conscripta, et sermone in communi hominum vita trito omnia concepta: cuius quidem imitatio, quantam vim habeat ad *narrationibus* perspicuitatem conciliandam, monuit Morus, *Defension. narrationum N. T. quoad modum narrandi, Disertt. II. Vol. I. pag. 55.*

Quod autem in Iohannis scriptis ut experiundo discatur, legatur prae ceteris velim, licet id et alibi obtineat, Epistolae primae caput quartum; cuius nimirum capitis unaquaeque sectio singularem constituat, ac seiunctam propositionem, quam mox sequatur alia, itidem distincta, *aut* assumptionem continens, *aut* rei demonstrationem et explanationem, *aut* simile quid; quaeque separatim prolata sit ac collocata, cum tamen a quoque scriptore, simplicitatis minus studioso, alteri fuisset innexa, aut arctius saltem adiuncta.

Neque multum ab hac consuetudine diversa deprehenditur Christi ratio, dicendi modo usi non admodum composito aut constructo: qua de re qui cupiat sibi persuadere, conferat is caput Evangelii Iohannis septimum et decimum; quod si inspexerit paullo attentius, sponte intelliget *προνοητικοι, ita nihil περιωδευμενον, aut συνεστραμμενον, nihil affectationis, aut ex oratorum arte habent.*

profecto ac sentiet, quam vera sint, quae in universum hic fuerint a nobis observata, quantoque opere idem in Iesu sermonibus locum habeat, quod in Apostoli oratione obtinere vidimus, quamque egregie adeo ac mirifice ad Magistri sui dictionem hac in re suam composuerit dictionem discipulus.

Sed haec quidem generatius ita sunt disputata: veniamus ad ea, quae magis specialia sint, exempla quaedam ex multa copia in medium proferamus.

Ex hoc igitur genere, quo maxime cernatur orationis simplicitas, ea in primis facile celebrabitur consuetudo, quae in brevioribus effatis et sententiis, subiecto, in quo versetur oratio, interiecto verbo substantivo, vel etiam subintellecto, statim iungat attributum: ex quo vero construendi modo aliqua interdum nascitur etiam in sensu sublimitas. Haec igitur consuetudo quomodo Iesu fuerit familiaris, Iohannique, ex Praeceptoris usu et necessitudine, propria, id paucis videamus.

Atque hic duplici potissimum ratione versatos eos deprehendemus: *vel* enim id, quod in oratione constituit *subiectum*, priori loco collocarunt illi, *vel* etiam *id, quod* de subiecto *praedicatur*, adeo ut illud posteriorem locum occupet. *Illius* generis exempla haec sunt: ex Iesu scilicet sermonibus, Evangelii cap. XV: 1. Ἐγώ εἰμι ἡ ἀμπλος ἡ ἀληθινή, καὶ ὁ πατήρ μου ὁ γεωργός ἐστιν. adde VI: 35 et 48. Ἐγώ εἰμι ὁ ἀρὸς τῆς ζωῆς. coll.

coll. etiam vs. 33, 51 et 55. ut et cap. XI: 25. *Ἐγώ εἰμι ἡ ἀνάστασις καὶ ἡ ζωὴ.* coll. cap. XIV: 6. alia. Ex Apostoli autem dictione habeantur sequentia: Epistolae cap. I: 5. *ὁ Θεὸς Φῶς ἐστὶ.* cap. III: 4. *ἡ ἀμαρτία ἐστὶν ἡ ἀνομία.* item cap. IV: 8 et 16. *ὁ Θεὸς ἀγάπη ἐστὶν.* add. cap. V: 20. item 2 Epist. vs. 7. et Euang. cap. I: 4. *Posterioris* autem usus specimina reperiuntur, in Iesu quidem sermonibus, Euangelii cap. IV: 24. *πνεῦμα ὁ Θεός,* in Iohannis autem dicendi ratione, Euang. cap. I: 1. *Θεὸς ἦν ὁ λόγος.*

Neque multum ab hac diversa est altera dicendi ratio, qua subiecto similiter additur attributum, quod vero attributum enuncietur per participium, cui praecedat articulus demonstrativus, vicem gerens pronominis relativi, quique adeo articulus in Syra versione exprimi fere solet litera *ܐܝܢ*, qua in his formulis procul dubio usus quoque fuit Servator, patrio sermone verba cum faceret.

Is igitur Euangelii Ioh. cap. VI: 63. *τὸ πνεῦμα ἐστὶν τὸ ζῶον,* (*ܐܝܢ ܐܠܐ ܐܝܢ ܐܠܐ*, Syr.) item cap. VIII: 18. *ἐγώ εἰμι ὁ μαρτυρῶν περὶ ἐμοῦ,* (*ܐܝܢ ܐܠܐ ܐܝܢ ܐܠܐ*) ut et cap. VI: 33. *ὁ ἄρτος τῆς Θεοῦ ἐστὶν ὁ καὶ λαβὼς ἐκ τῆς οὐρανῆς.* (*ܐܝܢ ܐܠܐ ܐܝܢ ܐܠܐ*)

Ex quibus itaque clarissime intelligitur, nihil sermonum Iesu indoli aut stili colori, vel minima in re, fuisse detractum, quod ei proprium esset,

ac naturale, cum a Iohanne Graece scribente, Graeca dictione, ad Magistri dicendi rationem diligentissime composita, exprimerentur.

8 Ipse autem Apostolus ita dixit, Iesum secutus, Epistolae cap. V: 6. οὗτος ἐστὶν ὁ ἐλθὼν κ. τ. λ. ibidemque το πνεῦμα ἐστὶ το μαρτυρῶν, et cap. II: 22. οὗτος ἐστὶν ὁ ἀνιχρῖστος, ὁ ἀρνεμενος κ. τ. λ. in quibus locis sponte sua cuique incidit in oculos mirifica dictionis convenientia cum iis locis, quae ex Seruatoris optimi orationibus excitavi.

Ceterum eadem loca conferre atque componere inter se neque neglexit Storrius, *über den Zweck der Evang. Geschichte, und der Briefe Joh.* f. 46 et 192. in notis, qui commode etiam meminit loci cuiusdam ex Apocalypsi, (cap. XXII: 8.) ἐγὼ Ἰωάννης ὁ βλέπων ταῦτα, καὶ ἀκούων.

ⲉϥⲓⲛⲓ ⲙⲁⲛⲓ ⲙⲁⲛⲓ ⲙⲁⲛⲓ ⲙⲁⲛⲓ ⲙⲁⲛⲓ

Magnum porro simplicitatis in dictione Iesu et Iohannis argumentum, e quo simul tamen multum etiam perspicuitati accedit, hoc est, quod frequenter ab initio sententiae cuiuscunque usurpare soleant demonstrativo pronomine, οὗτος, αὗτη, τὸ. Id quod praeter alios observatum fuit quoque Glasfio, et Starckio, locis supra laud. qui exempla sat magna copia suppeditabunt, quare ea de re monuisse tantum, sufficiet.

Hanc autem consuetudinem saepius imitati sunt primorum rei Christianae seculorum scriptores Apocryphi: ita enim v. g. in *Testam. XII Patriarch.*

triarch. apud Grabium, pag. 182. και αυτη
 εστιν η συνεσις της οινωποσιως, ινα εως οπου εχει
 ειδω, πη. Quod quantopere ad Iohanneam di-
 ctionem accedat, quisque intelliget, qui contu-
 lerit Epist. cap. III: 11, 23. V: 3. alia. Item
 in *Historia Iosephi fabri lignarii*, quam edidit
 G. Wallinus, libro, ut mihi quidem vi-
 detur Graeco sermone, qui tum terebatur, con-
 scripto, pag. 68. ita Christus Deum precans in-
 ducitur: هذه الساعة التي يحتاج فيها ابي الى
 هذه التي كتبتهما بيدي. الرحمة, add. pag. 75.
 item pag. 79. ut et 106., alibi. In quibus igitur
 auctor astutior, ut felicius personam mentiretur,
 scriptoque adeo suo conciliaret auctoritatem quan-
 dam ac fidem, modos loquendi Iesu usitatos fre-
 quenter adhibuit, ac repetiit, observante etiam
 alicubi in notis (pag. 93.) doctissimo Editore.

Ad hanc dein, quam tractamus, in dicendo
 simplicitatem, ea etiam pertinet Iesu Iohannisque
 consuetudo, qua tamen itidem perspicuitati egre-
 gie consultum fuit, quae scilicet utatur voca-
 bulo πας in iis etiam locis, in quibus, sine
 multo sententiae detrimento, facile abesse posset:
 monente ita Starckio, l. 1. pag. 522. Ita igi-
 tur Iohannes, Epist. cap. III: 3, 4, 6, 9, 10,
 15. V: 1, 4. coll. cap. II: 4, 6, 9, 10, 11. al.
 Iesus autem Euang. cap. III: 15. coll. vs. 18.
 item vs. 20. coll. vs. 21. alia, quae vero evolueri
 ac commemorare vix est.

Ex simpliciori id quoque repetendum videtur
 dicendi genere, quo usi et Iesus et Iohannes, ut

in quacunque sententia praemisso vocabulo καθως, vel simile, mox adderent voculam οὕτως, aliamve eiusmodi. Id, quod in Apostoli loquendi more nec fugit Pricaeum, qui hac de re monuit in *commentario* ad locum Epistolae nostrae cap. II: 6. Hic igitur ex Servatoris sermonibus laudavit in hanc causam Euang. cap. III: 14. καθως Μωσης ὕψωσε τον ὄφιν ἐν τη ἐρημῳ, οὕτως ὕψωθῆναι δεῖ τον υἱον τοῦ ἀνθρώπου. item cap. XII: 50. XIV: 31. et XV: 4. quibus addas ex cap. V: 21 et 26. alia. Ex Iohannis autem dictione conf. huc locus ex Epistola excitatus, ὁ λεγων ἐν αὐτῳ μενεῖν, ὁφείλει, καθως ἐκεῖνος περιπαλεῖσε, καὶ αὐτος οὕτως περιπαλεῖν. Frequenter tamen uterque usurpato priori posterius solent omittere: ita scilicet Iesus, Ioh. V: 30. XVII: 18 et 21. et Iohannes, Epist. II: 27. III: 17. alia, quae colligere, vix tanti est.

Quantopere autem et haec illarum vocularum adhibendarum consuetudo faciat etiam ad orationis perspicuitatem, per se facile patet, quacum scilicet natura sua arctissime iuncta est dictionis simplicitas: etenim ut in quacunque re, ita etiam hic, facillimo negotio perspicui solet id, quod minus est compositum, et prae ceteris simplicissimum. Quare ne offendat Lectorem iterum rogo, si quid in hac disputatione reperiatur simplicitatis nomine laudatum, quod ad perspicuitatem pertinere potius posset videri, et versa vice, si quid in ea inveniatur perspicuitatis laude ornatum, cui simplicitatis potius argumentum inesse arbitretur.

At-

Atque hac quidem ratione iudicabitur quoque forsan de binis his dicendi modis, quibus tractationi de Iesu Iohannisque oratione simplici finem imponemus. Illorum autem *alter* hic est, quo duae res, quarum altera *vel* sequatur alteram, quaeque adeo sibi arcte sint iunctae; *vel* etiam quarum haec cum illa consistere nequeat, illave adeo hanc excludat, ita copulentur, et enuncientur simplicissima ratione, quemadmodum id factum reperimus a Servatore, Euangelii cap. V: 23. ὁ μὴ τιμῶν τὸν υἱόν, οὐ τιμᾷ τὸν πατέρα, item cap. XV: 23. ὁ ἐμὲ μισῶν, καὶ τὸν πατέρα μὲ μίσει. et ab Apostolo, Epistolae cap. II: 23. ὁ ἀρνημένος τὸν υἱόν, οὐδὲ τὸν πατέρα ἔχει· ὁ ὁμολογῶν τὸν υἱόν, καὶ τὸν πατέρα ἔχει. ut et cap. V: 12. ὁ ἔχων τὸν υἱόν, ἔχει τὴν ζωὴν· ὁ μὴ ἔχων τὸν υἱόν τῆς Θεοῦ, τὴν ζωὴν οὐκ ἔχει. Quibus inter se, dictionem si spectes, vix quidquam dari potest similis.

Alter vero in eo est, ut *et* Iesus *et* Iohannes ita soleant adhibere verba λεγεῖν, γραφεῖν, λαλεῖν, ἐντέλλεσθαι, alia, ut iis mox per particulam ἵνα adiungant ea, de quibus loquantur, moneant, aut iubeant. Qua quidem structura nulla dari potest simplicior. Eius autem rei exempla exstant in Servatoris orationibus plura, v. g. Euangelii cap. XV: 17. ταῦτα ἐντέλλομαι ὑμῖν, ἵνα ἀγαπᾶτε ἀλλήλους. item cap. XVI: 33. ταῦτα λελάληκα ὑμῖν, ἵνα ἐν ἐμοὶ εἰρήνην ἔχητε. add. cap. XVII: 13. ταῦτα λαλῶ ἐν τῷ κόσμῳ, ἵνα ἔχωσι τὴν χαρὰν τὴν ἐμὴν πεπληρωμένην ἐν αὐτοῖς. alibi. In scriptis vero Apostoli, ita loqui qui didicit a Magistro, Epistolae

cap. II: 1. ταῦτα γράφω ὑμῖν, ἵνα μὴ αἰμαρῆτε.
 Ab hac etiam constructione simplicissima non multum differt is dicendi modus, in quo pro verbo est substantivum, quique usurpatus reperitur a Servatore Euang. cap. XV: 12. αὐτὴ ἐστὶν ἡ ἐνβολὴ ἡ ἐμὴ, ἵνα ἀγαπάτε ἀλλήλους, et a Iohanne, Epist. cap. III: 11. αὐτὴ ἐστὶν ἡ ἀγγελία, ἵνα ἀγαπῶμεν ἀλλήλους. quorum locorum mirifica convenientia supra, capitis primi §. XXXIX. pag. 122. iam fuit a nobis observata.

§. II.

2. *Perspicuitas.*

Accedimus ad alteram orationis Iohanneae ad Iesu Magistri sui dictionem formatae dotem atque virtutem, quae in dicendi genere, quod utrique fuerit adhibitum, claro ac perspicuo, collocanda nobis visa est.

Quae enim a plerisque hoc loco additur, neque immerito, sermonis puritas, in hac disputatione de Iesu Iohannisque convenientia ac consensione in dicendo, venire in censum non posse, per se iam sentit unusquisque. Cui autem sermonis puritati obstare existimanda non est, insignis copia formularum Graecis auribus inusitatorum et ex Hebraeo, Syro, aut Chaldaeo fermone petitarum: id quod inter alios vidit ac monuit, saepius nobis iam laudatus, Lampius, cuius viri clarissimi ductum hic secuti fuimus potissimum, l. 1. §. 23.

Per-

Perspicuitati autem quo minus obesce censendum sit mixtum illud dicendi genus ex Hebraea et Graeca loquendi consuetudine, satis cavit Clariss. Morus, *defension. narrationum N. T. quoad modum narrandi*, in *Disfertation. Theolog. et Philolog. laud.* Vol. I. pag. 27. vere ita monens: *cum hebraica hebraice doctis, graecorum autem peritis graeca, per se singula, perspicua esse debeant: efficitur, utriusque linguae gnaro utraque ad intelligendum exposita fore, omnemque in hoc genere obscuritatem ex ignoratione linguae oriri: qua cognita et illud cognoscitur, alia hebraeae, alia graecae linguae indoli congrua esse, alia ex hebraei sermonis indole, alia e graecae linguae consuetudine pura esse; haecenus autem, quod servata est indoles linguae, puritas perspicuitatem continet.*

Continetur igitur ista orationis perspicuitas, quam *claritatem* dixit Lampius, commendavit autem quoque in Iohanne Ill. Michaëlis loco *supra laudato*, tum singulis vocabulis et dicendi formulis, tum vero maxime vocum constructione faciliore et naturali; universoque orationis habitu aptiori, reiue naturae atque indoli convenientissimo.

Hanc igitur in dicendo perspicuitatem cum de Iesu sermonibus Iohannisque scriptis praedicamus, eam non tantum volumus nos, quam de universo sacrorum librorum corpore defendunt, et iis libris vindicant nostri Theologi, idque summo iure, bene res si intelligatur; verum longe ma-
io-

iolem volumus, et Iesu Iohannique dicentibus prae ceteris Euangelii nunciis v. gr. Paulo, Petroque, privam ac peculiarem.

Huic autem in Iesu quidem oratione obstare minime censendum id est, quod aliquoties relat-um legamus ab eius vitae scriptoribus, quod Servator divinus ad populi concionem verba faciens a multis non fuerit intellectus, quodque ipsi etiam Apostoli, Iesu amici, eique familiares, Praeceptoris disferentis mentem interdum haud fuerint assecuti. Ita enim cum is loqueretur, parabolis v. gr. utens, fictisque rerum descriptionibus, id tamen sine gravi atque satis idonea causa instituisse existimandus non est, notantibus saepissime atque monentibus Euangelistis; ipsisque etiam discipulis, post aliquod tempus interpositum, saepius animadvertentibus; quomodo in primis factum fuisse constat cum Iesu, de futuris suis perpesionibus, morteque sua et de morte suscitatione instante, praedictionibus; perspicuis iis quidem verbis conceptis atque enunciatis, at vero omne illud, quod in his paullo esset obscurius, et intellectu difficilius, non ex vocabulis, verborumve structura, aut sententiarum nexu, sed ex ipsa rerum natura et indole trahentibus.

Ab his igitur, et quae his sint confimilia, caute ac sollicite abstinendum est illi, qui de Iesu dicendi genere perspicuo velit iudicare. Abstinebit autem felicissime, si in ista disquisitione animum suum advertat ad eos potissimum Servatoris sermones, quibus suos apertius aut doceat,

ceat, aut moneat, hortetur consoleturve, aut etiam Patrem suum quibus precetur celebretve: et in quibus commemorandis ac referendis maxime laudanda est Iohannis nostri cura ac diligentia.

Nos itaque in Iesu Iohannisque dictione componenda, et utriusque convenientia, in perspicuo ac claro dicendi genere adhibendo, demonstranda elaboraturi, hac via incedere conabimur, ut ad certa quaedam rerum capita perspicuae orationis dotes praecipuas revocemus, eiusque disponamus distinctius argumenta graviora. Cum vero, quidquid de ea perspicuitatis parte dici possit, quae singulis vocabulis et dicendi formulis insit, a Iohanne et Iesu usurpatis, occupatum iam sit capitis huius sectionibus antegressis, hoc quidem loco de vocum structura, et orationis habitu universo, ad perspicuitatem inprimis efficiendam facientibus, potissimum erit dispiciendum.

Iohanni Apostolo familiare est illud dicendi genus, quo rem affirmatam atque asseritam mox contrarii negatione illustret atque amplificet: id, quod dudum multis est animadversum, quos inter sunt etiam Calvinus et Beza in *commentarr.* ad 1. 1 Ioh. I: 5. Hoc autem quantum valeat ad ad orationis perspicuitatem, facile sentiet, qui loca mox laudanda consideraverit, docetque res ipsa et ratio. Occurrunt autem eius rei exempla in Iesu quoque sermonibus plura; conf. Ioh. VIII: 44. ἐκεῖνος ἐν τῇ ἀληθείᾳ οὐκ ἔσηκεν, ὅτι οὐκ ἔστιν ἀληθεῖα ἐν αὐτῷ, alibi. Ex Iohannis autem scriptis vid. Epist. I: 5. ὁ Θεὸς Φῶς ἐστὶ, καὶ σκόλα ἐν αὐτῷ

τω οὐκ ἐστὶν οὐδεμία. vs. 6. ψευδομεθα, καὶ οὐ
 ποιεῖμεν τὴν ἀληθειαν. vs. 8. ἐαυτοὺς πλανώμεν, καὶ
 ἡ ἀληθεια οὐκ ἐστὶν ἐν ἡμῖν. add. cap. II. 4. ψευ-
 σης ἐστὶ, καὶ ἐν τούτῳ ἡ ἀληθεια οὐκ ἐστὶν. ut et vs.
 27. ἀληθεὺς ἐστὶ, καὶ οὐκ ἐστὶ ψευδός. item Euang.
 cap. I: 20. ὡμολογήσε, καὶ οὐκ ἡρνήσατο (γ) alibi.

Hinc igitur potest etiam intelligi, quid statuen-
 dum sit de eorum interpretum sententia, quos
 inter prae ceteris appellandi sunt Ill. Michaë-
 lis, *Inleiding*. l. excit. supra, Venerab. Van
 Vloten, *ad locum Euang. mox laudandum*, ut
 et Doctisf. Storrius, *über den zweck der Euang.*
Gesch. u. s. w. pag. 183. alii, qui statuunt ni-
 mirum, Iohannes Euang. cap. I: 3. ita cum scribe-
 ret, παντὶ δι' αὐτοῦ (τα λόγια) ἐγενέτο καὶ χωρὶς
 αὐτοῦ ἐγενέτο οὐδὲ ἐν ὃ γεγονεν, in iis verbis, prae-
 cipue in postremis, singularem vim latere atque
 emphasin, eaque Gnosticis quam maxime existi-
 ment opposita, quorum aeonas hic potissimum ista
 enunciatae sententiae repetitione indigitari, tangique
 sibi persuadeant. Etenim ita orationem componere
 propositionemque quamlibet constituere, tantopere
 fuit, ut vidimus, ex more Iohanneo, ut vix li-
 ceat in hoc praesertim loco, prae ceteris omni-
 bus, singulare consilium, propositumque singulare
 auctori nostro adscribere.

Cum hac autem loquendi ratione, de qua dicimus,
 componendus etiam oppositus enunciandi modus, u-
 tri-

(γ) Ad quam dicendi rationem conf. Storrii, *Ob-
 servatt. ad Anal. et Syntax. Hebr. pertinentes*, pag. 260.

trique *et Iesu et Iohanni* familiaris, quo nempe, quod primum erat negatum, dein contrarii affirmatione explicatur. Ita igitur *ille*, Euang. cap. III: 15, et 16. *ἵνα πᾶς ὁ πιστευὼν εἰς αὐτόν, μὴ ἀποληται, ἀλλ' ἔχη ζωὴν αἰώνιον.* item versu sequenti 17. add. cap. V: 30. *οὐ ζηῶ το θελημα το ἐμου, ἀλλὰ το θελημα το πεμφαντος με πατρός.* cap. XV: 16. *οὐχ ὑμεῖς με ἐξελεξασθε, ἀλλ' ἐγὼ ἐξελεξαμην ὑμᾶς,* al. *Hic* autem, Epist. cap. II: 21. *οὐκ ἔγραψα ὑμῖν, ὅτι οὐκ οἶδατε τὴν ἀληθειαν, ἀλλ' ὅτι οἶδατε αὐτὴν.* add. cap. eiusdem vs. 16. cap. III: 18. IV: 2, 3 et 18. V: 18. al.

Huc etiam pertinere forsan videri posset ista loquendi ratio, quam observavimus supra pag. 217. cum de simplicitate in dicendo ageremus, cuiusque exempla notavimus ex Euang. cap. V: 23. XV: 23. et Epist. II: 23. V: 12. Quod si est, inde huc referat Lector benevolus.

Ceterum istius consuetudinis usum ad criticen in Iohannis scriptis exercendam, bene animadvertit Episcopus, *Lectiōnn. Sacrr.* laud. pag. 173. ita qui pronunciat: *Sententiae positae ἐξ ἐναντίας admodum (apud Iohannem sunt) crebrae; ut videri possint non abludere a vero, qui asserunt, scribas interdum aliquid omisisse: cuius scilicet rei exemplum occurrit nobis in loco mox citato, Epist. II: 23. de quo vid. Capitis primi §. XIII. pag. 44 sq. Qui vero cum statim addit: aut fortasse quorundam sive inscitia, sive prava opinione aliqua in textu ex margine aut aliunde irrepsisse minus genuina, unde lectionis in vul-*
ga-

gata Latina, veteris Interpretis, Syriaca et Graeca editione, diversitas, et ex ea obscuritas multiplex et involuta nonnunquam ac perplexa sensuum intricatissimorum, minusque cohaerentium, recte intelligendorum difficultas nata esse videtur; ne in his nimius sit, inque obscuritatis criminatione, nimis, quam par est, multus ac severior, equidem vereor. Earum enim sententiarum, quae in scriptis Iohanneis praecedentibus elocutionibus adiunguntur, aut iis opponuntur etiam, ea vis est, eaque deprehenditur indoles, ut semper magis easdem explicent aut definiant, quam impediant, obscuritateve qualicunque involvant.

Sed eo revertamur, unde cursum deflexerat huius rei commemoratio. Ex eodem autem dicendi genere, ad perspicuitatem orationis in primis faciente, is etiam Iesu Iohannisque loquendi mos est, quo binae sententiae sibi iungantur, aut eandem plane rem indicantes, vel saltem non multum inter se diversae. Huius igitur moris exempla sint ex Servatoris sermonibus, Ioh. V: 24. ὁ πιστευων τῷ πεμφαντι με, ἔχει ζωὴν αἰώνιον. καὶ εἰς κρίσιν οὐκ ἔρχεται, ἀλλὰ μελαβεβηκεν ἐκ τῆς θανάτου εἰς τὴν ζωὴν. item cap. IV: 34. ἵνα ποιῶ τὸ θέλημα τῆς πεμφαντος με, καὶ τελειώσω αὐτῆς τὸ ἔργον. (Conf. Sectionis alt. §. IX.) Ex Apostoli autem scriptis, Epistolae cap. III: 6. πᾶς ὁ ἀμαρτανων, οὐχ ἑώρακεν αὐτὸν, οὐδὲ ἔγνωκεν αὐτὸν. item vs. 10. πᾶς ὁ μὴ ποιῶν δικαιοσύνην, οὐκ ἐστὶν ἐκ τῆς Θεοῦ, καὶ ὁ μὴ ἀγαπῶν τὸν ἀδελφὸν αὐτῆς. add. vs. 20. μείζων ἐστὶν ὁ Θεὸς τῆς καρδίας ἡμῶν, καὶ γι-

γινώσκει πάντα. et vs. 22. ὅτι τὰς ἐντολάς αὐτῶν τηροῦμεν, καὶ τὰ ἔργα ἐνώπιον αὐτῶν ποιῶμεν. add. etiam his ex cap. IV: 7, 10. coll. vs. 9. item ex cap. V: 2, 18. aliaque loca bene multa.

Id porro in utriusque etiam stili ratione videtur observandum, quod soleant haud raro duas res, quarum altera alteri est opposita, definitius ac distinctius proponere, separatimque explicare. Ita enim egit Servator, Ioh. III: 18. ὁ πιστευων εἰς αὐτόν, οὐ κρίνεται· ὁ δὲ μὴ πιστευων, ἤδη κεκρίσται. item vs. 20 et 21. πᾶς γὰρ ὁ φαντασσωμεν, μισεῖ τὸ φῶς· καὶ οὐκ ἔρχεται πρὸς τὸ φῶς, ἵνα μὴ ἐλεγχθῇ τὰ ἔργα αὐτοῦ. ὁ δὲ ποιοῦν τὴν ἀλήθειαν, ἔρχεται πρὸς τὸ φῶς, ἵνα φανερωθῇ αὐτοῦ τὰ ἔργα, ὅτι ἐν Θεῷ εἰς ἐργασμένα. Id, quod imitatus quoque fuit Iohannes, Epist. cap. II: 4 et 5. ὁ λεγων, ἐγὼ καὶ αὐτὸν, καὶ τὰς ἐντολάς αὐτοῦ μὴ τηρῶν, ψευδὴς ἐστίν, καὶ ἐν τῷ ἡ ἀλήθεια οὐκ ἐστίν. ὁ δ' ἂν τηρῇ αὐτοῦ τὸν λόγον, ἀληθὴς ἐν τῷ ἡ ἀγάπη τῷ Θεῷ τελελειωται. ut et eiusdem capituli vs. 9 et 10. ὁ λεγων ἐν τῷ φῶτι εἶναι, καὶ τὸν ἀδελφόν αὐτοῦ μισῶν, ἐν τῇ σκότειά ἐστίν ἕως ἁρτί. ὁ ἀγαπῶν τὸν ἀδελφόν αὐτοῦ, ἐν τῷ φῶτι μένει, καὶ σκανδαλὸν ἐν αὐτῷ οὐκ ἐστίν. Praeiuerat autem eos hoc in dicendi more Iohannes ὁ βαπτιστής, Euangelii cap. III: 36. ὁ πιστευων εἰς τὸν υἱόν, ἔχει ζωὴν αἰώνιον· ὁ δὲ ἀπειθων τῷ υἱῷ, οὐκ ὑψεται ζωὴν.

His tandem accensendum etiam id est, quod ad finem sententiae cuiusvis, reddere soleant haud raro propositionis rationem, eamve probare enunciatione breviori. Ita igitur Iesus, Evang. cap.

cap. III: 19. ἡγάπησαν οἱ ἄνθρωποι μᾶλλον το σκο-
τος ἢ το φως· ἦν γὰρ πονηρὰ αὐτῶν τὰ ἔργα. cap.
IV: 22. ἡμεῖς προσκυνῶμεν ὃ οἶδαμεν· ὅτι ἡ σωτηρία
ἐκ τῶν Ἰουδαίων ἐστίν. item cap. V: 19. οὐ δύναται
ὁ υἱὸς ποιεῖν ἄφ' ἑαυτοῦ οὐδέν, ἐὰν μὴ τι βλεπῇ
τον πατέρα ποιῶντα· ἃ γὰρ ἂν ἐκεῖνος ποιῇ, ταῦτα καὶ
ὁ υἱὸς ὁμοιωσὶ ποιεῖ. addantur ex eodem capite,
fectiones 27, 38, et 46. aliaque innumera. Ea-
demque prorsus fuit Apostoli consuetudo, conf.
Epistolae cap. III: 1. δια τῆς οὗ κόσμος οὐ γινω-
σκει ὑμᾶς, ὅτι οὐκ ἐγνώ αὐτόν. item vs. 2. ὁμοιοι
αὐτῷ ἐσομεθα, ὅτι ὁμοιωμεθα αὐτόν καθως ἐστίν. adde
ex cap. IV: 1, 4. ut et vs. 8. ὁ μὴ ἀγαπῶν, οὐκ
ἐγνώ τον Θεόν· ὅτι ὁ Θεὸς ἀγάπη ἐστίν. aliaque plura.

§. III.

3. *Suavitas.*

Omnis deinde Apostoli narrandi, docendi, hor-
tandi, solandique ratio tenerrimum spirat affectum,
flagrantissimum prodit amorem, pectusque ostendit
et candidum, et apertum; unde dilecto illo di-
scipulo dignissimum sermonis characterem merito
dixerunt Calvinus noster, et Episcopus, in
introductionn. ad Epistolam eius primam. Hic
autem sermonis character aliis etiam fuit observa-
tus, iureque summo *suavis* appellatus ac *dulcissi-
mus*, quos inter idem est Lampius, l. excit. §. 25.
Ita, inquiens, *tempestive elegantissimae figurae
planae, atque absque salebris intricatae constru-
ctionis decurrenti dictioni intermiscuntur, ut iden-
ti-*

tidem non materiae tantum dulcedine, quae plane ad cor peccatoris est, sed etiam ipsorum verborum iucundo sono ac fluxu lector detineatur.

Haec autem orationis suavitas, cum pulchritudine iuncta, quanta ex duabus, quas memoravimus, dictionis Iesu et Iohannis dotibus, simplicitate, puta, et perspicuitate, oriri debeat necessario, facile intelligitur. Licet enim lubenter fatendum sit cum Moro Viro clarissimo, *Dissertat. qua narrationes N. T. defenduntur, quoad modum narrandi*, saepius laud. §. 20. simplicitati, per se spectatae, abiudicandam videri pulchritudinem, atque adeo suavitatem etiam, cuius ista fons est uberrimus: eius tamen rei hac in causa longe aliam ac diversam esse rationem, equidem mihi persuadeo, quemadmodum et in Homero mirificam admiramur simplicitatem iunctam cum suavitate dulcissima: etenim in his, de quibus disputamus nos, Iesu sermonibus Iohannisque scriptis, si quibus in aliis N. T. monumentis, „simplicitati orationis”, (ut verbis utar Clarissimi Mori, loc. exc. pag. 41.) „accessione „duplici pulchritudo conciliata est, vel ipsius „rei beneficio, ut naturalis esset, vel ingenio „scriptoris, ut arte adiuvaretur. Interdum enim „sensus, aetas, et mores hominum, a quibus „vox edita vel res facta est, eam a simplicitate „ad pulchritudinem et suavitatem provexerunt: „interdum sublimitas, ordo, novitas, opportu- „nitas, quae rei ipsi adhaeret, eam decoravit”.

Hoc igitur saepissime in Iesu orationibus accidis-
disse, innumeris fere doceri posset exemplis. Legas enim mihi istam Iesu e vita mox disces-
suri orationem, qua amicis suis vale dixit, eos-
que Magistri atque amici dilectissimi abitu lu-
gentes consolatus est, atque erexit afflictos, tuam fidem, si quid dulcius unquam noveris, legerisve suavius, aut quod animum tuum mul-
ceat magis, magisque delectet. Legas mihi Serva-
toris optimi, Petrum, cum se a Praeceptore la-
vari recusaret, reprehendentis verba, Ioh. XIII. et quam statim postea habuit ad suos orationem, tuam fidem, si quid unquam audieris lenius, quidve mitius, perceperisve unquam magis suave. Atque his addi possent innumera alia, quale illud inprimis est, μη καὶ ὑμεῖς θελετε ὑπαγεῖν, Ioh. VI: 67. item Iesu cum Samaritana muliere collo-
quium, cap. IV. ineunt. aliaque bene multa, in quibus suavitatis vis est incredibilis, quae vero unusquisque optimi Iesu cultor diligentior in memoriam facile sibi revocabit.

Eandem autem suavitatem in dictione Iohan-
nea haud difficili opera sentiet atque experietur is, qui praeter exempla varia ex genere histori-
co, quorum nonnulla exhibuit Morus, l. I. §. 25. consideraverit Apostoli morem ac consuetudinem, quam in hortando, monendo, reprehendendoque secutus reperiatur per universum Epistolae argu-
mentum. Conf. cap. I: 6, 8, 10. cap. III: 18. cap. IV. 21. alia. Adeo quidem, ut vix unquam cum videas suos monentem, reprehendentemve, quin dulcissima τέκνων, παιδίων, aut ἀγαπήλων appel-
la-

latione eos alloquatur, capiat, atque delectet. Mira quoque merito est pronuncianda Iohannis in docendo, Christianaeque religionis officiis commendandis, longe gratissima suavitas. Conf. ex. gr. amoris erga fratres suasio dulcissima, cap. IV: 7—21. quae talis est profecto, ut nihil possit supra.

Sed quid multa? Quo alio modo potuissent *aut* Iesus amantissimus ac longe divinus! *aut* Iohannes etiam Iesu amicus, ac longe dulcissimus!

Attamen videamus etiam, an existent quoque in utriusque sermone huius in dicendo suavitatis argumenta magis singularia. Ex eorum autem genere equidem arbitrer illam Servatoris Apostolique consuetudinem, qua soleant frequenter, cum rem aliquam apertius possent ac planius negare, eandem interrogando proponere, auditorumque adeo suorum iudicio submittere, item, si qua de re auditores essent reprehendendi, culpandi, aut admonendi. Exemplum habeas ex Iesu sermonibus, Evangelii cap. V: 44. *πως δυνασθε υμεις πισευσαι, δοξαν παρα αλληλων λαμβανοντες· και την δοξαν την παρα τς μονς Θεου ου ζητειτε;* item vs. 47. *ει δε τοις εκεινς γραμμασιν ου πισευετε, πως τοις εμοις ρημασι πισευσετε.* Ex Iohannis autem dictione teneas haec, iis simillima, cap. III: 17. *ος δ' αν εχη τον βιον τς κοσμου, και θεωρη τον αδελφον αυτς χρειαν εχοντα, και κλειση τα σπλαγχνα αυτς απ' αυτς, πως η αγαπη τς Θεου μενει εν αυτω;* add. ex cap. IV: 20. *ο γαρ μη αγαπων τον αδελφον αυτς εν εωρακε, τον Θεον ον ουχ εωρακε, πως δυναται αγαπαν.*

Neque huc referre dubito istiusmodi in Iesu oratione et Apostoli scriptis verborum constructiones, quibus contra sermonis leges grammaticas, usuque sancitas, aliquo modo videatur peccatum, quaeque adeo constructiones aut ἀνακολουθων aut ἀναντιπαροδοσαν nominibus soleant insigniri a plerisque, et multum vituperari. Cum his tamen equidem ut sentiam audacterque pronunciem tantum profecto abest, ut contrarium potius statuere auserim, et libere declarare. Videntur enim mihi quidem istae orationis formae sua minime carere pulchritudine atque oblectatione, ideoque ad suavitatem dictioni conciliandam egregie esse comparatae, et pertinere adeo ad eas res, quibus insit grata quaedam orationis negligentia, de qua, pro more suo, h. e. bene atque eleganter, dixit summus Ernesti, in *Opuscul. Philolog. et Critic.* pag. 126 sqq. quem in hac haeresi me habere praeceuntem admodum gaudeo. Huius igitur viri verbis, quibus nihil habeo melius aut elegantius, in huius causae declaratione uti liceat: „summi quique,” ita inquit, „Poëtae, Oratores, et Historici, in sententiarum conformatione, verborum delectu ac compositione, interdum et paullo negligentiores videri voluerunt, et, si quid sibi minus curiose dictum et collocatum excidissee per scribendi calorem, dum de rebus magis quam de verbis cogitant, viderunt, id relinquere maluerunt, quam ad subtiliorem rationem exactum tollere”. Ita ille.

Hoc autem, quod de quibusvis scriptoribus pro-

profanis pronunciavit in genere vir incomparabilis, quanto iure de sacris aequè scriptoribus, ac de iis, iudicetur, non multa aut difficili indigere videtur demonstratione. Hi enim et ipsi homines fuere, humano usi sermone, et ab ipsa natura istud artificium edocti; adeo quidem, ut nullo fere artis beneficio, institutioneque doctiori nulla, iis opus esset: „Natura enim“, ut vere Ernesti, l. l. „hoc sollerter sic est machinata, „ut perfectionem operum suorum quadam negligentiae veluti umbra occultaret, quasdam et „iam partes prope destitueret, et non fatis e- „laboratas velut abiiceret, tanquam efficacius „opera sua per hanc modestiam commendatura“.

Sed age videamus, sitne et in hac re Iesu et Iohannis dictio de suavitatis nota commendanda. Eius autem orationis negligentiae, gratae illius ac iucundae, documentum reperisse mihi videor egregium in istis Servatoris ad Patrem divinum precibus, Iohannis Euang. cap. XVII: 2. ubi ita Servator optimus: καθως ἰδωκας αὐτῷ ἐξῆσιν πασης σαρκος, ἵνα παν ὁ δέδωκας αὐτῷ, δωση αὐτοῖς ζωὴν αἰώνιον, quae fane verba, si ad strictiora artis grammaticae statuta exegeris, ἀναμάρτητα non sunt; dicentis autem si spectaveris animum paullo concitatiores, pectusque calidius, ita dictum animadvertes haud sine quadam oblectatione et suavitate multa.

In hac igitur orationis forma Magistrum etiam secutus est Discipulus. Ita enim in Epistolae cap. II: 25. καὶ αὐτῇ εἰσιν ἡ ἐπαγγελία, ἣν αὐτὸς ἐπηγ-

γείλατο ἡμῖν, τὴν ζῶν τὴν αἰώνιον (2) Item vs. 27.
καὶ ὑμεῖς τὸ χρίσμα ὃ ἔλαβετε ἀπ' αὐτοῦ, ἐν ὑμῖν
μένει. Cui loco, si qui traiectionis, aut transpo-
sitionis ope, de qua monuit Glasfius, *Philolog.*
Sacr. pag. m. 287. cupiant forsan facere medici-
nam, meminerint isti, quae graviter et vere in
tales homines pronunciavit Ernesti, magnum
nomen, loco excit. pag. 129 sq.

§. IV.

4. *Gravitas.*

Dotibus denique orationis, qua Iesus et Iohan-
nes usi sunt, accensere haud vereor eam dictionis
scriptonisque virtutem, quam *dicendi gravitatem*
solent appellare, qui de stili affectionibus expo-
nunt et praecipunt viri docti. Etenim *graviter*
dicere omnium opinione si habetur is, qui ita di-
cit, ut auditorum animos moveat, aut etiam res
graves ita qui tractat, ut graves esse vere sen-
tiant intelligantque auditores, tum profecto equi-
dem ignoro, ad Iesu sermones, Iohannisque prae-
cepta animum ubi attenderis, quem tandem cun-
que gravius dixisse censeas, quam ii dixerint.

Scio equidem, multos fore, qui existiment, ita
si intelligatur ista in dicendo gravitas, ita autem
intelligi debet omnino, rerum eam potius esse ac
sensuum, quam quidem verborum et vocabulorum
constructorum. Neque ipse etiam ab hac senten-
tia

(2) Conf. istud Virgilii, urbem quam statuo vestra est.

tia valde sum alienus: verbis enim per se nulla inesse potest gravitas, verbaque nunquam animum movent, aut afficiunt; inest autem rebus, resque adeo verbis enunciatae graves esse apparent, moventque auditorem. Verum et hoc scio, quod latere potest neminem, de eadem re, gravi illa atque magna, non omnes graviter peroratu-ros. Scilicet, quod in hac re bene tenendum, cuiusque orationi multum accedet gravitatis ab animo ad magnitudinem composito, ingenioque praeclaro; multum etiam, quod grave fit ac sublime, addet cuiusque dictioni ingens doctrinae copia, ceterarumque rerum scientia, usus, et quae sunt eius generis plurima; multum denique orationis gravitatem adiuvabit universi argumenti elaboratio, et dispositio ad gravitatem composita. Quo quis igitur in causis et effectibus commemorandis, aliisque rerum gravium adiunctis describendis, item in comparisonibus instituendis, cet. felicior fit et exercitior, eo magis universa etiam eius oratio ad gravitatem erit formata: adde etiam quod unusquisque, quo magis aliis auxiliis, quibus rei gravitas declarari possit, et probari auditoribus, uti commode apteque didicerit, in quacunque re gravi pertractanda eo gravior fit futurus. Cuius quidem generis auxilia sunt in primis notionum circumscriptiones, partitiones, et descriptiones, item sententiae acutae orationi insertae, argumenti cum certa animi persuasionem elocutio, interrogationes, contrariarum sententiarum oppositiones, et quae sunt huiusmodi, in oratione ad gravitatem componenda, adiumenta alia, quae

recensuit I. I. G. Scheller, vir elegantissimus, *Praecept. stili bene Latini*. Part. II. cap. 2. sect. 3.

Haecenus itaque gravitas de quacunque dictione, quae hac ratione sit exornata, potest praedicari, isque sano sensu graviter dixisse perhiberi potest orator, qui his in dicendo usus fuerit artificiis. Age igitur nunc paucis videamus, existentne etiam in Iesu orationibus, Iohannisque scriptis exempla quaedam luculentiora ex hoc dicendi genere, quae de gravitatis nota commendari mereantur.

Suspicionem autem hac in causa, de Iesu et Iohanne graviter dicentibus, movent statim *tum* utriusque ingenium praeclarum, pectusque longe generosissimum, *tum* vero et praecipue argumenti, in quo utriusque versetur oratio, gravitas ac natura perquam sublimis. Inquiramus itaque an pro facultatibus viribusque, quibus pollerent, proque argumenti dignitate, res gravissimas graviter tractarint.

Huc autem plura erunt referenda, de quibus exposuimus, cum de perspicuitate orationis disputarem. Haec enim quantum ad orationis etiam valeat gravitatem, dici vix potest, adeo quidem ut gravitas altior fere tantummodo perspicuitatis gradus sit existimanda, gravitasque etiam nulla dari possit sine perspicuitate, ita quoque docente Schellero, *l. l. sect. 1.* Satis igitur arbitramur, eas orationis affectiones, quibus egre-

egregie iuветur dicendi gravitas, quas vero examinavimus, et ex Iesu Iohannisque stilo collectas exhibuimus, cum in articulo huius sectionis altero de perspicuitate ageremus, hic loci verbo tantum indicare.

Ex hoc itaque genere facile deprehenduntur istae orationis structurae, quibus contraria contrariis opponantur, ubi si bene ista sibi respondeant ac concinne, haud spernenda inde orationi conciliatur gravitas: de hac autem Iesu Iohannisque consuetudine dicendi, vid. supra pag. 221 sq. Item eiusmodi constructiones, quibus id, quod breviter fuerat enunciatum, copiosius dein explicatur, multum faciunt ad gravitatem, quia diutius illi rei immorando eius gravitatem declarat orator, intelligat autem facilius auditor. Conf. pag. 225. Neque hic etiam is Iesu Iohannisque dicentium mos est negligendus, quo soleant saepissime propositionis enuntiatae causam adiicere: id quod observatum est supra pag. 225 sq. Quove iis solenne saepius reperiatur easdem sententias, eademve verba repetere, quo fit, ut rerum graviorum cogitatio haereat firmitus in auditorum lectorumque animis, eosque moveat vehementius: vid. supra pag. 224. item infra p. 238. Et quae sunt istiusmodi plura, quae facili negotio in memoriam Lector sibi revocabit. His itidem accensenda ista utriusque consuetudo, quae in usu sententiarum breviorum cernitur, quamque fuimus contemplati, cum de simplicitate in dicendo dispiceremus, vid. supr. pag. 212 sq. ut et illa Iesu Iohannisque frequens docendi monendique ratio, qua

qua soleant interdum auditores lectoresve de ipsa re, de qua praecipere aut edocere instituant, interrogare, conf. quae supra in orationis suavitate exponenda vidimus, pag. 229. quod vero quantam gravitatem probet in oratore, vix est ut moneatur, nam declarat causae bonitatem, dicentisque persuasione de ea certissimam.

Sunt autem et alia, quae singulari quodam modo in Iesu sermonibus, Iohannisque scriptis hanc in dicendo gravitatem augere videantur: quale ex. gr. etiam illud est, quod ante orationis subiectum soleant interdum statim a sententiae initio collocare id, quod de eo praedicatur, et in quo peculiaris vis est et gravitas, uti factum est a Servatore Euang. cap. IV: 24. πνευμα ὁ Θεος, item cap. XV: 13. μεζονα ταυτης αγαπην ουδεις εχει. et ab Apostolo, Euang. cap. I: 1. Θεος ην ὁ λογος, ut et Epist. cap. IV: 12. Θεον ουδεις πωποτε τεθεαται. Ita solent etiam ad periodi finem reiicere vocabula ceteris graviora, aut quibus maior vis infit, et argumenti robur praecipuum, adeo ut periodus cum gravitate definat: quomodo Iesus Ioh. VI: 27. τολον γαρ ὁ πατηρ εσφραγισεν ὁ Θεος. Add. cap. XVII: 3. ινα γνωσκωσι σε τον μονον αληθινον Θεον, και ὃν απεσειλας Ἰησυν Χριστον. in primis vero exemplum omnium facile maximum ac longe luculentissimum, quo nihil maius, gravius nihil excogitari potest, ex cap. XIV: 31. αλλ' ινα γνω ὁ κοσμος, ὃτι αγαπω τον πατερα, και καθως ενετειλατο μοι ὁ πατηρ, ουτω ποιω εγειρεσθε, αγαμεν ενλευθεν. Et Iohannes Epist. II: 1. παρακλητον εχομεν προς τον πατερα, Ἰη-

Ἰησὺν Χριστὸν δίκαιον. item cap. I: 1 et 3. ὁ ἦν ἀπ' ἀρχῆς, ὁ ἀκηκοαμεν, ὁ ἑώρακαμεν τοῖς ὀφθαλμοῖς ἡμῶν, ὁ ἐθεασαμεθα, καὶ αἱ χεῖρες ἡμῶν ἐψηλαφήσαν περὶ τοῦ λόγου τῆς ζωῆς, ὁ ἑώρακαμεν καὶ ἀκηκοαμεν, ἀπαγγελλομεν ὑμῖν.

Neque parum etiam gravitati prodest, quoties eadem vocabula, quae in oratione subiectum constituent, saepius repetantur, ubi in oratione minus gravi pronomina fuissent adhibenda: v. gr. quando Iesus optimus, Euang. cap. XVII: 14. ὁ κόσμος ἐμίσησεν αὐτὸς, ὅτι οὐκ εἰσιν ἐκ τοῦ κόσμου, καθὼς ἐγὼ οὐκ εἰμι ἐκ τοῦ κόσμου, item vsf. duobus sqq. add. cap. XVI: 33. alia. Et quando Iohannes, Euang. cap. I: 10. ut maneam in huius vocabuli exemplo, ἐν τῷ κόσμῳ ἦν, καὶ ὁ κόσμος δι' αὐτοῦ ἐγένετο· καὶ ὁ κόσμος αὐτὸν οὐκ ἐγνώ. addc Epist. IV: 5. αὐτοὶ ἐκ τοῦ κόσμου εἰσι, διὰ τοῦτο ἐκ τοῦ κόσμου λαλῶσι, καὶ ὁ κόσμος αὐτῶν οὐκ οἶσκει.

Huc pertinere quoque videtur crebrior copulae repetitio, qua scilicet fit, ut maior appareat recitatarum rerum copia. Ita igitur Servator Ioh. XVI: 3. καὶ ἐλθὼν ἑκεῖνος, ἐλεγξεῖ τὸν κόσμον περὶ ἁμαρτίας, καὶ περὶ δικαιοσύνης, καὶ περὶ κρίσεως. Et Apostolus, Epist. cap. II: 16. ἡ ἐπιθυμία τῆς σαρκός, καὶ ἡ ἐπιθυμία τῶν ὀφθαλμῶν, καὶ ἡ ἀλαζονεία τοῦ βίου. ut cap. V: 8. τὸ πνεῦμα, καὶ τὸ ὕδωρ, καὶ τὸ αἷμα. Secus tamen versu illo septimo, ὁ πατήρ, ὁ λόγος, καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα, quod observasse, operae forsan est pretium, et alicuius usus in vera huius articuli lectione diiudicanda.

Restant

Restant huius generis plura; sed haec, quae memoravimus, in nostra causa sufficiant: docent enim quam clarissime, in hac etiam orationis affectione ac virtute egregia, ad Praeceptoris dictionem stilum suum exacte formassee Discipulum. Pergimus ad alia.

§. V.

Sermonis quaedam adiuncta.

Haec itaque, de quadruplici dictionis Iesu et orationis Iohanneae dote praecipua, breviter a nobis, speciminis loco, funto disserta. Restat ut de quibusdam sermonis adiunctis, in quibus stilum suum ad Magistri loquendi rationem formaverit Apostolus, figillatim breviterque dispiciamus.

Ex eo autem genere equidem existimem id, quod tanquam Iohanni proprium et peculiare observavit Ill. Michaëlis, *Inleiding. Byvoegs. en Verbetering*. II. D. bladz. 160. Scilicet, quod soleat frequenter novam sententiam aut periodum incipere a vocabulo, quod in antegressa sententia modo fuerat collocatum. Laudat autem ille in hanc rem ex Euangelio, cap. I: 1. ὁ λόγος, καὶ ὁ λόγος — ἦν πρὸς τὸν Θεόν, καὶ Θεός. item vsf. 3, 4, 7—11. cap. XX: 11. XXI: 1, 17, 21. quibus addi possunt ex Epistola, praeter locum ex cap. II: 22, 23, 24. viro illustri excitatum, eiusdem cap. vs. 8, 9. item cap. III: 22, 23, 24. IV: 4, 5. V: 9, 10. ut et 11, 12. aliaque plura. Verum ita non tantum instituit Apostolus, sed prae-
eun-

ēuntem quoque habuit Iesum Praeceptorem, qui et ipse hac dicendi ratione aliquo modo videtur fuisse delectatus. Conf. e multis loca tantummodo Evangelii cap. VI: 38, 39. XIII: 31, 32. XV: 13, 14. XVII: 2, 3. *δωση αὐτοῖς ζωὴν αἰώνιον. Αὐτὴ δὲ ἐστὶν ἡ αἰώνιος ζωὴ.* plura.

Ceterum ex eadem hac Iohannis consuetudine haud spernendam veri speciem accedere existimat idem Vir illustris lectioni variae loci ex Epistolae cap. III: 1. quae praeterea haud parva auctoritate est munita: multi enim libri scripti, item versiones nonnullae antiquae ita textum constituunt, *ἵνα τέκνα Θεοῦ κληθώμεν, καὶ ἐσμεν.* Cum igitur, ut vidimus, soleat saepissime Apostolus in altera sententia vocabulum repetere, quod in altera praecesferat, statim autem vs. 2. cum sequatur *νυν τέκνα Θεοῦ ἐσμεν*, ex eo iudicavit Ill. Michaëlis l. laud. versu etiam primo voculas *καὶ ἐσμεν* in textum esse recipiendas. Quae tamen sententia, quamvis specie haud careat, talis tantaque non videtur, ut omni exceptione maior existimari debeat. Quid enim? si Iohanni tritum quoque fuerit hac ratione non tantum eadem vocabula sibi substituere invicem; verum talia etiam, quae, licet non multum differant, sensuque fere conveniant, sint tamen diversa? qualia *εἶναι* esse et *καλεῖσθαι*, apud sacros scriptores, nemo est, qui nesciat. Atqui eius rei luculentum exstat exemplum in Epistolae cap. II: 5, 6. ubi, postquam vs. 5. monuerat Apostolus, *ἐν τῇ αὐτῇ γινώσκομεν ὅτι ἐν αὐτῇ ἐσμεν*, vs. 6. addit, *ὁ λεγων ἐν αὐτῇ μενεῖν*, non vero *εἶναι*,
quod

quod erat in praecedente sententia. Ceterum addi etiam potuit ex margine illud ἐσμεν, ibi primum collocatum ad interpretationem vocabuli, quod erat in textu. Displicuit saltem multis etiam ex veteribus, nominatim Vallae, Erasmo, Clario, Drufio, al. displicetque etiam plurimis e recentioribus.

Ad idem interim genus pertinere videtur Iesu Iohannisque consuetudo, neutrum genus adhibendi pro genere masculino, observata inter alios etiam Gomaro, *Operr. Theolog.* pag. 720. in primis vero Storrio, V. D. libro saepius I. pag. 186 et 462. in notis (aa). Ita igitur Servator Ioh. III: 6. το γεγεννημενον ἐκ της σαρκος κ. τ. λ. locus enim est satis notus, versu autem octavo, οὕτως ἐστὶ πᾶς ὁ γεγεννημενος ἐκ τοῦ πνευματος. add. cap. VI: 37. παν ὁ δίδωσι μοι ὁ πατήρ, πρὸς ἐμὲ ἤξει καὶ τὸν ἐρχομενον πρὸς με οὐ μὴ ἰκβαλω ἐξω. Item vs. 39. loca Storrio laudat ut et cap. XIII: 3. et XVII: 2. quae conferre commodè iussit vir Clarissimus, coll. etiam in primis capitis XIII: 1.

Neque in hoc etiam dicendi more praeceuntem praeceptorem deseruit discipulus. Conf. Epistolae cap. V: 10. ὅτι παν το γεγεννημενον ἐκ τοῦ Θεοῦ νικᾷ
τον

(aa) Quamque ex more Hebraeorum, qui saepissime soleant abstractis uti pro concretis, bene exposuit H. Meder, Vir Venerab. in *Disfertat. Philol. Theolog. ad Dictum Gabrielis, Luc. I: 35.* pag. 29 sq. Groningae, a. 1784.

τον κοσμον. Ita forsan et cap. I: vs. 1. ὁ ἦν ἀπ' ἀρχῆς, pro ὅς ἦν ἀπ' ἀρχῆς, docente Gomaro, l. 1. quod igitur ex hac Iohannis consuetudine multum commendatur.

Ceterum restant nonnulla, quae a variis in stilo Iohannis sunt observata, quae itidem in Iesu sermonibus occurrunt: qualia sunt in primis haec, quod saepius invenias διὰ praepositionem ab utroque usurpatam pro praepositione ἐν, conf. Storrii *libr. supr. laud.* pag. 46. not. item ἐν pro εἰς, vid. *ibid.* pag. 213 sq. ut et praesens tempus ἐστὶ adhibitum pro imperfecto ἦν, *ibid.* pag. 172. not. et 240. not. aliaque bene multa. Quae vero, cum Graecae dictioni Iohanneae propria potius habenda sint et peculiaria, quam e sermone, quo ipse Iesus in dicendo usus fuerit, commode satis ac tuto derivari posse existimanda, prudentius in hac nostra comparatione praetermitti videntur ac negligi, quam quidem urgeri fortius, et curatius declarari.

Atque ita etiam comparatum forsan existimari potest cum ea particulae δε construendi ratione, qua usus Apostolus, Epistolae cap. I: 3. dixerit, καὶ ἡ κοινωνία δε ἡμετέρᾳ κ. τ. λ. quamque et in Iesu dictione ad istum locum observavit et commemoravit Grotius, ex Evangelii nimirum cap. VI: 51. ubi Servator καὶ ὁ ἄρτος δε, ὃν ἐγὼ δωσω, κ. τ. λ. ibi enim a Syro interprete particula δε omittitur, licet in Epistolae tamen loco ab eo fuerit expressa, uti expressa quoque ab eo est Ioh. VIII: 16. quem locum ceteris addas.

Q

Sed

Sed haec mittimus, iustiusque generis plura: ab iis scilicet, quae ad certiore rei demonstrationem haud facile possint perducī, ne forte nimii in hac re, ac subtiliores videamur, lubenter abstinentes. Si tamen et in ceteris hoc nomine peccatum quis existimet, facile, equidem confido, ignoscet iuveni, pauca tantum in re difficili tentanti, docenti autem nihil; cuique nihil integrius, sanctiusque nihil, quam ut in quocunque negotio, suo quisque gaudeat, utaturque sensu ac iudicio.

Hac igitur comparatione doctrinae et dictionis Iohanneae cum Iesu optimi doctrina dictioneque, qualicunque modo a me instituta, declaratum aliqua saltem ratione gratulor mihi et persuadeo, quod pro tenuitate mea declarandum mihi sumferam, scilicet, mira utramque et egregia convenientia, similitudineque conspirare.

Tanta enim doctrinae, quam tradiderit Iohannes, cum Iesu institutione deprehensa est consensus, capite disertatiunculae nostrae priori, ut multa inventa sint in Apostoli scriptis, quibus in Iesu sermonibus exstarent simillima; plurima etiam eadem prorsus cum iis, quae ipse docuerat Servator: adeo quidem, ut in iis etiam, quae disertius prae ceteris et copiosius a Magistro essent edocta atque enarrata, ut in iis igitur exponendis prae ceteris et inculcandis, disertior sit ac copiosior Discipulus.

Idem

Idem autem illud, quod in doctrinae causa patuit, in dictionis quoque forma ac ratione, capite huius disputationis posteriori, fuit compertum: tanto enim opere ad Servatoris sermones suam dictionem composuisse, suumque stilum formasse repertus a nobis est Apostolus, ut in singularum non tantum vocum, singularumque adeo dicendi formularum, eadem plane ratione, qua a Iesu divino fuerant frequentatae, adhibendarum consuetudine diligentius secutus sit Praeceptorem, sed in universo etiam orationis suae habitu Iesu dicendi genus ut fuerit imitatus.

Haec igitur cum ita sint, Iohannesque adeo doctrinam suam et dictionem ad Iesu Magistri doctrinam dictionemque exacte cum composuerit, facile cernitur, quid iudicandum sit de eorum hominum, de quibus monitum a me fuit in *prologomenis*, dubitationibus, et querelis. Sunt enim eiusmodi difficultates, quibus illi pressi videntur, quasque movere audent et exornare, interprete liberali, verique studioso, longe indignissimae, et ab iis profecto unice proferri possunt et urgeri, qui, ubi clara sunt omnia ac perspicua, nihil tamen videre velint et intelligere.

Salva manet ergo tectaque Iohannis Apostoli, religionis Christianae praecepta tradentis, fides et auctoritas. Iohannis ergo, discipuli Magistro dilectissimi, doctrina veneranda est ipsa Iesu divini institutio; et quidquid is docuerit, id omne, merito et sine erroris aut fraudis discrimine, tanquam ab ipso Servatore, summa auctoritate divi-

nitus misso, traditum atque edoctum a nobis haberi potest.

Ego autem si quid, hac mea qualicunque opera, ad doctrinae euangelicae veritatem comprobendam defendendamque effecerim, gaudebo vehementer, laetaborque impensius: Deo autem summo, Patri clementissimo, Christoque optimo, divino Servatori, quibus me meaque studia, labores meos, et mea omnia pia mente voveo, devotaque mente commendo, gratias agam referamque, quas possum, maximas; supplex eos veneratus, in doctrinae sanctioris et longe excellentissimae, ceterarumque disciplinarum studio adesse mihi pergant propitii, spiritusque sui lumine mentem meam collustrare haud dedignentur.

I N D E X I

L O C O R U M N. T.

quae, vel ex instituto, vel obiter,
tantum illustrantur.

M a t t h .		Cap. III: 14.	pag. 216
		14-17.	66, 223
Cap. V: 48.	pag. 28	16.	31, 47
X: 21.	203	17.	30, 47
XX: 28.	67	18.	47, 225
XXVI: 28.	66	19.	114, 226
38.	202	31.	197
		36.	225
M a r c .		IV: 10.	198
		22.	226
I: 38.	193	24.	24, 236
		34.	199, 224
L u c .		V: 19.	226
		23.	217
X: 18.	70	24.	104 sq. 126.
			sq. 224.
I o h .		30.	223
		32.	33
I: 1.	236	34.	27
3.	222	35.	55
4.	52, 182	36.	27, 33
5.	146	37.	25, 33
9.	60 sq.	38.	113, 178, 184
10.	237	43.	88 sqq. 146 sq.
18.	24	44.	229
20.	222	47.	ibid.
48.	180	VI: 27.	236
III: 3.	105 sq.	28, 29.	68, 199
6.	92, 240	33.	52, 213
13.	35	35.	198, 212
		Q 3	Cap.

Cap. VI: 37.	pag. 240	Cap. XIV: 13, 14.	pag. 73
45.	77	15.	119 fq.
46.	24	16.	71
47.	103 fq.	17.	74
48.	198, 212	20.	80
50.	38	26.	79
51.	38, 64, 198, 241	30.	100 fq.
53.	114 fq.	31.	236
53-58.	66	XV: 1.	212
63.	52, 213	7.	73
VII: 7.	114, 129	9.	182
18.	180	10.	120 fq. 182
38.	78	12.	122 fq. 218
VIII: 12.	25, 53	13.	66, 236
16.	241	14.	66
17.	27	15.	49 fqq.
18.	27, 213	16.	32, 73, 223
23.	187	17.	217
31.	178	18.	128
37.	ibid.	23.	44 fqq. 217
39.	107	26.	75
44.	96 fq. 99 fq. 107	27.	85
	180, 196, 221.	XVI: 8.	237
46.	56	10.	56
47.	109, 125 fq.	11.	69
X: 11.	66	13.	74, 76, 81
15.	ibid.	14, 15.	81
17, 18.	66 fq.	23, 24.	72
30.	188 fq.	26.	ibid.
36.	59	27, 28.	194
38.	179, 190	33.	128 fq. 217
52.	111	XVII: 2.	231
XI: 4.	201 fq.	3.	21, 236
22.	72	5.	39 fq.
25.	51 fq. 213	6.	63
XII: 26.	117 fq.	9.	70
31.	68, 98	11.	26, 28
XIII: 3.	193	13.	182, 217
8.	194	14-16.	237
34.	123 fq.	20.	70, 86
XIV: 6.	52, 102 fq.	21.	179, 189 fq.
9.	25	23.	179, 192
			Cap.

Cap. XVII: 24. pag. 39, 115 sq.	Cap. I: 2. pag. 35, 51 sq.
25. 26	3. 195, 241
26. 112	5. 25, 221
XVIII: 37. 187 sq. 195	5-7. 28
XX: 24-27. 86	6. 195, 222
A c t o r .	7. 47, 64, 195
XV: 26. 67	8. 92, 180, 222
R o m a n .	9. 26
I: 4. 76	II: 1. 56 sq. 70,
VIII: 14. 108	218, 236
34. 71	2. 25, 65
2 C o r i n t h .	4. 180, 222,
II: 13. 78	225
VI: 15. 196	5. 120 sq. 225
P h i l i p p .	6. 120 sqq.
II: 6, 7. 61	8. 53
C o l o s s .	9, 10. 225
I: 13. 105	12. 65
I T h e s s .	13. 40 sqq.
IV: 9. 78	14. 40 sqq. 113
H e b r .	16. 237
VII: 25. 71	20. 78
X: 20. 198	21. 187 sq. 223
I I o h .	22. 214
I: 1. 40 sqq. 49	23. 44 sqq. 102,
sqq. 241	217, 223
1-3. 85, 237	25. 231
	27. 76, 222, 232
	29. 26, 109,
	125 sq.
	III: 1. 226, 239
	2. 110, 115 sq.
	3. 28, 117 sq.
	5. 56, 65, 180
	6. 224
	8. 68, 96, 99
	199
	10. 109, 224
	11. 122 sq. 218
	12. 114
	13. 128
	14. 105, 162 sq.
	Cap.
	Q 4

Cap. III: 15.	pag. 114 sq.	Cap. IV: 20.	pag. 229
16.	184	V: 1.	110
17.	66, 125	4, 5.	128 sq.
19.	112, 229	6.	165 sqq. 214
20.	187 sq.	7.	81, 189 sqq.
21.	224		237.
23.	73	8.	165 sqq. 237
IV: 1.	ibid.	9.	27, 33
2.	88	10.	33, 184 sq.
3.	61		240
4.	62, 173	11.	183
5.	98	12.	103 sq. 217
6.	197, 237	13.	72, 86
9.	74, 110	14.	72
10.	31, 47	16, 17.	200 sqq.
12.	32, 65	18.	100 sq. 126 sq.
13.	24, 236	19.	98 sq.
14.	80	20.	21, 52, 63.
16.	30, 59		
17.	182	A p o c .	
18.	123 sq.	XII: 9 sqq.	60
19.	180	XXII: 8.	214
	32		

I N D E X I I.

VOCABULORUM ET PHRASIVM,
quae illustrantur et explicantur.

Ἀγαπᾶν.	pag. 160 sq.
Ἀγάπη ἐστὶν ἐν.	180 sq.
Ἀγάπη τετελειωταὶ ἐν.	181
Ἀγάπη τῶ Θεοῦ ἐστὶν ἐν.	112
Ἀγάπη τῶ Θεοῦ μένει ἐν.	112
Ἀγάπη τῶ Θεοῦ τετελειωταὶ ἐν.	121, 181
Ἀγγελία.	122
Ἀγιαζεῖν.	59
Ἅγιος.	29
Ἀθετεῖν.	147
Αἷμα.	165 sqq.
Ἀκούειν.	159
Ἀληθεία.	74, 154 sq.
Ἀληθεία ἐστὶν ἐν.	180
Ἀληθής.	22
Ἀληθινός.	ibid.
Ἀλλήλοις.	164
Ἄμαρτια πρὸς θάνατον.	200 sqq.
Ἀναβαίνειν εἰς τὸν οὐρανόν.	37
Ἀνθρωποδιδάκτος.	78
Ἀνθρωποκτόνος.	152 sqq.
Ἀνωθεν γεννηθῆναι.	105 sq.
Ἀπ' ἀρχῆς.	40
Ἀπλεσθαί τινος.	100 sq.
Ἄρτος ζῶν.	198
Ἄρτος τῆς ζωῆς.	197 sq.
Ἀρχῶν τοῦ κόσμου.	69, 98
Ἀσθενεῖα πρὸς θάνατον.	201 sq.

Εἶος.	pag. 174
Γεννηθῆναι ἐκ τοῦ Θεοῦ.	105 sqq.
Γινώσκειν.	110, 120, 161
Διδάκτος Θεοῦ.	78
Διδάκτος πνεύματος ἁγίου.	ibid.
Δίδουαι.	32, 157
Δίκαιος.	58
Δυνασθαι.	173 sq.
Εἶναι ἐκ τίνος.	186 sqq.
Εἶναι ἐκ τῆς Θεοῦ.	105 sqq. 186
Εἶναι ἐκ τῆς διαβολῆς.	99 sq. 186
Εἶναι ἐκ τῆς κοσμοῦ.	187
Εἶναι ἐν τινι. cet.	176 sqq.
Εἶναι πρὸς τὸν πατέρα.	35
Εἶναι εἰς τὸν κόλπον.	37
Εἰσερχεσθαι.	193
Ἐκλεγεσθαι.	33
Ἐλπίδα ἔχειν ἐπὶ τινι.	117 sq.
Ἐν ἀρχῇ.	40
Ἐν εἶναι.	188 sqq.
Ἐν τῷ ὀνόματι.	73
Ἐξ ἀρχῆς.	40
Ἐξερχεσθαι.	193
Ἔργον τῆς Θεοῦ.	68, 199
Ἔργον τῆς διαβολῆς.	ibid.
Ἔρχεσθαι εἰς τὸν κόσμον.	60, 192 sqq.
Ἐχειν.	158 sq.
Ἐχειν ἐν ἑαυτῷ.	115
Ἐχειν κοινωνίαν μετὰ τίνος.	195 sq.
Ἐχειν μέρος μετὰ τίνος.	196
Ἐχειν τὴν ἐλπίδα ἐπὶ τινι.	117 sq.
Ἐχειν τι μενον' ἐν ἑαυτῷ.	115, 184
Ἐχειν τὸν πατέρα, τὸν υἱόν.	103 sq.
	Ζαν

Ζαν.	pag. 104, 198
Ζωη.	35, 52, 162 sq.
Ζωην ἔχειν.	104
Θανατος.	162 sq.
Θελειν.	100
Θεοδιδακτος.	78
Ἰλασμος.	65
Καταλαμβάνειν.	145 sq.
Κατ' αρχας.	40
Κατὰ το θελημα.	73
Κεισθαι ἐν τω πονηρω.	99
Κοινωνιαν ἔχειν μετα τινος.	195 sq.
Κοσμος.	30, 149 sqq.
Κρινειν.	69
Λαλειν εκ τινος.	169 sq.
Λαλειν εκ της γης.	197
Λαλειν εκ τς κοσμου.	ibid.
Λαλειν εκ των ιδιων.	97, 196
Λογος.	49 sqq.
Λογος της ζωης.	51, 197 sqq.
Λογος τς Θεσ.	163 sq.
Λογος τς Θεσ μενει εν.	113, 178
Λυειν.	69, 173
Λυχνος.	55
Μειζων ειναι τινος.	197
Μενειν εις τον αιωνα.	185
Μενειν εν τινι.	176 sqq.
Μενειν εν τη αγαπη.	112, 182 sq.
Μενειν εν τω Θεω, cet.	111 sq. 178 sq.
Μενει ο λογος τς Θεσ εν.	113, 178
Μενον ἔχειν τι εν εαυτω.	115, 184
Μερισ.	196
Μερος ἔχειν μετα τινος.	169
	Μι-

Μισεῖν.	pag. 160 sq.
Μονογενής.	47 sq.
Νικᾶν.	162
Ὁδὸς ζων.	198
Ὁ πονηρός.	152 sq.
Ὁ ὢν ἐν τῷ κόσμῳ.	98
Παιδιά.	164
Παραλαμβάνειν.	145
Παρακλητός.	70 sq. 174
Πεπληρωταὶ ἡ χάρις.	181 sq.
Πιστεῖν.	87, 141 sqq.
Πιστεῖν εἰς τὸ ὄνομα τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ.	87
Πίστις.	141 sqq.
Πνεῦμα.	165 sqq.
Πνεῦμα ἁγιοσύνης.	76
Πνεῦμα τῆς ἀληθείας.	74, 200
Πνεῦμα τῆς πλάνης.	75 sq.
Ποιεῖν.	155 sq.
Ποιεῖν τὴν ἀληθεῖαν.	58
Πονηρὰ εἰσι τὰ ἔργα.	113 sq.
Ῥήματα.	52
Σαρκί.	61 sq. 92
Τεκνὰ Θεοῦ.	105 sqq.
Τεκνία.	164
Τελειοῦσθαι ἐν τινί.	176 sqq.
Τελειοῦσθαι ἐν τῇ ἀγάπῃ.	182 sq.
Τὴν ψυχὴν τιθεῖν.	66 sqq. 200
Τηρεῖν τὰς ἐντολάς.	119
Ῥδωρ.	165 sqq.
Ῥδωρ ζων.	198
Φως.	25 sq. 53 sq.
Χρισμα.	79
Ψευδός.	154 sq.
	QUAE-

QUAESTIONES MISCELLANEAЕ

ex disciplina S. defumtae, et
ad amicam disceptationem cum
commilitonibus propositae.

I.

Naturae de Deo, cultuque ipsi praestando, institutio non id valet, ut homines ad perpetuam animi ducat tranquillitatem.

II.

Divina igitur patefactio, quae sacris Veteris Novique Codicis libris continetur, donum est benignitatis divinae erga hominum genus eximium.

III.

Iesus Christus summa in docendo auctoritate munitus ad homines a Deo missus est.

IV.

Iesu Christi Apostoli in rerum cum Servatore nostro gestarum narratione testes sunt fidelissimi.

V.

Iesu Apostoli summa in religionis Christianae institutione ab ipso ornati sunt auctoritate, Iesuque doctrinam summa fide tradiderunt.

VI.

Iidem hi Apostoli in libris sacris conscribendis singulari Dei moderantis cura atque auxilio usi sunt.

VII.

Ingens et stupenda variarum in S. Scriptura
le-

lectionum copia, tantum abest, ut eiusdem noceat quidpiam integritati, ut potius mirum in modum ei prodesse existimanda sit.

VIII.

Iesus autem, eiusque Ministri, in tradenda meliori religionis formula, ad pravas ac perversas popularium aequaliumque opiniones accommodasse se, minime sunt censendi.

IX.

Ad probandam Iesu et Apostolorum in docendo auctoritatem divinam non sufficit ipsius doctrinae excellentissimae, Deoque valde dignae confideratio: verum accedat necesse est demonstratio ex factis iis singularibus, humanamque vim et intelligentiam longe excedentibus, ad quae et ipsi provocarunt, miracula videlicet et vaticinationes, ut et Iesu in vitam reditus.

X.

Qui Mosi et Prophetis in Veteri Codice laudatis legatorum divinorum honorem detrahunt, non levem ipsi Iesu eiusque Apostolis, hanc rem saepius declarantibus, faciunt iniuriam.

XI.

Neque hac culpa liberandi sunt, qui negant Veteris Testamenti libris inesse perspicue expressas de Iesu, futuro hominum Salvatore et Domino, vaticinationes.

XII.

Theologum modestum, divinamque patefactionem venerantem oportet, neque addere quid Veteris Novique Codicis libris, nec detrahere.

XIII.

Qui a simplici Iesu Christi et Apostolorum doctri-

ctrina recedunt, ii in gravissimo heterodoxiae versantur periculo: iidemque sanctissimam religionis Christianae causam in magnum adducunt discrimen, quoties instituunt disceptationes contra Deistas, Christianum nomen mentientes, quales plurimos nostra fert aetas.

XIV.

Libenter Luthero, viro summo, assentimur in eo, quod Theologiam vix quidquam aliud existimaverit, quam rei grammaticae Hebraeae et Graecae scientiam; itemque Melanchtono, quod pronunciarit, Scripturam S. intelligi non posse Theologice, antea nisi intellecta fuerit Grammaticae.

XV.

Hebraice autem doctus habendus erit nemo, qui cum huius sermonis scientia ceterarum dialectum orientalium non iungat peritiam.

XVI.

Multa Arabes ab Aramaeis didicerunt, multaque adeo ex eorum sermone in suam dialectum derivarunt.

XVII.

Versionum veterum V. T. in primis vero Graecae Alexandrinae, et multus et egregius usus est in plurimorum non tantum locorum sensu eruendo constituendoque; verum in sermone etiam Hebraeo feliciter addiscendo.

XVIII.

Plurimum veteris praesertim Testam. interpres ex diligenti et assidua Poëtarum in primis et Historicorum Arabum lectione proficiet.

XIX.

XIX.

Quicumque S. Literarum bonus haberi velit ac probabilis interpres, eum sanae artis Critices regulas bene tenere oportet, iudiciumque habere multo usu subactum atque exercitatum, cum prius quam ad loci cuiusvis expositionem se accingat, debeat ipsi constare de lectionis veritate.

XX.

Qui nostro tempore in Literarum S. explicati-
one, et universa doctrinae Christianae expositi-
one, aut Cocceium, aut Voetium, aut
Lampium, Viros ceterum clarissimos, presse
sequuntur, ii partium magis, quam veritatis,
studio videntur abrepti.

XXI.

Narratio Mosaica, Genes. cap. I. universi non
primum procreati, sed telluris nostrae sex die-
bus dispositae, historiam tradere videtur.

XXII.

Primos parentes nostros Diaboli astutia esse
ad primum peccatum pellectos, ex hoc autem
primo delicto emanasse quidquid sit malorum,
vitiisque in humano genere, defendimus.

XXIII.

Supremum Numen qui sibi fingant, nec vir-
tuti praemia, nec sceleribus poenas retribuens,
h. e. nec sanctum neque iustum, ii detrahunt
Deo id, quod naturae perfectissimae necessario
conveniat.

XXIV.

Qui Iesum Christum, *Dei Filium*, dictum
autument propter muneris, ab eo gesti, digni-
tatem, aut singularem Dei erga ipsum amorem,

a vero aberrant: cum contra denominationis ratio in natura eius divina sit quaerenda.

XXV.

Christi perpesfionibus, morteque violenta, poenae commeritae immunitas miseris peccatoribus unice est comparata.

XXVI.

Haec autem doctrina, de salutari vi perpesfionum et mortis, quas ad impetrandam miseris hominibus poenae commeritae impunitatem, pertulit Iesus Christus, ita ad disciplinam Christianam pertinet, ut qui negaverit eam, praecipuum eius caput negasse sit dicendus.

XXVII.

Locus de *Praedestinatione* ex uno dicto Paulino, in Epist. ad Ephes. cap. I: 3—12. satis et abunde, si vel alia deessent, potest derivari.

XXVIII.

Quidquid sibi veri bonique inesse sentiant homines Christiani, id omne divino Spiritus S. auxilio acceptum referendum esse, merito statuunt.

XXIX.

Perverse admodum Lucae narratio, Act. cap. II. ineunt. ita explicatur, ut Apostoli peregrinis sermonibus usi non fuerint, sed, divino quodam furore correpti, egregia, de sapientia et potentia divina, effata protulerint.

XXX.

Qui S. Coenae ritui nihil inesse putant, praeter caerimoniam ad colendam Iesu morientis memoriam, et ad conservandam Christianorum inter se coniunctionem amicam, Iesu instituentis auctoritati contradicunt.

R

XXXI.

XXXI.

Societati Christianae minime accensamus, qui a vera in Christum fide, virtutisque studio sunt alieni.

XXXII.

Vehementer quidem dolemus diversa eorum studia, qui Christum Servatorem profiteantur et Dominum, ortasque inde diversas sectas et familias. Attamen ea nobis videtur hodie rei Christianae conditio, ut neque expectanda sit, neque optanda eiusmodi coniunctio, omniumque in unam Societatem coitio, qua Socii constituentur, fratrumque nomine honorentur omnes, qui unum Deum, Iesumque Dei Filium, e morte resuscitatum, et unicum Dominum nostrum, nihil autem supra, profiteantur.

XXXIII.

In *Catechesi Heidelbergensi* laudamus egregium libellum, ad populi Christiani institutionem in iis doctrinae capitibus, quae profiteatur Reformationum Societas: in primis vero ad temporum eorum, quibus scriptus est, conditionem accommodatum.

XXXIV.

Quid? quod etiam nunc, in puerorum et hominum rudiorum institutione, hunc libellum praeferamus multis aliis, quos ferior invexit aetas: in primis autem ea de causa, quod disciplina morum, in his neglecta fere, in eo accuratius tradatur.

XXXV.

Bene si perpenderit huius catecheseos quaestionem LXXX, de Missa, aequi rerum iudices, simul autem contulerint cum canonibus in Concilio Tridentino, de *Eucharistiae Sacram. Sess. XIII.* ut et de *Sacris. Missae, Sess. XXII.* constitutis,

ni-

nihil profecto invenient, quod in Pontificios sit iniurium, aut rei veritati contrarium.

XXXVI.

Sacerdotio Christiano qui recte et feliciter fungi velit, ille Christi reiue Christianae amore captus sit, necesse est.

XXXVII.

Qui sacerdotii Christiani rectam perfunctionem uno sermonum sacrorum habendorum munere absolvi existimant, ii indigne admodum de eo statuunt.

XXXVIII.

In omni sermone sacro ad populum habito requiritur in primis orationis simplicitas, perspicuitas, gravitas et suavitas.

—	180.	—	2.	101.	—	—	—
—	138.	—	2.	101.	—	—	—
—	132.	—	2.	101.	—	—	—
—	122.	—	2.	101.	—	—	—
—	103.	—	4.	—	—	—	—
—	94.	—	7.	—	—	—	—
—	20.	—	12.	—	—	—	—
—	7.	—	9.	—	—	—	—

in illis profecto invenient, quod in Pontificis illi
minimus, aut rei veritati contrarium.

XXXVI.

Sacerdotio Christiano qui recte et feliciter fungitur
vult, ut ille Christi relique Christianae amore capere
sit, necesse est.

XXXVII.

Qui sacerdoti Christiani rectam perfectionem
indeterminant factorum habentorum inuere ab
sola existant, in indigne admodum de eo sit.

XXXVIII.

in omni forma et in omni habitus
in omni forma et in omni habitus

pag.	7.	reg.	9.	schmebt'	leg.	schwebt'
—	20.	—	12.	enarrerem	—	enarrarem
—	24.	—	7.	I: 18.	—	Euang. I: 18.
—	103.	—	4.	exitarunt	—	excitarunt.
—	122.	—	5.	1 Ep III: 10.	—	1 Epist. III: 11.
—	135.	—	25.	pag.	—	pag. 205.
—	138.	—	5.	lor	—	color.
—	180.	—	21.	averfatus	—	averfus.

C. W. STRONCK
DE
DOCTRINA
ET
DICTIONE
IOHANN. APOST.
SPECIMEN.

Heringa, Jodocus,

Specimen hermeneutico-theol. de doctrina et dictione Johannis Apost. ad
Jesu Magistri doctrinam dictionemque exacte composita

Traiectum ad Rhenum 1797

Diss. 2177,1

urn:nbn:de:bvb:12-bsb10852781-5